

2 17.0001

BARBU DELAVRANCEA

O P E R E

III

Ediție îngrijită, studii introductive, note și variante, glosar și bibliografie de EMILIA ȘT. MILICESCU

13892

SCRIITORI ROMANI

EDITURA PENTRU LITERATURA

București, 1967

TEATRU

APUS DE SOARE

(1503—1504)

DRAMĂ IN IV ACTE

Ștefan cel Mare
Bogdan
Logofătul Tăut
Postelnicul Toader
5 Vornicul Jurj
Hatmanul Arbore
Pîrcălabul Dragoș
Pîrcălabul Alexa
Pîrcălabul Grumază
10 Pîrcălabul Șandru
Pîrcălabul Costea
Pîrcălabul Negrilă
Bătrînul Șteful, fost pîrcălab
Bătrînul Hrăman, fost pîrcălab
15 Paharnicul Ulea
Clucerul Hrincoș
Vameșul Chiracola
Clucerul Moghilă
Stolnicul Drăgan
20 Jitnicerul Stavăr
Petru Rareș
Doftorul Ieronimo da Cesena
Doftorul Șmil
Doftorul Klingens Porn
25 Țugulea Moghilă
Un pietrar
Un curtean
Doamna Maria

- I r i n a, fata pîrcălabului Dajbog, + 1476
R e v e c a, fata comisului Huru, + 1476
B ă l a ș a, fata pîrcălabului Oană, + 1484
I l i n c a, fata pîrcălabului Gherman, + 1484
- 5 D o m n i c a, fata hatmanului Arbore
A n c u ț a, fata pîrcălabului Toader
O l e a n a, fata vornicului Duma
F i r a, fata pîrcălabului Dragoș
L i s a n d r a, fata pîrcălabului Alexa
- 10 J o i ț a, fata pîrcălabului Ivanco
N e a g a, fata pîrcălabului Șandru
I l e a n a, fata pîrcălabului Ivașcu
H e r a, fata pîrcălabului Grumază
S t ă n i ș o a r a, fata pîrcălabului Ieremia
- 15 O a n a
D o c h i a
- Căpitani, copii de casă, aprozi, hotnogi, hînsari etc.

5 În stînga, o aripă a castelului din Suceava, cu fe-
restre cu grătii de fer, sfîrșindu-se cu o terasă pusă
pe tălpi de peatră. O ușă dă pe terasă. Mai departe
se vede turnul castelului. În dreapta, o poartă.
Ceva mai în fund, un puț cu două roate și cu un
colac de peatră. O albie cu apă de nălbît. Lîngă
puț, o salcie pletoasă. Ograda domnească, cu ar-
bori și copaci bătrîni, înconjurată cu ziduri vechi.
10 Jețuri, scobite în peatră, la umbra copacilor. În
fund, o parte din orașul Suceava și valea rîului
Suceava șerpuiind dinspre munte. E o zi de toamnă.
Vîntul suflă. Frunzele cad.

SCENA I

15 Irina, Reveca, Bălașa, Ilinca,
Ileana, Domnica, Ancuța, Oleana,
Fira, Lisandra, Joița, Hera,
Neaga, Stănișoara, Oana, Dochia
și Țugulea Moghilă.

20 *(La ridicarea cortinii toate lucrează.)*

I r i n a: Cum, cum?

F i r a: Ei, așa... Zic, se duse, se duse, pînă dete d-un
balaur...

25 J o i ț a: Mai încet, Hera. Dai peste țeavă... De un
ce, Zamfiro?... Și tu, Lisandra, bate mai do-
mol... Na! iar ai încurcat firele...

L i s a n d r a: De un balaur... Stați... A sărit tin-
dechia.

I l e a n a : Cu gîndul la Orhei. D-a mai sări o dată,
să știi că rămîi, ca mine, fată bătrînă.

R e v e c a : Ba ca mine...

I r i n a : Ba ca mine...

5 B ă l a ș a : Ca voi... ca noi...

I l i n c a : Dumnezeu să ție pe pîrcălabul Alexa din
Orhei.

10 N e a g a : Lasă focului basmul. La noapte. Vîntul se
umflă. Frunzele cad. Va fi numa bine: noapte,
vijelie, basm, și eu să mă ghemuiesc lîngă
dada Irina.

(*S-aud toaca și clópotile.*)

15 R e v e c a : Mamă Dochio, e vremea la toacă. Adu
bostanul fiert și fagurii de miere și ulciorul cu
apă rece.

D o c h i a : S-aducă mama, bunica maichii.

I r i n a (*către Țugulea*): Și tu? Ce stai ca un țap logo-
dit?... Ești mîndru... Ai sabie... Și ce-ai să
faci cu ea?

20 Ț u g u l e a (*face cu mîna ca și cum ar tăia*): Să...

I r i n a : Măăăă...

Ț u g u l e a : Hî-hî...

I r i n a : Cînd?...

Ț u g u l e a : Iacă ș-acuma...

25 I r i n a : O! bătute-ar potca! (*Îl mîngîie.*) S-ajuți
mamii Dochii. Dar, vezi, ține-ți firea, nu-ți
pune mintea cu bostanul.

(*Fetele rîd.*)

Ț u g u l e a : Apoi... dă... maică, maică! (*Iese.*)

30

SCENA II

Cele de sus, afară de Țugulea și Dochia.

L i s a n d r a : Am țesut bine, dadă Reveca?

R e v e c a : Nu bate într-o parte. Apucă spata drept
de mijloc.

35 A n c u ț a : Dar eu?

14

- Reveca: Mai bine... Nu strînge cîrligele... Aşa...
mînele-n voie... ca şi cum te-ai juca.
- Domnica: Verdele ăsta, or ăsta, dadă Reveca?
- 5 Reveca: Priveşte firea... Aci, şcoala şi învăţătura. Primăvara toate sunt proaspete, dar nu depline, vara toate coapte şi vii, toamna toate pălesc, prind un fel de rugină, se învechesc... şi nimic murdar... Da, bine...
- Stănişoara: Uf! Doamne, Doamne!
- 10 Reveca: Ce, moţato? Ți s-a urît? Binişor. Ghergheful e de răbdare.
- Joiţa: Iaca şi barba părintelui Ivaşcu din Hotin...
- Irina: Ba părul tău de oaie creată.
- Hera: Am isprăvit. Nu mai am țevi.
- 15 Bălaşa: Da, dar pe dinafară cine-a dat?
- Hera: Numai la două. Le desfac şi le fac.
- Oleana: E bine, Reveca?
- Reveca: A! o minune! Ai zice că de cînd te-ai născut ții furca-n brîu. Da... da... Inul curge din caier pe fus ca un fir de păr. Nici o gîlcă. Deștele tale mulg caierul, și caierul se topește, și fusul zbirnîie și plutește parc-ar avea aripi. O! ciută zglobie, tu ai să ții casa c-un fus... Dar tu, Oană, ce ispravă mi-ai făcut?
- 25 Oana: Mai am puținel și le nălbesc. Prea multe. Și nu mă plîng că sunt prea multe, dar pentru că sunt multe mă pui pe gînduri...
- Reveca: Mă băiete — că porți părul bălan ca plăieșii — ce spui? Ce gînduri?
- 30 Oana: Nu vedeți ce de fășii? Și încă trei cămăși de in, d-ale doamnei, să le rup pentru slăvitul domn ăl mare...
- Ilinca: Fa Oană, ție ți-e lene.
- Oana: Ba...
- 35 Bălaşa: Fa Oană, ție ți-e foame.
- Oana: Ba...
- Bălaşa: Fa Oană, pe tine te ține degeaba la curte.
- Oana: Dă...
- Irina: Fa Onișor, cin' ți-a dat ție betele astea de
- 40 argint?

O a n a: Slăvitul.

R e v e c a: Dați pace fetei... Ce e, Oană, cu gândurile tale?

O a n a: Ce să fie?... Prea multe fășii... Prea multe...

R e v e c a: Nu-i trebuie?... De ce te plîngi?

O a n a: Da... îi trebuie... Dar de ce așa de multe?...
Și buna doamnă, cînd mi le-a dat, mi-a zis:
„Pînă diseară să le faci... Și mai lungi, Oană,
mai lungi.“ Și-a oftat. Și, plecînd, am văzut-o
făcîndu-și cruce.

T o a t e: Făcîndu-și cruce?

O a n a: Da... Mie îmi miroase a război...

T o a t e: A!

I l i n c a: Război... că de mult nu fusese... Aproape
de doi ani... Și se-implinesc douăzeci de ani de
cînd pîrcălabii Gherman — bietul tata — și
Oană, tovarășul lui, picară din turnul Cetății-
Albe... Și-a zis Oană lui Gherman: „Scapă
tu!“... Și-a răspuns Gherman lui Oană: „Ba,
tu!“... Și s-au grijit amîndoi, și și-au iertat
păcatele unul altuia... Și-a zis Oană lui Gher-
man: „Ție-l Dumnezeu pe Ștefan!“ Și-a zis
Gherman lui Oană: „Amin!“ Ș-au pierit ei
cu toți ai lor...

I r i n a: Sunt douăzeci și șapte de ani încheiați de
cînd pieri floarea Moldovei la Războieni. Tros-
nea cetatea ridicată-n pripă de slăvitul nostru
voievod... Flacăările se-nălțau pînă la cer... Și
el țipa: „Nu vă lăsați!“ Și pîrcălabul Dajbog,
bietul tata, i-a zis: „Nu ne-om lăsa, dar du-te“...
Și comisul Huru, și postelnicul Hrîncu îl tîrîră
afară din luptă, rupîndu-i vestmintele de pe el,
și i-au zis: „Du-te, că Moldova nu piere, d-om
pieri noi“... Și s-au stins și Hrîncu, și Huru,
și Dajbog, cu toți boierii mari și mici, bă-
trîni și tineri, pînă la unul, că Mohamed, vă-
zîndu-i, a șoptit lăcrămînd: „Oh! țara aceasta
nu va fi a mea!“... Și sfîntul s-a dus ș-a adunat
plăieșii, și-a adulmecat pe Mohamed lovindu-l
de dinapoi și din lături pîn' l-a trecut Dună-

5 rea... Și-a pus peatra săpată unde a stat bă-
tălia, mărturisind lumii: „Aici, eu am fost frînt,
să cunoască și să știe toată suflarea din țară
că a fost cu voința lui Dumnezeu ca să mă pe-
depsească pentru păcatele mele, și lăudat să
fie numele lui în veacul vecilor“

Toate: Amin!

10 Revena: În patruzeci și șase de ani, treizeci și
trei de bătlia, două fără izbîndă și treizeci și
una de biruinți! El să trăiască, și Moldovei
i-e bine!

Ileana: Va trăi cît Matusalem, știu eu...

Domnica: Și eu...

Lisandra: Și eu...

15 Joița: Și eu...

Hera: E înzăoat!

Neaga: Cînd s-a născut, l-a scăldat în sînge de
șerpoaică...

Irina: Și de vultur... Să se strecoare și să se înalțe...

20

SCENA III

25 Dochia aduce, p-un cîrpător, bostanul spart
în bucăți. Ies aburi. Țugulea, pe două tăvi
de argint, faguri de miere, pere și struguri. Oana
se duce cu un vraf de fășii la puț și le-ășează în
albie.

Țugulea: Loc, loc... struguri mascați... parcă ar
fi lacrimi... și faguri cu miros de sulcină... și
pere ca

Revena: Cum?

30 Țugulea: Iacă o vorbă.

Revena: De unde știi?... Șterge-te la nas... Uf!
și ai și sabie... Multe urzici ai tăiat...

Țugulea: Sunt moldovean... Țugulea al lui Mo-
ghilă... Să nu rîzi de mine... Măria-sa doamna
35 m-a pus să-nvăț slujbă domnească... Pîn' la
sabie...

Revena: Sît!... Vine...

SCENA IV

5 Ș t e f a n vine de la dreapta din ogradă. Mustățile și părul, aproape albe. C-o mână ține pe Doamna Maria, cu alta o sabie dreaptă cu minerul cruce. La câțiva pași, câțiva curteni și aprozi în haine împodobite.

10 Ș t e f a n: Ce e tăcerea aceasta, fetelor? Parcă sunteți pui de găină când trece uleul... Parcă sunteți un stol de vrăbii încremenite în stuhăraia din iazuri când aude chiotul... Parcă sunteți niște flori de luncă când n-adie vîntul... Smerite? Mie nu-mi plac oamenii smeriți... Veniți să vă blagoslovesc. *(Fetele se apropie sfioase.)* Împrejurul meu... așa... așa... ca ierburile crude de pe bătrînul turn al Sucevei... Da... da... sărută mai bine, nu te sfi, Ilinco... mai bine, fata pîrcălabului Dajbog... Da... da... pe rînd... Ileană, erai mică cînd pieri Hrincu... Și tu, Oleană, ai să vezi pe tat-tău Duma. *(Toate sărută mina domnului. Țugulea nu se mișcă, încremenit.)* Dar tu? Tu ești stană de peatră? Ai sabie? A? Bine. Din Moșoroi, Moghilă. *(Vede pe Oana inlemnită cu fășiile în mîini.)* Dar tu? Băbătie! Ce speli? Știi tu pentru cine nălbești?

25 O a n a: Da...

Ș t e f a n: Pentru cine?

O a n a: Pentru preaslăvitul nostru stăpîn...

30 Ș t e f a n: Pentru preaslăvitul nostru stăpîn... Pentru osul lui! De cîte ori îmi înfăș pulpa dreaptă zic doamnei: „Oana, piciorul meu. Piciorul meu, vrednic ca Oana.“ *(Scapă sabia într-aldins.)* Oană... *(Oana ridică sabia, i-o dă și dă să-i sărute mîna, dar n-o ajunge.)* Să mă cobor la tine, or să te-nalți la mine? Privește drept în dreptul ochilor mei. A! tu plîngi, Oană? Și de ce? Aide... vino încoace... bătrîna mea prietenă. Pe creștetul tău să cază sărutatul voievodului ca ploaia peste holdele verzi. *(O sărută în creștet.)* Destul ați lucrat. *(Face semn să se ducă. Fetele se duc binișor și în ordine.)* Apune

soarele pe după trîmbele fumurii. Să lucrăm și noi. (*Se uită lung după ele, mai ales după Oana.*)

- 5 D o a m n a M a r i a : Seamănă cu măria-ta... Ca două picături de apă...
Ș t e f a n . : Una care pică acum și alta care a picat odinioară... Abur... risipit... Pe una o văz... pe cealaltă...

SCENA V

- 10 Ș t e f a n și M a r i a .

- D o a m n a M a r i a : Stăpînul meu, toamna a sosit, soarele apune trist, și în urma lui, o baltă de sînge. Vremea o să se strice... Ploi subțiri cari pătrund... frig... viscol... Rămii, sfîntul meu stăpîn...
15 Ș t e f a n (*trăgîndu-se pe un jet*): Te rogi ca un copil... întîiași dată...
D o a m n a M a r i a : Întîiași dată... (*Îi ia mîinile amîndouă.*) Ah! Moldovo, căci nu ți-e milă...
20 Ș t e f a n : Milă?
D o a m n a M a r i a : De mine...
Ș t e f a n : De tine și de Moldova. De una fără alta, nu... nu-mi stă-n putîntă. Domnul care dăsparte ce e al lui de ce e al țării...
25 D o a m n a M a r i a : Dar nu vezi măria-ta...
Ș t e f a n : Că sunt bătrîn...
D o a m n a M a r i a : Nu...
Ș t e f a n . : Că sunt bolnav...
30 D o a m n a M a r i a : Nu... nu... adică...
Ș t e f a n : Adică, da...
D o a m n a M a r i a : Abia te văzui mai bine...
Ș t e f a n : Mario, Mario, ce bolnav? Ce picior? Uită-te la mine... Așa privește un om bolnav?
35 Ș i nu merg bine? (*Face cîțiva pași, apăsînd ceva mai adînc pe piciorul drept.*) Ieri nu-mi zîmbiși cînd încălecai pe Voitiș?

- 10 **D o a m n a M a r i a :** Da... Părei un arhanghel!
Ș t e f a n : Ei...
- D o a m n a M a r i a :** Rămii, stăpîne! Îngrijești de
Moldova îngrijind de sănătatea ta...
- 5 **Ș t e f a n :** Pocuția...
D o a m n a M a r i a : Iarnă... Viscole...
Ș t e f a n : Ah! Pocuția!
D o a m n a M a r i a : Să înceapă primăvara...
- 10 **Ș t e f a n :** Iarnă e aici (*arată părul*), și niciodată
primăvara nu va mai sosi. Iarna, călăreți mol-
doveni străbat codrii, s-amestecă cu viforul și
cad asupra cetăților și turnurile lor să năruie.
Viforul are ochi! Și pe cînd ai noștri deschid
părții prin nămeți, leșii să cocoloșesc la Halici,
la Lew, care pe unde apucă.
- 15 **D o a m n a M a r i a :** Măria-ta!
Ș t e f a n : A... Doamnele nu sunt femei... Femei
sunt destule...
- D o a m n a M a r i a :** Nu, măria-ta... (*Suride.*)
- 20 **Ș t e f a n :** Așa da, Mario! Rîsul tău... Erai de pai-
sprezece ani cînd mi-ai rîs întîi... Ah! Mun-
teanco! nu-mi strica socotelile... Mai tîrziu oi
fi or n-oi mai fi...
- D o a m n a M a r i a :** O! ce zici...
- 25 **Ș t e f a n :** De douăzeci de ani turcii stăpînesc Chilia
și Cetatea-Albă, că leșii n-au ținut învoiala.
Atîns la miazăzi, poporul ăsta trebuie să se
ridice la miazănoapte. Sunt vro șase ani... Ioan
Albert... Iagelonul... craiul Poloniei... ca un ho-
țoman năvălește în Moldova. Îl izbesc la Cosmin,
30 în Dumbrava-Roșie, și-l duc învins, bolnav,
umilit, pînă aproape de Lew. Doborii trufia
Iagelonului. A îngenuchiat la Colomeia Ștefan
în fața Poloniei, îngenuchiă Polonia în fața
35 lui Ștefan!... Pui stăpînire pe Pocuția. Primesc
judecata craiului Ungariei, a lui Vladislav, a
frățîne-său. Să aleagă el hotarele și să ne facă
lege. Și la ziua pusă, împuterniciții lui nu vin.
40 Și tocmai acum îmi dă de veste Ion Grumază,
pîrcălabul din Cernăuți, că leșii se arată pe
supt poalele Haliciului. Apoi nu, Mario, nu
- 20

- se poate, trebuie să stăpînim Pocuția, că această
bucată de pămînt e mai mult moldovenească
ca leșească, ș-o ținem zălog pe bani buni din
5 punga strămoșilor, ș-o avem cu armele noastre,
și Ștefan n-a murit încă...
U n c u r t e a n: Măria-ta, pîrcălabii.
Ș t e f a n (*face semn să vie*): Mario... lasă... lasă...
(*Doamna Maria iese pe ușa din stînga.*)

SCENA VI

- 10 Ș t e f a n, hatmanul A r b o r e, pîrcălabul N e -
g r i l ă, pîrcălabul D r a g o ș, pîrcălabul A l e -
x a, pîrcălabul C o s t e a, pîrcălabul Ș a n -
d r u, fostul pîrcălab bătrînul H r ă m a n, vor-
nicul J u r j.
- 15 (*Toți intră pe poarta din dreapta.*)
- Ș t e f a n: Bine ați venit, boieri d-voastră!
T o ț i: Să trăiești, măria-ta!
Ș t e f a n: Cu toții. (*Dă mîna pîrcălabilor și ei i-o
sărută.*) A! și moș Hrăman! Gata! Veniși! E
20 nuntă! Pe frunte semn... la ceafă semn... umă-
rul drept mai jos... mîna stîngă ca un arc...
deștele zdrobite... abia te mai ții... Ce mai vrei,
bătrîne? N-ai văzut dăstule?
H r ă m a n: Nu mi-e dat să vreau sau să nu vreau.
25 Voința măriei-tale, voința țării. De vrea pace,
pace, de vrea război, război. De n-aș fi venit,
n-aș fi vrut ce vrea măria-ta... Ș-apoi asta
nu pot...
Ș t e f a n: E, cum stau hotarele, pîrcălabi, că după
30 cum închideți ochii așa doarme și țara.
P î r c ă l a b u l N e g r i l ă: Eu lăsai pe...
Ș t e f a n: Toader.
P î r c ă l a b u l N e g r i l ă: Da, la Hotin. Bine.
Litvanii și rușii sunt cu minte de cînd i-ai cu-
35 mințit măria-ta.
P î r c ă l a b u l A l e x a: Din turnul de la Orhei
nici un semn de ropot. Senin cît bate ochiul.

- Ai liniștit pustietățile d-a lungul Nistrului.
 Și-apoi am lăsat pe...
- 5 Ștefan: Pe pîrcălabul Ivanco.
 Pîrcălabul Alexa: De trei ori a cetit cartea
 mării-tale, tot i se părea că-l chemi pe el.
 Pîrcălabul Costea: În Soroca ne-ntărim
 mereu, și bună pacc.
 Pîrcălabul Șandru: Romășcanii, ce ară și
 seamănă toamna, seceră și treieră vara. Se-m-
 bogățesc, dar nu se dau lenii. Din Crăciuna,
 10 vești bune. Nimic d-a lungul Milcovului. Așa
 îmi scrie starostea Buhor.
 Vornicul Jurj: În Țara-de-Jos, tihnă. Nego-
 țul se petrece fără cîrcotă. În Chilia și Cetatea-
 Albă — că de prin partea locului viu — numai
 15 doi subași cu roatele de turci, cit să păzească
 cetățile.
 Pîrcălabul Dragoș: Ungurii mai mult ar
 asculta de cuvîntul mării-tale ca de cuvîntul
 20 craiului lor. Și pîrcălabii din Cicei și Cetatea-
 de-Baltă, ca la ei acasă în mijlocul ungurimii.
 Ștefan: Da, pace de jur împrejurul țării, ca și în-
 lăuntrul ei. Da... (*trage sabia pe jumătate*) să
 mișcă și stă cumpănă la odihna țarei... Dar i-a
 25 venit iar rîndul... Gata, Luca?
 Hatmanul Arbore: Gata!
 Un curtean: Măria-sa Bogdan.

SCENA VII

- 30 Cei de sus. Bogdan, bătrînul logofăt Tăut,
 bătrînul postelnic Șteful, pîrcălabul Gru-
 mază, clucerul Hrincoviți, vameșul
 Chiracola, postelnicul Toader, pahar-
 nicul Ulea, stolnicul Drăgan, jîtnicerul
 35 Stavăr, clucerul Moghilă, Petru Ra-
 reș, mai mulți căpitani, hînsari etc.

Toți: Să trăiești, măria-ta.

Ștefan: Cu toții, boieri d-voastră! (*Să repede spre
 Bogdan, șchioapătă și să oprește.*) Ah! am să te

- îndrept eu! (*Îmbrățișează pe Bogdan.*) Măria-sa
 vodă Bogdan! De pe drumuri... Însemnat în
 băătăii înaintea d-a domni singur... Firește că
 singur... Așa se cuvine unui fecior de domn
 moldovean... Ești mai răsărit ca mine...
- Bogdan: Cin' să te-ajungă pe măria-ta!
- Ștefan: Tu!... Și să mă-ntreci... Tu, sfios ca o
 fecioară, nu ești sfios când dai drumul calului
 și sabia vîjje și luminează ca fulgerul... Da,
 da... Ce e, Grumază, pe la Cernăuți și dincolo?
- 10 Pîrcălabul Grumază: Bine-ar fi... Ce zici,
 clucere Hrincoșici?
- Ștefan: Ei...
- Clucere Hrincoșici: Pocuția așa ș-așa...
- 15 Ștefan: Pocuția numai așa să fie!
- Clucere Hrincoșici: Că leșii se trag la
 judecată la căpitănia Haliciului, rusneții și
 moldovenii se supun legilor țării noastre.
- Ștefan: Dar vămile?
- 20 Vameșul Chiracola: Unii plătesc, alții zic
 c-au plătit cardinalului...
- Clucere Moghilă: Alea-s vămile văzduhu-
 lui...
- Ștefan: Cardinal, iagelon, bolnav, trufaș, leah...
 Ce nu e din cîte n-ar trebui să fie? Și nimic din
 cîte ar trebui să fie... Și tu, Tăut? Și tu, Ște-
 fule? O! prietenii mei, cu bărbile pînă în pă-
 mînt, nămeți nenvinși de oameni, albiți de griji
 și de vremuri...
- 30 Logofătul Tăut: Cu tinerețea, măria-ta...
 Postelnicul Șteful: Așa, bat-o pustia...
 Pîrcălabul Hraman: Vărul Tăut zise o
 vorbă... Că de la Dumnezeu este...
- Ștefan: Postelnice Toader, ce știri de pe unde-ai
 umblat? Ai adus?... Ai vorbit cu dogele? Te-a
 blagoslovit sfîntul de la Roma?
- 35 Postelnicul Toader: Adus, măria-ta. Om
 iscusit și cu știință. Venezia, ca și cum ai visa.
 Noul doge să logodea cu marea.
- 40 Clucere Moghilă: Frumoasă mireasă!
 Ștefan: Arunca inelul în valuri...

- Clucerul Moghilă: Bună de strîns în brațul
Postelnicul Toader: Și numele tău cinstit
și lăudat...
- 5 Ștefan: Știu... Dar bani?
Postelnicul Toader: De...
Clucerul Moghilă: Ce e cu banii ceia?...
Cam de mult îi așteptăm...
- 10 Ștefan: Negustori, Moghilă... Nu mi-au dat ei
nici la Baia, nici la Podu-Înalt, nici la Război-
ieni, dovedind lumii că nu sunt omul lui Ma-
tiaș. Acum la... (*Se privește.*) Negustorii au
dreptate!... Ei, la Roma?
- Postelnicul Toader: La Roma...
- 15 Ștefan: Blagosloveniile urmașului lui Sîn-Petru,
mie, sabia lui Christos... Doamne, iartă-mă...
Și cum îl cheamă pe doftor?
- Postelnicul Toader: Jeronimo da Cesena.
Clucerul Moghilă: După nume trebuie să
aibă o barbă cît toate zilele...
- 20 Postelnicul Toader: Ras și cu plete lungi.
Ștefan: Acum la ale noastre. Boieri, știți că Ale-
xandru al Poloniei iar a cerut zi, zi peste zi,
lege peste lege, că n-ar fi fost față. Iar să ne
judece frăține-său Vladislav. La 2 noiembrie.
- 25 Degeaba s-a pus. Iacob de Buczacz, omul car-
dinalului, n-are să vie, ca și omul lui Ion Al-
bert. Noi s-așteptăm în Cernăuți cu 5.000 de
oaste aleasă. Toți călări. Sosește, bine; nu? o
plimbare-n toată Pocuția ș-o raită pînă la Ha-
liciu, și poate și mai sus. Ș-apoi se va ști cine e
pîrcălab acolo și cine nu e, cui se cuvine adu-
narea vămilor și cui nu.
- Toți (*afară de paharnicul Ulea, de stolnicul Drăgan
și de jîtnicerul Stavăr*): Da, măria-ta.
- 35 Ștefan: Nu, măria-ta? (*Apucă pe paharnicul
Ulea de guler.*)
Paharnicul Ulea: Am socotit...
Ștefan: Ce-ai socotit?
Paharnicul Ulea: Că... cu sănătatea mă-
riei-voastre..

- Ștefan: Ce?... Boieri, cine e mai bolnav din noi amîndoi?
- Clucerul Moghilă: Aci (*arată piciorul*), oleacă măria-ta... Aci (*arată la cap*) să se-n-grijească vărul Ulea...
- 5 Ștefan: Ei, nu uiți că am tăiat pe din două moșiile Gădînții, Storpul și Madravilele, după dreptate, jumătate ție și jumătate răzășilor. Și te-am făcut paharnic, și ți-am dat viața mea
- 10 pe mîna ta. Tustrei țineai ochii în pămînt, știind că mie nu-mi plac oamenii cari se uită în jos. Frunțile sus... Așa, că sus e luna, stelele, soarele și cerul... de sus ne vine harul... de sus, cearta... și sus e mîntuirea și iertarea păcatelor noastre... (*S-aud cîntări nedăslușite din de-părtări. A început să se coboare întunecimea.*)
- 15 Ai aprins focurile, Arbore?
- Hatmanul Arbore: De trei nopți ard.
- Ștefan: Ia? Rareș, repezi... (*Rareș se duce-n fuga. Se urcă pe zid.*)
- 20 Rareș (*de pe zid*): Abia să văd... Vin... Din Scheia... din Lisaura... din Ciritei... de pretutindenii...
- Ștefan: Oh! săracii!... Săracii mei și-ai voștri... Săraci și voi și eu... Ce bogată e Moldova! (*Ștefan și boierii să reped la zidul care înconjoară ograda, afară de paharnicul¹ Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr.*)
- 25 Paharnicul Ulea (*încet*): Ați văzut?
- Stolnicul Drăgan: Văzut.
- 30 Paharnicul Ulea: Nu mai e Ștefan!
- Jitnicerul Stavăr: Dar cine e?
- Paharnicul Ulea: Umbra marelui Ștefan. (*Tustrei se duc și s-amestecă cu ceilalți.*)
- Pîrcălabul Grumază (*de pe zid*): Ca niște nori albi ce să tîrîie pe pămînt...
- 35 Ștefan: Da...
- Hatmanul Arbore: Ca niște turme de berbeci...
- Ștefan: Da... da...

¹ Numele rangurilor boierești, abreviate în ediția de bază, au fost întregite.

H r ă m a n: Parc-auz ceva... dar nu-i văz...

Ș t e f u l: Parcă văz ceva... dar nu-i auz...

L o g o f ă t u l T ă u t: Nu-i aud și nu-i văz... dar
îi simț...

Ș t e f a n: I-auz și-i văz, îi văz și-i auz... O! cum se
varsă apele în Siret, așa vin șuvoaiele în Su-
ceava la chemarea voievodului lor!... Auziți?
„Supt poale de codru verde...”

H r ă m a n: Încep să-i și văz...

10 Ș t e f u l: Încep să-i și auz...

Ș t e f a n (*trage sabia și face semn în depărtare*): O!
mai sunteți? Să nu mai sece izvorul vostru!...

A C T U L I

Același tablou ca în actul întâi, cu deosebire că e vară și arborii încărcăți cu fructe, unele coapte, altele pîrguite, altele verzi. S-aud păsările cîntînd.

5

SCENA I

Doamna Maria, Irina, Reveca,
Ileana, Bălașa, Hera, Oleana,
Oana, Țugulea, Moghilă, Dochia.

10 Doamna Maria: O, fetele mele iubite, mai
lăsați lucrul... De-o lună Ștefan nu dă semn
de viață... Ce-a putut să i se întîmple?... Dar
ce n-a putut?... Bolnav... Abia să sculă din pat,
și porni cu iarna-n cap... Doamne!

Irina: Frumoasa mea doamnă...

15 Doamna Maria: Pînă acum o lună primeam
vești peste vești... Bine... sănătos... zdravăn...
așează țara... întocmește Pocuția... va sosi...
biruitor ca totdeauna... Îmi creștea inima... Și
de (innumără pe dește)... da... de treizeci de
20 zile, nimic...

Irina: Frumoasa mea doamnă...

Doamna Maria: S-a dus frumusețea. Uită-te
la părul meu. S-a lătit șuvița albă cu două dește
de cînd nici o veste... Auziți cum cîntă de te
25 slăvesc... Sunt aceleași... Cîntați, păsări ale
cerului, nepăsătoare la durerile noastre. A căzut

omătu, a suflat vîntul de primăvară, au încolțit mugurii, a dat frunza, au spuzit florile, a legat iarăși rodul... Și toate numai pentru voi. Partea noastră? Răbdări și lacrimi. De ce omul n-a fi putînd a fire ca ștejarul? Iarna să-l scuture, vara să-i puie la loc mîndrețea și bărbăția!

R e v e c a: Ce nu se schimbă, stăpîna mea a bună! Frunzele cresc și nu sunt aceleași. Stejarul are și el o margine. Grîul e tot grîu, dar nu mai e același. Doar glasurile rămîn la păsări; ele se duc, altele vin... Și noi trăim cu părerea că numai omul îmbătrînește, să scutură și cade.

D o a m n a M a r i a: Da, Reveca; gînduri, nimicuri. Să-l văz pe viteazul meu... să-i fac patul... să-l culc... „Adormi, măria-ta, n-a fost nimic... O gîză bate în geamuri“... Ce somn ușor în grijile grele... Î, muiere rea! Uitasem pe Bogdan, odorul meu. Pre urmele tată-său calcă. Păcat că și-a pierdut ochiul. Eu am doi. La ce-mi slujește? Și cu unul v-aș vedea pe lîngă mine. Am două picioare zdravene. Să împart: un ochi lui Bogdan, un picior lui Ștefan... Aș întineri...

H e r a: Și eu... cînd m-ar lăsa doamna... ce-aș mai săruta?

D o a m n a M a r i a: Tu?

O l e a n a: Și eu, cînd vrea doamna, cu cine aș mai umbla?

D o a m n a M a r i a: Tu... O! mușatină! Aș lua de la mine și-aș da la ai tăi...

I l e a n a: Ție Domnul pe domnii noștri, doamnă!

D o a m n a M a r i a: Numele Tatălui... ș-al Fiului... ș-al Sfintului Duh... Amin... Țugulea!

Ț u g u l e a: Poruncă, doamnă.

D o a m n a M a r i a: Ce?

Ț u g u l e a: Da... măria-ta...

D o a m n a M a r i a (*făcîndu-se supărată*): Sabia... cu care te-am încins eu...

Ț u g u l e a: Da, măria-ta!

D o a m n a M a r i a (*pare necăjită*): Și de ce n-oi mai porți?

Ț u g u l e a: Ele știu... Să spuie Bălașa...

- Bălașa: Șotii, măria-ta... Zice c-aș fi zis eu
că de ce nici la 14 ani, aproape împliniți, nu s-a
dus la război cu tat-său Moșoroi, asta, Mo-
- 5 Țugulea: Ai zis, ați zis, ai rîs, ați rîs, și știați
bine c-am dat în genuchi la măria-sa Bogdan
și la tătuca... Și ei au rîs, dar nu ca d-voastră...
cu moșoroi... cu vătrar... cu potcă... și cîte și
mai cîte... C-am zis: săracum de mine, n-o mai
10 port... Și n-o mai port!
Doamna Maria (*ascunzîndu-și surisul*): Altă-
dată să mi le spui mie.
Țugulea: Iacă le spui...
Doamna Maria: Mă băietane, pune sabia, că
15 va sosi și ceasul tău. Și s-o porți...
Reveca: Pînă cînd țara va avea nevoie de ea...
Țugulea: Uf!
Doamna Maria (*către Reveca*): Inimos și mu-
calit ca tat-său... Țugulea, să dai ajutor Do-
20 chiei. Mamă Dochio...
Dochia: La porunci.
Doamna Maria: A fiert grîul cu lapte?
Dochia: Iacă-l aduc. Acuși. (*Dochia și Țugulea
ies.*)

25

SCENA II

- Doamna Maria: Oană, Oană, ce robotești?
Oana: Spăl, măria-ta.
Doamna Maria: Ce speli, Oană?
Oana: Pentru împăratul nost'... Să fie gata pîn-o
30 veni...
Doamna Maria: N-ai isprăvit?
Oana: Isprăvit... Le-am luat a doua oară...
Doamna Maria: Cum îți zice el, Oană?
Oana: Băbătie, măria-ta.
Doamna Maria: De ce, Oană?
35 Oana: Fiindcă așa-i place, măria-ta.
Doamna Maria: Dar ție cum îți place, Oană?
Oana: Cum îi place și lui, măria-ta.

- Doamna Maria: Și cum te mai alintă, Oană?
 Oana: Dă, măria-ta...
 Doamna Maria: Dă... cum, Oană?
 Oana: Cum, măria-ta?
 5 Doamna Maria: A! nu vrei să spui doamnei?
 Oana: Cum să nu, măria-ta. Până acum doi ani
 mă suia pe genuchiul drept... ba nu, p-ăl stîng,
 și mă juca și zicea: „Oană, Oană, bărlăoană,
 Onoi, bîrloi, Oi, moi...” De doi ani îmi zice:
 10 „Băbătie, cum o mai duci cu bătrînețile?”
 „Bine”, zic. „Ai zis bine? Nu, rău, că sunt rele,
 bată-le focul.” Așa, măria-ta.
 Doamna Maria (*luînd la o parte pe Irina*):
 Ce vrei, Irino... Om de război... Trei luni acasă
 15 și nouă pretutindenii, numai acasă, nu.
 Irina: Sufletul măriei-tale ca chipul măriei-tale...
 Maica Domnului, adusă de la Roma de postelnicul
 Purcevici.
 Doamna Maria: Soție de domn și mumă de
 20 domn, da Maica Domnului nu, Irino.
 Irina: Buuuno!

SCENA III

- Cele de sus. Dochia intră aducînd p-o tavă
 de porțelan albă cu margini albastre grîul fiert.
 25 Țugulea Moghilă încins cu sabia.
 Irina: Cîne să gustे întîi, măria-ta?
 Doamna Maria: Ilinca.
 Ilinca: Buuun, măria-ta.
 Dochia: Grîul, spălat în zece ape, uscat, frecat,
 30 dezghiocat, puțintică miere și scorțișoară. Talgerile,
 boier Țugulea.
 Țugulea: Iacătă-le. Cel cu aur al măriei-sale.
 Doamna (*luînd din grîu, scapă talgerul și-l sparge*):
 Ah! semn rău!... Mă gîndii la Ștefan, la pi-
 35 ciorul lui, la bătrînețea lui... Ia!... Ascultați!...
- 30

SCENA IV

Cele de sus. Clucerul Moghilă vine într-un suflet.

- Doamna Maria: Ah! Moghilă! Ce e? Bine?
- 5 Clucerul Moghilă: Sărutăm dreapta, bine. Vine. Ce păcatele suflu așa...
- Doamna Maria: Spune degrab'...
- Clucerul Moghilă: Spui îndată, acușica... Cît ai bea o oca de vin, și e aici. M-a trimis înainte să vă spui. Calul mi-a șchiopat, c-aș fi fost de mult...
- 10 Doamna Maria: Mai iute, Moghilă, mai iute!
- Clucerul Moghilă: Nu e nici biruit, nici rănit...
- 15 Doamna Maria: Cum e?
- Clucerul Moghilă: Biruitor și cu rana vechie ceva mai înrăită ca-n trecut...
- Doamna Maria: A!
- Clucerul Moghilă: Și ceva mai potolită ca acum șapte zile. Bogdan, slava Domnului... Mă... Țugulea taichii... Acum pe șart, măria-ta.
- 20 Doamna Maria: Da, da, Moghilă.
- Clucerul Moghilă: Mătură tot înaintea lui. Și toți îi jurară credință, și moldoveni, și rusneci, și leși. Să fi văzut, doamnă, p-ai craiului Lixandru... „*in eternitate fidelitas, nos et descendentes nobis*“¹... Să muie gerul. Să topiră zăpezile. Să umflă apele. El porunci să stăm pe loc... Să retraseră apele... Să mergem înainte, pînă supt Halici. Acolo se deschide o vale lărguță. Întîi sta Luca Arbore, peste o mie de călăreți. Mai departe, el, cu altă mie. Și în fund, Bogdan, cu trei mii, pitulat într-un zăvoi care închide valea despre răsărit... Căi noștri odihniți și iuți... Ne pomenirăm cu patru inși c-un ștergar alb în vîrfurile sulii. Luca Arbore le deschise drum pînă la el. Aci descălicară.
- 25
- 30
- 35

¹ Credință veșnică, noi și urmașii noștri (lat.).

Scoaseră căciulile încondate, îi sărutară mî-
nele și-i dădură o carte ca din partea f.p.s. car-
dinalului... Și văzurăm pe domn ca pămîntul,
că pămîntul nu l-ar fi încăput... Atît le zise:
5 „Încălecați, și haiti!“... Veniseră potolit și să
duceau într-o prăfăraie... Să tot fi trecut ca
de cînd am început, și se porniră lungi șiruri
de călăreți. Leșii!... Cînd să se ciocnească cu
10 Luca Arbore, moldovenii să desfac în două, și
apucară unii într-o parte și alții într-alta. Duș-
manii să reped. El... face fața dos și dosul față,
și-o ia la fugă stăpînită, ceva mai iute ca leșii...
În apropierea zăvoiului se desfac în două, unii
15 într-o parte și alții într-alta... Pînă să se opreas-
că leșii, înfierbîntați ca de biruință, s-arun-
cară valurile lui Bogdan chiuind și-i izbiră.
Luca Arbore îi ia pe la spate, iar din coaste îi
fulgeră ai domnului...

20 **D o a m n a M a r i a :** Ei, ș-apoi?
C l u c e r u l M o g h i l ă : Prinși de toate părțile,
azvîrliră armele jos. Și curse sînge pînă la țur-
loaiele cailor... Strașnic răcnea leul Moldovei,
că auia valea și codrii... Și vitejii crezură că
urlă a război... Și el, pasă-mi-te, îi ținea de
25 rău... Așa să stinse ca la jumătate din leși, pînă
prinseră de veste care era porunca domnului...
Omul în frămîntarea luptei nu mai e om. Îl
lovești, nu-l doare. Cade și alții îl calcă, nu
simte. Tot să pierde ca în genunea morții!...
30 Numai după ce încetează bătălia... Oh! Doam-
nă!... să ridică de pe cîmp atîta jale, că nu
poți... și curg lacrămile, și plîngi fără să știi
pe cine... Dădu poruncă să alegem și să îngro-
păm pe morții noștri. Puțini picară, dar mari
35 suflete. Ca la două sute... Aci închiseră ochii
postelnicul Șteful și pîrcălabul Hrăman. Că le
zise milostivul: „Stați, moșilor, că nu e de voi!“
Ei, aș!... Apoi intrarăm în Halici cu vro trei
mii de prinși. Aci le dădu drumul și le zise:
40 „Spuneți cardinalului să aibă pe suflet sufletele
morților din valea Haliciului“ Și înapoiindu-le

cartea le zise: „Asta s-o scrie popilor, iar nu domnilor, și nu domnului!”

Doamna Maria: Ei, ș-apoi...

5 Clucerul Moghilă: Apoi porunci halicenilor să-i care peatră. Și ciopliam cu toții, vro două săptămîni, bourii Moldovei. Și eu cioplii, măriata, că domnul, văzîndu-mă, nu-și putu ține rîsul și zise: „Meștere Moghilă, capul bourului tău ca coada lui Voitiș al meu... Mai grea dalta ca sabia, Moghilă.”

10 Doamna Maria: Apoi?

15 Clucerul Moghilă: Apoi făcurăm moșoroaie și pietruirăm Pocuția cu bourii noștri, adînci d-un stînjén, ducînd dîră oablă din apa Nistrului pînă-n muntele ăl mare ce stă ca șira spinării la apusul Moldovei. În sus al lor, în jos, de supt pădurea de fagi a Haliciului, al nostru. Și...

Doamna Maria: Și...

20 Clucerul Moghilă: Și, după ce așeză țara, lăsă pîrcălab pe Hrincovici și vameș pe Chiracola. Și ne înșiruirăm călări și plecarăm înapoi cu voievozii noștri înainte. Și începurăm să cîntăm: „Doină, doină, nu te duce de la mine, doină, nu fugi de bine, doină”. Într-o zi — Duminica Rusaliilor — sta soarele să scape, ajunserăm p-o cărăruie de peatră. O ploiță caldă stropise fășia de drum. Voitiș, într-un ceas rău, alunecă de picioarele de dindărăt. Domnul îi puse pîntenii. Calul sări și căzu, apucîndu-i piciorul supt el...

30 Doamna Maria (cu spaimă): Cel cu rana?

Clucerul Moghilă: Da...

Doamna Maria: Oh!

35 Clucerul Moghilă: În stînga prăpastie, în dreapta piept de munte. Voitiș tremura... Cînd l-am scos, singele pătrunsese prin legături... l-am dus pe mîini... El atît a zis: „Unde e ața mai subțire, acolo se rupe”... Doftorul Cesena aci... Pînă a doua zi piciorul se făcu butuc... 40 Boli, aiuri — ierte-mă Dumnezeu — se făcu mai bine, și de șapte zile, pe drum.

Doamna Maria: Ah!

Clucerul Moghilă (*auzind buciumele*): Dar iată-l!... Răsare soarele, și încălzește și pe boieri și pe oase goale, fără deosebire, că nimeni nu s-a plîns de judecățile lui în vreme de pace, ori că-n războaie n-a sărit unde a fost mai greu, însuflețind pe cei cu inima scăzută... Doamnă, să plece fetele... (*Doamna face semn fetelor să se ducă.*)

10 Oana (*furișîndu-se*): Să nu-l văz? Mai bine oarbă decît să nu-l văz!

(*Se dă după colacul de piatră al puțului.*)

SCENA V

15 Ștefan, alb ca zăpada, vine rezemat la brațul doftorului Cesena, Bogdan, logofătul Tăut, vornicul Jurj, hatmanul Arbore, postelnicul Toader, pircălabii Costea, Dragoș, Alexa, Șandru, paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan, jitnicerul Stavăr și mai mulți curteni, căpitani de oaste, copii de casă, hotnogi, hînsari etc.

Ștefan (*intră prin poarta turnului¹ din dreapta cu tot alaiul*): Stați, copii! Opriți unde am văzut pe doamna!

25 Doamna Maria: Măria-ta!... (*I s-aruncă-n brațe.*)

30 Ștefan: Ea, ca cea dintîi rîndunică, îmi vestește primăvara... Cătați supt piciorul drept, și de-ți găsi cărbune, să-l beau în paharul meu de sărbătoare, că e bun de friguri; de-ți găsi plumb, să-l topim, să-l turnăm într-o cană cu apă neîn-cepută, și, din ce se va încheaga, voi vedea ce va veni mai apoi...

(*Șade pe o laișă de piatră.*)

¹ În textul de bază: *poarta din*; completat cf. ms. II, p. 53.

- Doamna Maria (*ingenuchină*)¹: Ți-e cald, măria-ta?... Ai căldură... nădușești...
- Ștefan: Vrei să-mi fie frig? Cesena, cum e mai bine: cald ori frig?
- 5 Ieronimo da Cesena: Mai bine cald ca frig, *ma preferisco recorito senza sentir il freddo*².
- Petru Rareș: Cărbune, măria-ta.
- Ștefan: A, e negru, dar mai negre sunt sprincele doamnei... Cine-ar avea inima așa de mică și așa de neagră ca să ție pică domnului lui?... Mario! Fii mândră de Bogdan al nostru... Io, Ștefan voievod, m-am pus la porunca lui, ca și portarul Sucevei, ș-a biruit tocmai cum aș fi biruit și eu... Nu e așa, boieri? Nu e așa, paharnice Ulea?... Nu e așa?...
- 15 Doamna Maria: Îl uitasem pe el, măria-ta... Bogdane! (*Bogdan dă-n genuchi lângă doamna.*)
- Ștefan: Să-mi dea vin de Cotnar... Vreau să beau în sănătatea doamnei ș-a fiului ei...
- 20 Cesena: Vin, pentru ce vin? *Non, serenissime*³.
- Ștefan: Rareș!... (*Rareș se duce repede pe ușa de pe terasă.*) Doftore, te-am ascultat pînă azi... Mi-e sete... Nu vezi pe cine am la genuchii mei? Pe muma care a purtat în pîntecele ei pe domnul de mîne al Moldovei... Voitiș?... E bine?... El nu are abur, ci suflet... Să-l plimbe în fitece zi pînă m-oi întrema... (*Rareș vine cu trei pahare, două de argint și unul de alabastru, frumos lucrat, ca un potir. Ștefan fărîmă între dește cărbunele și-l pune în paharul de alabastru. Doamna și Bogdan iau paharele de argint. Ștefan ridică pe al său.*) În sănătatea... Ah!... (*Lasă paharul în jos.*)
- 30 Doamna Maria: Ce te doare, păcatele mele?
- 35 Ștefan: Nimic pe domnul Moldovei... Ce e durerea?... Și toate pe Ștefan Mușatin, fiul lui

¹ În textul de bază lipsește indicația de regie; completat cf. ms. II, p. 54.

² Dar prefer să mă răcoresc fără să simt frigul (it.).

³ Nu, prealuminate (it.).

Bogdan și nepotul lui Alexandru cel Bun... Dă
de dușcă, Bogdane... (*Ștefan soarbe paharul.*)
Cald...

Cesena: Să ne odihnim, *serenissime*.

5 Ștefan: Să te odihnești, doftore... În Italia să
odihnesc mult principii... îi!... Ce-o fi durerea?

Cesena: Odihnă, *serenissime*.

Ștefan: Mă voi odihni, dar nu acum.

Doamna Maria: Te rog... să mergem...

10 Ștefan: Mă rogi?... Neadormitul Ștefan a ajuns
lăuza Moldovei... Moghilă, să-mi aduci pri-
cinile ce-a judecat Bogdan și-a rămas fără pece-
tea domnească... O!... (*Ștefan iese la brațul
doftorului Cesena și la al Mariei pe ușa de pe*
15 *terasă, urmat de toți.*)

SCENA VI

Paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jit-
nicerul Stavăr rămân¹. Oana privește
20 în toate părțile, vrea să se ducă și se teme să
n-o vadă.

Paharnicul Ulea: În curînd scaunul Mol-
dovei e vădov. Piciorul lui Ștefan obrintește.
Încheieturile lui sunt prinse. Bietul domn!
25 Mare a fost... că de mărimea lui nu mai sufla
nici un boier... Ei, ce ziceți?

Stolnicul Drăgan: Ce să zicem?... Bog-
dan?... De viteaz n-are cum mai fi. Dar crez
că după datină ar avea drept Ștefăniță, din Țari-
grad, fiul răposatului Alexandru, feciorul cel
30 mai mare al lui Ștefan...

Jitnicerul Stavăr: Ș-apoi domn schilod
cine a mai văzut? Chior? treacă-meargă... dar
orb? Că n-are un ochi de loc. I l-a scos cu sulita
un călăreț teuton la Cosmin... O! să-l fi văzut
35 cu ochiul scurs pe obraz, ca un ou cu puiul prins
spart de-o cloșcă nedibace, cum răgea snopînd

¹ În textul de bază: *Stavăr*; completat cf. ms. II, p. 57.

- pe dușmani... ai fi zis că vedea mai bine cu un ochi decât cu doi...
- P a h a r n i c u l U l e a : Țara are nevoie de tihnă.
Cu Bogdan, iar războaie.
- 5 S t o l n i c u l D r ă g a n : Ștefăniță e nevrîstnic.
Vom alcătui o epitropie...
- J i t n i c e r u l S t a v ă r : Din cei mai de seamă
boieri... Hatmanul¹ Arbore, pîrcălabul Gru-
mază și d-ta, paharnice Ulea...
- 10 P a h a r n i c u l U l e a : Sîit! Nimic lui Arbore.
Pînă n-o închide ochii șoimanul, să nu vorbim
decît boierilor cu meteahnă. Din sfatul dom-
nesc... lui Gavril Lepădatu și comisului Roată.
Atît. Ochiul vulturului bătrîn clipește încă...
- 15 Vărsa văpăi, mă frigea privirea lui... Sîiit!
(*Tustrei ies pe poarta din dreapta.*)

SCENA VII

O a n a singură, apoi P e t r u R a r e ș.

- O a n a : O! Doamne, Doamne! Să schimbe ei ursita?
20 Cine să închiză ochii? Domnul cel sfînt? N-are
sfîrșit cel care are milă de toți! (*Dă să iasă pe
după castel și se întoarce la glasul lui Rareș.*)
- P e t r u R a r e ș (*ieșind din castel*): Ce, fugi, Oană?
- O a n a : Nu, Rareș.
- 25 P e t r u R a r e ș : De ce-ți sunt ochii roșii? Ai plîns?
O a n a : Nu...
- P e t r u R a r e ș : Ba da... Ochii tăi sunt turburi...
- O a n a : Ce ochi să rămîie senini cînd ai bunului
Ștefan ard!
- 30 P e t r u R a r e ș : El are nouă suflete, Oană. Ploile,
zăpezile, zbuciumul și drumul lung și greu...
Olecuță de odihnă, și să întremează zmeul bă-
trîn.
- O a n a : Da, Rareș, da...
- 35 P e t r u R a r e ș : Și se face bine...

¹ În textul de bază: *pîrcălabul*; corectat cf. ms. II, p. 57.

- O a n a : Bine?... Bine să-i dea Dumnezeu!... Bine...
 P e t r u R a r e ș : Și ție, Oană...
 O a n a : Și d-tale, Rareș...
 P e t r u R a r e ș : Și nouă, amîndurora...
 5 O a n a : Și, Rareș, și...
 P e t r u R a r e ș : Dă-mi o mîină, Oană...
 O a n a : De ce?...
 P e t r u R a r e ș : Așa, că mi-e dragă...
 O a n a : O!...
 10 P e t r u R a r e ș : Ce rîzi? Nu ți-am mai spus?
 O a n a : Ba mi-ai spus... de cîte ori... În urmă mai
 ales...
 P e t r u R a r e ș : Și dreapta mi-e dragă, și stînga
 mi-e dragă, și amîndoi ochii cu lumini adînci,
 15 și părul tău rătunjit pe spate și învîlt ca un
 fum auriu, și gura ta cu buze ca măceșea, și
 mijlocul tău ca trestia de baltă, și mersul tău
 ușor ca de presură, și toată ființa ta...
 O a n a : O! Rareș... (*Rîde.*) Și toată ființa mea...
 20 (*Rîde.*)
 P e t r u R a r e ș : Toată ființa ta mi-e dragă, că
 te iubesc, Oană!
 O a n a : Cum, Rareș?... (*Rîde.*)
 P e t r u R a r e ș : Într-una te-am visat, Oană... Și
 25 te-am văzut într-una la război... Cînd porneam
 cercetașii, cînd mă băteam, cînd mă culcam,
 cînd mă sculam, călare, pe jos, la șipote, în
 codru, neostieat în fața ochilor mei...
 O a n a : Ca p-o soră, Rareș.
 30 P e t r u R a r e ș : Nu ca p-o soră...
 O a n a : Și de cînd, Rareș?
 P e t r u R a r e ș : De cînd împliniși 14 ani... De
 pe la Paște...
 O a n a : Mi-ești drag, Rareș, dar...
 35 P e t r u R a r e ș : Dar...
 O a n a : Nu ții minte cînd mă ridicai în brațe să rup
 para cea mai coaptă, cînd te cățărai în virful
 copacilor ca să-mi dai pui de stăncuță...
 P e t r u R a r e ș : Da... și te sărutam...
 40 O a n a : Da, și mă sărutai... Ș-acum... na... sărută..
 (*Rîde.*)

- Petru Rareș: Nu, Oană, nu ~~as!~~
 Oana: Dar cum, Rareș, cum?... Ca p-o miluită
 fără părinți?
 Petru Rareș: Nu...
 5 Oana: Ca p-o pripășită la curtea doamnei Maria?
 Petru Rareș: Ah! nu...
 Oana: Ca p-o pasăre pribeagă?... Și nu uita că tu
 ești boier, Rareș...
 Petru Rareș: Ce boier?... Al Mariei ș-al lui
 10 Rareș, pescarul din Hîrlău.
 Oana: Ești căpitan de oaste și prieten al domnului
 Bogdan...
 Petru Rareș: Sunt ce sunt, și fără tine mai bine
 să nu fiu!
 15 Oana: Doamne, Rareș... Dar tu mi-ești ca un
 frate... Eu mireasă? N ai nici cui să mă ceri.
 Petru Rareș: Stăpînului a toate, ca unui drept
 părinte.
 Oana: A! nu, Rareș, nu!... Nu simt nimic în mine...
 20 Mi-ești drag ca un frate, dar nu te iubesc... Și
 domnul e bolnav...
 Petru Rareș: Domnul e bun, milostiv și îndu-
 rător... (*O sărută pe amîndoi obraji și pleacă
 repede.*)
 25 Oana: Ciudat!... Dar să nu uit pe paharnicul Ulea!
 (*Iese prin stînga pe după castel.*)

SCENA VIII

- Ștefan, cu piciorul înfășurat, iese schiopătînd
 puțin la brațul Doamnei Maria, Iero-
 30 nimo da Cesena...
 Ștefan (*se așează pe laița de peatră de supt copacul
 din mijloc*): Așa... Aer, doftore, aer... Così,
*serenissime... non, serenissime... sì, serenissime*¹...
 pentru o zgaibă... Parc-aș fi copil...
 35 Cesena: *Serenissime*, nici o mișcare...
 Ștefan: Zău...

¹ Așa, prealuminate... nu, prealuminate... da, prealuminate (it.).

C e s e n a : *Parole non piu*¹...

Ș t e f a n : *Non piu*... Ca un mort... uf!... Când voi avea nevoie de d-ta, doftore, te chem... (*Doftorul se duce în castel.*)

5 D o a m n a M a r i a : Ascultă-l...

Ș t e f a n : Eu?... S-ascult?

D o a m n a M a r i a : Măria-ta...

Ș t e f a n : N-am ascultat de tătari, de leși, de unguri, de turci... și s-ascult d-un venezian...
10 a! ha!...

D o a m n a M a r i a : De când ai început să vorbești, a crescut căldura... (*Îi pipăie minele.*)²

Ș t e f a n : Și va veni ș-un doftor de la Nüremberg și altul de la Mengli-Ghirai... Îmi scrie că știe
15 și toaca-n cer... Un evreu...

D o a m n a M a r i a : Mai puțin, măria-ta...

Ș t e f a n : Puțin, puțin... Toți doftorii la capul unui bolnav...

U n c u r t e a n : Măria-ta, foaia judecăților.

20 D o a m n a M a r i a : Ah!

Ș t e f a n : Clucerul Moghilă? Să...

SCENA IX

Ș t e f a n , D o a m n a M a r i a , clucerul M o g h i l ă .

25 C l u c e r u l M o g h i l ă : Măria-ta...

Ș t e f a n : Judecățile dezlegate.

C l u c e r u l M o g h i l ă (*citește*): Oancea cu văduva lui Isaia pentru o fișie de moșie. Prigonitorul perde. Pan Mirăuț nu dă depline socoteli ipitropiștilor săi nepoți. E osîndit să le plătească 100 de galbeni genovezi și să nu mai ipitropisească pe vreunul din neamul lui au din prietenii lui. Obștea răzășilor Pătrășcani pentru
30

¹ Nici o vorbă (it.).

² În textul de bază lipsește indicația de regie; introdusă cf. ms. II, p. 67.

12.000 de fălci, cu munte, cu stîni, cu tîrcători și cu ocini. Judecata, peste altă zi neho-tărită...

Ștefan: De ce?

5 Clucerul Moghilă: Prealuminatul Bogdan s-a făgăduit că va merge însuși la fața locului.

Ștefan: Bine.

10 Clucerul Moghilă: Vornicul Duma, fiul lui Vlaicu, vărul măriei-tale, cu șapte sate ome-nești pentru robire de mori. Vornicul Duma perde.

Ștefan: Cine perde?

Clucerul Moghilă: Vărul măriei-tale.

Ștefan: Bine!

15 Clucerul Moghilă: Pîrcălabul Ieremia cu popa Frusănel pentru vaduri de pive. Frusănel rămîne pe pan Ieremia. Hatmanul Dugea cu satele rusești de lîngă Roman pentru vro 3.000 de stînji. Hatmanul rămîne pe ruși.

20 Ștefan: Î... î... î... rău... Bine a judecat, dar rău... Știu... Spune-i lui Bogdan să taie din moșia mea Trifești 3.000 de stînji și să dea rușilor...

Doamna Maria (la urechia lui Moghilă): Scur-tează.

25 Clucerul Moghilă: Să nu ies eu scurtat, doamnă.

Ștefan: Ei?

30 Clucerul Moghilă: Cele criminalicești. Din douăzeci de pricini, două mai însemnate. Un năvărit hoț, tăierea mîinilor. Un ucigaș, zăbirea capului cu buzduganul. Toate au fost prefirate cu de-amăruntul de înțeleptul Bogdan-vodă.

35 Ștefan: Bogdan... Război și dreptate... Război împotriva oricărui dușman și dreptate față de oricine... de neamurile tale... de tine chiar, deși după legea pămîntului nu se cuvîne să ju-deci. Domn d-ai fi... să stai d-oparte... Alții să aleagă.

Doamna Maria: Măria-ta, prea mult...

40 Ștefan: Dacă Cesena ar avea chipul Mariei or Maria știința lui Cesena, m-aș vindeca într-o

clipă și m-aș îmbolnăvi în cealaltă. Adu mâna, Mario. Mai am căldură?

Doamna Maria: Nu, măria-ta.

Ștefan: Atunci?... Ce mai e, Moghilă?

5 Clucerul Moghilă: Pricinile de judecat.

Ștefan: Le pui zi peste... Azi e 30 iunie... Peste trei zile. (*Clucerul Moghilă iese pe poarta din dreapta*).

SCENA X

10 Ștefan, Doamna Maria, Oana.

Un curtean: Oana, măria-ta.

15 Ștefan: Oana?... Să între... (*Oana intră.*) A! băbătie... Cum o duci cu bătrînețile?... Vino încoa... aci... jos... mai aproape... (*Oana îi sărută mâinele și le-aduce la frunte.*) O plută bătrână și scorboroșită lîngă un brăduț verde, stufos și drept! Cine te-aduse pe tine pe tărîmul ăsta? Și de unde?

Oana: Măria-ta... De unde?... Nu știu...

20 Ștefan: Nu mai am căldură. Sunt bine. Uite, Mario... De unde?... nu știi. Ia uită-te la mine... Așa... Tu ai ceva în capul ăsta... Mi-ascunzi ceva... Vrei să-mi spui și te oprești...

Oana: Aș vrea, măria-ta...

25 Ștefan: Ei...

Oana: Aș vrea, măria-ta...

Ștefan: Rareș...

Oana (*tresare*): Rareș?

30 Ștefan: Da, Rareș, nu ți-a mai prins vro stăncuță... Da... da... s-a făcut mare... E căpitan... Să bate cu leșii și să bate zdravăn... O s-ajungă hatman... Căci n-am avut parte de copii!... Alexandru... Iliăș... Petru... Cît să lungesc pomelnicul?... Și Olena, după fiul nebunului de cus cru al Moscovei... Îi moare bărbatul... Ea și fiul ei închiși într-un turn... Și eu?... Doar cu Bogdan...

- Doamna Maria (*arătându-i pe furiș pe Oana*):
Să nu mâniem p-Ăl-de-sus...
- 5 Ștefan: Da... Partea mea a fost să sărut ce este
al meu ca și cum n-ar fi al meu, să fur mîngîie-
rile și mîngîiere să nu am... Ce-ai vrea să-mi
spui, Oană?
- Oana: Aș vrea, măria-ta, să...
- Ștefan: Ei...
- Oana: Aș vrea...
- 10 Ștefan: Doamnă... să știi că fetișcana asta s-as-
cunde de tine...
- Doamna Maria: Da, Oană?... Vă las...
- Oana (*coprinzînd genuchii doamnei*): Iartă-mă,
doamnă! (*Doamna Maria o mîngîie pe păr, su-
ride și iese.*)
- 15

SCENA XI

Ștefan, Oana, mai tîrziu doftorul Ceseana.

- Ștefan: Mai aproape... mai... Spune-mi...
- 20 Oana: Sosiși, măria-ta... Tare mi-era dor... Mă dădui
după colacul fîntîinii... Ș-auzii tot...
- Ștefan: Tot și nimic...
- Oana: Nu...
- Ștefan: Atunci nici tot, nici nimic... (*O min-
gie.*)
- 25 Oana: Nu... Porni alaiul domnesc și trei boieri
rămaseră...
- Ștefan: Trei boieri?
- Oana: Da... Paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și
jitnicerul Stavăr...
- 30 Ștefan: Paharnicul Ulea?
- Oana: Vorbiră și-i auzii... O urzeală, măria-ta...
- Ștefan: Împotriva mea?
- Oana: Nu, măria-ta...
- Ștefan: Atunci, împotriva cui?
- 35 Oana: Împotriva lui Bogdan...
- Ștefan (*sare în sus*): Ce?

C e s e n a (*intrînd repede pe ușa de pe terasă*): Basta, serenissime! ¹

Ș t e f a n (*pune mîna pe sabie*): Ieși! (*Iese.*) Dă-na-inte, Oană!

5 O a n a: Vor s-aleagă domn pe nepotul măriei-tale, pe Ștefan, fiul răposatului Alexandru.

Ș t e f a n: Și-n locul cui s-aleagă domn? Nu este domn?

10 O a n a: După ce nu va mai fi... (*Își cuprinde capul în palme.*)

Ș t e f a n: Nici n-au treierat grîul din care să-mi fearbă coliva și mi-o și-mpart! (*Ca și cum ar vorbi singur.*) Patruzeci și șapte de ani am dus țara cu noroc... (*Scuturîndu-se.*) Am s-o duc și cînd voi muri, și după ce vor pecetlui peatra pe dasupra mea!... Oană, bine-ai făcut... Să n-afle doamna... Îți poruncesc să nu mai știi nici tu!

15 O a n a: Da... Ca și cum ar fi fost aici și c-o lingură aș fi luat... și-aș fi aruncat în foc... a ars... și-apoi, nimic... (*Își scutură palmele.*)

20 Ș t e f a n: A!... Așa... așa... Du-te. (*Oana se duce pe ușa de pe terasă.*) O! ce păcat că nu i-am mărturisit de unde e! (*Îl trec lacrămile.*) De! nu fi muiere! (*Bate în palme. Un curtean intră din dreapta.*) Moghilă... Să vie îndată. (*Din întîmplare găsește o oglindă veneziană.*) Grozav am îmbătrînit!

SCENA XII

30 Ș t e f a n, clucerul M o g h i l ă, venind pe poarta din dreapta.

Ș t e f a n: Moghilă, lasă închinăciunile.

C l u c e r u l M o g h i l ă: Să-mi spuie popa, nu te mai închina... bine or rău... Dar să iasă din icoana la care te închini o mîna care să te ia de păr... O!...

35

¹ Destul, prealuminate (it.).

- Ștefan: Poftă de glumă... Să glumim, clucere Moghilă.
- Clucерul Moghilă: Să glumim?
- 5 Ștefan: Ah!... Nu e nimic... Unde-au ajuns slovenii cu letopisețul meu?
- Clucерul Moghilă: Abia la jumătate...
- Ștefan: La ce fapt?
- Clucерul Moghilă: La bătălia de la Cosmin.
- 10 Ștefan: Ce spui?... Abia vro 39 de ani din viața mea. Și mai au...
- Clucерul Moghilă: Jumătate...
- Ștefan: Încă 39 de ani...
- Clucерul Moghilă: Dacă jumătatea d-a doua n-a fi ceva mai lungă ca cea dintîi.
- 15 Ștefan: O! ho! ho!... Slovenii s-au pripit la scris... N-au greșit... presimțind că-n a doua jumătate... Cam grea răsuflarea de cîteva zile... Moghilă, ce face Voitiș... bidiviul care m-a purtat în spinare doisprezece ani?
- 20 Clucерul Moghilă: Ar face bine dacă n-ar fi pus picioarele în sus...
- Ștefan: M-a lăsat?
- Clucерul Moghilă: S-a dus bietul Voitiș... Cum ajunse în grajdul de peatră, pică d-a-n
- 25 picioarele, căscă gura, mai suflă o dată și...
- Ștefan: Așa se cade să moară un domn... dar el...
- Clucерul Moghilă: Calul domnului, măriata...
- 30 Ștefan: Da, calul domnului... Ștefan fără picioare și fără cal... O! și cum mă ducea la izbîndă... ca un vifor năpustit în valea Sucevei!... Semn rău...
- Clucерul Moghilă: Ei, aș!...
- 35 Ștefan: Semn rău, Moghilă!... Ce va să zică să mori de moarte bună?
- Clucерul Moghilă: Să mori în patul tău.
- Ștefan: Nu, Moghilă... Dumnezeu a dat omului simțurile prin care veghează sufletul. La o cîrmire a vieții simțurile, unul cîte unul, încep să
- 40 să întunece. O sită se coboară pe ochi, vezi turbure, nu mai vezi... Să vătuieste auzul. S-a

- dus ascuțimea lui... „Auz...? Ce zici?...“ Nu mai aude... Și când cercetașii nu mai veghează, sufletul părăsește stîrvul acesta... Asta e să mori de moarte bună... Eu auz și văz ca la patruzeci de ani...
- 5 Clucerul Moghilă: N-aveam dreptate?... Istoria a ajuns la jumătatea vieții măriei-tale.
- Ștefan: Așa ar fi de n-ar fi și peiri năprasnice... Nu de sabie, nu de apă, nu de foc, ci cînd piei
- 10 ca mine... Nimic. (*Să sprijină pe Moghilă.*)... Cu sufletul întreg, cu dragoste pentru toată țara cu tot coprinsul ei... oh!... Ascultă, Moghilă... Vorba de pe urmă a lui Ștefan e lege tuturor?
- 15 Clucerul Moghilă: Sfîntă ca sfînta cuminicătură din sfîntul potir!
- Ștefan: Și vouă, boierilor?
- Clucerul Moghilă: Boierii, curteni, răzăși, țărani, una în fața domnului.
- 20 Ștefan: Să strîngi pe boierii și pe ostașii ce-au mai rămas în Suceava, mîine, întîi de iulie, zi în care... Nimic. (*Să sprijină pe Moghilă.*)... Ești tu credincios, Moghilă?
- Clucerul Moghilă: Ca-n fața lui Dumnezeu și a Domnului nostru Isus Christos... Jur!
- 25 Ștefan: Nu jura... Că n-are să afle nimeni din ce-i auzi?
- Clucerul Moghilă: Nimeni!
- Ștefan: Mîne sui în scaunul Moldovei pe Bogdan...
- 30 Clucerul Moghilă: Doamne!
- Ștefan: Ce?
- Clucerul Moghilă: Doamne... făcă-se voia ta...
- 35 Ștefan: Am îmbătrînit... O! îndoială!... Și aș putea să scap... dar sufletul nu vrea și trupul nu mai poate... (*Trage sabia pe jumătate.*) Nu... nu mă mai ascultă... Degeaba o port... (*Să reazămă pe Moghilă.*) Și poate să dau ochi cu Al-de-sus...

5 Sala tronului. De jur împrejur, cîte două rînduri de jețuri în stil bisericesc. În dreapta, lîngă tron, un jeț mai înalt cu stema Moldovei. Pe pereți se văd portretele străbunilor. În fund, în dreapta și în stînga tronului, două intrări. Pe latura din stînga, planul al doilea, o ușe. Ferestre în dreapta.

SCENA I

10 Doftorul Ieronimo da Cesena, doftorul Iohan Klingensporn, doftorul Șmil. Fiecare păstrează puțin accent în vorbire, iar Cesena vorbește pe jumătate italienește.

Doftorul Cesena: Rămii ca marmora...

15 Doftorul Klingensporn: Multă lume gri-jit la Nüremberg, dar ca palatinul n-am aflat... Așa de bolnav și așa de tare... Iessus Maria!

20 Doftorul Șmil: Oțelit... în aer, în luptă... Pe trupul dumnealui numai creștături... Am milă, n-am știință... Rana de la picior îi otrăvește trupul dumnealui... Și Mengli-Ghirai e tare, dar un guturai, și la pat... Atunci să vedeți... „Unde e Șmilică?... Șmilică, ai mîncat?... Șmilică, ce, tu ești supărat?“ „N-am nimic.“ „Vezi, eu am, Șmilică.“ În viteazul ăsta, o putere care scapă medicinii... O voință care a voit slobod
25 pînă la sfîrșit...

- D o f t o r u l C e s e n a : L-am văzut, amestecat cu nemeții. Gemea codrii de *freddo*. El ajuta și încuraja pe toți... Cu miei ochii... *come un fulmine dal cello nella battaglia da Halicio... E ammalato, Dio Santo!*¹
- 5 D o f t o r u l Ș m i l : Klingensporn, ce zici de rană?
- D o f t o r u l K l i n g e n s p o r n : Ai dreptate... Peste șaptezeci de ani... hî... Să i-o ardem cu ferul roș...
- 10 D o f t o r u l Ș m i l : Ei! prin câte focuri a trecut dumnealui... să treacă și prin asta... Osă vrea?
- D o f t o r u l C e s e n a : Să-l încredințăm că e durere grozavă... „*Serenissime, ma che dolore*“ ... „*Io voglio*“ Ho studiato questo uomo meraviglioso²...
- 15 D o f t o r u l Ș m i l : Sîiît... Vine!

SCENA II

- 20 Cei de sus. Ș t e f a n intră pe ușa din stînga, și mai îmbătrînit, cu piciorul înfășurat, la brațul D o a m n e i M a r i a . Doamna, îmbrăcată închis.
- Ș t e f a n : Doftori... prieteni... sunteți bine?... O! ce plecăciuni! Mă prinz că Șmil a măturat dușumeaua cu fruntea... Nu, Șmil... Mie nu-mi plac toate cîte îi plac bunului meu prieten Mengli-Ghirai... Nițică știință... Mario... Mario... Ce tresari... (*la doftori*). Am căldură?
- D o f t o r u l Ș m i l : Oleacă, măria-ta.
- Ș t e f a n : Arz?
- 30 D o f t o r u l Ș m i l : Arzi?... A, nu...
- Ș t e f a n : Dacă nu arz, ce vă-ngrijiți? Cine nu arde nu să sfirșește...
- D o f t o r u l K l i n g e n s p o r n : Mai mult odihnă, măria-ta.

¹ Ca un fulger din cer în bătălia de la Halici... Și bolnav, Doamne sfinte! (it.).

² „Prealuminate, dar ce durere“ „Vreau“... Am studiat pe acest om minunat (it.).

- Ștefan: De mine încolo, pace cu știința... Mă voi odihni... Așa... întins... nemișcat ca un mort... Nimic, Mario... Până mâine, trebile țării... Mario...
- 5 Doamna Maria: Ce poruncește preaslăvitul stăpîn?
- Ștefan: Mai puțin ca o poruncă și mai mult decît o dorință.
- Doamna Maria: Ascult, Ștefane.
- 10 Ștefan: Așa... așa, dragă... Ah! e demult de atunci... Prea ești întunecată în straiile astea... Vreau ceva mai altfel...
- Doamna Maria: Mă duc și mă întorc cum do-rești.

15

SCENA III

Ștefan, doftorul Ieronimo da Cese-na, doftorul Klingensporn, doftorul Șmil.

- Ștefan (*răsucind sabia*): Cîrjea mea, Șmil...
- 20 Doftorul Șmil: Cîrjea?... N-aș vrea să iasă cîrje din teacă...
- Ștefan: Niciodată n-am scos-o împotriva unui om cumsecade.
- Doftorul Șmil: Niciodată n-am dorit să fiu mai cumsecade...
- 25 Ștefan (*cu un suris trist*): Ești cum ești, cum ai ieșit din părinții tăi... Și cîrjea mea e cum e, cum a ieșit din mîna genovezilor...
- Doftorul Șmil: O! Biata mamă, tare a țipat înainte să mă scoată...
- 30 Ștefan: Ce de țipete pînă să scoată oțelul acesta, ce de lovituri, Șmil, primind la fiecare lovitură o parte din soarta ei viitoare.
- Doftorul Șmil: Putea genovezii s-o bată cît ar fi voit, dacă nu te-ai fi bătut și n-ai fi bătut măria-ta cu ea... Asta e adevărata ei soartă!
- 35

- Ștefan: A! Știi tu, Șmil, că tu ești ca sabia mea?
 Doftorul Șmil: Ca sabia?... Eu?... Și de ce?
 Ștefan: Ca și ea, ești foarte ascuțit pe dinăuntru.
 Doftorul Șmil: Ea taie totdeauna eu vindec
 5 cînd pot.
 Ștefan: Cînd poți, Șmil, dar cînd nu poți?
 Doftorul Șmil: Vindecă Dumnezeu unde nu
 putem noi...
 Ștefan: Dumnezeu... Șmil, din două picioare bol-
 10 nave tu poți face numai unul, dar zdravăn?
 Doftorul Șmil: Asta?... Nu, măria-ta.
 Ștefan: Dar din doi oameni sănătoși ai putea să
 faci un bolnav?
 Doftorul Șmil: Din doi oameni sănătoși?...
 15 Aș face și doi bulnavi dacă m-ar lăsa inima.
 Ștefan (*răsuflînd adînc*): Ah... Răsuflarea... Aci.
 Doftorul Cesena: *Non, serenissime, qui.*¹
 (*Arată piciorul.*)²
 Ștefan (*punîndu-se pe un jeț cu stemă*): Îl simț mai
 20 puțin. (*Se întinde.*) La brațul doamnei am venit
 pînă aici... Nu pricep...
 Doftorul Klingensporn: Te simți mai
 bine, dar...
 Ștefan: Sunt mai rău, ho! ho! Nu mai pricep...
 25 Sunt mai rău cînd sunt mai bine, mai bine cînd
 aș fi mai rău, și bine de tot cînd aș pune mînele
 pe piept... *Signore*, dă-mi brațul... î-î-î-î... Cu
 trei nu să poate să scap... (*Se duce în dreptul*
 portretului lui Alexandru cel Bun.) Acesta fu
 30 un om și nu mai e de mult... Șmil, cum ți să
 pare?
 Doftorul Șmil: Parcă suride... Bun și mi-
 lostiv...
 Ștefan: De unde știi? Tu n-ai auzit de el. Poate
 35 că nici tat-tău nu se născuse pe cînd domnea el.
 Doftorul Șmil: Ce poate fi rău în castelul
 acesta?

¹ Nu, prealuminate, aici (it.).

² În textul de bază lipsește indicația de regie; introdusă cf. ms. I, p. 36.

- Ștefan: Ai!... Nimic... Și dacă mâna ta cea dreaptă
te smintește, tai-o pe ea și-o leapădă în foc...
- Doftorul Șmil: Da, în foc, dar nu s-o tai...
- 5 Ștefan: Ce, Șmil, tu să îndrepti *Evanghelia*?
- Doftorul Șmil: Eu să-ndrept? Nu îndrept
nimic dacă nu îndrept piciorul Domnului la al
cărui nume să închină stăpînul meu... Am
cerca... dar sunt dureri... grozave dureri... o!
brrrr!
- 10 Ștefan: Ce dureri, Șmil?
- Doftorul Șmil: În loc să faci un foc mare,
să tai piciorul și să-l lepezi în foc, mai bine ar
fi să iei tăria focului și să arzi răul care se în-
tinde... Brrr... Grozave dureri!
- 15 Ștefan: Brrr! grozave dureri... Și se sfîrșește. O!
ho! ho! prieteni, și vă e milă?... Ardeți strică-
ciunea după acest stîrv care a fost odinioară ne-
biruitul Ștefan! Puneți foc pretutindeni, ș-aici...
ș-aici... ș-aici... pînă-ți preface în scrum tre-
cuta mărire de o clipă ce-a strălucit în fața atîtor
20 orbi, domnii creștinătății!... Șmil... a! Șmil...
puteai să-mi spui d-a dreptul... Pe coconi să-i
momești, dar pe Ștefan... Ardeți degrab' și fără
milă! (*Le face semn să se ducă.*) Să vedem dacă
25 bătrînețile mele s-or mai aprinde de focul vostru.
- Un curtean: Petru Rareș (*Ștefan îi face semn
să intre.*)¹

SCENA IV

- 30 Ștefan, Petru Rareș și mai la urmă
Doamna Maria.

Ștefan: Ce vrei, Rareș?

Petru Rareș: Doresc domnului nostru atotpu-
ternic sănătate și voie bună.

Ștefan: Dorești?... Te crez... Domnului nostru...

¹ În textul de bază lipsește indicația de regie; introdusă cf. ms. II, p. 95.

- hî... Atotputernic cînd îi dorești sănătatea pe care nu o are?... Ce te sfiеști ca o fecioară cînd dă cu ochii întîiași dată de ce-i e drag?... Rareș...
 5 De la cine-ai învățat tu să ții ochii în pămînt? De la mine? Sau de la tătînă-tău Rareș? Da... socul e plăcut... o fi dînd trandafiri...
- P e t r u R a r e ș : Stăpîne, n-am învățat știința ierburilor, dar, pe cît mă taie capul, socul n-a dat niciodată trandafiri.
- 10 Ș t e f a n : Dacă te-ar tăia capul cum taie brațul tău, dintr-un pescar ar ieși preț de ce-a prins toți pescarii de la începutul lumii și pînă s-ar sfîrși și pești și pescari... Oh!... Cine vine?... Mi s-a părut...
- 15 P e t r u R a r e ș : Doamne...
 Ș t e f a n : Mai bine.
 P e t r u R a r e ș : Ce să fie mai bine?
 Ș t e f a n : Rareș, tu nu ești un băiat cuminte... Pentru ce Oana... (*Rareș tresare.*) Da... Oana mi s-a plîns că nu-i mai prinzi pui de sălbătăciuni...
 20 De ce?... Te-ai făcut mare... O s-ajungi hatmar...
- P e t r u R a r e ș : Doamne...
 Ș t e f a n (*il mîngîie*): Oh! prostule... Ce te-duce?
- 25 R a r e ș : Am venit...
 Ș t e f a n : Dacă n-ai fi venit, n-ai fi aci.
 P e t r u R a r e ș : Să...
 Ș t e f a n : Să?
- P e t r u R a r e ș : Iartă-mă, doamne, iubesc!
- 30 Ș t e f a n : A! ha! Ba vezi c-o să mă îndrăgostesc eu!
 P e t r u R a r e ș : E fată bună...
 Ș t e f a n : Bună și frumoasă, firește.
 P e t r u R a r e ș : Bună...
 Ș t e f a n : Ca pita caldă.
- 35 P e t r u R a r e ș : Bună... săracă... și fără părinți.
 Ș t e f a n : A! fără părinți? Atunci cum s-a născut?
 P e t r u R a r e ș : Necunoscuți, măria-ta.
 Ș t e f a n : Ai dreptate, că tu cu tat-său d-ai vorbi nu l-ai cunoaște.
- 40 P e t r u R a r e ș : Iubesc pe Oana, măria-ta!
 Ș t e f a n : Cum?... N-am auzit... O! ho! ho!... Cu

- bătrînețele... Da, Oana e fată bună și frumoasă și cuminte... Piciorul meu știe, și Dumnezeu, și eu. Săracă și fără părinți... tu știi... Dumnezeu n-a aflat... Și eu mă îndoiesc... Tu mi-o peștești mie ca p-un copil... Și e copil, mititica... Biiine... Dar ei... i-ai spus?
- 5 P e t r u R a r e ș : Da, măria-ta.
 Ș t e f a n : Și?
- P e t r u R a r e ș : Că mă iubește ca p-un frate, dar
 10 că nu simte nimic... C-aș fi boier, și ea...
 Ș t e f a n : Aș, aș, aș! (*Doamna intră pe ușa din stînga.*)
 Doamnă... Ce frumos ești îmbrăcată... Rareș
 tocmai îmi povestea că iubește... Pe cine, mă?
- P e t r u R a r e ș : Pe Oana...
- 15 D o a m n a M a r i a : Pe Oana?... Dar e un copil...
 Și săracă... Și...
- Ș t e f a n : Un copil... Nici tu nu erai mai mare...
 D o a m n a M a r i a (*speriată*): Ștefane! Măria-
 ta! (*Îl trage d-o mină.*)
- 20 Ș t e f a n (*ii face semn de înțelegere*): Nu-ți zisei
 d-asta, ci d-astălaltă. Asta mă doare... Eu nu
 mă opui... Aș vrea să văz pe Oana alături de
 tine, s-o îngrijești, s-o aperi, să aibă și ea ace-
 lași nume ca tine. Cînd o zice cineva Oana să
 25 se gîndească la Petru și mai sus... Rareș, dar
 și tu ești un copil. Abia să fi împlinit 21. Ei,
 tu știi din cine te-ai născut... și eu... Ia unul
 din caii mei, care ți-o plăcea, fie și pe Voitiș...
- D o a m n a M a r i a : Voitiș?
- 30 Ș t e f a n : Știu... Să nu încalici pe Voitiș, ci să iei
 alt cal care să te ducă ca vîntul pe fața pămîn-
 tului. Să nu ocolești nici deal, nici vale, nici
 munte, nici iaz, nici codri... pînă în Hîrlău.
 Și să-i spui Rareșoaii așa: „Mamă, mie mi-a
 35 venit ceasul, vreau să mă însor, și mireasa mea
 e bună, frumoasă, fără părinți, este Oana de
 la curtea Mariei a bietului domn al Moldovei“
 Și ce-o chibzui ea să vii să-mi spui... Că despre
 mine, vă blagoslovesc p-amîndoi!
- 40 P e t r u R a r e ș : Zbor...

Ștefan: Să te văz... (*Rareș dă să iasă repede și se încurcă.*) Nu p-acolo, Rareș, că n-o să ieși prin zid! (*Rareș iese în fugă.*) Patima, Mario. Ast copil mi-duce aminte vremile vechi. Îfii...
5 Nimic... trecător... Rău am făcut... I-am crescut în neștiință... Va afla tot... Săracul Petru... Să-l privim când pleacă... (*Se duc la fereastra din dreapta.*)

Doamna Maria: Să-l privim...

10 Ștefan: Da, a luat pe Dereș... Pune șeaua... Strînge chinga să crape calul... Sus... (*S-aude un tropot de cal.*) De cînd sunt n-am văzut un călăreț care să-nghiță dăpărtările... Mă... multă sănătate Răreșoaii... O! iartă-mă, doamnă...
15 O biată bătrînă, bătrînă... Pe după deal... la vale... ca o mogîldeață... Abia se mai vede... Nu se mai vede!... Oh! sîngele Mușatinilor n-are astîmpăr, fierbe, năvă ește ca haiturile de la munte!... Mario, o să vie boierii... Să ne-mbrăcăm de sărbătoare. Bogdan nu vrea. Opin-
20 teli zadarnice. Io, Ștefan voievod, vreau!

Doamna Maria: Să zic nu, m-aș uni cu dușmanii țării împotriva copilului meu, să zic da, aș ține cu copilul împotriva tatălui. Să năruie un tron din slava lui trecută și un altul se ridică în strălucirea lui viitoare. Plîng pe unul, binecuvîntez pe celălalt. Între aste două măriri
25 inima mea de femeie nu găsește mîngiere!

Ștefan: Ștefan a trăit, Bogdan începe! (*Ies.*)

30

SCENA V

Stolnicul Drăgan și jîtnicerul Stavăr
intră prin dreapta.

Stolnicul Drăgan: Văzuși pe paharnicul Ulea?

35 Jîtnicerul Stavăr: Da, acum chiar.

Stolnicul Drăgan: Tot așa?

Jîtnicerul Stavăr: Și mai dîrj.

54

- Stolnicul Drăgan: A vorbit cu...
- Jitnicerul Stavăr: Da, cu cinci boieri mari, afară de cei doi din Sfatul domnesc.
- Stolnicul Drăgan: Ei, ce e?
- 5 Jitnicerul Stavăr: Strună... Și Ștefan din ce în ce mai rău...
- Stolnicul Drăgan: Așa se zice.
- Jitnicerul Stavăr: Vor să-l arză.
- 10 Stolnicul Drăgan: S-a mai vorbit ș-alt' dată, dar cum e el, ba azi, ba mâine, cu judecățile, cu războaiele, cu trimeșii de la unguri, de la țarul Ivan, de la leși, de la Mengli-Ghirai, de la turci, de la munteni, a dat zi după zi, an după an, pînă l-a prididit boala.
- 15 Jitnicerul Stavăr: Poi de l-o arde, cum e el de bolnav și de bătrîn...
- Stolnicul Drăgan: Și de slab...
- Jitnicerul Stavăr: S-a dus Ștefan...
- Stolnicul Drăgan: Vecinica lui pomenire...
- 20 Jitnicerul Stavăr: Dumnezeu să-l ierte...
- Stolnicul Drăgan: A fost bun... nu zic...
- Jitnicerul Stavăr: Și drept...
- Stolnicul Drăgan: Cu țara, da...
- Jitnicerul Stavăr: Pe noi ne-a cam scur-tat...
- 25 Stolnicul Drăgan: Boier, răzăși, țaran su-pus, era totuna în fața lui...
- Jitnicerul Stavăr: Moșiile le împărțea nu-mai la ostași...
- 30 Stolnicul Drăgan: Din supuși îi făcea ră-zăși, din răzăși boieri sadea...
- Jitnicerul Stavăr: Ce era boierul de sfat, Cosma Șerpe? Nimic. Un răzăș. După bătălia de la Cosmin, îl boieri, ș-acum e în divanul țării...
- 35 Stolnicul Drăgan: Și cu munteanca ceea...
- Jitnicerul Stavăr: Jupînesele noastre, rar poftite la castel...
- Stolnicul Drăgan: Că de doi ani, de cînd
- 40 l-a înteuțit boala, de loc...

- Jitnicherul Stavăr: Ca o călugăriță... cu fetele, toată ziua...
- Stolnicul Drăgan: De Rareș... ce zici?
- 5 Jitnicherul Stavăr: Harnic flăcău... Bun de războaie... Portarul Arbore știe multe...
- Stolnicul Drăgan: He! ba vezi că nu... Cu el a petrecut Ștefan în Hirău... nu cu mine...
- Jitnicherul Stavăr: La frumoasa pescăriță...
- 10 Stolnicul Drăgan: Păi Rareș...
- Jitnicherul Stavăr: Așa să zice...
- Stolnicul Drăgan: Arbore știe bine... La naștere l-ar fi înfierat...
- Jitnicherul Stavăr: E!
- 15 Stolnicul Drăgan: ...pe spata dreaptă c-un cerc.
- Jitnicherul Stavăr: Rareș o fi știind?
- Stolnicul Drăgan: Nu se află.
- Jitnicherul Stavăr: Rareș plecă mai adineauri... Unde-o fi plecat?
- 20 Stolnicul Drăgan: Să ducea p-un dereș de nu i se vedeau picioarele... Unde? Nu știu... Ulea vine?
- Jitnicherul Stavăr: Nu crez, poate da, poate nu. Mi-a zis să ne uităm bine la Ștefan, că el e cam bolnav...
- 25 Stolnicul Drăgan: Hi!
- Jitnicherul Stavăr: Ai auzit c-ast-noapte o bufniță a țipat toată noaptea pe castel?
- Stolnicul Drăgan: Nu.
- 30 Jitnicherul Stavăr: Buha... țipă, țipă pînă despre ziuă... Cînd să zboare, o miță neagră haț, ș-o mîncă. Mița să spăla pe bot. Un vultur căzu săgeată și înhăță pe miță. Pe vultur îl săgetă un curtean, și alergînd după vultur, curteanul căzu într-o prăpastie...
- 35 Stolnicul Drăgan: Ce-o mai fi ș-asta?
- Jitnicherul Stavăr: Și azi-dimineață o vacă, din vitele domnești, a sîngerat în șistar, pe cînd o mulgea...
- 40 Stolnicul Drăgan: Ciudat!

- Jitnicherul Stavăr: Luna s-a arătat c-un
cearcăn roșu; cîinii au urlat; o femeie a născut
un copil cu picioarele de ied...
- 5 Stolnicul Drăgan: Urite semne!
Jitnicherul Stavăr: Ş-acum priveşte... (*Să
uită pe fereastra din dreapta.*)
- 10 Stolnicul Drăgan: Acușica era senin, fără
pic de nori, și dodată să bolovăniară nori negri
cum e catranul, că se-ntunecă ca noaptea... Și
colo, departe, departe, de unde izvorăște Su-
ceava, cerul e roșu parc-ar arde o cetate.
- 15 Jitnicherul Stavăr: Priveşte... Vezi tu un
nor... ca un balaur? Cu cap, cu gura căscată,
cu aripele întinse... cum să repede să înghiță
p-un moșneag cu plete lungi... Vezi?... Aci...
aci... ha... haiti... S-a topit moșneagul... Cine
vine?

SCENA VI

- 20 Cei de sus. Hatmanul Luca Arbore,
postelnicul Toader, vornicul Jurj, pîrcă-
labii Costea, Dragoș, Șandru și
Alexa vin din dreapta.
- Hatmanul Arbore: Bună ziua, frate Drăgan,
bună ziua, Stavăr.
- 25 Stolnicul Drăgan: Bună să-ți fie inima!
Jitnicherul Stavăr: Ca totdeauna...
Postelnicul Toader (*se uită pe fereastră*):
Bună, bună și nu prea bună...
- Pîrcălabul Costea: Ce? Inima lui Arbore?
- 30 Postelnicul Toader: Aș... ziua de azi...
Să zice că ziua bună să cunoaște de dimineață...
Pînă mai adineaurea senin, și deodată s-a întu-
necat că abia să mai vede...
- Pîrcălabul Dragoș: Era să plec la Neam-
țu... M-ar fi murat ca p-un ciine...
- 35 Pîrcălabul Șandru: Înhamase la olac, cînd
mă vesti Moghilă...
- Vornicul Jurj: Ce sărbătoare să fie azi?

- Hatmanul Arbore: Nici una.
 Vornicul Jurj: Moghilă mi-a zis să mă îmbrac
 ca de sărbătoare.
- 5 Pîrcălabul Alexa: Și mie...
 Stolnicul Drăgan: Și mie...
 Pîrcălabul Șandru: Și mie...
 Hatmanul Arbore: Cine știe ce vrea domnul,
 ție-l Dumnezeu să-l ție...
- 10 Postelnicul Toader: Că mult e bun...
 Pîrcălabul Dragoș: Și viteaz...
 Pîrcălabul Șandru: Și nepărtinitor...
 Pîrcălabul Dragoș: Și darnic...
 Vornicul Jurj: Ce e al lui e-al țării... Ce e-al
 țării e-a lui Dumnezeu!
- 15 Postelnicul Toader: Drepte ș-a făcut că-
 rărilor lui... Și bolnav, că mai bine aș fi fost eu...
 Bătrînul Arbore (*imitînd pe Ștefan*): „Ni-
 mic... Mario... ce tresari“ Mititelul!
- 20 Stolnicul Drăgan: Că parcă n-ar mai fi el...
 Hatmanul Arbore: Cum n-ar mai fi el? Dar
 cine vrei să fie? Cine-ar răbda cum răbdă el?
 Cine nu s-ar odihni în locul lui? Și cine n-ar
 umplea lumea cu vaietele? S-a pl ns cuiva,
 Drăgane?
- 25 Stolnicul Drăgan: O vorbă, hatmane.
 Hatmanul Arbore: O vorbă neghioabă!
 Stolnicul Drăgan: Fie...
 Hatmanul Arbore: N-ar mai fi fost!
 Postelnicul Toader: Pace, fraților!

30

SCENA VII

Cei de sus. Clucerul Moghilă intră,
 răsufînd repede, prin dreapta.

- Clucerul Moghilă: Ei, asta nu înțeleg! Să
 mă tai și să mă presari cu sare pe creștături,
 35 și tot nu înțeleg!
 Postelnicul Toader: Ce, Moghilă, ce nu
 înțelegi?

58

Clucerul Moghilă: Da' d-ta, că ești tobă de învățătură, înțelegi?

Postelnicul Toader: Ce, mă omule, ce să-nțeleg?

5 Clucerul Moghilă: Ai dreptate, că nu e de-nțeles... Mă duc la el. Se plimba prin casă. Cum mă văzu, zbughia în pat. Și „aoleo, păcatele mele... ce am... ce am...” Iacă nu-nțeleg, și pace!

10 (Toți boierii se uită cruciș la Moghilă.)

Postelnicul Toader (surizînd): Păi nici eu nu înțeleg.

Clucerul Moghilă: Nu spui eu?

15 Postelnicul Toader: Moghilă, vino-ți în fire! Ce-ai spus? Cine a zis, ș-a făcut, ș-a adres?

Clucerul Moghilă: Nu vă spusei?... Adevărat... Capul meu ăl zăpăcit. Paharnicul Ulea, frate...

Mai mulți: Paharnicul Ulea?

20 Clucerul Moghilă: Spus din fir-a-păr... Cum Ăl-de-sus vrea... El, aș... „ce am... ce am”... Dar mort d-ai fi, și la așa poruncă ar trebui să te scoli și să umbli ca-n ziua d-apoi...

Hatmanul Arbore: Sîiit!

25

SCENA VIII

30 Ștefan intră la brațul Doamnei Maria, îmbrăcat în zale de argint c-o mantie de postav roșu blănită cu cacom. Galben la față și cu cearcăne la ochi. Șchioapătă. Doftorul Ieronimo da Cesena, doftorul Klingensporn, doftorul Șmil. Vin pe ușa din stînga.

35 Ștefan: Sunt între două săbii... Doamna, ș-asta... Amîndouă m-au slujit cu credință... P-amîndouă mi-am pus nădejdea. (Schimburi de-nchinăciuni.) Vedeți cum mă sprijin... Ș-amîndouă mă țin... Una d-ar fi ceva mai slabă, m-aș prăvăli de pe scaunul Moldovei drept la Minăsti-

rea Putnei, în rîndul strămoșilor... O! Iasă, Șmil, n-ai grije... *(Se uită printre boieri.)* Voi fi al vostru... *(Caută cu ochii.)* Da... Șmil, da... Ai zis ceva?

5 D o f t o r u l Ș m i l: Eu? Nu, măria-ta.

Ș t e f a n: Parcă vedeam bine... *(Să freacă la ochi. Către un curtean.)* Să vie boierii. Între ei nu era. Drăgan, mai încoa, Stavăr, mai aproape... *(Caută cu ochii.)* Paharnicul Ulea n-a venit?

10 M o g h i l ă... *(Boierii să uită încurcați.)*

C l u c e r u l M o g h i l ă: Aici, măria-ta.

Ș t e f a n: N-ai fost?...

C l u c e r u l M o g h i l ă: Fost, măria-ta...

Ș t e f a n: A plecat... Ți-am spus să te duci îndată...

15 C l u c e r u l M o g h i l ă: Îndată... măria-ta...

Ș t e f a n: Nu l-ai găsit?

C l u c e r u l M o g h i l ă: Găsit, măria-ta... E cam bolnav...

Ș t e f a n: Ce?... E bolnăvior, bietul paharnic...

20 C i n e s ă - m i g u s t e v i n u l d e C o t n a r...? Îl doare capul... Oh-ho!... Îl doare... Îl doare... Și ce-l doare?

C l u c e r u l M o g h i l ă: Ce că-l ia cu frig, că-l ia cu călduri și stă ghemuit în pat...

25 Ș t e f a n: Îl doare capul!...

C l u c e r u l M o g h i l ă: De cap nu mi-a vorbit, măria-ta.

Ș t e f a n: Îl doare capul! La cap e stricăciunea...

30 N u e l a l o c u l l u i... H a t m a n e A r b o r e, s ă v i e ș i o s t a ș i i... N i m i c, d o a m n ă... C e f u l g e r e... C a a f a r ă... M o g h i l ă!

C l u c e r u l M o g h i l ă: Ascult, doamne.

Ș t e f a n: Ascultă, pînă mai ai cînd... Du-te la paharnicul Ulea... Șade lîngă castel... Cine mă iubește e-aproape de mine... Nu e așa, stolnice

35 D r ă g a n?

S t o l n i c u l D r ă g a n: Da, măria-ta.

Ș t e f a n: Du-te de-i spune că eu și jitnicerul Stavăr dorim să-l vedem... Nu dorești, Stavăr?...

40 *(Boierii să uită unii la alții.)*

J i t n i c e r u l S t a v ă r: Cum zici, măria-ta.

- Ștefan: Dar tu cum zici?... (*Lui Moghilă.*) Că e rău să puie pe Drăgan și pe Stavăr împotrivă cu vorba lor și vorbele lor împotrivă cu ei înșiși... (*Joc de priviri între boieri.*) Că Ștefan n-ar sta la îndoială de ceea ce ar trebui să hotărăscă dacă sufletul lui ar vrea...
- 5 Clucerul Moghilă: Preaslăvite doamne...
Ștefan: N-ai înțeles?
- 10 Clucerul Moghilă: Iacă sabia... taie-mă, omoară-mă...
Ștefan: Așa de curat? (*Jocul privirilor se întetește.*) Nimeni din voi n-a... Cum să pricepeți ceea ce nu e de priceput? După patruzeci și șapte de ani de domnie... A! *Signore*, să mă reazim de brațul tău... Moghilă...
- 15 Clucerul Moghilă (*tresărind*): Aci, doamne!
Ștefan: Ce strigi așa de tare?... Du-te și-i spune să vie pînă să nu viu eu!... (*Moghilă se duce repede. Din partea dreaptă intră Sfatul țării, se închină și s-așează în jețuri.*) Ce de judecăți am vînturat împreună... (*Intră ostași prin partea stîngă din fund.*) Ce de bătălii... (*La sfetnici.*) Senini și fără interes... (*La ostași.*) Cu patimă și cu interes... Și toate cu aceeași țintă... *Signore*, treci de partea astălaltă... (*Intră paharnicul Ulea și clucerul Moghilă prin dreapta.*) A! Paharnice... scumpa dumnea-voastră sănătate...
- 20 Paharnicul Ulea: Abia mă țin picioarele...
30 Ștefan: Schimbă-le cu ale mele... Fii, mă omule, tînăr, voinic, ca un brad, fii ca mine... Ei, oleacă suflarea... oleacă piciorul... oleacă de căldură... oleacă încheieturile... dar încolo... aproape nimic... (*Încearcă sabia.*) Nu vrea să iasă... Nu vreau să vrea să iasă... Și de ce-aș vrea? (*Către Ulea.*) Să spui feciorului¹ tău să nu stea cu capul în jos... *Signore*, mută-te în partea astălaltă... (*Bogdan vine din fund trist, îmbrăcat în zale de sus pînă jos, cu mai mulți*
- 35

¹ În ediția de bază: *feciorul*; corectat cf. ms. II, p. 121.

- ostași.) Pe cine zăresc? Pe tine te mai așteptam... (*Ștefan se suie în jețul cu stemă din dreapta tronului. Bogdan dă să-i sărute mina. Ștefan îl oprește.*) Prea e caldă și nădușită... Așteaptă să se răcească... (*Către doamnă și Bogdan.*)
- 5 Ce tresăriți?... Da, văz o doamnă care să plimbă pe lângă castel...
- Doamna Maria (*îndurerată*): Nu e nimeni, măria-ta!
- 10 Ștefan: Nimeni... (*Doftorul Șmil se pleacă la urechea domnului. Îi șoptește ceva.*) N-ai grije... Voi fi al tău sau al doamnei...
- Doftorul Șmil: Al doamnei?... Al doamnei Maria, măria-ta...
- 15 Ștefan (*se ridică din jeț*): Maria și Moldova e totuna... Ostași, boieri, curteni, v-am adunat aici să stați mărturie după ce n-oi mai fi. Sunt patruzeci și șapte de ani... mulți și puțini... de când Moldova îmi ieși înainte cu mitropolit, episcopi,
- 20 egumeni, boieri, răzăși și țărani, în Cîmpul de la Direptate, și cum vru Moldova așa vrusei și eu. Că vru ea un domn drept, și n-am dăspuiat pe unii ca să îmbogățesc pe alții... că vru ea un domn treaz, și-am vegheat ca să-și odihnească sufletul ei ostenit... că vru ea ca numele ei să-l știe și să-l cinstească cu toții, și numele ei trecu granița, de la Caffa pînă la Roma, ca o minune a Domnului nostru Isus Cristos...
- 25 Hatmanul Arbore: Numele tău, măria-ta!
- 30 Toți: Așa e!
- Ștefan: Nu... nu!... Eu am fost biruit la Războieni și la Chilia, Moldova a biruit pretutindenea! Am fost norocul, a fost tăria!... Sunt bătrîn... (*Se întoarce și privește grupul unde stau paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jîtnicerul Stavăr.*)
- 35 Mulțimea: Nu! nu!
- Ștefan: Oh! pădure tînără!... Unde sunt moșii voștri? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Răcova, la Războieni... Unde sunt părinții voștri? La
- 40

Cetatea-Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lențești... Unde sunt... bătrînul Manuil și Goian, și Știbor, și Cînde, și Dobrul, și Juga, și Gangur, și Gotcă, și Mihai spătarul, și Ilea Huru comisul, și Dajbog pîrcălabul, și Oană, și Gherman, și fiara paloșului... Boldur?... Pămînt!... Și pe oasele lor s-a așezat și stă tot pămîntul Moldovei ca pe umerii unor uriași!

5 (Se oprește ostenit.) Suflarea... bătrînețea... (Săgetează cu privirile grupul lui Ulea.) C-am cercat să unesc Apusul într-un gînd, că zic că sunt creștini, și trimeșii mei au bătut din poartă în poartă, rugîndu-se mai mult pentru ei ca pentru noi, să lase războaiele de zavistie și să se ridice împotriva primejdiei obștești a creștinătății... Le trebuia un om?... Era... A fost... Acum e bolnav... Văzînd că rămîi cu făgăduielile, am căutat să unesc Răsăritul. (Fulgere, plouă repede.)

10 Ș-am trimes la unguri, la leși, la litvani, la ruși, la tătari... Au făcut cărări bătînd drumurile pustii oamenii mei și degeaba. Învoieli cu peceți-n calapoade, iscălituri fudule... Și praful s-a ales de învoieli. Vladislav, un molîu, un întristat; Alexandru,

15 un fudul, un iagelon, o slugă a popii de la Roma; Ivan, un năuc, căzut în copilărie... (Un tunet urmat imediat de un trăsnet.) Cînd voi fi în fața lui, voi îndrăzni să-i zic: „Doamne, tu singur știi ce-a fost pe inima mea, că-n tine am crezut, că nici o deșărtăciune nu s-a lipit de sufletul meu, că am stat zid neclintit în fața păgînilor... Dar toți m-au părăsit... Doamne, osîndește-mă după păcatele mele, ci nu mă osîndi de pacea cu turcii spre mîntuirea sârmanului meu popor!”

20 (Fulgere și tunete.) Bogdane, turcii sunt mai credincioși ca creștinii cuvîntului dat... Țineți minte cuvintele lui Ștefan, care v-a fost baci pînă la adînci bătrînețe... că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri și a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor... Ah!... nimic...

25

30

35

40

Bătrîn, bolnav și neputincios... Mantia asta e
prea grea... S-o poarte altcineva mai tânăr...
(*Mișcare în mulțime. Mirare.*) Bogdane!... (*I-o
pune pe umeri.*) Și voi, mărturie a ceea ce ați
5 văzut, spuneți țării (*tunetele se întetesc*) că
voința mea e să se ungă Bogdan de cînd sunt
în viață... Că voința mea ș-a ei a fost pururea
una... (*Capetele boierilor se pleacă în semn de
ascultare.*) Signore, dă-mi mîna. (*Ștefan trage
pe Bogdan spre tronul Moldovei.*) Bogdane...
10 vino... suie-te... așează-te... pune coroana...
Bine... (*Îngenuche.*) Doamne, binecuvintează...
(*Dă să-i sărute mîna.*) Ah!... (*Să rostogolește
de pe treptele tronului în brațele Mariei ș-a
doftorului Cesena.*)
15 M a r i a: Ștefane!
D o f t o r u l Ș m i l: Altfel nu s-ar fi putut.
H a t m a n u l A r b o r e: A murit?
C l u c e r u l M o g h i l ă: Cine să moară? Soarele
20 nostru n-a apus încă!

5 O cameră a castelului. În fund, un pat de stejar
cu perdele de in. Perdelele acoperă patul. Lângă
pat, o piele de urs și două de lup. O masă. Pe masă,
felurite doftorii și paharul de alabastru. În fundul
patului Domnul nostru Isus Christos pe cruce. O
ușe de paraclis. Un iconostas. În stînga, o ușe cu
10 trei trepte și o fereastră care se deschide în curtea
castelului. Intrare în dreapta. Să crapă de ziuă.
La început s-aud păsările cîntînd. Un scaun cu
stema Moldovei în planul întii.

SCENA I

Doamna Maria, Irina, Reveca, Oana.

15 I r i n a : Culcă-te, frumoasă doamnă, n-ai închis ochii
toată noaptea...

R e v e c a : Măcar un ceas, doamnă.

20 D o a m n a M a r i a : Să-l fi văzut, o! Irino! Cu ce
foc vorbea ascunzîndu-și durerile... părea un
sfînt!... Cu cîtă lepădare de sine și-a scos man-
tia domnească și-a pus-o pe umerii lui Bogdan...
A tîrit pe Bogdan pe tron, a îngenucheat, a dat
să-i sărute mîna... și s-a rostogolit... o!...

I r i n a : Osteneala, măria-ta.

25 R e v e c a : De cînd se-ntoarse din pustia de Pocu-
ția...

D o a m n a M a r i a : Sît... Să nu te auză că vor-
bești așa.

- O a n a (*se duce în vârful picioarelor la pat*): Doarme
domnul, doarme.
- I r i n a: E zorbit de osteneală.
- R e v e c a: A adormit? Se face bine.
- 5 D o a m n a M a r i a: Să te-auză Maica Domnului!
(*S-aude gemînd. Doamna Maria se duce binișor
la pat.*)
- O a n a: Doarme?
- D o a m n a M a r i a: Doarme, bogdaproste!
- 10 I r i n a: Odihnă sufletului fără odihnă!
- D o a m n a M a r i a: De două nopți n-a dormit așa
de liniștit. Cum ațipea, lega vorbe fără șir cu
unele gânduri întunecate... „A! paharnice, vrei
ipitropie la scaunul Moldovei“... Și ieri, toată
15 vremea cu ochii la paharnicul Ulea... O fi ce-
va... Ce să fie?...
- R e v e c a: Nu e nimica...
- I r i n a: Ca omul bolnav...
- D o a m n a M a r i a (*se duce la fereastră*): Și ce
20 bucurie!... Pasărilor au început cu limbuția
lor... Cucul s-aude cîntînd... Soarele răsare
aurind munții... Cerul senin... Și Ștefan zace...
Ce nepăsare! (*Plînge năbușit.*)
- I r i n a: Culcă-te, frumoasă doamnă!
- 25 R e v e c a: Ei, da, da...
- D o a m n a M a r i a: Fie... În odaia d-alături...
Rămii tu, Oană... Cum s-o scula să-mi dai de
veste... Auzi?
- O a n a: Da, doamnă.
- 30 D o a m n a M a r i a: Mititica, cum se cunoaște
că n-a dormit... (*Ies pe ușa din dreapta.*)

SCENA II

O a n a, Ș t e f a n, într-un vestmînt de borangic.

- 35 O a n a: Dă-i, Doamne, somn dulce și mai dulce, ca
la un copil de țîță scaldat și primentit!... Ce zile
posomorite și ce nopți lungi... Toată noptica
m-am rugat... Să vedem ce face... (*Se duce
binișor la pat și desface perdelele.*) A!...

- Ștefan: Ce, te-ai speriat, Oană?... Dă perdelile într-o parte...
- Oana: Credeam că dormi, doamne, credeam că dormi...
- 5 Ștefan: Vino-ncoa... Așaaa... (*Oana ingenuche lângă pat.*) Așaaa...
- Oana: Credeam că dormi...
- Ștefan: Dormii, ș-am să dorm, ș-am să dorm... Doamna?
- 10 Oana: Acum ieși. Nu crez să-și fi scos haina... (*Să scoală.*) Mi-a zis s-o vestesc.
- Ștefan: Lasă, Oană, pe biata doamnă să se întinză oleacă... Pe doftori pînă i-am făcut să iasă... În curînd au de lucru... Oană, ție nu-ți place să vorbești cu mine?
- 15 Oana: Stăpîne...
- Ștefan: Nu, băbătie, nu așa... Aci... da...
- Oana: Cum vrei, măria-ta...
- Ștefan: Vreau să vorbim... mult... mult...
- 20 Oana: Cum vrea măria-ta, așa vreau și eu... **Voința** măriei-tale nu-mi dă pas să voiesc altfel... Și mi-e așa de drag!
- Ștefan: Ce ți-e așa de drag?
- Oana: Cînd simț că-ți fac plăcere... cînd îmi zici cum îmi zici...
- 25 Ștefan: Băbătie?... Oh!... nimic...
- Oana: Ah!
- Ștefan: Ce?... Boala mea?... Nu, n-am să mai bolesc multă vreme...
- 30 Oana: De ce?
- Ștefan: Cum de ce?... Nu vrei să-mi treacă?... Oana: O! ba da!... Dar măria-ta ai zis tocmai de la lingurea... „n-am să mai bolesc multă vreme...” că... (*Oana să șterge la ochi.*)
- 35 Ștefan: Mie nu-mi plac...
- Oana: Nici mie... Iacă așa, ca o proastă...
- Ștefan: Î... î... Să te sărut...
- Oana: Aș vrea...
- Ștefan: Ce?
- 40 Oana: Să te faci la loc, să-ncalici pe Voitiș...
- Ștefan: Da, da, pe Voitiș...

- O a n a : Și să te duci, să te duci, și să te-ntorci iarăși biruitor ca totdeauna...
- Ș t e f a n : Să mă duc, să mă duc și să mă-ntorc iar pe Voitiș...
- 5 O a n a : Iar... În fiecare zi de la Dumnezeu, noi, fetele, vorbim de biruințele măriei-tale, parcă am spune niște basme vechi...
- Ș t e f a n : Da, da... Mîna și piciorul ăsta blestemat...
- 10 O a n a : Nu zice așa, măria-ta... De multe ori mă gîndesc că de ce nu fusei eu un băiat... Nu m-aș fi dezlipit de măria-ta... P-un cal ca un zmeu... c-un paloș ca o limbă de foc... Și mi-ai fi zis: „Ioane... vezi bulucul cela? Să nu mai fie!”
- 15 Și unde m-aș fi săltat în scări, și m-aș fi făcut nevăzut, și m-aș fi întors nădușală și sînge, și aș fi zis: „Nu mai sunt, măria-ta!”... Ba uneori visez... Dacă...
- Ș t e f a n : Oană, ce suflet e-n tine!
- 20 O a n a : Se vede că tata — cine-o fi fost — a fost ostaș.
- Ș t e f a n (*se scoală într-o rină*): Da... și ce ostaș!
- O a n a : L-ai cunoscut?
- Ș t e f a n : Firește!... Era un om... de măsura mea... Cu mustăți aduse... tocmai ca mine... Cu părul alb... Asta... nu... cu părul cărunț și-l purta lunguleț... ca și mine...
- 25 O a n a : Bietul tata! Și cum a murit?
- Ș t e f a n : Rănit la picior... ca și mine... Ce fulgere...
- O a n a : Nu fulgeră, măria-ta...
- 30 Ș t e f a n : Ca și mine... Dă-mi un pahar cu apă...
- O a n a : Mă duc s-aduc proaspătă de la izvor... (*Iese prin stînga.*)
- Ș t e f a n : Ăstor doi copii nu le-am spus... păcat!... Și mi-e așa de dragă ca ochii din cap... Î... Și poate să mă duc călare pe Voitiș... E sîngele meu în ea... Să-i mărturisesc barim ca-n vis, pînă mai e vreme... (*Se aude Oana suind repede scările.*) În inima mea, ca o dulce moleșeală... (*Oana vine c-un urcior de argint. Ia paharul de alabastru și toarnă de sus.*)
- 40 O a n a : Ce rece și limpede e!

- Ş t e f a n : Limpede ca privirile tale, ca sufletul tău, ca vorbele tale... numai că privirile, sufletul și vorbele tale sunt calde ca lumina soarelui de dimineață...
- 5 O a n a : O! măria-ta!
Ş t e f a n : Paharul...
O a n a : Dar nu bea repede... e prea rece...
Ş t e f a n : Nu... (*Ştefan bea și începe să caște.*) Mi-e somn... Îmi cad ploapele... Oană... (*Oana vrea să tragă perdelele.*) Nu... parcă aş fi un ostindit... Doftorii se vede că mi-au dat un aromitor... Du-te la fereastră, Oană... (*Cască.*) Deschide fereastra... Aerul bun, dimineața... Soarbe-l pe gură... Răsuflă bine... (*Cască, se face că adoarme, apoi începe să vorbească ca-n vis, rar și cu glasul schimbat.*) O!... Ce?... Nu vreau...
- 10 O a n a (*sare de la geamuri*): Măria-ta!
Ş t e f a n : ...Pe valea unde să-ntinde umbra porilor ca un oghial...
- 20 O a n a : A adormit? Așa de repede? Ca un copil la sînul mă-sei... Visează...
Ş t e f a n : ...Zidăria cenușie... Departe... Castelul meu din Hîrlău...
- 25 O a n a : L-am turburat cu vorba mea, ca o seacă... Ce să fac? Îl iubesc așa de mult... Aș vrea să fiu pielea de urs pe care calcă, vestimintele cu care se-mbracă, sabia de care nu se desparte...
Ş t e f a n : ...E de mult... Nu... Răreșoia... cînta de te slăvea cîntece bătrînești... Tot am uitat...
30 Peste cîteva luni născu o fată... Da... eu... Ştefan... tatăl bun al ei...
- O a n a : De multe ori visezi ce cu gîndul n-ai gîndi.
Ş t e f a n : ...La doi ani o iau și-o aduc la curte... Mărturisesc doamnei... Cum e ea bună... o crește și-o îngrijește ca pe copilul ei...
- 35 O a n a : Ce Dumnezeu! (*Să uită lung la Ştefan*). Răsuflarea grea... Doarme...
Ş t e f a n : ...N-a înțeles... De unde?... Să face mare... Ochii verzi, părul rotunjit pe spate și galben ca spicul copt... Oana!...
- 40

- O a n a : Poruncă, măria-ta ! O ! cum mi se bătu inima !
 Îmi vine să-l deștept. Mînile mi s-ar topi ca
 ceara... În vis multe spune omul...
- 5 Ș t e f a n : ...Mîngierea mea... Rodul meu din urmă...
 Visul meu... Căci nu i-am spus... Poate să mor...
- O a n a (*se închină*): Ferească Maica Domnului de
 jaful tătarilor și de moartea voievodului nostru !
- Ș t e f a n : ...Pe umărul stîng are un luceafăr... semn
 că este ea...
- 10 O a n a : Doamne!... Doarme... Visul lui mă arde...
 Mîna dreaptă îmi furnică... Ochii verzi, părul
 rotunjit, doi ani, crește la castel, nu i-am spus...
 E vis?... N-am voință... Și-n vis vorba lui e
 poruncă... Să caut... să mă uit... Ah ! rupeți-vă,
 15 încheietori, dacă nu vă desfaceți... Oh ! D-ai-a
 fl iubeam, nu ca roabă, ci ca copil!... (*Ș-acoperă
 ochii și plînge năbușit.*)
- Ș t e f a n : Î... î... î...
- O a n a : Ce, măria-ta?
- 20 Ș t e f a n : Ah ! ce vis frumos... ș-odată într-unul
 urît!... Cum mi se bate inima... apă... apă...
- O a n a : Apă, doamne ! Bea apă, să-ți treacă !
- Ș t e f a n : Oană, Oană ! Vino încoa, aici... (*Îi ia
 25 capul în mîni, o privește țintă și lung ș-o sărută
 de mai multe ori, pe păr, pe obraji, pe frunte.*)
 Ai înțeles, Oană?...
- O a n a : Da, măria-ta ! (*Îi curg lacrămile.*)
- Ș t e f a n : Nu plînge...
- O a n a : Nu plîng... Sunt fericită și nefericită...
 30 Fericită de vis, nefericită că suferi așa de mult...
- U n c u r t e a n : Rareș vrea să intre cu d-a sila...
 I-am spus...

SCENA III

- 35 Ș t e f a n , O a n a și P e t r u R a r e ș , pră-
 fuit și noroiț.

P e t r u R a r e ș (*vine din stînga*): Doamne !
 Ș t e f a n : O ! Rareș, ești ca un cîne seăpat din jujău...
 O ! ho !

- P e t r u R a r e ș:** M-a dus iubirea ca vîntul și m-a întors grijea ca gîndul. Am trecut rîuri, iazuri, mocirle, viroage. N-am ocolit nici deal, nici vale. Mi-a plesnit calul, am prins altul... Al cui o fi? Nu știi. Ș-am ajuns.
- 5 **Ș t e f a n:** Tot?
- P e t r u R a r e ș:** Tot, măria-ta!... Oană, să mă iubești ca p-un frate.
- O a n a:** Cum ți-am spus, Rareș.
- 10 **P e t r u R a r e ș:** C-a p-un frate bun, din aceeași mamă și din același...
- O a n a:** Cum?
- P e t r u R a r e ș:** Din aceeași mamă...
- O a n a:** Da, frate... (*Se îmbrățișează.*)
- 15 **Ș t e f a n:** Două ramuri ale aceluiași stejar bătrîn! Rareș, grozav te așteptam... Ai! ai!...
- O a n a:** Ce?
- Ș t e f a n:** Nimic... (*Lui Rareș.*) Na. Ia cartea asta. Bag-o în sîn. Ia seama la pecetie. Pune caii la un olac. Alege unul bine ferecat. Și la drum. Zi și noapte. Schimbă caii din popas în popas. Și să nu te oprești decît în Țarigrad. Acolo s-o dai în mîna marelui vizir. Și să vestești tuturora — să nu uiți pe Ștefănel al răposatului Alexandru — că ieri am pus pe Bogdan în scaunul Moldovei și azi, 2 iulie, să strîng glasurile țării să-l aleagă și mitropolitul Gheorghe să-l ungă.
- P e t r u R a r e ș:** Da?
- Ș t e f a n:** De ce te uiți așa?
- 30 **P e t r u R a r e ș:** Poi...
- Ș t e f a n:** Poi?
- P e t r u R a r e ș:** Măria-ta...
- Ș t e f a n:** Nu vezi suflarea mea? Nu simți încheieturile mele?... Cum să le simți... Ai!... Ai auzit pe Ștefan văietîndu-se vreodată?
- 35 **P e t r u R a r e ș:** Nu, măria-ta...
- Ș t e f a n:** L-ai văzut vrodată lungit în pat?
- P e t r u R a r e ș:** Nu, măria-ta...
- Ș t e f a n:** Mi-a venit veleatul... O tărie mai am: să nu-mi ascunz sfîrșitul... (*Oana plînge năbu-*
- 40

șit.) Ah! Oană, Oană... vino încoa... trăiește,
trăiește moș Ștefan... Rareș, ca vîntul!
P e t r u R a r e ș : Ca vîntul!

SCENA IV

5 Ștefan, Oana, un pietrar.

U n c u r t e a n : Meșterul pietrar...

Ștefan: Cine?... Să intre... Piatra care s-acopere
ce a mai rămas din deșertăciunea omului...

O a n a : Deșertăciunea omului?

10 Ștefan: Deșert ca merticul cu boabe cînd ai golit
merticul...

O a n a (*se silește ca să-l înțeleagă*): Cînd ai golit mer-
ticul?

15 Ștefan: N-ar fi totuna... Sunt deșert, dar de deșer-
tăciuni niciodată n-am fost plin.

M e ș t e r u l p i e t r a r : Doamne, iacă ce-am făcut!
(*Desfășură un pergament.*)

Ștefan: Tu?

20 M e ș t e r u l p i e t r a r : Din cîte mi-ai spus, mă-
ria-ta.

Ștefan: Slovele prea mari și prea mic chenarul.

M e ș t e r u l p i e t r a r : Să sporesc chenarul.

25 Ștefan: Peatra e mărginită de... (*S-arată.*) Dacă
sporești chenarul în măsura slovelor va să mă-
rești... (*pe furiș de Oana*) tocmai cînd... ai!...
se micșorează... Să se ducă din el ceea ce a fost
silnic coprins și abia așteaptă să izbucnească
slobod... el... ai!... dar nu eu... Dacă mărești
30 piatra, se supără cei din dreapta și cei din
stînga... Acolo sunt toți deopotrivă...

O a n a : Cine se supără?

35 Ștefan: Meștere, păstrează măsura. N-am vrut un
lucru uimitor, ci cumpănit. Nu-ți dau pe mîna
sufletul, ci trupul. (*Meșterul pietrar iese prin
stînga.*)

O a n a : Trupul?

72

- Ștefan: Cum? Să-i dau lui să-mi împodobească sufletul?
Oana: Sufletul? Dar ce om ar mai născoci când Dumnezeu n-a mai avut ce dărui?
5 Ștefan: Taci... Simț ce e durerea...

SCENA V

Ștefan, Doamna Maria, îmbrăcată în alb, și Oana.

- 10 Doamna Maria (*vine din dreapta*): De mult te-ai deșteptat? M-ai păgubit într-o clipă cu ce nu mi-ar da veacurile...
Ștefan: Care veacuri, buna mea Marie? Ale trecute sau ale ce vor veni? Din ale trecute ai ieșit, nu puteai perde din ceea ce n-ai învățat. Cele viitoare? Care înțelept nu va zice cu ecleziasticul: „o sută de ani ca ziua de ieri?“... Oană... un pahar de apă... o... o... o!... Așa-mi placi, Mario!
Doamna Maria: Ce te-a durut, măria-ta?
20 Ștefan: Pe mine? Tot... Pe mine? Nimic.
Doamna Maria: Ți-e cald?
Ștefan: Nu.
Doamna Maria: Ți-e frig?
Ștefan: Nu.
25 Doamna Maria: Cum te simți?
Ștefan: Ca doi oameni care ar ieși din același om. Unul rănit, celălalt mândru. Mi-e milă de cel rănit, mă duc după cel mândru...

SCENA VI

- 30 Cei de sus. Hatmanul Arbore, postelnicul Toader vin din stînga.

Hatmanul Arbore: Ce mai faci, măria-ta?
Ștefan: Ce mai face paharnicul Ulea?
Hatmanul Arbore: El? sănătos.

- Ștefan: Adevărat? E mai bolnav ca mine.
Postelnicul Toader: Mai mult se făcea...
Ștefan: Ieri? Nu se făcea, se pregătea să facă...
Umbla încet să nu-l simțā nimenea... Cum vi
5 se pare vorba lui?
Hatmanul Arbore: Nu i s-aude glasul.
Șoptește, nu vorbește.
Ștefan: Și ce șoptește?
Hatmanul Arbore: Nimicuri.
10 Oana: Nimicuri?
Ștefan: Dar ce șoptește, Oanā?
Oana: Știu eu, măria-ta?
Ștefan: Firește că tu nu știi, cum e firesc să știe
portarul Sucevei...
15 Hatmanul Arbore: Ce să știi, măria-ta?
Ștefan: Luați seama la Ulea, la Drăgan și la Sta-
vār... Bogdan ce face?
Postelnicul Toader: Împotriva voinței lui,
ceea ce i-a poruncit măria-ta. Scrie lui Vladis-
20 lav.
Ștefan: Eu nu dau porunci domnului meu...
Doamna Maria: Dar fiului tău?
Ștefan: Până ieri, el asculta, de ieri încoa eu
ascult...
25 Postelnicul Toader: Au să vie doftorii,
măria-ta.
Hatmanul Arbore: Și noi...
Ștefan: O să s-adune țara, și voi slujiți domnului,
nu omului, lui Bogdan, nu lui Ștefan... Să nu
30 se țeasă vro urzeală...
Hatmanul Arbore: Împotriva cui?
Ștefan: Împotriva voinței mele de cînd eram
domn...
Hatmanul Arbore: Voința ta, doamne? Ca
35 apele Ceahlăului cînd se umflă primăvara. Ce
zăgaz n-ar rupe? Cine să puie piepturile?
Ștefan: Ulea... Drăgan... Stavār...
Hatmanul Arbore: Dar n-a ruginit sabia care
a slujit lui Ștefan!
40 Ștefan: Ho! domol, Arbore... domol... Viriți-vā
printre cei ce se adună și spuneți că voința mea

e să nu curgă singele pe locașul meu ohavnic...
(*Ies Arbore și Toader prin stînga.*)

O a n a (*lui Arbore*): Temeți-vă de oamenii cari
șoptesc.

5

SCENA VII

Ștefan, Doamna Maria, Oana, clu-
cerul Moghilă, doftorul Cesena, dofto-
rul Klingensporn și doftorul Șmil cu
niște legături în mînă. Toți intră prin dreapta.

10 Ștefan: Sunteți cîteșitrei? Să cunoaște că v-ați
culcat tîrziu...

Doftorul Șmil: Și după ce s-ar cunoaște,
măria-ta?

15 Ștefan: Ochii trași... o! o! o!... Șmil... parcă un
zugrav ți-ar fi încondeiat chipul... Ca un mucen-
ic...

Doftorul Șmil: Ca un mucenic? Eu? Ca un
mucenic?

20 Cluc erul Moghilă: La măria-ta, nu să
cunoaște.

Ștefan: Nu se mai cunoaște... Nu te gîndi la zilele
d-acuși, ci la întruchipările de mai nainte...

Cluc erul Moghilă: Totdauna, ai fost ca
totdauna!

25 Ștefan: Acu, ca niciodată... Șmil, dar ce sînt
fașele acelea?

Doftorul Șmil: Astea? Pentru un copil sau
pentru un om mare...

30 Ștefan: A?... Pentru un bătrîn căzut în copilărie...
A?

Doftorul Șmil: Care bătrîn? Care copil?

Ștefan: Ho! Șmil... uită-te bine...

Doftorul Șmil: Iacă mă uit...

Ștefan: Și nu-i vezi?

35 Doftorul Șmil: Ce să văz?

Ștefan: N-ai dormit bine, Șmil...

O a n a (*nemaiputîndu-se stăpîni, cade în genuchi*):
Măria-ta...

- Ștefan: Iacă bătrînul... Iacă și copilul... Un copil
parcă ar fi al meu... parcă... (*Îi bagă mîna prin*
păr.) De mătase... învult... ca un fum cald
prin care ar trece razele soarelui...
- 5 Oana: Și ce vor doftorii, măria-ta?
Ștefan: Vor să te sărut... (*O sărută.*) Nu-i așa,
Șmil?
Doftorul Șmil: S-o săruți? La asta mă gîndeam!
Ștefan: Mario... Oană... (*oftează lung*)... ieșiți...
10 Vă chem eu...
Doamna Maria: Ah!
Oana: Cum oftă, milostivul...

SCENA VIII

- 15 Ștefan, ciucerul Moghilă, doftorul Ce-
sena, doftorul Klingensporn, dofto-
rul Șmil.
- Ștefan: Gata?
Doftorul Cesena: *Si, ilustrissime.*
Doftorul Șmil: Gata?... Aproape gata...
20 Dacă mi-ai da voie... să stai așa... cu fața în
jos... Așa. Și dacă mi-ai da voie, să trec pe sub
măria-ta fașa asta...
Ștefan: O! ho! ho!... Dacă mi-ai da voie, și-un
laț de gît... Glumiți, Șmil...
25 Doftorul Șmil: Să glumim? E vreme de glu-
mă? Și cu măria-ta?
Ștefan: Desfă, Șmil! Ștefan al Moldovei n-are ne-
voie să fie legat! (*Doftorul Klingensporn aduce*
un mangal. În foc, fiare cu mînerul de lemn.)
30 Doftorul Șmil: Să fie legat? Dar cînd vom
trece cu para focului în sus și în jos, ca să ar-
dem bine... Cum să nu sară-n sus măria-ta?
Ștefan: Vreau! (*Doftorul Șmil îi desface legăturile.*
Ștefan își întoarce privirile spre icoană.) Vedeți?...
35 Nici o legătură... A răbdat piroanele... A ridicat
ochii-n sus și-a zis „Iartă-i pe ei, Doamne, că
nu știu ce fac!” Și el a răbdat pentru alții, și

eu să nu rabd pentru mine?¹ (*Să închină, apoi se așează cu fața în jos.*)

Clucerul Moghilă: O!

Ștefan: Aide! (*Scena se petrece după perdele.*)

5 Doftorul Klingensporn: Acum încleștează minile.

Ștefan (*în torturi*): Otce naș ije esi na nebeseh²... Tatăl nostru carele ești în ceruri, sfințească-se numele tău... Vie împărăția ta... fie voia ta...
10 precum în cer și pre pământ... Pîinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi... Și ne iartă nouă datoriile noastre, precum și noi iertăm datornicilor noștri... Și nu ne duce pre noi întru ispită... ci ne izbăvește de cel viclean... Că a ta este împărăția și puterea... și mărirea... și
15 mărirea... și slava în veci... și puterea...

Clucerul Moghilă: O! părintele nostru!

Ștefan: ...Și ne izbăvește de cel viclean...

Doftorul Șmil: O! minunat om!

20 Doftorul Cesena: Gesù Maria!

Ștefan (*se aude ca din depărtare*): Petru Aron... la Răuseni... întinse cursă fratelui său, tatălui meu Bogdan... Și când îl străpunse, Bogdan îi zise... Ciine, ce-ai făcut pe fratele tău... Și
25 când își dete sufletul strigă... a! a! o! o!

SCENA IX

Cei de sus, Doamna Maria, Oana, Irina, Reveca vin din dreapta. La intrarea din stînga apare o clipă paharnicul Ulea și stolnicul Drăgan.

30

Doamna Maria: Ștefan... ce e, Ștefane?...

Oana: Măria-ta... Ce e, măria-ta?

Paharnicul Ulea: Ca și mort... la lucru...

Doamna Maria: E cald... (*Îi pipăie minile și le sărută.*) N-a murit...

35

¹ În textul de bază: *alții*; corectat cf. ms. I, p. 56.

² Tatăl nostru carele ești în ceruri (slav. v.).

- O a n a (*doftorilor*): Nu e așa că nu moare, că nu moare...
- D o f t o r u l Ș m i l: Nu moare... Are atâtea puteri...
Așa un suflet, Doamne...
- D o a m n a M a r i a: Cum îi picură nădușelile pe pernă... Ce mult a suferit...
(*Revecă și Irina, la iconostas, zic rugăciuni.*)
- D o f t o r u l Ș m i l (*lui Klingensporn*): Ai ars tot?
- D o f t o r u l K l i n g e n s p o r n: Tot ce era de ars.
- D o f t o r u l Ș m i l: Scapă... (*Doftorul Klingensporn și doftorul Cesena dau din cap.*) Ce? Nu?
- D o f t o r u l C e s e n a: Si, *signore*.
- D o f t o r u l Ș m i l: Când s-o deștepta... oleacă de vin... (*Oana se repede și aduce vin.*) Așa, un vin tare, să puie la inimă...
- D o f t o r u l K l i n g e n s p o r n: Și liniște, liniște... Dumnezeu va face și minunea asta...
- O a n a (*turnînd vin în paharul de alabastru, îi tremură mina*): E Cotnar... d-ăl care-i place măriei-sale... (*S-aude tumultul în depărtare.*)
- D o a m n a M a r i a: Tocmai acum? Mîine nu s-ar putea?
- C l u c e r u l M o g h i l ă: Cum? Să ieșim din cuvîntul lui?... Unde se află...
- D o a m n a M a r i a: Ce strigă?
- C l u c e r u l M o g h i l ă (*ascultă*): Nu s-aude.
- Ș t e f a n (*în toroșeală*): Mai repede... arde... o! o! flacări...
- D o f t o r u l Ș m i l: Unde e paharul?
- O a n a: Iacă-tă-l!
- Ș t e f a n (*se mișcă*): Ce foc! o! o! (*Tumultul s-aude din cînd în cînd.*)
- D o a m n a M a r i a: Foc nestins!
- Ș t e f a n (*se întoarce, deschide ochii, se uită la toți*): Maria... Oana... Șmil... N-am murit?
- D o a m n a M a r i a: Nu... nu... (*Plînge și-i sărută minile.*)
- Ș t e f a n: Atunci, de ce plîngeți?
- D o f t o r u l Ș m i l: Măria-ta, nițel vin...

- Ștefan: Șmil... (*Un zîmbet dureros. Soarbe vinul.*)
 Aaah! Dar ce mă arde așa? Că bine ziceți...
 Ce e focul ăsta pe lângă focul de pe inima mea...
 Ia! (*S-aude tumultul mai limpede.*) Ce?... N-auz
 bine? Ba, auz... Ce strigă?
- 5 Clucerul Moghilă: Aleg pe Bogdan, măria-
 ta.
- Ștefan: Î... î... î... Parcă ș-un alt nume... Nu strigă
 toți la fel... Cine să trăiască? (*Se scoală pe jumă-
 tate.*) Cine să trăiască?... Ștefan? Eu? Fiul cui?...
 10 Nepotul cui?... Moghilă, vezi ce strigă... (*Mog-
 hilă se duce la fereastră și se întoarce schimbat
 la față.*) Spune-mi vorba care ar ucide pe ori-
 care altul în locul meu... Ce?...
- 15 Clucerul Moghilă: Nedeslușit... Mă repez
 să aflu... (*Iese repede prin stînga.*)
- Doftorul Klingensporn: Orice mișcare...
 Doftorul Șmil: E moartea!
 Doamna Maria: Auzi, măria-ta!
- 20 Ștefan: N-auz... S-a potolit... Iar încep?... A...
 a... a... a!... (*S-aude glasul lui Ulea cerînd
 domn pe Ștefăniță.*) Dați-mi... ah!... dați-mi...
 Doftorul Șmil: Ce faci... (*Toți îl inconjoară
 d-aproape.*)
- 25 Doftorul Cesena: Nu!
 Doamna Maria: Nu!
 Oana: Ah! nu!
 Reveca: Nu!
 Irina: Nu!
- 30 Doftorul Klingensporn: A! nu!
 Ștefan: Toți, dușmani?... Și tu, Oană?... (*S-aude
 din nou strigînd pe Ștefăniță. Se ridică în pi-
 cioare.*)
- Doamna Maria: Nu... nu te duce...
- 35 Ștefan: Tu să schimbi ce-mi este scris... Oană!
 sabia... sabia... c-am să judec!... (*Oana îi dă
 sabia.*) Ștefan, nu Ștefăniță... Viu, viu, numai-
 decît! O! ho! ho! să se împlinească legea!...
 (*Ștefan pleacă repede și, șchiopătînd mai greu,
 40 iese prin stînga.*)

Doamna Maria (*tirindu-se în genuchi*): Ah! nu! nu te duce! (*Să ridică în picioare și fugă la fereastră.*) A!... se duce ca un vifor... Ca un taur îndrjit în mijlocul mieilor!...

Doforul Șmil: S-a sfrșit! Păcat!

Doamna Maria: Ah! Doamne!

Oana: N-a picat?

Doamna Maria: Da... păcătosul...

Oana: Un munte nu i-ar fi stat în față!

Doamna Maria: Spune poporului ceva... (*S-aude: „Să trăiască Bogdan!”*) Se cutremură... Se întoarce... Vine... (*Toate izbucnesc în plîns.*)

SCENA X

Ștefan se oprește pe treptele intrării, cu părul în neorinduală, turburat, ca un halucinat. De pe sabie curge singele. Toți fac cițiva pași spre el și să opresc încremeniți de durere și de spaimă.

Ștefan: O! cine vrea pe Ștefăniță, nepotul răposatului domn al Moldovei?... Cine a zis că sunt bătrîn și bolnav?... Pe Ulea l-am măsurat cu privirea... Murise înainte d-a-l izbi!... Picăturile astea sunt calde... În fiecare ostaș e o fiară!... Iată-l... Pindește călare... Calul îi tremură și joacă... Bagă pintenii pîn' la rădăcină... Chiuie de-nfioară vaea Racovățului... Unde e mai greu, acolo cade... Un leu în mijlocul dihorilor... Zboară capetele pînă nu mai simte mîna din umăr... Cînd mă văzu, își coprinse fața cu amîndouă mînele, și eu cu amîndouă o învîrtii, și trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospește... Dumnezeu să-l ierte... Dumnezeu?... Dar cine e de vină? Io, Ștefan voievod, am suit pe Bogdan pe tron... Io, Ștefan voievod, i-am așezat cu mîna mea coroana strămoșilor mei... El fu de față și văzu ce vreau eu, și tot sfatul, și toată ostășimea... Sufletu-mi nu vrea, și ca un scos din fire se aruncă în sabia mea...

- Cine e de vină?... Se cutremura Moldova și-o
prăpastie se deschise... Și cu acest sfînt oțel
oprii cutremurul și umplui prăpastia! (*S-aude:*
5 „Să trăiască domnul Bogdan!”) Î... î... î... Da...!
S-a împlinit legea! (*Scoboară treptele și aruncă
sabia.*) Ți-ai împlinit menirea ca și mine!
Maria... Oana... Răsuflarea... (*Cade pe brațele
lor și-l duc pe scaunul cu stemă.*) Deschideți
geamurile... Apă... (*Oana îi dă apă în paharul
de alabastru.*)
- 10 **D o a m n a M a r i a** (*covîrșită de durere*): Măria-ta,
să te odihnești!
- Ș t e f a n**: Mă voi odihni...
- D o a m n a M a r i a**: Bogdan e domn... Uită tot...
- 15 **Ș t e f a n**: Voi uita tot... nu-mi voi aduce aminte de
nimic... (*Suflă greu. Pipăie pe Maria și pe
Oana.*) Să dăruieți paharul acesta Mînăstirei
Putna... Nu vine...? Mai iute...
- D o a m n a M a r i a**: Cin' să vie, măria-ta?
- 20 **Ș t e f a n**: Nu, doamna aceea înfășurată în negru...
Ea o să vie mai degrab' decît am dori-o...
Poftim... Te-am privit d-atîtea ori în față...
Nu mi-e frică de tine... (*Sughită.*) A! ci vin o
dată, Bogdane, că nu pot...
- 25 (*S-aude la intrare: „Să trăiască vodă Bogdan!” Nă-
vălesc Bogdan, hatmanul Arbore și toți ceilalți pîr-
călabi și Sfatul domnesc, ostași, popor, și cad în
genuchi.*)
- B o g d a n**: A! Măria-ta!
- 30 **Ș t e f a n**: E... (*Sughită.*) E... mă-ri-a-ta!... Frig...
frig... (*Se uită la doamnă, apoi se uită lung la Oa-
na.*) Mai bine... (*Sughită.*) Mă... voi... odihni...
(*Se întinde în șira spinării. Face cruce.*) O...
o... o... Moldova... (*Îi cade capul pe pieptul
Oanei.*)
- 35

(*Din mulțime s-aude un gemăt lung.*)

C o r t i n a

VIFORUL

(1524—1527)

DRAMĂ ÎN IV ACTE

- Ștefăniță-vodă
 Luca Arbore
 Logofătul Troțușanu
 Vornicul Cărăbăț
 5 Paharnicul Săcucianu
 Postelnicul Cosma Șearpe
 Vistiernicul Ieremia
 Pîrcălabul Petrică
 Pîrcălabul Condrea
 10 Pîrcălabul Baloș
 Spătarul Hrană
 Comisul Toma Cățeleanu
 Bivel-logofătul Isac
 Bivel-postelnicul Luca Cîrje
 15 Bivel-vistiernicul Sima
 Cătălin }
 Toader } copiii lui Arbore
 Nichita }
 Mogîrdici
 20 Țugulea Moghilă
 Doamna Tana
 Oana
 Contele Irmsky
 Niculina
 25 Un copil de casă
 Un ungur
 Un vînător
 Un armaș
 Copii de casă, aprozi, vînători, bătăiași

A C T U L I

5

Castelul din Suceava. Un pridvor. O scară se coboară de la pridvor în ogradă. Copaci, crescuți în sălbăticie. Castelul are înfățișare de părăsit și ograda de părăginită. Cîteva laițe de piatră acoperite cu mușchi și cu iederă. Supt pridvor, un girlici.

SCENA I

10

Doamna Tana, Oana și Niculina,
în balcon.

Niculina: ...Fetele, domniță? Stau, cum au apucat. Triste ca noaptea în iatacul lor. Țin pe Sfînta Vineri de azi, c-ar fi rău...

Doamna Tana: C-ar fi fău?...

15

Niculina: Evdochîța a lui Secueanu a lucrat în ziua de Sfînta Vineri, și i s-a stropit fața cu pestrui galbene; iar Silca, a lui Isac, bogată și frumoasă, n-a ținut credințele străvechi și-a rămas nemăritată...

20

Doamna Tana: Și-a rămas nemăritată... O fi rău?...

Niculina: De, măria-ta...

Doamna Tana: O fi bine?...

Niculina: Știu eu?...

25

Doamna Tana: Și-a rămas nemăritată... Bine ar fi fost să fi lucrat și eu la sărbătorile legate... Pestrui am...

Niculina: A!

Oana: Ca partea de la soare a unei caise, așa sunt
obrajii tăi și tot așa de mirositori... Mi-aduc
5 aminte ca acum când veni Ștefăniță, prăfuit
și cu vestmintele rupte, la castelul din Hîrlău.
Dăte cu ochii de mine și-mi zise: „Oană, tu te
închini la soare?” „La sfîntul soare?” „Ei, da,
la sfîntul soare. Dar nu la soarele de iarnă, care
pare ca un taler spălăcit, ci la soarele de cuptor,
10 care coace finețile, și grîul, și roadele...” „Cum
să nu, măria-ta!” „Iacă, ți l-am adus, pîrjolind
țara Munteniei.” Și răsăriși în prag ca o minune.
Erai cum ești: 'naltă, subțire și cu cosițele ca
flacăra focului. Și țineai ochii-n jos. Și-o lu-
15 mină tremura în jurul capului. Și de un an de
zile ești soarele meu ăl cald și ăl bun.

Doamna Tana: Și-a rămas nemăritată...

Oana: La ce te gîndești, măria-ta?

20 Doamna Tana: Iar, măria-ta?... Niculina, du-te
și spune fetelor să lucreze — cine o vrea — în
ziua de Sfînta Vineri...

(Niculina se închină și iese.)

SCENA II

Doamna Tana și Oana se coboară jos.

25 Doamna Tana: În acest castel învechit toate
mi se par noi. Sălciile-l plîng și ulmii bătrîni
îl cîntă. Povestește-mi, Oană, de sfîntul, că tare
mi-e dor de el...

30 Oana: Da, cuibul vulturului, în părăsire... Cîțiva
ostași, în metereze... Bine că mai poposi Ște-
făniță și p-aici...

Doamna Tana: Cum era la trup?

35 Oana: Micșor, dar trezea codrii cu chiotul lui...
Cînd pășea se cutremurau oțelele pe el... Parcă-l
văz... Îl am în ochi, în inimă, în suflet... Îl
simț în mîini... Așa scutura pletele albe... Așa
răsuca mustața... Așa aducea paharul la gură...

- D o a m n a T a n a: După biruinți...
- O a n a: Da, și toată viața, căci toată și pe toți a biruit...
- D o a m n a T a n a: Cum avea ochii?
- 5 O a n a: Ochii?... Ca solzul de pește... Și de se mînia, i s-aprindeau ca para... Și fulgera cu privirile...
- D o a m n a T a n a: Pe tine te-a iubit, Oană...
- O a n a: Da, da, Dumnezeu să-l odihnească în sînul lui Abraam!... De mă gîndesc, simț ca doi
- 10 cîrbuni în amîndoi obraji... Și i-auz sărutatul lui...
- D o a m n a T a n a: Te mîngia?
- O a n a: O, mă alinta... Și umbla binișor-binișor cu mine, cu mîinile lui înăsprite de mînerul paloșului și de friiele lui Voitiș. Odată veni, numa-n
- 15 zale, și după zale picura sînge, ne coprinse pe doamna Maria și pe mine și ne ridică în sus și zise: „Mario, așa bătrîn cum sunt, am învins, avînd d-a dreapta pe arhanghelul Mihail și din
- 20 față pe Domnul nostru Isus Christos“... Și castelul a sunat de vorbele lui... Era după Cosmin...
- D o a m n a T a n a: După Cosmin!... Oh! ce zile mari!... Ferice de cei cari le-au apucat!... Și mai ferice de tine că...
- 25 O a n a: Înainte să-și dea duhul mi-a mărturisit ca și cum ar fi fost visat...
- D o a m n a T a n a: Și tu ce-ai făcut?
- O a n a: Am plîns... am plîns...
- D o a m n a T a n a: De ce?
- 30 O a n a: Aș fi vrut să nu mai fiu decît să-l pierz!
- D o a m n a T a n a: Să fie pierdut, vouă și Moldovei?
- O a n a: Ce e bun de la el e, și-a stat și supt fratele meu Bogdan, și stă și supt nepotul meu...
- 35 D o a m n a T a n a: Da, stă încă...
- O a n a: Plăieșii îl așteaptă să vie iarăși... O veni, n-o veni... Cine știe?
- D o a m n a T a n a: Cu cine semăna?
- O a n a: Cu mine, bietul tata, bunul tata, sfîntul tata!
- 40 Dar ș-aducea și cu Ștefăniță... Rotunjor în obraji, bălai, cu nasu-n sus...

- Doamna Tana: La chip...
 Oana: Statu potrivit... lat în spete...
 Doamna Tana: La trup...
 Oana: Iute la minie...
 5 Doamna Tana: La porniri!
 Oana: Chibzuit, meșter și năprasnic la războaie...
 Doamna Tana: A, nu, nu la suflet, Oană!
 Oana: E tânăr...
 Doamna Tana: Eu nu sunt tânără?
 10 Oana (*sărutînd pe doamna Tana*): O! da! da! tânără
 și frumoasă!
 Doamna Tana: De un an m-a luat și de șese
 luni patul meu nu mai e al nostru...
 Oana: A, Tana, grijile țării...
 15 Doamna Tana: Noptile albe!... În castelul de
 la Iași, l-am văzut pe după gît cu Vochița a
 comisului Staur. Mi-a trebuit să-l înfrunt pînă
 s-o izgonesc din casa domnească...
 Oana: Cu vremea se cumițește, doamnă.
 20 Doamna Tana: Vremea poate orice, dar nu
 poate schimba o pisică într-un cîine credincios...
 Că de cînd veni contele Irmsky, mai foc...
 Oana: Contele Irmsky?... Hî...
 Doamna Tana: Ia-i sabia și pune-i fuste...
 25 să juri că e femeie...
 Oana: Subțire în talie, să-l frîngi, și gros în șolduri...
 Doamna Tana: În șolduri?... Un spion plătit și
 de Sigismund și de Ștefăniță... Eh!... Dar tu,
 Oană, cum o duci cu Cătălin?
 30 Oana: Slavă Domnului!
 Doamna Tana: Bine?
 Oana: Viteaz în războaie și blind la casă... Paispre-
 zece ani, ca ziua de ieri...
 Doamna Tana: O! Ștefăniță! vîrtej fără înțe-
 35 les!... Te-i fi coborînd tu din sfîntul voievod?...
 Maică a Domnului, iartă-mă!... (*S-aude Ște-
 făniță țipînd ș-un glas potolit intrerupînd cînd
 și cînd.*) Auzi? Școlarul și dascălul, copilul și
 părintele, furia și înțelepciunea... Cine va
 40 birui?... A! și cum strigă!... La scocul morilor
 vuietul apelor n-ar năpădi mai vijelios... Și

moara nu se bizuie pe zgomot, ci pe mișcarea orînduită a bucăților ei, și măcină... Lui ia-i urletul și nu-i mai rămîne nimic...

- 5 O a n a: A, nu fi nedreaptă... Ștefăniță vorbește frumos.
- D o a m n a T a n a: Ce ușor e să pai cînd ești stăpîn!... De se încurcă, toți zic: „N-a vrut să spuie... Ce bine se stăpînește!“ De bate cîmpii, toți zic: „Ce sus s-a ridicat!“ De se mînie, ca fiara sălbatică, toți zic: „E ca un rîu prăvălit din munte!“ Eu avui norocul să fi fost fata lui Neagoe Basarab... Cum înșiri mărgăritarele pe un fir alb de mătase, așa curgeau vorbele lui: vorba și învățătura... Și acum nenorocul s-auz pe domnul meu ca pe Ignatie, robul meu, cînd zice „cea“ în loc de „hăis“ și „hăis“ în loc de „cea“ Boii trag zăpăcit, și carul mai mult merge prin șanț ca pe apa drumului... Vezi, Oană, cum se-ntunecă? Mîine va fi iar lumină... Doar negura deasă de pe mințile lui Ștefăniță nu se ridică niciodată!
- O a n a: Tana!
- D o a m n a T a n a: Nedreptatea să mi-o bați în frunte!
- 25 O a n a: Doamnă!
- D o a m n a T a n a: Și nu-l descos... Ei, d-aș sta eu... O a n a: L-am crescut în brațe, doamnă... Oh! și ce draguț era!... Părul îi curgea inele aurii... gura ca o răsură... ochii ca două afine... și mînuțele lui, albe și grase, cu gropițe, la fitece deșt, se desfăceau ca două aripe...
- 30 D o a m n a T a n a: A fost...
- O a n a: E lujer din vrejul cel sfînt! Mi-e nepot și mi-e drag!
- 35 D o a m n a T a n a: Ți-e drag și ți-e nepot... O fi știind el de mătușă-sa?
- O a n a: E stăpînul meu și ce vrea va fi!
- D o a m n a T a n a: Da?
- O a n a: Da!
- 40 D o a m n a T a n a: Oană!... Mi-e drag, Oană... Mi-e drag încă!... Dar să nu dea Dumnezeu

să piară și această picătură de iubire care mi-a mai rămas... (S-aude Ștefăniță făcînd zgomot.)
Ia! vine!

SCENA III

5 Doamna Tana, Oana, Ștefăniță și
Arbore

(Ștefăniță vine repede în balcon și coboară scara; după el, Arbore.)

10 Ștefăniță: A! nu! a! nu! nu se poate! Nu vreau să știu de Polonia și de Sigismund! Mai mult prețuiește o... ș-un tilhar!... A! Doamna!... Nu e așa, doamnă?

Doamna Tana: N-am auzit ce-am auzit...

15 Ștefăniță: Să mai spui o dată? Dorești ca Polonia să fie de două ori și Sigismund încă o dată?

Doamna Tana: Polonia este destul de mare așa cum este și Sigismund destul de puternic atît cît este. (Arbore se pleacă și aprobă.)

20 Ștefăniță: Ce te pleci, Arbore? Arborii se pleacă numai de vijelie... Doamnă...

(Îi întinde mina. Tana dă să i-o sărute. Ștefăniță o retrage.)

Doamna Tana: Voiam să fac ce se cuvine...

Ștefăniță: Destul c-ai voit...

25 Doamna Tana: M-am deprins de la părinți să fac ceea ce voiesc dacă ceea ce voiesc se cade să voiesc. (Arbore se pleacă.)

Ștefăniță: Ce te pleci, Arbore?... Să nu rămii ca salcia, cu pletele în jos... Oană...

30 (Îi întinde mina. Oana o sărută.)

Oana (încet): Neamul Mușatinilor a fost bun... De ce supărași pe doamna?

Ștefăniță: Eh!

Un copil de casă: Doamnă, la masă.

35 Doamna Tana (lui Ștefăniță): Vii?

- Ștefăniță: Omul nu trăiește numai cu mîncarea...
 Doamna Tana: După masă, vii?
 Ștefăniță: Mîine plec la vînațoare...
 Doamna Tana: Iar singură?
 5 Ștefăniță (*printre dinți*): Zi unui copil de casă
 să-ți fie de urît...
 Doamna Tana: Doamne!
 Ștefăniță: Ce?
 10 (*Doamna Tana și Oana pleacă. Doamna Tana,
 cînd ajunge în pridvor, se uită lung înapoi. Ștefă-
 niță o privește cu brațele încrucișate.*)
 Ștefăniță: Era să fie călugăriță... Miroase a
 tămîie... (*Bate-n palme. Un copil de casă.*)
 Să vie și ceilalți boieri.

15 SCENA IV

- Ștefăniță, Luca Arbore, logofătul
 Troțușanu, vornicul Petre Cărăbăț,
 paharnicul Săcucianu, vistiernicul Iere-
 20 mia, vistiernicul Sima, pîrcălabul Con-
 drea, postelnicul Cosma Șearpe, bivel-
 logofătul Isac, bivel-postelnicul Luca
 Cîrje, comisul Cățeleanu și Cătălin.
 Ștefăniță: Boieri, Arbore vrea să înnoim prie-
 25 tenia cu Sigismund tocmai cînd mă pregăteam
 să intru în Podolia și Pocuția, să pîrjolesc pe
 una și să păstrez pe cealaltă... Ce ziceți?...
 De ce tăceți?... Spuneți o vorbă!... Voi sunteți
 Sfatul?... Pe voi se razimă țara și domnul?...
 Logofătul Troțușanu: Da, măria-ta!
 30 Ștefăniță: Pe niște muți?
 Vornicul Cărăbăț: La cîte sfaturi am luat
 și eu parte, domnul își spunea părerea la urmă.
 Părerea lui fiind hotărîtoare, dacă și-o spune,
 de ce-am mai vorbi?
 35 Ștefăniță: Vornice, nu ridică capul în sus!
 Vornicul Cărăbăț: Am învățat de la Ștefan
 cel Mare și de la viteazul Bogdan, bunicul și
 părintele mării-tale.

Ștefăniță: Căci nu pustii Moldova tătarii de
Perecop decît să-i fi bătut tu!... Te-a slujit
norocul și de-atunci ajunseși o nenorocire!

5 Vornicul Cărbăț: Apoi m-oi trage de la
sfat, măria-ta...

Ștefăniță: Ba nu, să rămii!... Închipuiți-vă că
Sigismund mi-ar fi drag ca sarea-n ochi și Polonia
ca jeraticul pe pielea goală... că eu n-aș fi
10 Ștefăniță-vodă, că aș fi nedrept, zadarnic, netreb-
nic și nebun... că n-aș pricepe folosul obștesc...
că țara ar fi în primejdie... că eu aș fi murit și
aș sta întins p-o năsălie și la capul meu ați
sfătui ce e de făcut... Ei, ce-ați plănuți?... Cu
cine?... Cu turcii or cu leșii?... Începeți, și
15 aduceți-vă aminte că pe unde iese vorba iese și
sufletul!

*(Boierii se uită unii la alții. Arbore face semn să
începă comisu' Cățeleanu.)*

20 Comisul Cățeleanu: De, măria-ta, eu să
zic cum zice hatmanul Arbore, c-a văzut multe,
a pățit multe și-a învățat și mai multe.

Ștefăniță: Hî! Hî! Da!

25 Postelnicul Șearpe: Ștefan cel Mare bătu
pe leși în codrii Cosminului, prădă Polonia,
și iar cu Polonia încheie pace...

Ștefăniță: Și ce-a zis bunicul meu înainte d-a
muri?

Postelnicul Șearpe: Pace cu turcii, dar
nu război cu Polonia.

30 Ștefăniță: Dar turcii vor să izbească Polonia...
Cu cine?...

Vistiernicul Sima: Cu nimeni la început,
cu cel mai tare la urmă.

Ștefăniță: Hî! Hî! Da!

35 Pîrcălabul Condrea: Să grămădim oștile
sub poalele codrilor de la miazănoapte. Turcii
să crează că cotropim Polonia, leșii c-am veni
în ajutorul lor.

40 Ștefăniță: Ca o fată mare între doi voinici...
Oricare va birui...

Vistiernicul Ieremia: Ba ca un voinic
între două muieri încăierate...

Ștefăniță: Sărăcan de mine! Iacă sfatul unui
bătrîn!

5 Bivel-logofățul Isaac: Măria-ta, Ieremia
e ca o cobză: cum cînți, așa ține bizul.

Ștefăniță: Hî! Hî! Da!

10 Paharnicul SăcuEANU: Arbore încheie pa-
cea d-acum șapte ani... Și pe măria-ta leșii te
numeau „mărețul lor prieten și cel mai de cre-
dință“...

Ștefăniță: Da, da, cînd adormeam la masă, cînd
nu simțeam că Oana mă punea în pat... Atunci
eram strălucitul lor prieten... Ce fățarnicie!...

15 Și tu Trotușene¹?

Logofățul TrotușEANU: Și eu, măria-ta!

Ștefăniță: A! și tu?

20 Logofățul TrotușEANU: Și eu, pentru
mărirea stăpînului meu și învoiala cu Polonia.
Dacă măria-ta voiește altfel... e slobod să facă
ce vrea, ca în casa lui... dar nu cu noi... cheme
alți boieri!

*(Dă să puie la picioarele lui Ștefăniță vergeaua
aurită. Ștefăniță îl oprește.)*

25 Ștefăniță: Asta e puterea unui Mușatin, stăpîni-
tor a toate? Certat de toți? *(Ride nervos.)* Nu-mi
mai rămîne decît să împart minăstirilor, ca la
treisprezece ani, nebedernice, feloane, epitra-
hile și să le fac danii de prisăci, de ocine și sate,
30 ca să se roage egumenii, arhimandriții și epis-
copii pentru odihna sufletului meu fiind încă
în viață și pribegind, ca într-un pustiu, pe tro-
nul Moldovei!... Hursinica asta de catifea s-a
aprinș și arde pe mine!... Or nu mai sunt boieri,
35 or nu mai e domn!...

*(Ștefăniță se plimbă furios. Din vreme în vreme se
oprește și ascultă pe Luca Arbore.)*

Arbore: Ascultă-mă, măria-ta, și iartă-mă, că sunt
bătrîn, și nu știu a vorbire. Eu am îmbătrînit

¹ În ediția de bază: SăcuENE; corectat conform contextului.

portar al Sucevei supt patru domni: supt Ștefan
cel Sfint, supt Bogdan, supt măria-ta, cînd erai
copil, și supt măria-ta, de cînd luași toate pe mîină,
5 că de două ori te-a uns mitropolitul Teoctist
cu sfintul mir domnesc, cînd urmași în scaun
viteazului Bogdan și cînd împliniși paisprezece
ani. Și Bogdan, și măria-ta vruserăți să mă
faceți logofăt al Moldovei. D-apoi eu, știind ce
10 nu știu și cîte nu știu, am zis, și lui Bogdan,
și măriei-tale: „Asta nu se poate și nu se cade,
asta se cuvine lui Trotușanu, că eu sunt un braț
ș-o sabie la porunca măriilor-voastre“. Ș-am
rămas pîrcălab și portar al Sucevei, și, fiindcă
15 ați binevoit, hatman după cum am fost. Ce-ar
mai dori sufletul meu? Că după cum sunt, am
fost și sunt prea mult... Și nu sunt decît o dreaptă
țărîină, și mai sunt în petrecanie printre oameni
cîtăva vreme, poate cîteva luni, și — cine
20 știe! — cîteva zile... D-apoi cum să zici, mă-
ria-ta, că: au nu mai sunt boieri, au nu mai
e domn?...

Ștefăniță: Da! da!

Arbore: Apoi eu știu una: că numai bouului i-e dat
să tragă cu capul în jos și să rabde ale omului,
25 fără să-și spuie păsul, pînă o cădea ș-o plesni,
iară omul să-ndure greul cu capul în sus, și să
se plece domnului după ce-și va spune păsul.
De, măria-ta, eu nu țiu la foloasele leșilor ș-a
craiului lor, ci la folosul țării și a domnului
30 meu... Că d-am avea peste noi pe nebiruitul
Ștefan...

Ștefăniță: V-ați supune, că de unde nu...

Arbore: Ei, că d-asta nu ne dăm îndărăt nici
față de măria-ta... Ne plecăm și iacă... (*Iși*
35 *pleacă capul.*) Și n-avem pe bătrînul Ștefan,
ci pe tînărul Ștefăniță, iscusit, îndrăzneț, vi-
teaz, dar nu i-a sosit ceasul să fie ce-a fost ăl
mare... Cînd n-om mai fi noi, vor asculta copiii
noștri, cum ascultam și noi de „Sabia lui Chris-
40 tos“... Și să dea Maica Precista așa să fie!
(*Se închină.*)

Ștefăniță: Hi! Hi!

5 Arbore: Când își dete duhul milostivul, era mare
vrajbă în creștinătate, și-a putut să grăiască,
scirbit de cîte pătimise, ceea[ce] știm cu toții.
Acum s-au mai schimbat vremurile. Sigismund
10 stă așa (*incîrligă deștele arătătoare de la amin-
două mîinile*) cu nepotul său Ludovic al Un-
garii; și nici dihonnia de altădată nu mai e între
litvani și leși. Cu ungurii stăm bine de cînd
Ștefan îi păli la Baia; cu turcii, un dar, un peș-
cheș de 2.000 de galbeni pe an, și ne lasă-n pace.
De ce să nu întărim legăturile străvechi cu
Polonia? Pînă ți-e încăputa iar 60.000 de ostași,
15 și-ei înfiripa Moldova așa cum fusese odinioară,
să fim bine și cu unii, și cu alții... Să ne stre-
curăm pînă-i ajunge hotărîtor unde ți-ei pune
sabia în cumpănă...

Ștefăniță: Sigismund înșelă pe tată-meu cu so-
ră-sa și pe mine cu fie-sa... De cîți ani ești?

20 Arbore (*mirat*): Fără unu șaptezeci...

Ștefăniță: Nu m-ai înțelege cînd ți-aș spune că
Sigismund m-a rănit...

Arbore: În locul unei ciacîre fete de crai, ai o fru-
musețe de doamnă din Basarabii descălecători
25 ai Munteniei și din cea mai veche spiță de des-
poți ai Serbiei...

Ștefăniță: Ai împlinit șaptezeci!

Arbore (*cam supărat*): Ș-apoi de, ești domn...
Grijile neamului mai întîi și pe urmă micile
30 zădărnicii...

Ștefăniță: Ai trecut de șaptezeci de ani!

Arbore (*emoționat*): Erăi copil cînd te luai în
brațe și te ridicai d-asupra capului și priveși
măcelul dintre moldovenii care ș-apărau țara
35 și tătarii care năpusteau la jaf și pustiire.
Și cu voința lui Dumnezeu, Petre Cărabă
birui pe tătari și îi aruncă-n Nistru. Și te dusei
unde stase bătălia. Și cum s-aude primăvara
în țarcuri behăitul oilor, despărțite de mieii lor,
40 așa se ridică jalea moldovenilor căzuți pe locul
de cinste. Și-ți zisei: „Măria-ta, să iubești pe

- moldoveni, și pe boieri, și pe răzăși, și pe țărani, că dopotrivă mor pentru domnul și țara lor!“
 Și prinseși pe Cărăbăț cu amîndouă mîinile pe după gît, și-l sărutași, și ziseși, plîngînd:
- 5 „Așa să-mi ajute Dumnezeu, moș Luca!“
- Ștefăniță: Ai împlinit nouăzeci de ani!
- Luca Arbore (*mîhnit*): D-apoi eu, ce mai am?... Voi închide ochii și nu voi vedea durerile Moldovei!
- 10 Ștefăniță: Dar nu înțelegi, moșnege, că urăsc pe Polonia, ajunsă cuib de hoți? Ea adăpostește pe răzvrățiții neamurilor, și pe moldoveni, și pe unguri, și pe muscali, și pe neamți, și pe italieni! În ea și-a găsit culcușul și Petre al Răreșoaei, acela care pîndește la scaunul Moldovei, acela despre care și tu mi-ai spus că ar fi os din osul lui Ștefan!...
- 15 Arbore: Eu nu ies mărturie, dar nu mi-e dat să minț în fața lui Dumnezeu. Știu că e, dar mai știu că nu l-a vrut domn.
- 20 Ștefăniță: Urăsc pe Sigismund!
- Arbore: Iubește pe Moldova, măria-ta.
- Ștefăniță: Mi-e scîrbă de Polonia!... Oh! Arbore, Arbore, de nu m-ai fi ținut în brațe... Iacă lucrul tău... Boierii stau gata să-și lepede toiegele și săbiile boieriilor lor!... Da, văz pe Luca Cîrje pregătit să se umfle în latinește în mijlocul sfatului leșesc!
- 25 Luca Cîrje: În numele măriei-tale, al boierilor și al Moldovei...
- 30 Ștefăniță: În numele meu să reverși minciunile în țara cea mai mincinoasă!
- Logofătul Trotușanu: Măria-ta...
- Ștefăniță: Marele logofăt minciună...
- 35 Postelnicul Cosma Șearpe: Măria-ta...
- Ștefăniță: Marele postelnic minciună...
- Vornicul Cărăbăț: Măria-ta...
- Ștefăniță: Marele vornic minciună!... Tot ce mă înconjoară este o vedenie de fățarnicie și de neadevăr!... Și tu... Ce stai pitit după ta-tău?... Ascultă...
- 40

Cătălin: Ascult, măria-ta.

5 Ștefăniță: Ascultă și învață cum ai să ipitro-
pisești pe urmașul meu, pe care nu-l voi zămisli
până ne-i fi pregătit să domnești în locul lui!...
Boieri, faceți ce vreți!... A! bine c-a sosit
10 noaptea să-mi ascunză rușinea mea!... Și dați-i
lui Luca Cîrje un zăbranic negru... Ai să vor-
bești cernit, în numele domnului pe care-l veți
înarmorîta în prietenia Poloniei!... Duceți-
vă... Vreau să răsflu!... (*Boierii pleacă triști...
Cînd încep să intre în castel, Ștefăniță trage
sabia.*) Oricît de sus stau capetele astea, mîna
domnului e mai lungă!... (*Bate-n palmă. Un
copil de casă.*) Să vie Moghilă și Mogîrdici.

15

SCENA V

Ștefăniță, Țugulea Moghilă și
Mogîrdici. Mai tîrziu, contele Irmsky
și Doamna Tana.

20

(*Ștefăniță stă p-o laisă cu capul în mîini. Moghilă
și Mogîrdici vin binișor în pridvor și privesc în toate
părțile.*)

25

Mogîrdici: Unde-o fi?

Moghilă: Unde-a fost și ieri noapte...

Mogîrdici: Vorba e, îl vezi?

Moghilă: Nu.

Mogîrdici: Dacă n-o fi?

Moghilă: Atunci să știi că nu s-a născut...

Mogîrdici: Oare!... Te pomenești că-l fată
acum...

30

Moghilă: Tu să-i fii moașe.

Mogîrdici: Eu?... Și tu doftor...

Moghilă: Ce-o scăpa de la moașe e treaba dofto-
rului...

35

Mogîrdici: Să-l trag bine de urechi... și gura
bine desfăcută... să semene cu mine...

Moghilă: Urechile ca de măgar, gura pe oală..
și piciorul drept adus... să calce ca tine...

Mogîrdici: Şi moldovenii de l-or vede să zică:
„E he! Domnul Moldovii seamănă cu moaşă-sa!”
Să coborîm binişor, binişor, tu cap şi eu
coadă...

5 Moghilă: Să mergem cu coada înainte, să nu ne
pomenim cu ceva la cap...

Mogîrdici: Oare?

Moghilă: Să scăpăm capul...

10 Mogîrdici: Şi coada... Da' cine dracu a mai văzut
dobitoc mergînd cu coada înainte?

Moghilă: Oile sălbatice ştii tu cum fac?... Ele
au buza de sus...

Mogîrdici (*dînd peste nas lui Moghilă*): Asta?

15 Moghilă (*asemenea*): Ba asta... Au buza de sus
aşa de lungă, că se revarsă pînă aici... (*Îi dă
un ghiont supt bărbie.*)

Mogîrdici: Oare!

Moghilă: Şi ca să prinză iarba cînd pasc umblă cu
coada înainte.

20 Ştefăniţă (*trezindu-se din gînduri*): Ce căra-
ghioşi turbură gîndurile lui Ştefăniţă?

(*Moghilă şi Mogîrdici s-ascund după un copac.
Moghilă se prefăce că-i e frică.*)

Moghilă: Mogîrdici, măria-ta!

25 Mogîrdici: Ba curat Moghilă!

Ştefăniţă: Şi murdari amîndoi...

Mogîrdici: Haiti! e cu toane!

Moghilă: Să vedem... Cum ai zis, măria-ta?

30 Ştefăniţă: Am zis că curat şi murdar e totuna
în Moldova.

(*Moghilă şi Mogîrdici ies de dupe copac.*)

Mogîrdici (*rizînd*): Apoi, dacă e-aşa... noi ce
bem?

35 Ştefăniţă: Beţi odihna şi somnul lui Ştefăniţă!...
O, Moghilă, boierii sunt nişte nesocotiţi! Vor
să mă îngenuchie lui Sigismund! Şi nu fuseră
aci nici pîrcălabii de Novograd, Petrică, omul
meu de nădejde, şi Baloş, nici spătarul Hrană,
nici bătrînul pîrcălab de Hotin, Talabă...

Singur, ca un cerb înconjurat de ciini! Dar bun e Dumnezeu! (*Trage sabia și-o învîrtește pe deasupra lui Moghilă și Mogîrdici.*) Ce te ferești, Mogîrdici?

- 5 **Mogîrdici:** Ba, o să mă bag în ea...
Ștefăniță: Așa să tremure vitejii de la Șerbeanca și de la Tîrșor!
Mogîrdici: Dar nu prea mult, măria-ta...
Ștefăniță: De ce?
- 10 **Mogîrdici:** Că așa tremurai eu la Șerbeanca, într-un șanț, că eram un băietan; cînd mă pomenii cu vornicu Cărăbăț: jiiit! cu sabia și pac cu latul pe spinarea mea! Și se-ntîmplă lucrul dracului, că pînă să spui o vorbă, auzii
- 15 pe vornic mormăind ca un urs! „Ărac de sîngele tău, moldovene!“ Și dăte pîteni calului, zîmbind. Apoi sînge era ori foc... Vorba e, ce bem?
- Ștefăniță:** E lună, ca ziua. Să bem, Moghilă, du-te la gîrlici și scoate din fundul pimniții vin¹ de Cotnar ca untdelemnul, mai bun ca vinul de Tokai, de Huși, ce te pișcă de limbă și îți dă pe nas, de Nicorești, ca sîngele, și de Berheci, profir și mai subțire ca apa.
- 25 **Mogîrdici:** Cîte-un urcior din fiecare, și de Berheci trei. Pînă să bei măria-ta un cotnar, eu să sug trei berhece... Da... să dați săbiile încoa... E mai bine, mai bine, că de s-o îmbăta sabia măriei-tale întîi, odată te pomenești cu ea ieșită din teacă... că nu te mai ascultă nici pe măria-ta...
- 30 **Moghilă:** Așa zic și eu... Să le dăm, măria-ta... Să nu ne mai batem capul mîine ca să aflăm cine a început azi...
Ștefăniță: Fie...
- 35 **Mogîrdici:** Ei, ce cuminte e și-a măriei-tale cînd n-a băut! Lucru mare!
Ștefăniță: Mă, să ții minte un' le-ai pus...
Mogîrdici: Hî-hî!... Asta e stînga și-asta e dreapta; cum mergi înainte o apuci la dreapta, apoi

În ediția de bază: *pimniții de Cotnar*; corectat cf. ms., p. 24.

- 5 faci la stînga, ridici mîna-n sus și le agăți de creanga unui frasin; și mîne dimineață, cînd îți vine așa, nu știu cum, te întrebi care e stînga și care e dreapta; ș-o apuci la stînga, apoi faci la dreapta; ridici mîna și le iei ca dintr-un cui...
Vezi că se schimbă și dreapta și stînga... Mîne dimineață nu se mai schimbă... așa rămîn, unde-ai căzut...
- 10 Ștefăniță: Masa și scaunele...
Mogîrdici: De unde?
Ștefăniță: De unde le-ai lăsat ieri noapte...
(Mogîrdici se încrucișează cu Moghilă, care se luptă cu urcioarele de vin.)
- 15 Mogîrdici: Te frămînti tu cu ele, dar au să se frămînte și ele cu tine...
Moghilă: Sunt grele și-au să ne facă ușurei...
(Mogîrdici aduce masa. Pe masă un purcel, pîne și cealalte.)
- 20 Ștefăniță: Patru scaune...
Mogîrdici: Trei.
Ștefăniță: Patru!
Mogîrdici: Moghilă face cît doi, dar tot p-un scaun stă, că nu se poate cu două...
Ștefăniță: Patru pahare...
- 25 Mogîrdici: Trei...
Ștefăniță: Patru!
Moghilă: Bea Mogîrdici cît doi, dar tot c-un pahar bea...
(Dupe ce Moghilă și Mogîrdici au pus masa.)
- 30 Ștefăniță: Toarnă, Moghilă... Mi-e gura amară... S-a vărsat fierea-n mine...
Mogîrdici: Cum să nu se verse... d-atîta sfat!... Și grozav e vinul contra sfatului și-a fierii! Parcă-ți ia cu mîna, nu altceva... Mie berheci, Moghilă. *(Bea.)*
- 35 Ștefăniță: Mai toarnă, Moghilă... *(Bea.)* Și-n paharu ăsta...
Mogîrdici: Ce-o mai fi ș-asta?... Mie berheheci, Moghilă. *(Bea.)*

- Ștefăniță: Mă strîngea de cap un cerc de fer...
 Mă simț mai bine... Amărăciunea s-a dus...
- Mogîrdici: Nu spuneam eu?...
- Ștefăniță: Mai, Moghilă... (*Bea.*)
- 5 Moghilă: N-o lua repede, măria-ta. Nu te pune cu Cotnarul... Eu beau de Nicorești, și...
- Mogîrdici: Oare!... Mie berheheheci, Moghilă... (*Bea.*) Și mai... (*Bea.*) Ca apa... Mai...
- Moghilă: Ci ca ho! că fac scurtă la mînă!
- 10 Mogîrdici: Tii! S-a isprăvit! Să nu fie paharul gol!... Îmi moare soacră-mea... Tu vrei să-mi moară soacră-mea, Moghilă? (*Bea.*)
- Ștefăniță: M-am limpezit... văz limpede...
- Mogîrdici: Și eu m-am limpezit, dar văz turbure...
- 15 Ștefăniță: Moghilă, e pregătit de vînătoare?
- Moghilă: Mîine ne sculăm din zori și-o pornim spre Ceahlău.
- Mogîrdici: Adică mîne ne culcăm la zori și-o pornim cu butcile spre Ceahlău.
- 20 Ștefăniță: Nicorești, Moghilă. (*Bea.*)
- Mogîrdici: Un ber... Stai! (*Înnumără pe dește și se clatină.*) Așa... Un ber-he-he-he-he-heci, Moghilă!
- 25 Ștefăniță: Nu, nu-i turna...
- Mogîrdici: Și-apoi... de ce?... Cu ce-am greșit eu măriei-tale?... Mai bine ia-mi zilele!
- Ștefăniță: Nu, că ești fricos ca un iepure...
- Mogîrdici: Eu? Află, măria-ta, că Mogîrdici,
- 30 Ștefăniță (*surîzînd*): Așa?... Moghilă, adu două ciomege.
- Mogîrdici: Ascuțite?
- Ștefăniță: Două ciomege... Să ne luăm ciobănește. Și cîte lovituri mi-ei da, atîtea pahare vei bea.
- 35 Mogîrdici: Sfîntă Născătoare, ajută-mi!
- (*Moghilă aduce ciomege. Și le-aleg. Le învîrtesc. Ștefăniță se lasă să-l izbească la început. Mogîrdici se încurajează.*)
- 40

- Ștefăniță: Una! (*Ride.*)
 Mogîrdici: Berheci!
 Ștefăniță: Două! (*Ride.*)
 Mogîrdici: Berheheci!
 5 Ștefăniță: Trei! (*Ride.*)
 Mogîrdici: Ber-he-he-he-ci!...
 Ștefăniță (*se pune și-l lovește într-una*): Berheci... Berheheci... Ber-he-he-he-ci! Ber-he-he-he-he-ci!
 10 Mogîrdici: Ai! Ai!
 Ștefăniță: Vrei și cotnar?... Na și cotnar... Cot-cot-nar... Cot-cot-cot-nar...
 Mogîrdici: Ai! ai! Apoi dă-o dracului de șagă... M-ai făcut numai vinătăi... (*Aruncă ciomagul. Lupta încetează. Ștefăniță și Moghilă rid.*) Și ce rîdeți... D-aia nu e bună gluma cu cei mari!
 15 Ștefăniță (*trist*): Ah! și domnul e stăpîn pe avutul, pe cinstea și pe viața tuturor!
 Mogîrdici (*se pipăie pe spinare*): Și pe spinarea mea ca pe vistieria țării!
 20 Ștefăniță: Toarnă, Moghilă... Nu, Nicorești...
 Mogîrdici: Moghilă, mie un... Ce rîzi?
 Moghilă (*ride*): Zi...
 Mogîrdici (*se cleatănă*): Iacă, nu zic!
 25 Ștefăniță: Moghilă, fuseșila-ntrecerea d-alaltăieri?
 Moghilă: Firește că da.
 Mogîrdici (*impleticindu-se*): Eu n-am... că m-am dezmeticit tîrziu... pe la jumătatea gîrliciului...
 Ștefăniță: Ai văzut?
 30 Moghilă: Văzut.
 Ștefăniță: Pe dășelate l-am întrecut c-un gît de cal...
 Mogîrdici (*bea și vorbește singur*): Un jerăgai pe gît... Cald al dracului...
 35 Moghilă: Da, și mi se pare...
 Ștefăniță: Cătălin și-a ținut calul...
 Mogîrdici: Nici cu boii nu m-ai fi scos... Cald al dracului... (*Bea.*)
 40 Ștefăniță: Dar la halca pe jos? Din zece săgeți, cinci trecui prin cerc, Cătălin nouă, ceilalți două-trei...

- M o g h i l ă: Era prea mic cercul...
- Ș t e f ă n i ț ă: Era dopotrivă la amîndoi!
- M o g î r d i c i (*bea într-una*): Cald al dracului!...
Nu știu ce am astăzi de mă simț greu...
- 5 Ș t e f ă n i ț ă: Ce-ai avut și ieri, ș-alaltăieri, și
totdeauna... friguri cu berheci...
- M o g î r d i c i (*ștergîndu-se de nădușeală*): **Îh!**...
Friguri?... Cald al dracului!... Să mă las **oleacă**
pe dreapta cu un beeci... c-așa mă odihnesc **eu**...
10 Un bebeci, Moilă... paanice Moilă?... (*Mo-*
gîrdici se lungește la rădăcina unui copac
ș-adoarme.)
- Ș t e f ă n i ț ă: Și cînd ne împărți doamna, **mie**
paharul de aur și lui pe cel de argint, mă **uitai**
15 în ochii lui Cărăbăț. Șurîdea. Îi smîcii **paharul**
din mîină și-i întinsei lui pe cel de aur. Nu **vream**
să par copil în fața lumii. Și mulțimea **băfu**
zgomotos din palme, mai mult pentru **el ca**
pentru mine...
- 20 M o g h i l ă: Și-ar fi fost mai stăpîn pe el **ca pe cal**.
Ș t e f ă n i ț ă: A! lacom la deșertăciuni!
- M o g î r d i c i (*prin somn*): Mie un be-eci... **paanice**
Moilă... un paar...
- 25 Ș t e f ă n i ț ă: A umplut urechile lumii c-ar fi **luat**
c-o săgeată boldul de aur din vîrfurile **cortului**
sultanului Albu...
- M o g h i l ă: O întîmplare...
- Ș t e f ă n i ț ă: Mînios, încălecai calul. Intrai în **jir**.
Pusei pîteni de țîșni sîngele. Calul **sări ș-o**
30 rupse la goană. Țintii cercul. Arunca **săgețile**
și zburară pe d-alături. Lumea abia se **ținea să**
nu rîză. Să mă fi tăiat, n-ar fi curs **picătură de**
sînge. Veni și rîndul lui. Goni, ținti, **azvîrli**.
Vîjiau săgețile. Din zece, șapte prin cerc, **prin**
35 același cerc! Ah! Și le simții pe cîte șapte **în**
inima mea, una după alta, una **îndesînd pe**
ceailaltă!
- M o g h i l ă: Cînd doamna îi puse în deșt **inelul cu**
matostat, plesnea de trufie. Să făcuse **roșu ca**
40 cîrmuzul copilul din flori al lui Arbore, **unchiul**
măriei-tale!

- Ștefăniță (*bea*): Al moșneagului care iese mărturie că pribeagul Petre, lepădătura Răreșoaei, ar fi copilul bunicului meu Ștefan! (*Trîntește paharul cu fundul de masă.*) A! poftim, măria-ta
- 5 Petre, poftim... Arbore te îmbie la scaunul Moldovei!... Ah! mă strînge de gît!... Și sunt domn al Moldovei!...
- Mogîrdici (*tresărînd*): Ce mai fu șa-asta?... (*Se întoarce cu fața în jos.*)
- 10 Ștefăniță: Cătălin vine la vînătoare?
Moghilă: Vine...
Ștefăniță: Eil...
Moghilă: Pe Ceahlău, întunecimi, muchi, prăpăstii...
- 15 Ștefăniță: Dacă l-am pune pe buza unei... Și singur... (*Face semnul unei rostogoliri.*)
Moghilă: Și?
Ștefăniță: Și...
Moghilă: A! da!
- 20 Mogîrdici (*prin somn*): Be-beci... Moilă...
(*Ștefăniță fluieră de trei ori haiducește.*)
- Moghilă: Ce e asta?
Ștefăniță: Ai să vezi... Ah! niciodată vinul n-a fost mai bun! (*Bea.*)
- 25 (*S-aude un fluierat drept răspuns. Ștefăniță tresare.*)
- Moghilă: Ce trosnește?
(*Vine contele Irmsky.*)
- Ștefăniță (*trecînd înaintea contelui Irmsky*)¹:
30 Vino, conte, vino, te-așteaptă scaunul gol, paharul plin și inima mea deșartă cînd e fără tine! (*Îl sărută pe obraji, pe ochi și-l strînge-n brațe.*) Bine?

¹ În textul de bază lipsește indicația de regie; introdusă cf. ms. p. 19.

Contele Irmsky: Foarte bine cînd sunt cu măriata!

Moghilă (*aparte*): Ciudată dragoste! Frumos băiat!

5 Ștefăniță: Moghilă, cunoști pe contele Irmsky?

Moghilă: Da, măriata, dar contele stă cam retras...

Contele Irmsky: La umbra tronului, ca un oier la umbra ștejarului. (*Rîde și se-ndeasă în Ștefăniță.*)

10

Ștefăniță: Așa, dragă, așa... (*Se suie pe masă și ține pe conte pe dupe gît.*)

Moghilă (*aparte*): Ce glas subțire!

Ștefăniță (*dupe ce-i dă contelui să bea*): Cîntă-mi oleacă...

15

Contele Irmsky: Să cînt?... Dar ăsta cine e?

Mogîrdici (*prin somn*): Be-beci...

Contele Irmsky (*rîzînd*): Cine?

Ștefăniță (*rîde*): Un țap... Dupe mamă, moldovean, dupe tată, armean... dupe meșteșug, bețivan... și slugă credincioasă a domnului tău...

20

Moghilă (*aparte*): Ce talie! Ce șolduri! Și ce mișcări!

25 Ștefăniță: Cîntă, dragă, cîntă!... Dar... nu vreau așa gros... (*Îi face semn să se dezbrace. Contele Irmsky îi arată pe Moghilă.*) Nu, nu te teme, va fi singurul... și e bine să știe un om de nădejde.

30

(*Contele Irmsky se dă dupe un copac și într-o clipă se dezbracă de hainele de pe deasupra și apare cu rochie cam scurtă.*)

I r m a: Iată-mă!

Moghilă: A! a!

35

(*Doamna Tana vine în pridvor și privește înmurmurită. De la ea se vede ce se petrece jos, de la ei, nu.*)

Ștefăniță: Ah! Moghilă, ce fată fermecătoare!
Un meșter din Italia n-ar săpa în marmură un
trup mai curgător... un zugrav venețian n-ar
așterne pe pînză un chip mai dulce... (o sărută)
5 niște ochi mai pătimiși... (o sărută) și-un păr
care cade în inele de aur... Oh! Irma! Aș da
toată Polonia pe tine! (O sărută.)

Irma: Polonia m-a dat pe mine măriei-tale... (Îl
sărută.)

10 Ștefăniță: Și am mai mult ca Polonia... (O
sărută.)

Doamna Tana: Oh! (Dispare-n castel.)

Ștefăniță (tresărind): Cine-a oftat?

Mogîrdici (prin somn): Un be-heci, Moilă...

5 Un luminiș pe muntele Ceahlău. Locul de pîndă
al lui Ștefăniță. Printre pădurile întunecoase de
brazi și de molizi se vede, spre stînga, o muchie
îngustă de piatră, mărginind o prăpastie adîncă.
10 Patru cărării dau în luminiș, două la stînga și
două la dreapta. Două se coboară într-o parte și
cealaltă a muntelui și două se ridică spre creștet.
Mai mulți bușteni răsturnați și acoperiți cu ferige.
Norii se ridică din păduri și se plimbă alene. Vre-
mea, posomorită, amenință a ploaie.

SCENA I

15 Luca Arbore și comisul Cățeleanu
vin pe cărarea întîia din dreapta. Comisul Cățe-
leanu, îmbrăcat în haine de vînătoare, cu tolba
de săgeți și arcul, cu cuțitul la briu și c-o topo-
rișcă în mîină.

Comisul Cățeleanu: Se-mbună domnul?
20 Arbore: Nu vorbi nimic. Eu îi deșirai vicleșugul
lucrului, cum e spre folosul lui ș-al țării. El
fluieră și pocnește din frunză. Uneori se-ntunecă
și dă din cap. Îi spusei că Luca Cîrje a plecat
pregătit cum să aducă vorba ca să fie spre lauda
și fala lui, el... Mă îngheață această muțenie.
25 Dacă văzui, o luai razna prin păduri... El,

copilul care mi-a rămas pe brațe, pe care l-am slujit cu credință... mă urăște!

C o m i s u l C ă ț e l e a n u: E mîhnit pe noi...
Nu l-ai auzit?...

5 A r b o r e: A! să-l fi auzit cînd eram numai cu el...
A răcnit, s-a strîmbat, s-a înecat... Abia și-a venit în fire. S-a uitat lung la mine și mi-a zis apăsînd pe fitece cuvînt: „Arbore, or te leapezi de gîndul tău, or de nu!“... Și m-a măsurat cu ochii...

10 C o m i s u l C ă ț e l e a n u: Așa e el, cu toane.
A r b o r e: Cum ai fost să fii, așa ești... Eu sunt în lucrul domnului ș-al țării... Ar fi o nebunie, și pentru domn și pentru țară, să ne punem bine cu turcii și rău cu leșii. N-aș vrea să ajungem ca muntenii. Pînă și Neagoe, înțeleptul, a fost nevoit să dea¹ pe fitece an 500 de copii padișahului... (*Dirj.*) Șoimi și iepe, cît or vrea, suflete, nu!... Ah!...

20 C o m i s u l C ă ț e l e a n u: Dumneata cunoști cît ținem la dumneata... Bun e Dumnezeu... Are să se îmbuneze și Ștefăniță... Să vorbim de altceva... De ce nu luași arcul și săgețile?

A r b o r e: O! ho! arcul sunt astea... (*Arată mîinele.*)
25 Săgețile sunt ăștia... (*Și-arată ochii.*) De te lasă, lasă și tu juvinele... Ei-hei! mi-a slăbit arcul, și săgețile nu se mai duc piuind...

C o m i s u l C ă ț e l e a n u: Și unde rămase?

A r b o r e: La Durău. Peste un ceas încep bătăiașii...
30 Trebuie să pice acum... Să mergem... N-aș vrea să dea ochii cu mine...

C o m i s u l C ă ț e l e a n u: Unde?

A r b o r e: Unde ne-or duce picioarele...

(*Se afundă pe cea dintii cărare din stînga.*)

¹ În textul de bază: *de*; corectat cf. ms., p. 21.

SCENA II

- 5 Logofătul Trotușanu, vornicul Cărăbăț, paharnicul Săcucianu, vistiernicul Sima vin pe prima cărare din dreapta, îmbrăcați în haine de vânătoare și armați ca și Cățeleanu. Toporul vornicului Cărăbăț e mai mare și mai ager.
- Vistiernicul Sima: Lung drum și greu...
 10 Vornicul Cărăbăț: Mai lung și mai greu al vieții...
 Paharnicul Săcucianu: Întunecat... nu mai răsare soarele...
 Vistiernicul Sima: Cerul?
 Paharnicul Săcucianu: Nu, domnul.
 15 Logofătul Trotușanu: O arătare...
 Vistiernicul Sima: Cum, o arătare?
 Logofătul Trotușanu: O vedenie... Ce e rău și ce e bine?... Nu fac rău că m-am deprins cu binele... (*Rupe o crenguță.*) Știi tu ce e
 20 asta?
 Vistiernicul Sima (*uitându-se lung*) O creangă de brad.
 Logofătul Trotușanu: Așa ți s-arată...
 Vistiernicul Sima: Dar cum vrei să mi s-arate?
 25 Lucrurile cad supt simțurile noastre așa cum sunt. Numai omul e fățarnic și s-arată așa cum nu e.
 Logofătul Trotușanu: O! ho! care om nu e cum s-arată? La un necaz, la o mînie, izbucnește și citești în el ca într-o carte deschisă.
 30 Nu văzuși acum o săptămînă? N-ai înțeles? Cînd te-a măsurat cu privirile, n-ai auzit pe la urechile tale un jiiit?
 Vistiernicul Sima: Nu.
 35 Logofătul Trotușanu: N-ai simțit, Săcuciene, cine s-apropia de gîtul tău?
 Paharnicul Săcucianu: Cine s-apropia?
 Logofătul Trotușanu: O sabie...
 Paharnicul Săcucianu: A cui?
 40 Logofătul Trotușanu: A lui!

- Vornicul Cărbăţ: De ce ți-e scris nu scapi.
 Logofătul Trotuşanu: Și credința e o
 arătare a minții...
- 5 Vornicul Cărbăţ: Astea-s lucruri grecești.
 Logofătul Trotuşanu: Blagoslovită fie
 țărina dascălului Isocrat candiotul: el mi-a
 dat înțelesul vieții...
- Vornicul Cărbăţ: Dar tătina-tău ce-ți
 dete, logofete?
- 10 Logofătul Trotuşanu: Arătarea vieții...
 Vistiernicul Sima (*la cărarea a doua din
 dreapta*): Parcă p-aici ne-a poruncit domnul
 să ne suim, pînă la trei gurguie...
- Paharnicul Săcucianu¹: La cele trei
 stahii...
- 15 Vornicul Cărbăţ: Acolo bat hearele. Gro-
 zav aş vrea să năpustească un zimbru furios...
 cu trupul lui de bou mai şui, cu picioarele mai
 înalte, cu capul lunguiet, cu coarnele drepte,
 aduse puțin la vîrf... O! fuge ca săgeata, s-arun-
 că peste girle ca o nălucă și se cațără pe pieptul
 de piatră ca zidul de drept...
- 20 Logofătul Trotuşanu: Ai ucis?
 Vornicul Cărbăţ: Ucis... Cu răposatul
 Bogdan am colindat munții noștri din muntele
 Iancului pîn-n munții Vrancei. Odată eram pe
 Bicaz. Vodă ici, eu colea. Unde ne pomenim
 c-o namilă zburînd că parcă ar fi avut aripi.
 Ar fi spart pe Bogdan de nu ferea-n lături și
 nu i-aș fi înfipt toporul drept între coarne.
 S-a ridicat în două picioare, și-a proptit capul
 în piept... Un răget... A sărit de doi stînjeni...
 Și-a picat ca o pasăre năprasnică!
- 30 Logofătul Trotuşanu: Eu nici n-am vă-
 zut...
- 35 Vornicul Cărbăţ: Capul lui, cum era capul
 de pe pecetea lui Dragoș.
 Logofătul Trotuşanu: Mai suim mult?
 Vornicul Cărbăţ: Ca de la Durău pînă aici.

¹ În textul de bază: *Vist. Sima*; corectat cf. ms., p. 23.

- Paharnicul Săcuceanu: Din coarnele lui
 să fac un pahar...
 (Se afundă pe a doua cărare din dreapta.)
 Vornicul Cărăbăţ: Cam subţire...
 5 Paharnicul Săcuceanu: Fie... 2

SCENA III

- Pîrcălabul Condrea, vistiernicul Ieremia,
 10 postelnicul Şearpe, Cătălin,
 Toader şi Nichita vin pe înţia cărare
 din dreapta, îmbrăcaţi ca vînători.

- Pîrcălabul Condrea: Aici ne-a zis să-l
 aşteptăm.
 Postelnicul Şearpe: Vine şi el cu ceilalţi.
 Vistiernicul Ieremia: Vremea ploaie...
 15 Postelnicul Şearpe: Nouri se ridică din
 creştetele pădurilor ca sineala închisă... Ai
 zice că ard pădurile de brazi şi de molizi...
 Cătăline, aţi întîlnit multe sălbătăciuni?
 20 Cătălin: O! cît lumea! Mă mir cum d-avu răbdare
 domnul să nu-nceapă vînătoarea de cum dădu-
 răm în ocolul slobod al Cîmpulungului... Barim
 să ne fi lăsat pe noi să ne cercăm norocul...
 Vistiernicul Ieremia: Caşi cum nu l-ai fi
 25 cercat destul... În tătari şi-n urşi, în leşi şi-n
 vulpi, în turci şi-n mistreţi, săgeţile tale se duc
 fermecate... Săgeata şi vînatul...
 Toader: Am dat peste mîte sălbaticе.
 Nichita: Lupi şi jderi...
 Pîrcălabul Condrea: Apoi, voi n-aţi ţinut
 30 drumul drept, aţi bătut razna, ca copoii.
 Toader: Sub coastele Cîmpulungului, un stol de
 irunci...
 Nichita: Vulpile colcăie în codrii noştri...
 Postelnicul Şearpe: Porunca a fost de la
 35 domn să nu scape o săgeată. Vînătorii sunt foc.
 Peste o jumătate de ceas ne dezleagă. Să vedem
 cine o da mai cu sete...

Nichita: Eu, nea Cosma! Am să las pe Cătălina pe jos...

Cătălin: M-ai lăsa, de nu te-ai grăbi...

5 Postelnicul Șearpe: Vine... Întecat și alb cum nu l-am văzut niciodată!

Pîrcălabul Condrea: Nu-i trece paraponul..

Vistiernicul Ieremia: Băietanii ăștia să țintească bine, ș-are să-i treacă...

10 *(Se duc înaintea domnului și ajută să dea dupe mângari coșurile cu mîncare și cu vin. Domnul vine căutînd în jos și șuiertînd un cîntec bătrînesc.)*

SCENA IV

15 Ștefăniță, cu cei de sus și cu pîrcălabul Petrică, pîrcălabul Baloș și spătarul Hrană.
Vinători și hăițași.

Pîrcălabul Condrea: Bine, măria-ta?

Ștefăniță (*șuieră*): Mai bine ca oricînd.

Postelnicul Șearpe: Cam ostenit oleacă., măria-ta... La noapte să te odihnești zdravăn...

20 Ștefăniță (*șuieră*): De-a ieși stelele, să număr „o stea logostea“, „două stele logostele“, pîn-a crăpa de ziuă...

Vistiernicul Ieremia: Ș-un vestmînt mai grosior, măria-ta...

25 Ștefăniță (*șuieră*): Da, e frig cît să înghețe vistiieria, și mie nu mi-e mai frig ca acum o săptămînă, cînd era să crăp de căldură... (*Șuieră.*)

Spătarul Hrană: Cum ne-mpărțim, măria-ta?

30 Ștefăniță: Pîrcălabul Condrea, postelnicul Șearpe și vistiernicul Ieremia a să faceți la dreapta, pe cărarea asta, și înainte, pînă dincolo de cele trei stahii, la paltinul cu izvorul... Acolo rînduiți-vă cum veți socoti... A! și flăcării lui Arbore!... Cătălin, tat-tău, bine?

35 Cătălin: Slavă Domnului... E și el aici...

Postelnicul Șearpe: La Durău ai vorbit, măria-ta, cu el...

- Ștefăniță: Ba el cu mine... Să vede că eu nu so-
siseam... (*Se uită spre muchia din stînga și vor-*
bește încet.) Să-l fac să și-o aleagă singur... Sun-
teți trei voinici, tineri și sprinteni, tustrei țin-
tași buni, cu arcurile pe dupe gît, cu cuțitele
la briu și cu toporiștele în mîini... Care din
voi e mai de nădejde?
- Cătălin: Tustrei, măria-ta.
- Ștefăniță: Care e mai tînăr?
- 10 Nichita: Eu, măria-ta.
- Ștefăniță: Care e mai voinic?
- Toader: Tustrei, măria-ta.
- Ștefăniță: Care aruncă cu săgeata mai departe?
- Cătălin: Nichita, măria-ta.
- 15 Ștefăniță: Care ucide ursul cu cuțitul fără a
clipi?
- Cătălin: Tustrei, măria-ta.
- Ștefăniță: Care ia cu săgeata rîndunica din
zbor?
- 20 Cătălin: Tustrei, măria-ta.
- Ștefăniță: Care urcă muchia în dungă ca iedul
sălbatec?
- Cătălin: Tustrei, măria-ta.
- Ștefăniță: Nu pot s-aleg... Alegeți voi... Uita-
ți-vă colo, sus, sus, unde se sfirșește zidul de
25 brazi, unde se prelinge un nor vînat...
- Toader: Da, vedem...
- Ștefăniță: D-a lungul codrului este o fâșie de
piatră...
- 30 Nichita: Da, vedem...
- Ștefăniță: Acolo bate capra neagră... Care din
voi e mai stăpîn pe el însuși să ia pînda
aceea...
- Nichita: Eu, măria-ta!
- 35 Toader: Ba, eu!
- Cătălin: Luați seama... Muchia aceea să tot fie
de doi coți lățime și d-a lungul ei prăpastie
dreaptă și adîncă. Cum sunteți voi pripîți la
izbîndă, un pas greșit, și-ați cădea ca o piatră
40 într-o fîntînă... pînă jos, praf și fărîme... Acolo
e nevoie de un om încercat, a căruia inimă nu

- sare de curaj, ci așteaptă fiara ca un stei de piatră. Nu e de ei, măria-ta... Mă duc eu!
- N i c h i t a: Firește, iar el când e vorba d-o ispravă mai de seamă...
- 5 Ș t e f ă n i ț ă (*prefăcându-se*): Fie! Dar aș fi vrut să vedem pe ceilalți ce pot...
- T o a d e r: Când o să facem și noi încercări d-astea?... Ș t e f ă n i ț ă (*printre dinți*): Mai degrab' decît nu credeți!... (*Către Condrea, Șearpe și Ieremia.*) Nichita și Toader cu voi... Luați-o iute la picior. În curînd veți auzi de trei ori buciurmînd... (*Pleacă Condrea, Ieremia, Șearpe, Nichita și Toader.*) Ia seama, Cătăline... Cărăruia e-așa de întunecoasă, că parcă nu te-ai sui la lumină, ci te-ai coborî în iad... Și să dai un chiot cînd vei ajunge... Nu-ți zic noroc, norocul e-n brațul tău...
- C ă t ă l i n: Nu mă rog de noroc... Ș t e f ă n i ț ă: Roagă-te!
- 20 C ă t ă l i n: Norocul meu e măria-ta, și pentru norocul meu mă rog.
- Ș t e f ă n i ț ă: Și pentru tine! Mai ales pentru tine! (*Cătălin s-a'undă pe cărarea care suie muntele în partea stîngă.*) Vinătorii, pe aceeași cărare... Știți locurile...
- 25 U n v î n ă t o r: Cum să nu, măria-ta, că doar atîta slujbă am învățat de cînd eram d-o șchioapă.
- Ș t e f ă n i ț ă: Hăițașii p-astălaltă (*arată cărarea întîia din partea stîngă*), care se lasă oblu... Țineți coasta, înșiruiți-vă... dați gură, sunați din cornuri, băteți cu ciomegile și cu tipsiile... (*Vinătorii și hăițașii pleacă. Către boierii rămași.*) Ah! Ce păcat că n-ați fost! Ah! ce păcat!
- 30 P î r c ă l a b u l P e t r i c ă: Cum sosi olăcerul cu cartea măriei-tale, pornirăm, zi și noapte, la drum întins. Siretul se umflase și luase podul umblător de la Ghertoape...
- Ș t e f ă n i ț ă: L-aș fi trecut înot!
- 40 P î r c ă l a b u l P e t r i c ă: Am pierdut două zile...

Ștefăniță: Două veacuri!

Pîrcălabul Baloș: Am pornit din Novograd
cu zece cai d-ai noștri, și am ajuns cu trei; șapte
ș-au tocit potcoavele, au șchiopat și i-am lăsat
în drum...

5

Ștefăniță (*aprinș*): Le-aș fi turnat potcoave
de argint, numai să fi sosit la vreme!... Aș
fi topit coroana strămoșilor mei... Singur,
singur în tot sfatul, ca o oaie înconjurată
de lupi!

10

Spătarul Hrană: Ei unsprezece, și noi,
trei...

Ștefăniță: Și cu mine, treizeci și trei!... Unu
și unu, și nici unul cu mine... Destul am vorbit.
La lucru!... Fiecare cu al lui!... Apucați pe că-
rarea asta... (*arată cărarea din stînga care suie
muntele*) pînă la o colibă de cetini... Acolo e
locul vostru...

15

(*Petrică, Baloș și Hrană se duc.*)

20

SCENA V

Ștefăniță, Moghilă, ceva mai tîrziu,
un ungur.

Ștefăniță (*tresărind*): Moghilă, tu ești? Aș fi
vrut cîteva clipe singur... Singur sau cu tine
e totuna... A! dupe gîndul tău fuse... El și-a
ales locul... (*S-aude un chiot depărtat. Ștefă-
niță tresare.*) Auzi?... A ajuns... Să ne uităm...
Îl vezi?... Prinde cu ochii al doilea codru, pe
a doua cută, acolo unde se coboară brazii verzi
ca o oaste și se ridică de cealaltă parte întune-
cați și negri... Du-te pe linia dintre unii și alții
pînă sus... Apucă pe fâșia îngustă de piatră
uscată... Spre vîrf... În creștetul prăpastiei ce
se deschide în genunea tăiată d-a curmezișul
de un nor alb ca laptele... Nu-l vezi?

35

Moghilă: Cît un copil... Stă pe brînci... Se uită
în adîncime...

- Ștefăniță: El este!... A! ha! (*Ride nervos și face semn cu mâinele, ca și cum ar prăvăli pe cineva.*) Ei, ai găsit?
- Moghilă: Da... un ungar.
- 5 Ștefăniță: Ei?
- Moghilă: Un tâlhar...
- Ștefăniță (*repede*): Toate păcatele i le iert...
- Moghilă: Ca mitropolitul...
- Ștefăniță: Îl bag în Divan...
- 10 Moghilă: Asta să n-o faci... I-am făgăduit 500 de galbeni, 250 înainte și 250 pe urmă... și pe urmă (*pune mâna pe cutit*) să-i dăm să nu mai aibă nevoie de nimic și de nimeni...
- Ștefăniță: Să-l ucizi?
- 15 Moghilă: Ca p-un ucigaș!
- Ștefăniță: Dar eu ce fac?
- Moghilă: Cîrmuiești!
- Ștefăniță: Să vie încoa.
- Moghilă (*la cărarea întîia, din dreapta*): Mă!...
- 20 (*Apare ungurul îmbrăcat ca vînător moldovenesc.*)
- Ștefăniță: O! mare și urît e!... Ca vînător?
- Moghilă: De s-o întîmpla să-l vază, să nu se teamă... Știi tu cui slujești?
- Ungurul: Știi...
- 25 (*Ștefăniță tresare.*)
- Moghilă: Ș-ai să faci întocmai?
- Ungurul: Minteni fac.
- Ștefăniță (*dîndu-i o pungă cu bani*): Cum miroase a rachiu!
- 30 Moghilă: Mă, vezi colo? Nu acolo... Mai la dreapta... Mai sus...
- Ungurul: Văzt...
- Moghilă: Tai codrii și-i cazi drept în spinare. (*Îi face semn de rostogolire. Ungurul se duce p-a doua cărare din stînga.*)
- 35 Ștefăniță (*dupe ce a stat pe gînduri*): Ah! ce-o fi făcînd Irma? O lăsaî în cortul meu...
- Moghilă: Vine, îmbrăcată în haine de vînătoare... Mogîrdici după ea...

SCENA VI

Ștefăniță, Moghilă, contele Irmsky
și Mogîrdici.

- 5 Ștefăniță: A! vii ca turturică ușoară, ca o lumină de vară care încălzește și deșteaptă firea posomorită! Aici (*întinde brațele*), fiară care îmblinzește pe cel mai hain vînător! (*O ridică-n sus, o învîrtește ș-o sărută apăsător.*)
- 10 Contele Irmsky: Atît sunt eu de fiară cît ești tu de hain. (*Îl sărută.*) Ce-ai să faci cu cuțitul?
- Ștefăniță: Să... cînd te-i repezi la mine...
- Contele Irmsky: Atunci nu mă repez...
- Ștefăniță: Mă repez eu la tine... (*O sărută.*)
- 15 Mogîrdici: Mă uit și nu-nțeleg! Frumos băiat?... Și m-am trezit d-o zi... Nici-o picătură...
- Ștefăniță (*pe gînduri*): Cine-o fi oftat așa de greu?...
- Moghilă: În ograda de la castel?
- 20 Contele Irmsky: Da, cine-o fi oftat?
- Mogîrdici: Cînd mă muiase somnul?... Eu am oftat...
- Ștefăniță: Tu? Ca un urcior spart și aruncat în gunoi...
- 25 Mogîrdici: Oare!... Se făcea că Moghilă îmi luase berheciul... Eu trebuie să fi oftat... Tot drumul am oftat, că mă doare furca pieptului... Pe la Iacobeni adormisem călare. Dormeam și visam vise urîte. Se făcea că-mi întinde cineva o cană...
- 30 Moghilă: Cu apă...
- Mogîrdici: Tu erai, diavole... Și eu, dupe el... „Mă neică, numai o dată, numai o dată s-o pui la gură...” (*Ștefăniță sărută pe contele Irmsky.*)
- 35 Oare!... El îmi făcea cu mîna... Eu, dupe el... (*Ștefăniță sărută pe contele Irmsky.*) Ei! se-n-groașe gluma!... Pînă ce-am venit în nas... Tu fuseși, butie de Nicorești, că mă luași de ceafă...
- 40 Moghilă: Ca p-o cîrpă...

- M o g î r d i c i ...și m-aruncași într-o butcă... (*Ștefăniță pune pe genuchi pe contele Irmsky.*) A! dîrli-dîrli ha-ha! Cogeamite vlăjganu în brațele lui vodă!... Cum ajunsai la Hangu nici eu nu știu...
- 5 M o g h i l ă: Cum deschideai ochii, ca un țap: be-be-heciu!... N-ai nici o măsură...
- M o g î r d i c i: Ba am, cum să nu... De trei ori ca tine și de două ori ca vodă...
- 10 Ș t e f ă n i ț ă (*se scoală și se uită îngrijat la muchia goală*): Acolo... da, acolo...
- C o n t e l e I r m s k y: Ce să fie acolo, măria-ta?
- Ș t e f ă n i ț ă: Semn de ploaie și de vijelie!... Să-ncepem...
- 15 M o g î r d i c i (*desfăcînd coșurile*): Să-ncepem...
- Ș t e f ă n i ț ă: Să sune buciumele...
- (*Moghilă se duce pe întiaa căvare din dreapta și apoi vine. Se aud buciumele.*)
- M o g î r d i c i: Cotnar, Nicorești, Odobești, Huși... Berheci... O! Berheciu e ca o fată mare, așa se rumenește în pahar...
- 20 (*S-aud zgomotele hăitașilor. Din cînd în cînd trosnesc codrii.*)
- Ș t e f ă n i ț ă (*agitat*): Ascultă, dragă conte, și nu tresări! Unde ți-e arcu și tolba? Unde, toporul? Unde, cuțitele? Să nu-ți tremure mîna... Să zboare săgețile... Să-nfigi cuțitul pînă în plăsele... O! ce fraged ești!...
- 25 C o n t e l e I r m s k y: Sunt rele fiarele voastre?
- 30 Ș t e f ă n i ț ă (*din ce în ce mai agitat*): O! nu! sunt blînde și drăgălașe! Mistrețul umblă binișor ș-are dinții ca ai tăi, mărgăritare înșirate pe un fir de argint! Cerbul s-aruncă blajin din muchie în muchie și-are leagăn de mătase în coarnele lui! Ursul e ca moșneagul lui Dumnezeu, pe cine întilnește îl strînge în labe, să-i treacă junghiul și durerea de mijloc! Zimbrul, dupe care s-a luat pecetea Moldovei, o jucărie care te gîdelă cu coarnele lui drepte și ascuțite! O! dulcele meu copil, nu te teme de fiare, ci de
- 35
- 40

- om să te temi!... (*Se uită în stînga, la muchia goală.*) Ah! acolo!...
- 5 C o n t e l e I r m s k y : Ce este acolo, măria-ta?
 Ș t e f ă n i ț ă : Semn de ploaie... O să plouă cu lacrimi...
- C o n t e l e I r m s k y : A!
 M o g h i l ă : Măria-ta!
 M o g î r d i c i (*bea*): Ei, cum căzui eu, neiculiță!...
 Să-mi rup nasul, și mai multe nu...
- 10 Ș t e f ă n i ț ă : Că omul este o fiară pe care n-a îmblînzit-o veacurile... Ascultă hăitașii și ascultă și fiarele... Care urlă mai fioros?... Ele fug și zgomotul lor este fuga deznădejdei! Ei haue a bucurie! Ele stau retrase în codri, ei vin de la sate și orașe și le scormonesc vizuinele! Ele se apără, ei izbesc! Dumnezeu a făcut pe om prădalnic și cumplit... Iacă toporul acesta... Îl vezi ce coadă are?... Să-l învîrtesc cu mînie, și coada lui va crește, și gura lui va despica tidva fiarei care pîndește acolo!
- 20 M o g h i l ă : Măria-ta! Măria-ta!
 Ș t e f ă n i ț ă (*încet și nervos*): Nu mai ajunge!
 C o n t e l e I r m s k y : Cine s-ajungă?
 Ș t e f ă n i ț ă : Fiara!... Și nu se mai sfîrșește!...
- 25 C o n t e l e I r m s k y : Ce să se sfîrșească?
 Ș t e f ă n i ț ă : Vînătoarea!
 M o g î r d i c i : Ba să ție! De ce să se sfîrșească?
 Abia am început. De ce-am venit la vînătoare?
 Să vînam! (*Bea. Mogîrdici e cam amețit.*)
- 30 Ș t e f ă n i ț ă (*mai domol*): Mulți vînează ca tine și se-ntorc acasă cu vînat și cu nume...
- M o g î r d i c i : Dacă au noroc... La vînătoare este așa: să tragi și să nemerești... Ba nu... Să nemerești și să tragi! (*Bea. S-aud trosnituri care s-apropie.*) Ce să fie?
- 35 M o g h i l ă : Un cerb.
 M o g î r d i c i : Oare!
 Ș t e f ă n i ț ă (*privind în gol*): Ce, ți-e frică?
- M o g î r d i c i : Mie? Aș vrea să vie! (*Bea.*)
- 40 Ș t e f ă n i ț ă : Ce-ai face?
 M o g î r d i c i : M-aș face mort, de n-aș muri. (*Bea.*)

- Ștefăniță: Moghilă, un pahar de vin... Mi-e frig...
- Moghilă: Cotnar?
- 5 Ștefăniță: Da... Poftim, conte, pe scaunul Moldovei... *(Îi arată un buștean.)*
- Contele Irmsky: O! frumoasă și mîndră e Moldova!... Cu codrii ei de pomi roditori... Cu cîmpiile ei aurite... Cu coastele ei cu fîn de flori mirositoare...
- 10 Moghilă: Oștile voastre, cînd năpădesc vara, nu-și iau de mîncare și se nutresc cu prune, mere și pere... că de multe ori pier de pîntecăraie...
- Mogîrdici: Oare!
- 15 Ștefăniță *(privind în gol)*: Bogată, bogată și frumoasă... Zgîrii pămîntul, și grîul îți dă la bob treizeci de boabe, secara treizeci și cinci, orzul șaizeci și meiul peste trei sute...
- Contele Irmsky: Aș vrea să fiu moldovean!
- 20 Mogîrdici: Mă crezi? Eu aș vrea să fii moldoveancă!
- Ștefăniță: De ce, Mogîrdici?
- Mogîrdici: Toată ziua aș ține-o pe genuchi... Dîrli-dîrli, ha-ha... *(S-aude o trosnitură în apropiere.)* Ce să fie?
- 25 Moghilă: Ursul!
- Ștefăniță: Toporu!
- Mogîrdici *(uitîndu-se în stînga)*: O! cîtă dihania! Patruzeci de mucenici... țineți-mă... Ah! mor! *(Cade leșinat.)*
- 30 Contele Irmsky: Ce faci, măria-ta? *(Contele Irmsky cade în genuchi, tremură și-și acoperă fața cu mîinile. Ursul mormăie și s-apropie. Moghilă cu toporul în dreapta și cu stînga ține pe Ștefăniță.)*
- 35 Moghilă: Măria-ta, e primejdie... Primejdia e a mea!
- Ștefăniță *(smucindu-se din mîna lui Moghilă)*: Fiara la fiară!... Mi-e sete de sînge!... *(Ștefăniță învîrtește toporul.)* S-a ridicat în două labe... A!... S-a umflat!...
- 40 *(S-aude un răcnet și-o lovitură seacă între brazi.)*

- Moghilă (*din desiş*): Măria-ta!
 Ştefăniţă (*venind cu mîna sîngerată şi galben la faţă*): S-a isprăvit! (*Tresărind.*) Nu încă!
 (*Se uită spre muchie.*) Acolo... Tot acolo!... Un
 5 pahar de vin... (*Bea.*)
 Contele Irmsky (*tremurînd*): A trecut ceasu-
 al rău! (*Îl mîngîie.*)
 Ştefăniţă: Nu încă... Va trece!
 Contele Irmsky: Sînge? Eşti rănit?
 10 Moghilă: Sfişiat?
 Ştefăniţă: Zgîriat... nimic...
 Moghilă: Să te spăl...
 Ştefăniţă: O! să mă speli...
 Moghilă: Să te leg...
 15 Ştefăniţă: Leagă-mă şi nu mă spăla!
 Mogîrdici (*se dezmeticeşte şi se uită în stînga*):
 S-a sfişit?... Iar îl văz, iar mor! (*Cade pe
 spate.*)
 Ştefăniţă (*uitîndu-se la muchie*): O! oh! mi-n-
 20 gheaţă sîngele!... Fiară pîndeşte!... S-aruncă!...
 (*Face semn cu mîna dreaptă, ca şi cum ar rostogoli pe cineva. S-aude un răsunset departe.*) Ah!
 a! a!
 (*Incepe să rîză şi să se strîmbe epileptic.*)
 25 Contele Irmsky: Ce ai, măria-ta? (*Ştefă-
 niţă rîde nervos.*)
 Moghilă: I-a făcut rău lupta cu ursu... (*Ştefă-
 niţă rîde.*)
 Contele Irmsky: Nu, necontenit s-a uitat
 30 într-acolo...
 Moghilă: Ți s-a părut!
 Ştefăniţă (*ostenit*): Să mă odihnesc... (*Îi curg
 lacrămile.*) D-acum încolo... s-a dus... s-a dus...
 s-a dus... (*S-aşază p-un butuc.*) Vînătoarea a
 35 început... De azi, cine m-ar întrece la vînă-
 toare?
 Contele Irmsky (*il mîngîie*): Măria-ta, ai
 ucis o fiară...
 Ştefăniţă: Două!... Oleacă de...
 40 Contele Irmsky: Apă?

- Ștefăniță: Vin!
- Moghilă (*plecându-se la urechea lui Ștefăniță*):
Doamne, ești ca un copil!
- 5 Ștefăniță: Am fost!... Puiul de lup, când dă de
sînge, lasă țîța lupoaicei și e lup!... Prăpastia
s-a căscat... și l-a înghițit... și s-a dus...
- Contele Irmsky: Cotnar?
- Moghilă: Da, cotnar.
- 10 Ștefăniță: ...S-a dus într-o clipă... Și clipa
aceasta o văz neconținut!
- Contele Irmsky (*dînd paharul domnului*):
Ce vezi, măria-ta? (*Îl mîngîie.*)
- Moghilă: Nimic!
- 15 Mogîrdici (*se dezmeticește și se ridică în șezut*):
Ce face?... Voi beți și eu nu?
- Ștefăniță: Sufletul meu ostenit plutește pe supt
cetiniî de brazi, singur, ca un cuc care taie aerul
și nu i s-aude zborul!... Moghilă, un pahar...
(*S-aude trosnind prin desîș.*)
- 20 Mogîrdici: Oare! Cine să fie?
- Moghilă (*încet, lui Ștefăniță*): Ungurul...
- Ștefăniță: Adevărata fiară! Toporul!
- Mogîrdici: Nu mai spune, iar mor... (*Iar cade
pe spate.*)
- 25 Moghilă (*trăgînd cuțitul*): Să-i dau și rămășița.
Ștefăniță (*trist*): Să nu-l înșeli...
(*Moghilă s-aude prin brazii din stînga.*)
- Moghilă: Ia-o înainte...
(*S-aude un răcnet și o cădere.*)
- 30 Ștefăniță: Plătit...
- Contele Irmsky (*tresărînd*): Ce, măria-ta?
- Ștefăniță (*pe gînduri*): Și rămășița...
- Moghilă (*se întoarce galben ca ceara*): L-am
tîrît în desîș...
- 35 Contele Irmsky: Pe cine?
- Moghilă: Pe fiară...
- Mogîrdici (*dezmetecîndu-se și bînd*): Vînătoare
or foc... Nu poți să bei un paar în tihnă...

- Ș t e f ă n i ț ă (lui Moghilă): Ai ucis ca și mine...
 Ți-a sfîșiat mîna...
- M o g h i l ă: Nu, m-a stropit...
- 5 Ș t e f ă n i ț ă: Spală-te și nu te lega... Tu nu vezi
 clipa pe care o văz eu necontenit... (*Se uită
 drept înainte și face cu mîna semnul rostogolirii.*)
- M o g h i l ă (*încet, către contele Irmsky*): Irma, ce
 te uiți așa?... Nițică apă, să-mi spăl cuțitul...
- 10 Ș t e f ă n i ț ă (*uitîndu-se țintă*): Ochii de mi i-ai
 scoate, și tot am să văz înaintea lor omul și
 prăpastia...
- M o g h i l ă: N-asculta, Irma... n-ai să înțelegi ni-
 mic... E cam bolnav măria-sa... Frigurile în-
 tîiului urs pe care-l ucide...
- 15 Ș t e f ă n i ț ă (*abătut*): Da, da, sunt cam bolnav...
 Să sune buciumele... Să înceteze vînătoarea...
 (*Moghilă iese pe cărarea întîia din partea dreaptă
 și poruncește să buciume.*)
- M o g î r d i c i (*deșteptat din ameteală*): Ce-o mai fi
 20 ș-asta?
- Ș t e f ă n i ț ă: Ziua d-apoi, cînd se vor scula morții
 din morminte!
 (*Moghilă revine.*)
- M o g î r d i c i (*dă să se scoale și nu izbutește*): Să
 25 se scoale cine o putea...
 (*S-aud în depărtare cetele de hăitași și de vînători
 cîntînd din amîndouă părțile.*)
- Ș t e f ă n i ț ă: Și ei au întins curse fiarelor... Fără
 ei n-am fi ucis... Dar ei au poftă de cîntat și
 30 cîntă frumos... Ia! să ascultăm!... (*S-aud cîn-
 tecele. Vorbele nu se deslușesc.*) Cei cari urlau
 adineauri au glas de îngeri... În om e un înger
 și-un demon... Mulțimea crede că îngerul stă
 la dreapta și demonul la stînga... E una și ace-
 35 eași, pretutindenii și totdeauna: fățarnicia!
- M o g h i l ă: Cu demonul cîrmuiești, cu îngerul te
 cîrmuiește.
- Ș t e f ă n i ț ă (*spre Irmsky*): Vino încoa, demone!...
 Ce te uiți? (*Irma se uită la Mogîrdici.*) A ador-

- mit... Să se scoale cine o putea... Adu mijlocul să ți-l cuprinz, și capul, și ochii, și gura, și părul cu miros de rozmarin... Aici... așa, așa... bine... (*Irma se așază lângă dinsul.*) De un an
- 5 nu te-am alintat, demon de care îngerului meu i-e dor... Moghilă, sărută mîna asta... Joacă-te cu mîna ei... (*Moghilă îi sărută mîna.*) Ia seama... Pînă aici e voie... Mai departe dai peste demonul meu...
- 10 **M o g h i l ă**: Nu te teme... Eu nu sunt ca albinele, să-mi moi botul în orice floare...
- C o n t e l e I r m s k y**: Așa-mi place, stăpîne, cînd rîzi, cînd mă săruți, cînd ești un om ca toți oamenii...
- 15 **Ș t e f ă n i ț ă**: Sunt domn... și nu mai sunt om ca toți oamenii de azi înainte...
- (*Incep să s-adune oamenii.*)

SCENA VII

- Cei de sus și logofătul **T r o t u ș a n u**, vornicul
20 **C ă r ă b ă ț**, paharnicul **S ă c u e a n u**.
- M o g h i l ă** (*încet, lui Ștefăniță*): Măria-ta, boierii!
Ș t e f ă n i ț ă: Bine... Lasă... O! ho! iaca și Tro-
tușanu, și Cărabăț, și Săcueanu... Acum vă
întreb: ați avut noroc la vînătoare?
- 25 **V o r n i c u l C ă r ă b ă ț**: Trotușanu a săgetat un
cerb de zece ani... Și ce falnic își purta coarnele
cu zece ramuri...
- L o g o f ă t u l T r o t u ș a n u** Cărabăț a ucis cu
toporul un zimbru... Vărsa văpăi din ochi...
30 Cînd se năpusti, zisei: „S-a sfîrșit cu Cărabăț!”
Și Cărabăț crescuseră încă p-atît cît e, și-odată
făcu „he!”... Și drept între coarne îl nemeri...
- Ș t e f ă n i ț ă**: Cine ucide oameni... ușor la fiare...
Săcueanu?
- 35 **V o r n i c u l C ă r ă b ă ț**: Un țap negru.
P a h a r n i c u l S ă c u e a n u: Dar măria-ta?
Ș t e f ă n i ț ă: Un urs...

Contele Irmsky: O! cită dihania!
Logofătul Trotușanu (lui Ștefăniță): Ești rănit la mână?

5 Ștefăniță: A, zgîriat... Când a căzut, și-a prelinș ghiarele... Veniți să-l vedeți...

(Se duc și-l privesc.)

Toți: O! o!

(Revin în scenă.)

10 Vornicul Cărbăț (lui Moghilă): Dar tu, voinice?

Contele Irmsky: Și el a ucis ceva... Ce-ai ucis?

Moghilă (încurcat): Eu? Nimic...

Vornicul Cărbăț: Ești plin de sînge...

15 Moghilă: A! da! un lup!

Vornicul Cărbăț: P-aici, lupi?... Nu prea sunt...

(Mogîrdici sforăie.)

20 Ștefăniță (repede): Săcuene, ia doi vînători și cărați pe Mogîrdici într-un cort, dar într-un cort cu merinde și cu vînațuri...

(Îl iau de mîini și de picioare și-l duc.)

Mogîrdici (amețit): Binișor, Moghilă, că-mi verși Berheciul...

25 (S-aude în codru comisul Cățeleanu.)

Comisul Cățeleanu: Mă! n-ați dat de Cătălin?... N-ați văzut pe Cătălin, mă? (Intră în scenă într-un suflet.) Ah! măria-ta, se vorbește că...

30 Ștefăniță (tresărind și căutînd în jos): Ce se vorbește? Cine vorbește?

Comisul Cățeleanu: Dar nu se poate, ar fi prea mare nenorocirea și prea nedrept cerul cu bietul Arbore!... S-a răspîndit zvonul că ar fi căzut în prăpastie...

35

(Toți tresar.)

Ștefăniță (*uitându-se pieziș și pe supt gene*):

Cine?

Comisul Cățeleanu: Cătălin!

Vornicul Cărăbăț: Cătălin?

5 Ștefăniță: Să fi căzut?... Cătălin?... El, care
sărea din stei în stei, care urca muchea ca o
capră sălbatecă?... Și ziua la miază mare?...
Nu se poate...

10 Vornicul Cărăbăț (*printre vânători*): Mă,
nu știți de urma lui Cătălin?... Nici voi?...
Nimeni?...

Un vânător: Ba mie mi-o spus Ion, și lui Ion
i-o spus Dragu, și lui Dragu i-o spus a lu Maftei
15 că s-ar fi auzit di pi muchia șeea o uruitură ca
și cum s-ar fi năruit toți bolhanii. Cică ar fi
dat boierul de-a berbeleacul... Apoi dă, a hi,
n-a hi...

20 Ștefăniță (*agitat*): Să mai sune buciunile de
adunare... Buciumați, măi!... Buciumați...
Mort d-ar fi, să auză!... (*Vede pe Arbore viind.*)
Șiiit!

SCENA VIII

Cei de sus și Luca Arbore.

25 Ștefăniță: Pe unde ai fost, Arbore?... Ești
bine?... N-ai auzit nimic? Adică ce s-auzi?...
Ești bine?...

Arbore (*vesel*): Măria-ta mă cercetează?... Oh!
bunul meu domn! (*Îi ia mâna și i-o sărută. Ștefăniță se întoarce cu spatele la el.*) De se poso-
30 morește cerul, plămădește bogățiile, de iese soa-
rele, cresc bogățiile!

Ștefăniță: De ce n-ai stat pe lângă mine?

Arbore: Nu voiam să turbur petrecerea măriei-
tale... Am colindat codrul... După ce m-am
35 despărțit de Cățeleanu, am numărat șiragurile
de brazi... Voiam să uit...

Ștefăniță: Ce?

Arbore: Că nu-mi răspunseși azi-dimineață...

Ștefăniță: O! buciumați, măi... buciumați...
mort d-ar fi...

5 Arbore: Cin' să fie mort? (*Mirat.*) De ce lăsați
capetele în jos?... S-a întâmplat ceva? Și cui?...
Nu văz pe Petrică, și Baloș, și Hrană... Încotro
au apucat?... P-aici?... De ce nu vin?... Bu-
ciumați, mă, cu toți dodată... Trotușene, ce
10 s-a întâmplat?... Cărăbăț, taci și giffi ca la răz-
boi înainte d-a începe bătălia...

(*Se uită la toți.*)

Logofătul Trotușanu: Zădărnicia zădăr-
niciilor și toate sunt zădărnicii...

Arbore: Nu pricep...

15 Vornicul Cărăbăț: Bine-ar fi...

Arbore: A! a!... Nu se poate...

Ștefăniță: Ce nu se poate, Arbore?...

20 Arbore (*caută cu ochii*): Bătrîn, neghiob, măria-
ta... Nici pe copiii mei nu-i văz... A! nu, nu!...
Ei, ca totdeauna, cei dintii la năvală, cei din
urmă la încetare... Cătălin... (*Mișcare între bo-
ieri.*) Ce vă turburați?... Cătălin... (*Se uită
la boieri.*) S-a luat dupe mine și m-a întrecut,
Toader dupe Cătălin, și-o să-l întrecă... Nichita
25 dupe Toader, și o să le iasă în frunte... Cătălin
merge fluierînd pe muchia prăpastiilor... (*Se
uită la boieri.*) Toader, și pe funie... Nichita
p-o muchie de cuțit... (*Tresărind.*) În codrii
noștri nu e fiară pe care să n-o răpuie, nici întu-
necime pe care să n-o pătrunză... Mai ușori ca
30 fulgul și mai tari ca oțelul... Nu e așa, măria-
ta... că i-ai văzut în Muntenia pîn' la Tîrgu-
șor...

35 Ștefăniță (*se reazimă d-un brad și-și întoarce
capul*): Da, da...

Arbore (*simțînd începutul unei temeri*): Nu-i așa,
Cărăbăț... că... tu... i-ai învățat meșteșugul...

40 Vornicul Cărăbăț: Da, da, voinicii tăi des-
chid pîrtii printre dușmani ca-n zăpada moale...
oh!...

- Arbore: A! iată o ceată care s-aproprie... (*Se uită spre dreapta.*) Ce păcatele, m-au lăsat ochii! S-a oprit... Se despart... Trei au apucat întii...
 5 Ceilalți, cari duc ceva pe umeri, au rămas mai la urmă... E Petrică... și Baloș... și Hrană... (*Îndoiala-i crește.*) Toți, Baloș?... Petrică, toți?...
- Pîrcălabul Petrică: Aproape toți...
- Arbore (*emoționat*): Cine lipsește?
- 10 Spătarul Hrană: Unul, numai unul, și parcar lipsi o mie! (*Hrană lacrimează.*)
- Arbore (*îndurerat*): U! u! Toaaader! Nichiiiita! U! u! (*S-aude răspunzîndu-i din codru: u! u!...*)
 15 Mi-a înțeles glasul!... E Nichita!... Ah! sunt ei! (*Se repede la Ștefăniță.*) Crede la un bătrîn, măria-ta!
- Ștefăniță (*muncit și concentrat*): Așteaptă... Nu e nimic, Arbore...
- Arbore: Crezusem... Dar nu crezusem nimic... Vin
 20 grămadă... Duc un vînat pe umeri...
- Ștefăniță: Un vînat...
- Arbore: Prea vin încet... Măăă, aici sunt tătarii, porniți ca la bătalie!... E cine să-mi închiză ochii, pustii de ochi cari se umezesc de bucurie...
 25 (*Se șterge la ochi.*) A! Nu văz pe Cătălin! Doar Toader și Nichita... Oh! bătrîn nesocotit!... Trebuie să vie mai la urmă... (*Se uită la boieri și-i vede încremeniți cu ochii în jos.*) Ce?... (*Intră Toader și Nichita și pun la pămînt o năsălie de cetini. Ștefăniță tresare și încleștează pumnii.*)
 30 A! tustrei?...
- Nichita: Da, tată, tustrei... Iacă p-altreilea... (*Izbucnește în plîns.*)
- Arbore (*cu spaimă*): Rănit?
- 35 Toader (*plîngînd*): Mort!
- Arbore (*zdrobit de durere*): Ah! Doamne, ce ți-am făcut și ce mi-ai făcut?
- Ștefăniță: Cine? Eu?
- Moghilă (*încet și aspru*): Ce faci?
- 40 Arbore (*iși rupe încheietorile de la gît*): Aer! aer!... E-adevărat?... Nu face nimic, Toadere! Nu

face nimic, Nichita!... Nu face nimic, măria-
ta!... Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat, fie
numele Domnului (*Ștefăniță tresare*) în veci
binecuvîntat!... Mie mi s-au dus brațele și
5 ochii, măriei-tale cea mai tare platoșe de oțel
și-un ostaș drept credincios... D-acum soarele
va arde capul meu... pe ploaie și pe viscol nu-l
voi acoperi... pînă voi închide ochii și se va
deschide pămîntul!... Adevărat c-a murit?...
10 Și nu plîng... Uitați-vă la mine, că nu plîng,
că nu pot să plîng!... Împrumutați-mi lacră-
mile voastre să plîng la capul lui Cătălin al
meu!... O lacrimă... numai una!... Ah!... (*Cade*
grămadă. Boierii plîng.)

- 5 O tindă în castelul din Suceava. Laițe pe părțile laterale. În fund, două rînduri de stîlpi subțiri susținînd o friză. Stilul ogival. Dupe stîlpi se văd coridoare pierzîndu-se. Pe pereți, arme, străchini și oale, șerpăre, furci, fuse și ștergare. Intrare prin fund. Alte două intrări, una în dreapta și alta în stînga. În mijloc, mai multe scaune, unul ceva mai nalt.

SCENA I

- 10 Ștefăniță și Doamna Tana.

(Ștefăniță, într-o tunică de catifea ca vișina putredă. Pe șoldul stîng, un pumnal. Doamna Tana, îmbrăcată într-un văsmînt închis, cu guler și minicuşe de dantelă.)

- 15 Doamna Tana: Te-aș asculta... Făgăduiește-mi
că vei izgoni pe contele Irmsky...
Ștefăniță: Nu-ți făgăduiesc...
Doamna Tana: Ce te leagă de el?
Ștefăniță: Nimic și multe...
20 Doamna Tana: Nu poți fără el... Dimineața,
la prînz, la cină, noaptea — o! mai ales noaptea! — cu el mereu... Ș-acum mă prînz că tot la el te duceai... Nu-i ieși din vorbă... Și te lauzi cu voința!
25 Ștefăniță: Vorba lui nu-mi stînjinește voința mea. El nu se amestecă în trebile țării... Fac ce cred, cred în ce fac și vreau și pot orice în

- Moldova!... Dacă cu ajutorul lui Dumnezeu sunt toate în țara asta, fără ajutorul lui, și numai din voința Domnului, toate se sfărimă! Tana, nu pot să te schimb din femeie în bărbat... numai atât!
- 5 D o a m n a T a n a: Nici pe conte, din bărbat în femeie...
- Ș t e f ă n i ț ă: De unde știi?.. Hî... Și ce-ți pasă de contele Irmsky?
- 10 D o a m n a T a n a: Mie?... Ziseși să împărtășesc din puterea ce o ai de la legi și de la datini strămoșești... Și eu atât îți cer, și nu vrei, și nu poți să vrei, căci supt domnul atotputernic e un om fără puteri care amestecă puterea cu-
- 15 minte și liniștită cu zvîcnirile copilărești!
- Ș t e f ă n i ț ă: Mă faci să rîz, Tana...
- D o a m n a T a n a: Și tu pe alții...
- Ș t e f ă n i ț ă: Pe cine?
- D o a m n a T a n a: Pe boieri!
- 20 Ș t e f ă n i ț ă: Pentru mojiți, boieri... pentru domn, una... (*Se uită la pumnal și se joacă cu el.*)
- D o a m n a T a n a: La ce te uiți?
- Ș t e f ă n i ț ă: Citesc o hotărîre...
- D o a m n a T a n a: Trecută or viitoare?
- 25 Ș t e f ă n i ț ă: Ce-mi pasă de trecut!... Ce-a fost nu mai este...
- D o a m n a T a n a: Da, da, ce-a fost nu mai este!... Alexandru cel Bun, care a întocmit Moldova de jos și pînă sus, Ștefan cel Mare, care mișcă tocmirea lui Alexandru, însuflețind-o cu sufletul lui, biruind și întinzînd stăpînirea ei peste sate, orașe și cetăți... dorm somnul de veci în criptele mănăstirilor... Au fost, nu mai sunt... Oase, țărînă, puzderie, trecut!
- 30 Ș t e f ă n i ț ă (*uitîndu-se la pumnal*): Da, da...
- D o a m n a T a n a: La ce te uiți?
- Ș t e f ă n i ț ă: Citesc cronica țării... Oh! începutul a fost greu!...
- 35 D o a m n a T a n a (*uitîndu-se țintă la Ștefăniță*):
- 40 Am auzit că bietul Cătălin pîndea p-o muchie îngustă înainte d-a se prăpădi...

- Ștefăniță (*tresărind*): Da... El și-a fost ales locul...
- Doamna Tana: ...că de la măriata se zărea la el și de la el la măriata...
- 5 Ștefăniță: Așa e...
- Doamna Tana: Ei, cum se prăvăli în prăpastie cel mai viteaz din ostașii țării?
- Ștefăniță: Nu știu...
- Doamna Tana: Nu-l vedeai?
- 10 Ștefăniță: Ba da...
- Doamna Tana (*ca și cum ar rostogoli pe cineva*): Nu l-ai văzut când...
- Ștefăniță (*repetă semnul rostogolirei*): Nu!
- Doamna Tana: Păcat!
- 15 Ștefăniță: Păcat!
- Doamna Tana: Era înaltă stinca?
- Ștefăniță (*prins de vorbă, răspunde ca un copil*): O! înaltă...
- Doamna Tana: Era adâncă prăpastia?
- 20 Ștefăniță: O! adâncă...
- Doamna Tana (*repede*): Și cum s-a prăvălit?
- Ștefăniță: Așa!
- Doamna Tana (*izbucnind*): Da?
- Ștefăniță (*trezindu-se*): Ce?
- 25 Doamna Tana: Nimic... Și s-a găsit și-un om ucis, îmbrăcat în haine de vânător, aproape de locul unde pîndea măriata...
- Ștefăniță: Se zice...
- Doamna Tana: Un unghur, un țilhar, și asupra lui 250 de galbeni...
- 30 Ștefăniță: Se zice...
- Doamna Tana: Cum se zice?... Toți boierii mi-au spus...
- Ștefăniță: Ei da, așa e!
- 35 Doamna Tana: De unde atîția bani la un om de teapa lui? O comoară pentru un sărman... Și cum de și-a luat comoara la vînătoare?
- Ștefăniță (*piezind răbdarea*): Eu știu?
- Doamna Tana: Era ucis de curînd...
- 40 Ștefăniță: De unde ști?

- Doamna Tana: Singele abia se închegase... Și măria-ța erai acolo, cu Moghilă, cu Mogîrdici și cu contele Irmsky, de peste un ceas... Cum de n-ai auzit nimic?
- 5 Ștefăniță (*izbucnind*): Ce vrei să zici?... Că pe Cătălin l-am... (*Ca și cum ar rostogoli pe cineva.*)
- Doamna Tana: A! nu!... bărbatul Oanii... unchiul măriei-tale... cel mai bun vînător...
10 cel mai mîndru ostaș... căpitanul copiilor de casă... O! nu!...
- Ștefăniță (*iritat*): Atunci?... Ah! muiere!...
- Doamna Tana: Ce-ți pasă de trecut! Ce-a fost nu mai este!
- 15 Ștefăniță (*concentrat*): Teme-te de mînia domnului ca de urgia lui Dumnezeu! ‘
- Doamna Tana: Nu mă tem de domn, căci nu mă tem de om!
- Ștefăniță (*scoș din fire, trage pumnalul*): Uf! Tana!... (*Tana se desface la piept.*) Să ne împăcăm, Tana...
- 20 Doamna Tana: Contele Irmsky, peste graniță... Ștefăniță: Niciodată, mă înțelegei?... Niciodată! (*Iese prin stînga.*)
- 25 Doamna Tana (*emoționată*): Cu asemenea domni se duc popoarele de rîpă! (*Ș-acoperă fața. Cade pe scaunul cel mai nalt.*)

SCENA II

Doamna Tana și Niculina.

- 30 Niculina (*intră prin fund*): Doamna plînge?... O!... buna noastră doamnă!... Cine să fi fost așa de păgîn ca să-ntunece pe cea mai strălucită stea de pe cerul Moldovei?... Domniță, plîngi?... De ce?
- 35 Doamna Tana (*ștergîndu-se la ochi*): Mă gîndii l-alde părinți... la Neagoe Basarab și la Despina-doamna... Cum stau lungiți în mănăstire,

cu fața în sus, liniștiți, în tihnă, mi s-a părut
că-i aud vorbind: „Tu dormi, Despino?“ „Da,
doamne! Dar tu?“ „Și eu dorm lângă tine, că
mult te-am iubit“... Ș-așa, răscolind trecutul,
simții că mă îneacă lacrămile binefăcătoare...

5

N i c u l i n a: Auzii și pașii cuiva... Cine fuse?

D o a m n a T a n a: Ștefăniță...

N i c u l i n a: Domnul?... A!...

D o a m n a T a n a (*o privește lung*): Ce fac fetele?

10 N i c u l i n a: Lucrează și vorbesc.

D o a m n a T a n a: Ce vorbesc?

N i c u l i n a: Vorbesc încet, că nu le-auzi... Cîte-
odată oftează și privesc pe furis la Oana, care
toarce ș-amestecă fuioarele de in cu cele de
lînă...

15

D o a m n a T a n a: O! biata Oană!... Și de ce ve-
niși, Niculino?

N i c u l i n a: Mă cere taica pînă mîine...

20

D o a m n a T a n a: Pînă mîine?... Du-te... Postel-
nicul Șearpe e un om întreg la minte, știe ce
face... Să nu mă uiți, Niculino...

N i c u l i n a: Pînă mîine?

D o a m n a T a n a: Și un' te duci?

N i c u l i n a: La tușa...

25

D o a m n a T a n a: Și cînd vei fi departe, departe,
să te gîndești la mine...

N i c u l i n a: Departe?... Cît ai arunca cu săgeata de
două ori, atît e de la castel pînă unde mă duc...

30

D o a m n a T a n a: Du-te și trimete-mi pe Oana...
Să te sărut... (*O sărută și-o trec lacrămile.*)

N i c u l i n a: O! iar?

D o a m n a T a n a: Mi-adusei aminte de sor-mea
Ruxandra... Eram mici și puneam mînele cruce
pe piept, și ziceam: „Eu seamăn cu mucenica
Barbura“, și ea: „Eu seamăn cu sfînta împără-
teasă Elena“ Încă o dată...

35

N i c u l i n a: Da, dar să nu-ți mai aduci aminte de
nimic...

(*O sărută și pleacă. Doamna Tana se uită după ea.*)

40

D o a m n a T a n a: Ah!

SCENA III

Doamna Tana, Oana și mai tirziu Ștefăniță.

- 5 *(Doamna Tana șade pe scaunul cel nalt. Oana intră prin fund, îmbrăcată în negru, trasă la față, galbenă, cu părul încărunțit, despletit, tăiat pușin și lăsat pe spate. Oana sărută mâna doamnei și-o aduce la frunte. Doamna o sărută de mai multe ori.)*
- Oana: De ce ai ochii roșii?
- 10 Doamna Tana: De mine te-ngrijești?
- Oana: Dar de cine? Pe cine mai am pe pământ?
- Doamna Tana *(trecându-i mâna prin păr)*: Așa se juca prin părul tău Ștefan cel Mare...
- 15 Oana *(tresare)*: Doamnă!... Ast-noapte mi-a venit în vis, și cu glasul lui din băătăii îmi zise: „Tu dormi, Oană? și Cătălin plînge!“ Sării în sus. Mi se bătea inima. Pusei capul pe pernă. Închisei ochii. Și cum mă fură somnul, veni din nou — de astă dată călare — și-mi zise: „Tu dormi, Oană, și Cătălin doarme de veci!“ Și un urlet se puse de la miazănoapte. „Tu dormi, Oană, și viforul care a început va răsturna clădirea ce v-am lăsat moștenire vouă și țării!“
- 20 Mă deșteptai. Încremenisem... M-apucă fiorii cînd mă gîndesc că jumătate din viața noastră e somn... Dacă o mai veni?... O!...
- Doamna Tana: Să nu mai vorbim de vise...
- Oana: Nu, să nu...
- 30 Doamna Tana: Mi-aduc aminte că într-o zi îmi ziseși: „Irmsky e supt în talie, să-l frîngi, și gros în șolduri...”
- Oana: Așa mi s-a părut... Am fost rea... M-a pe-depsit Dumnezeu...
- Doamna Tana: N-ai fost rea... L-am văzut chiar în noaptea aceea în brațele lui Ștefăniță... Irmsky e femeie!
- 35 Oana: A!... Maică a Domnului!... *(Se închină.)*
- Doamna Tana: O femeie pîngărind tronul și țara... Ce-ai face în locul meu?
- 40 Oana: Aș ruga pe domn s-o lase...

- D o a m n a T a n a : Și pe domn...
 O a n a : L-aș ierta și l-aș iubi!
 D o a m n a T a n a : Dar când domnul îți răspunde:
 „Niciodată!“
 5 O a n a : L-aș ierta...
 D o a m n a T a n a : Tu l-ai crescut, l-ai mîngîiat,
 i-ai făcut jucării...
 O a n a : Și mă mușca de dește... și mă apuca de păr...
 D o a m n a T a n a : Muma lui murise... I-ai fost
 10 mumă...
 O a n a : Oh! era mic și bălai, și părea ca lumina
 candelii de la sfînta fecioară Maria... Și cînd
 fratele meu, Bogdan-vodă, se oprea la leagănul
 lui, copilul se trăgea speriat, înnodînd brațele
 pe dupe gîtul meu...
 15 D o a m n a T a n a : Da... da...
 O a n a : Și Bogdan se ducea și zicea, zîmbind: „Co-
 pilul tău e răsfațat“ Și simțeam mărunta-
 iele-n mine... ca și cum l-aș fi născut eu!
 20 D o a m n a T a n a : Da, da, d-ai-a l-ai ierta...
 O a n a : Jur... că l-aș ierta și fără asta!
 D o a m n a T a n a : Dar fiind soțul tău și domnul
 țării?...
 O a n a : L-aș ierta și l-aș iubi!
 25 D o a m n a T a n a (*cu minie*): Orce-ar face și orce
 ți-ar face?
 O a n a : E domn, e stăpîn!
 D o a m n a T a n a (*pe gînduri*): E domn... e stă-
 pîn... Ce vreme urîtă... De două zile plouă...
 30 O a n a : E bine pentru sămănăturile de toamnă...
 D o a m n a T a n a : Așa fuse în ziua vînătorii...
 O a n a : A! mai spune-mi, că de închiz ochii și ascult
 povestirea ta, simț că mă rostogolesc și eu cu
 el în negura prăpăstii...
 35 D o a m n a T a n a : Avea ameteți la adîncimi?
 O a n a : A, nu! Ar fi trecut o genune p-o sulîță mol-
 dovenească!
 D o a m n a T a n a : Avea obicei să bea?
 O a n a Cătălin? Pînă să bea un pahar, se ștergea
 40 de trei ori la gură...
 D o a m n a T a n a : Atunci?...

- O a n a: Nu știu... Așa a fost să fie...
- D o a m n a T a n a: De la domn se zărea la el...
- O a n a (*muncită*): Se zărea?
- 5 D o a m n a T a n a: Și nici o fiară n-a năvălit asupra lui...
- O a n a: Nici o fiară?
- D o a m n a T a n a: Îl ura cineva?
- O a n a (*tresărind*): De ce mă întrebi?... Nu trecuse înaintea nimănui, ba rămăsese în urmă, cu toate că era unchiul domnului... Cine să-l fi urit?... Ah! nu!...
- 10 D o a m n a T a n a: Cu toate că era spaima tătarilor... cu toate că era unchiul domnului și feciorul lui Luca Arbore... abia ajunsese căpitanul copiilor de casă...
- 15 O a n a: O fi rîvnit și el, dar niciodată nu mi s-a plîns...
- D o a m n a T a n a: Și la câțiva pași de domn s-a găsit un om ucis, aruncat în desîș... un unгур... un țilhar vestit, îmbrăcat în vestimente de vîntător moldovenesc...
- 20 O a n a: Cine ți-a spus?
- D o a m n a T a n a: Postelnicul Șearpe... Și asupra lui 250 de galbeni...
- 25 O a n a (*frămîntată*): Cine l-a ucis nu l-a prădat... De ce l-o fi ucis?... Și ce căta un țilhar la vînătorearea domnească?... 250 de galbeni?... Fusesse ucis înainte să sosească domnul la luminiș...
- D o a m n a T a n a: Nu... dupe...
- 30 O a n a (*repede*): De unde știi?
- D o a m n a T a n a: S-a văzut dupe sînge...
- O a n a (*tresărind*): Ah! fusesse plătit!... De cine?... Și de ce? (*Tremurînd.*) Cine era cu domnul?...
- D o a m n a T a n a: Mogîrdici, beat, să-l fi trîntit un copil... Irma... și Moghilă...
- 35 O a n a: El l-a plătit?... De ce?...
- D o a m n a T a n a: El?... Un calic... 250 de galbeni!
- O a n a: Așa e... nu se poate...
- 40 D o a m n a T a n a: Dar dacă lui Cătălin i-o fi dat cineva brînci în prăpastie? Țilharul acesta i-a

- dat... Pe urmă l-au omorât ca să nu se afle...
Era plătit, cin' l-a plătit?...
- O a n a (*cutremurându-se*): Oh! mi-e frică! mi-e frică!
Taci, Tana! Taci! (*Iși acoperă ochii.*)
- 5 D o a m n a T a n a: Cine-a mai rămas?... Lumina
candelei de la preasfînta fecioară Maria!
- O a n a: Ștefăniță!
D o a m n a T a n a: Iartă-l și-l iubește!
- 10 O a n a (*plîngînd cu hohote*): Ștefăniță! (*Cade în bra-
țele doamnei. Ștefăniță, îmbrăcat în zale, se aude
tipînd înainte d-a veni.*)
- Ș t e f ă n i ț ă: I! i! i! Moghilă! Moghilă! (*Intră
strigînd.*)
- 15 O a n a (*se repede ca o furie spre el*): Oh! ce roșu ești!
(*Cade în nesimțire.*)
- Ș t e f ă n i ț ă: Ce are?
D o a m n a T a n a (*stăpînindu-se*): Vedenii, de cînd
pieri Cătălin...
- (*Ștefăniță face semnul de rostogolire. Apoi, îi arată
o scrisoare.*)
- 20 Ș t e f ă n i ț ă (*aprins*): Îfii... Al cui e scrisul ăsta?
D o a m n a T a n a: Al... al... al lui Luca Arbore...
Ș t e f ă n i ț ă (*rizînd*): O s-avem nuntă...
D o a m n a T a n a: Nunta cui?
- 25 Ș t e f ă n i ț ă: Un om bătrîn c-o mireasă tînără...
(*Rîde nervos. Bate în palme. Vin doi copii de
casă.*) Ei-hei! Mai iute! Luați pe Oana și du-
ceți-o binișor în odaia ei... E tînără și nu mai
are bărbat... Are vedenii! (*Rîde nervos. Se duce
la intrarea din dreapta.*) Moghilă! U! Moghilă!
- 30 (*Doamna Tana, care-l privește cu ură, se duce.*)

SCENA IV

- Ș t e f ă n i ț ă, M o g h i l ă și M o g î r d i c i.
- (*Moghilă, îmbrăcat ca un căpitan de copii de casă,
și Mogîrdici, ca ajutorul lui, intră prin dreapta.*)
- 35 Ș t e f ă n i ț ă (*aprins și repede*): Moghilă, să îndo-
iești paza... De două săptămîni am schimbat

- armaşul... Şi am dovada aci... Ştefăniţă nu
bea, nu doarme, ci cîrmuieşte... Paloşile ascu-
ţite! Ca briciul!... Dăsurc eu îtele... Nici un
fir de păr nu se mişcă fără voia şi fără ştirea
5 mea... Dar tu... Mogîrdici?... Ca umbra de
picioarele lui Moghilă...
- Mogîrdici: De cînd sunt ajutorul lui...
- Ştefăniţă: Trist ajutor...
- Mogîrdici: Ba vezi c-o să fiu vesel pe nemîn-
10 cate...
- Ştefăniţă: A, nu-ţi dă de mîncare...
- Mogîrdici: Ba nu-mi dă de băut... A! a întărcat
bălaia!... Eu îi cer, şi el: „Tainul!“ Şi tainul e
d-o jumătate de oca la prînz şi d-o jumătate
15 la cină...
- Moghilă: Ba d-o oca întregă la cină.
- Mogîrdici: Ai? ce fel de oca? Abia apropii bu-
zele de ea, şi i-am şi suflat în fund... (*Ştefă-
niţă rîde ca şi cum ar plînge.*) Rîzi, măria-ta,
20 dar să fi fost eu în locul măriei-tale, mă făceam
pe mine în locul lui şi-i dam lui locul meu, ca
în loc să-mi zică el: „Tainul, apşoara, slujba“,
să-i fi zis eu în locul lui: „Tainu, apşoara, sluj-
ba!“ Rîdeţi, c-am ajuns de plîns!... Mă frig
25 de sete ca prigoriile!... Boul cade-n jug dacă nu
bea; calul rabdă de foame, dar de sete, ba; şi
d-afia tătarul zice: „Daţi vitelor să bea, că de
mîncat găsec ele!“ Că eu, de sunt sănătos,
mi-e sete; de mă ia cu călduri, mai foc; de mi-e
30 frig, să mă-ncălzesc; de mi-e frică, să prînz
curaj... Care va să zică, să beau!... Ei, ce să
beau?... Apă?... Apa mă-neacă... Rîdeţi... Dar,
în ce să-neacă omul? În Moldova, în Prut, în
Nistru, şi doar pe Moldova, pe Prut, pe Nistru
35 nu curge apă?... O! mi-e sete, măria-ta, mi-e
sete!
- Ştefăniţă: Mai rabdă, Mogîrdici, mai rabdă...
- Mogîrdici: Cît să rabd?
- Ştefăniţă: Şi mie mi-e sete...
- 40 Mogîrdici: De ce nu bei?
- Ştefăniţă: Are să curgă talazuri roşii...

- Mogîrdici: Oare?... Şi profir?...
- Ştefăniţă: Să se-mbete şi pruncul în mumă!
- Mogîrdici¹: Da, să bea şi el, de ce să nu bea?
- Ştefăniţă: Moghilă!
- 5 Moghilă: Poruncă, doamne!...
- Ştefăniţă: E bun de ceva ăsta?
- Moghilă: Să bea!
- Ştefăniţă: Mogîrdici, lasă slujba, că nu e de tine...
- 10 Mogîrdici: Oare!?
- Ştefăniţă: Te pui chelar peste vinuri...
- Mogîrdici: Maică luminată! (*Se închină de bucurie.*) Eu n-aş fi găsit ceva mai potrivit pentru mine... Dumnezeu să-ţi dea sănătate, că bine le cârmuieşti...
- 15 (*Ştefăniţă îi face semn să iasă. Mogîrdici iese fugind.*)
- Ştefăniţă (*dupe ce se uită în toate părţile*): Vezi tu, Moghilă? Am aci lumina, şi puterea, şi osînda! (*Îi arată scrisoarea fără să i-o dea.*) Soarele luminează lumea pe dinafară. Acest petecel de piele e mai strălucit ca soarele... Sfredelşte lumea pe dinăuntru... E dăstul să-i pui faţă în faţă... O! ho! ho! cum s-a îngălbenit, cum se şterge, cum se stinge, ca o sinie scoasă din foc care s-ar răci... Mai vezi?...
- 25 Moghilă (*se freacă la ochi*): Abia zăresc...
- Ştefăniţă (*aiurînd, îşi urmăreşte gândul*): O! aprinde-te, soare, şi luminează încă p-atît, şi tot pe dinafară vei lumina, şi tot pe jumătate! Tu pătezi coprinsul cînd reverşi razele tale!
- 30 Supt slaba ta putere, tot ce este şi se mişcă sau stă va fi pururea tarcat: într-o parte lumină, în cealaltă umbră! În lumina ta, înşelăciunea, în umbra ta, adevărul! Şi cînd nu mai eşti, şi lumina îşi pierde arătarea, atunci lumina adevărului!... Moghilă, am aci cheia cu care să descui sipelele cele mai ascunse ale sufletului omenesc!... Am dezrobirea domnului Mol'co-
- 35

¹ În textul de bază: *Moghilă*; corectat cf. ms., p. 47.

vei!... O! ho! ho!... Du-te, întărește-te, vino
ș-ascultă la ușe...

M o g h i l ă : Măria-ta, dar...

- 5 Ș t e f ă n i ț ă : Vrei să știi?... Ca muierile!... Șa-ș
de gros?... Or tocmai că ești așa de gros... În
a noua lună... Să nu lezezi... (*S-apucă de cap.*)
Îmi arde de nerăbdare... Ca și cum ar fi strîns
într-o potcoavă... Ia!... S-aud pași... Vin bo-
ierii... Du-te și fă!

10 (*Moghilă iese prin dreapta.*)

SCENA V

Ș t e f ă n i ț ă , L u c a A r b o r e , v o r n i c u l
C ă r ă b ă ț , p ă r c ă l a b u l C o n d r e a , ș i , m a i
t ă r z i u , c e i l a l ț i b o i e r i d e d i v a n i n ă p r i n s t ă n g a .

- 15 (*Luca Arbore, îmbrăcat în negru, cu fața arsă, cu
capul gol și părul în oarecare neorînduială.*)

T o ț i (*plecîndu-se*): Să trăiești, măria-ta!

Ș t e f ă n i ț ă : Da... da... Ați dormit bine?

V o r n i c u l C ă r ă b ă ț : Slavă Domnului!

- 20 Ș t e f ă n i ț ă : Ce nu-ți acoperi capul, Arbore?

A r b o r e : Lasă, măria-ta, să-l ude ploile, să-l vis-
colească zăpada și să-l bată soarele cum l-a bătut
și Dumnezeu!

- 25 Ș t e f ă n i ț ă (*ironic*): Faci ca țărani cînd li se
întîmplă să... (*Semnul rostogolirii.*)...Dar o mie
de capete țărănești nu plătește cît capul tău...
O! da, da, capul tău are nevoie de adăpost, căci
țara are nevoie de capul tău... și eu... O! mai
ales eu!... Ce-aș face fără sfaturile tale?

- 30 A r b o r e : Cînd binevoiești a le cere, le dau și eu
cum pot....

Ș t e f ă n i ț ă : Cînd binevoiești a mi le da, le urmez
și eu cum pot...

- 35 A r b o r e : Ce face Oana, măria-ta, că n-am văzut-o
de două zile...

Ș t e f ă n i ț ă : Oana?... Bine, sănătoasă... Adinea-
ori avu vedenii... Așa îi vine de cînd... (*Face
semnul rostogolirii.*)

- Arbore (*tresărind de durere*): Ah!
- Vornicul Cărbăț: Biata Oană, că mult îl iubea!
- 5 Ștefăniță (*surizînd*): Da, era voinic și chipeș om! Și Oana se gîndește într-una... Și noaptea se deșteaptă, și pipăie, și nu găsește pe nimeni... Și e numai de treizeci și patru de ani!
- Arbore (*mîhnit*): E mătușa măriei-tale!
- Ștefăniță: E femeie!
- 10 Arbore: Și fata mea!
- Ștefăniță (*rizînd*): O, Arbore, Arbore, de cînd trăiești, ai uitat... De cîți ani ești?
- Arbore: Deh! Să nu stric cheful măriei-tale...
- Vornicul Cărbăț: Și măria-ta să nu răscolești amărăciunea lui Arbore.
- 15 Postelnicul Condrea: Că e destul de mare!
- Ștefăniță: Ce frumos ți-ar șede a ție, Condrea, cu barba la ceafă!... Ai încercat?
- Pîrcălabul Condrea: Nu, măria-ta...
- 20 Ștefăniță: Să nu încerci... O singură dată încercă omul... Să nu încerci... (*Intră prin stînga logofătul Trotușanu, bivel-logofătul Isac, vistiernicul Ieremia, vistiernicul Sima, paharnicul Săcuceanu, pîrcălabul Petrică, pîrcălabul Baloș, spătarul Hrană, comisul Cățeleanu și se închină înaintea domnului.*) Bine-ați venit și să vă întoarceți cu bine!... A, Petrică și Baloș... Hrană, bună sabia? Ascuțită?
- Spătarul Hrană: Ascuțită, măria-ta.
- 30 Ștefăniță: Și dreapta, vînjoasă?... O să am nevoie și de una, și de cealaltă...
- Spătarul Hrană: De s-o muia dreapta, am să tai cu stînga.... Pilda ne-a dat-o Cărbăț...
- Ștefăniță (*tresărind*): Nici de stînga... nici de... eu nu te-am întreat... Baloș, la Novograd, s-a-dună?
- 35 Pîrcălabul Baloș: Vin cîrduri romășcanii, parc-ar fi cocori... În zece zile sunt gata...
- Ștefăniță: Și-n Suceava vin plăieșii ca la nuntă... Nu e-așa, Arbore?
- 40 Arbore: N-am știință... Dacă a poruncit măria-ta...

- 5 Ștefăniță (*rizind*): O! bătrînețea, Arbore... Te gîndești la ăl... (*semnul rostogolirii*) care s-a dus... Vezi, eu știu și ce nu mi-ai spus tu... (*Arbore se pleacă.*) O! oricît de jos te-ai pleca cu voință, mai jos te cobori fără voință! (*Trotușanu șoptește ceva lui Arbore la ureche.*) Ce spui, cărturare?
- 10 Logofătul Trotușanu: Nimic, măria-ta.
Ștefăniță: Nimicuri, cărțile tale... Postelnicul Șearpe n-a venit?
- Paharnicul Săcucianu: Vine-acum... Îl lăsaî cu fetișcana lui în tîrg...
- Ștefăniță (*printre dinți*): Șearpele trece drumul... Hî!...

15

SCENA VI

Cei de sus, Doamna Tana și Oana
vin prin fund.

20

(Oana e nebună, cu părul în dezordine, și peste rochia neagră, încinsă c-un curmei de tei. Doamna se încearcă s-o oprească și nu poate. Toți boierii privesc muși de durere. Arbore scoate un oftat de spaimă.)

- Doamna Tana: Oană, Oană, aici sunt boierii...
 Doamne, Doamne!
- 25 Oana: Nu, nu mai sunt boieri... O apă ș-un pămînt... Eu caut p-al meu și nu-l găsesc... E drăgălaș și micuț...
- Ștefăniță: Pe cine caută?
- Doamna Tana: Oană, vino-ndărăt... Eu sunt...
 Doamna...
- 30 Oana (*privind pe dasupra lumii*): Doamna?... E nainte... Îndărătul meu, întuneric...
- Ștefăniță: Să vedem ce vrea...
- Arbore (*plîngînd*): Oană, uită-te bine la mine...
 Eu sunt Arbore, părintele tău... Pe cine cauți?...
35 O! Doamne, Doamne! El mort și ea nebună!
- Oana: Arbore?... N-avea barbă... cu mustățile aduse... cu părul lunguleț... cu ochii ca doi

- solzi de pește, și, cînd se încrunta, fulgera cu ei... Și la glasul lui auiau codrii... Da! da!...
- Ștefăniță (*făcînd un pas spre Oana*): Ia-o, doamnă, numaidecît...
- 5 Doamna Tana: Fie-ți milă de ea, măria-ta, n-o atinge... E blîndă ca un miel... I-a venit din senin adineauri pe cînd vorbeam...
- Ștefăniță (*tresare*): Și ce vorbeați?... Mi-ai spus că are vedenii de cînd... (*Semnul rostogolirii.*)
- 10 Doamna Tana (*tresare*): A avut... dar nu așa... N-o turburați... Se potolește ea și pleacă... (*Neconținut privește țintă la Ștefăniță.*)
- Oana: Și era drept, și bun, și poporul îi zicea cel
- 15 Sfînt... Își tîra piciorul ăl drept, ba nu, pă-l stîng... „Nimic, Mario, ce tresari?”
- (*Boierii lăcrămează. Arbore plînge.*)
- Ștefăniță: Ca muierile!... Baloș!
- Oana: „Oană, Oană, ce suflet e-n tine! E-e, e!
- 20 Și încă ce ostaș!” „Și ce vor doftorii, măria-ta?” „Vor să te sărut, Oană!”
- Arbore (*ștergîndu-se la ochi*): Ce vremuri!
- Vornicul Cărbăț: Alte vremuri!
- Ștefăniță: Vreți să fie tot alea?
- 25 Vornicul Cărbăț: Să se întoarcă măria-ta!
- Oana: „...Pe Voitiș?... Iar pe Voitiș?...”
- Ștefăniță: Ei, ci ca sfîrșește cu aiurările tale!
- Oana: De ce te superi?
- Ștefăniță: Hî...
- 30 Oana: Supărarea e de la diavolul... Ce Dumnezeu, visează?... A! de multe ori omul visează... ce cu gîndul n-a gîndit!... Și eu să mă întorc numai sudori și sînge și să zic: „Nu mai sunt, măria-ta!” „Oană, Oană, ce suflet e în tine! Se vede că tat-tîu, cine-o fi fost, a fost ostaș... Ei, și ce ostaș!” Nu, nu, nu e așa!... (*Se trudește să-și amintească și, neputînd, plînge.*) „Ai înțeles,
- 35

- Oană?" (*Plînge.*) „Da, măria-ta!" (*Susține.*)
 O! O! oh!... Îl văz. A picat pe scaun... „Mai bine"... „Na, să dați paharul acesta Mănăstirii Putna" (*Plînge.*) Și s-a închinat... „O! Moldovo!"
- 5 Ștefăniță: Bine că s-a sfîrșit!
 Oana: Nu, nu s-a sfîrșit... Ce să se sfîrșească?... O, Maică a Domnului... ca lumina de la candelă... Mi se îngroapă buzele în obrajii lui...
 10 Și miroase a cuișoare... Adu la mama două!... Binișor, să nu cazi!... E tatăl tău, mamă, nu te speria...
- Ștefăniță: De cine mai vorbește?
 Doamna Tana: De măria-ta... cînd erai mic...
 15 Oana: O! gropițele de la deștele lui!... Asta-l pîn-dește... ăsta-l ochiește... ăsta-l nemerește... ăsta-l gătește... O! cățelu... Ni, cățel!... Oh! cu buclele lui aurii, cu ochii ca două afine, cu buzele ca răsura, stă-n prag ca un sfînt în cercevea... (*Ștefăniță face o mișcare de năvădare.*) Nu vă stric jucăriile, nu-mi turburați visele...
- Logofătul Trotușanu: Ea vede ce i se pare, și nouă ni se pare ce vedem...
 25 Oana: Nu-mi răpiți mîngîierea... Ce lumini s-aducă el Sfatului vostru?... Țara e mare și el e mic!
 Ștefăniță: E domn!
 Oana: Și s-a făcut mare... și l-a îngropat...
 Ștefăniță: Așa crezi tu?
 30 Oana: O! l-a înghițit întunericul...
 Ștefăniță: Nu, s-a tras la întuneric, ca să vază mai bine...
 Oana: Ah! „Tu dormi, Oană, și Cătălin plînge!"
 Ștefăniță: Luați-o d-aici!
 35 Oana: „Viforul care a început va răsturna mîndria Moldovei!..."
 Ștefăniță (*din ce în ce mai tare*): Luați-o d-aici!
 Oana: Omul e mai rău ca fiara... (*Ștefăniță tresare.*) Scroafa-și mănîncă purceii, copilul părinții...
 40 Ștefăniță: Luați-o d-aici, vă zic!

Doamna Tana: Aide, Oană, să-ți arăt lumina
de la candelă...

*(Oana se duce după doamnă. Plecînd, își întoarce
capul și privește spăimîntată pe Ștefăniță.)*

5 Oana: O! ca un ucigaș!
Ștefăniță *(turburat)*: Să începem!

SCENA VII

10 Ștefăniță, Luca Arbore, logofătul
Troțușanu, vornicul Cărbăță, bivel-
logofătul Isac, paharnicul Săcucuanu,
vistiernicul Ieremia, vistiernicul Sima,
pircălabul Petrică, pircălabul Baloș, pircă-
labul Condrea, spătarul Hrană, comi-
sul Cățeleanu.

15 *(Ștefăniță stă cîtuva pe scaunul cel mai nalt.)*

Arbore: O singură treabă așteaptă întărirea mă-
riei-tale...

Ștefăniță: Ba două...

20 Arbore: ...aceea pe care a hotărît-o Divanul, în-
voiala cu Polonia...

Ștefăniță: Voi, dar nu eu! Tu, dar nu eu! Sigis-
mund, dar nu eu!

Pircălabul Petrică: Eu, Baloș și Hrană
n-am fost aicea...

25 Arbore *(cu smerenie, către domn)*: Cînd ați zis:
faceți ce vreți, boieri...

Ștefăniță *(se ridică-n picioare)*: Dar nu ce
vreau!

30 Arbore *(liniștit)*: ...potrivit vechiului obicei dom-
nesc, nu mai era osebite între noi și măria-ta.

Ștefăniță: Unde e scris asta?

Arbore: Nicăieri și pretutindeni. Mintea tuturor
e mai cuprinzătoare ca a fiecăruia în parte. Ce
să urmează după obiceiul pămîntului n-are ne-
voie de scris. Nu e așa, boieri?

35 Toți: Așa e!

Ștefăniță: Eh, mai degrabă...

Arbore: Eu am puține zile de trăit...

- Ștefăniță (*printre dinți*): Puține!
- Arbore: ...ș-aș vrea să închiz ochii, mîhnit eu, dar nu mîhnită țara... Învoiala de negoț cu Polonia ajungînd la sfîrșit, ne-am folosit de aceasta...
- 5 Ștefăniță: V-ați, nu m-am!
- Arbore: ...și-am trimis pe Luca Cîrje, cu învoirea tuturor... Nu e așa, boieri?
- Toți (*afară de Petrică, Baloș și Hrană*): Așa e!
- Ștefăniță: Cu a voastră, nu cu a mea!
- 10 Arbore: ...ca să vorbească marelui Divan al Poloniei și lui Sigismund și să întărească iarăși vechile legături, pe temeiul pe care îl cunoști măria-ta. Sigismund a primit și-a trimis împuternicit pe preasfinția-sa episcopul de la Camenița, Laurentius Miedzileski, ca să ia iscăliturile măriei-tale și ale Divanului...
- 15 Ștefăniță (*face cîțiva pași repede*): Pe cine?
- Arbore: Pe episcopul de la Camenița...
- Ștefăniță: Ha! Și unde e episcopul?
- 20 Arbore: La mine.
- Ștefăniță (*din ce în ce mai aprins*): Cînd a sosit?
- Arbore: Ieri pe-nserate.
- Ștefăniță: Și unde-a mas?
- Arbore: La mine.
- 25 Ștefăniță (*rizînd nervos*): O! ho! Moghilă! Moghilă! (*Moghilă intră prin dreapta.*) Avem mosafiri, Moghilă! Trimete la Luca Arbore, să poftească pe episcopul de Camenița, Laurentius Miedzileski, la castel... Și vezi, primește-l bine...
- 30 E împuternicitul puternicului crai al Poloniei, al lui Sigismund iaghelonul, p-a cărui fată vitregă i-am cerut-o eu în căsătorie, și „cel mai iubit prieten al lor“ a rămas cu buza umflată, cîntînd la lună „cotoiul fără nădejde și ciacîra nepăsătoare“... (*Mirare între boieri.*) ...E?...
- 35 Și de ce n-a tras la castel? (*Moghilă iese.*)
- Arbore (*liniștit*): Era plin de praf, obosit de drum și e vechi cunoscut al meu.
- Ștefăniță (*ca prin vis*): O! ho! Moghilă, nu uita că e un vechi prieten al lui Arbore!... (*Apoi tare.*) Și l-ai scuturat bine?
- 40

Arbore: Scuturat?

Ștefăniță (*rizînd*): De tot ce-avea... Aș fi vrut să mă fi strecurat dupe ușe și să fi văzut de i-ai scuturat mai mult buzunarele ca vestmintele...

5

(*Boierii se uită mirați unii la alții.*)

Arbore: Eu?

Ștefăniță: Da, eu?... Și l-ai sărutat?

Arbore (*mirat*): Mina, măria-ta...

Ștefăniță (*rizînd nervos*): Am zis eu altceva?...
Și de cînd îl cunoști?

10

Arbore (*liniștit*): La bătaia de la Cosmin l-am scăpat de furia alor noștri... Era un smerit călugăr...

Ștefăniță: A! Ți-e dator viața!

15

Arbore (*iușindu-se puțin*): Și de ce această amărunită cercetare?

Ștefăniță: A! ți se pare o cercetare?... (*Se repede la Arbore.*) Și de ce-ai roșit?... Ai ceva de-ascuns?

20

Arbore: Eu?

Ștefăniță: Ba, eu!

Arbore: Ce ciudat e rîsul la om! Mai pot eu să mai rîz? Și cu toate acestea, am rîs!

Ștefăniță: Ha! ha! să rîdem, Arbore!... Ha!...
Ha!... Cunoști scrisul ăsta, Trotușene?... (*Îi întinde scrisoarea.*) Da, uiti-te bine...

25

Logofătul Trotușanu (*tresărînd și privind spre Arbore*): N-aș ști să spui...

Ștefăniță: N-ai ști?... O! Uitați-vă la el, că nu știe... (*Boierii, uimiți, se silesc să priceapă.*)
Dar tu, Cărăbăț?... Uiti-te bine, bine...

30

Vornicul Cărăbăț (*tresărînd*): De... și-ar aduce cu al meu...

Ștefăniță: Cam prost scris... Cine-a scris nu e om de condej... Arbore... tu... ce zici?

35

Arbore (*liniștit*): Da... Seamănă... De mine e scris.

Ștefăniță: Uiti-te bine!

Arbore (*liniștit*): M-am uitat... E de mine Și ce-am scris în această carte?

40

Ștefăniță: Știi leșește?

Arbore: De mic copil am învățat.

Ștefăniță: Citește sus!

5 Arbore (cu aceeași nepăsare, după ce șoptește, încet, să nu s-auză, câteva cuvinte leșești): „Eu, portarul Sucevei și hatmanul Moldovei, cu închinăciune viu la picioarele lui“... (Se schimbă la față și se oprește.)

Ștefăniță (izbucnind): Citește!

10 Arbore (muind glasul): „...„lui Petru-voievod, feciorul lui Ștefan cel Mare“... (Ridicînd glasul.) ...E scrisul meu și n-am scris-o eu! (Boierii, incremeniți, privesc în pămînt.)

15 Ștefăniță (rîde și se strîmbă): A! ha! ha!...
Veți vedea de ce dă îndărăt portarul Sucevei!...
A! ha!... Ast-noapte — două ceasuri după miezul nopții — caru ăl mare mai avea trei sulite pînă să apuie — un om călare, c-o bundă lungă, ieși repede din Suceava, țiind drumul Sniatinului. Cîțiva aprozi se-ntorceau, din întîmplare, în cetate. Se încrucișează cu el. „Cine e?“ Nu răspunde și pune pinteni calului. Aprozii trag câteva săgeți. Calul cade. Cade și călărețul. Se încinge o luptă. Omul e lungit și-și dă sufletul.
25 Îl scotocesc și găsesc cartea aceasta!... A! ha!...
Iacă cuprînsul ei: „Eu, portarul Sucevei, și hatmanul Moldovei, cu închinăciune viu la picioarele lui Petru-voievod, feciorul lui Ștefan cel Mare, și să știi că mi-a adus știri episcopul de
30 pregătirile tale, și tare m-am bucurat că țara e scîrbită de Ștefăniță, și ars așteaptă năvălirea măriei-tale, și cu credință nestrămutată rămi de veci plecat rob, Luca Arbore“. A! ha! Ați înțeles?... Iacă de ce Arbore a ținut să slujească
35 lui Sigismund și să mă umilească pe mine...
Eu sunt Ștefăniță, și voievod? Petru!... Judecați!

40 Bivel-logofătul Isac (cu glasul tremurînd): Bătrîn la bătrîn... Jură, Arbore, cum e adevărul!

(Arbore stă liniștit.)

Vistiernicul Sima: Scoate-ne din îndoială... Jură!

(Arbore stă liniștit.)

5 Pîrcălabul Condrea: Pe *Evanghelie*, în fața Maichii Domnului, jură că nu e adevărat!

(Arbore stă liniștit.)

Logofătul Trotușanu: Șaptezeci de ani cu credință... Pui mîna în foc...

Ștefăniță (*aprints*): Că Arbore e vinovat!

10 Paharnicul Săcucianu: Pui capul...

Ștefăniță: Că Arbore e dovedit!... Moghilă!
(*Moghilă intră repede.*) Doar n-ai rădăcini ca vrejul!... Popa ăla e aci?

Moghilă: Episcopul?

15 Ștefăniță: Popa!

Moghilă: Aci, măria-ta.

Ștefăniță: În cătușe și-n temniță! (*Moghilă iese repede. Mișcare între boieri.*) Vorbește, Arbore!... De ce taci?

20 Arbore: Aștept să vă liniștiți.

Ștefăniță: Cine? Eu?

Arbore: Domnul și Divanul!

Ștefăniță: Aștepți să... (*Se înecă.*)

25 Arbore: Când se năpustesc vînturile, nu s-aude om pe om... Și mînia n-are urechi... Uitați-vă la mine. Părul mi-a albit de mult și mi-a rămas cîteva vițioane, ochii m-au lăsat, mîinile îmi tremură și glasul s-a uscat... O casă părăsită în care nu se mai aud cîntece de bucurie, ci, 30 din vreme-n vreme, se lasă cîte-o pasăre ostentă, își spune jalea și dorul, și se duce, lăsînd în urma ei zidurile ruinate și ierburile crescute pe ziduri... Așa am ajuns... C-am slujit supt 35 trei domni, și sufletul meu n-a fost deschis lăcomiii... Sima și Ieremia știu că mi-a fost pe mîna vistieria, și am rămas cu ce-am avut înainte d-a fi hatman și portar al Sucevei... Și sufletul meu n-a fost deschis zădărniciilor... Mărturisiți voi, cu care în războaie am împărțit

rănilor și în pace grijile țării, dacă ~~am~~ trecut înaintea cuiva...

Toți (*mișcați*): Așa e!

Ștefăniță: Înaintea domnului!

- 5 Arbore (*cu tărie*): Totdeauna... când a fost în primejdie!... (*Scade glasul.*) Uitați-vă la mine... Ștefan, fala neamului, mort! Bogdan, înainte de vreme, mort! Nevasta, moartă! Frații, morți! Nor-mea, nebună! Cătălin, mort! Ce-am ajuns?
- 10 Umbră rătăcitoare printre crucile unei mănăstiri, când la capul uneia, când la capul alteia... Izvor de lacrimi, care va seca în curând! (*Din ce în ce mai vioi.*) Mi-ar mai arde mie de uneltiri și de răsturnări? Și pe cine să răstorn? Pe Ștefăniță — mă iartă, măria-ta — pe care l-am crescut de mic copil, pe care-l încălzeam la sânul meu bătrîn de cîte ori îi era frig, pe care-l luam pe șeaua calului și adormea în brațele mele când ne apuca noaptea la drum în fruntea ostașilor țării, căruia îi povesteam bătăliile bunicului și, când făcea ochii sperioși, îi ziceam: „Ca el să ajungi, dragul moșului!“ Și cu cine aș sta eu la împărechiere? Cu Petru pribeagul?... D-ar fi așa, ce ușor mi-ar fi fost să-ți sucesc gîtul —
- 25 mă iartă, măria-ta — când Bogdan murise și rămăseși singur și plătînd supt paza și apărarea mea!...

(*Boierii fac semne de aprobare.*)

Ștefăniță (*furios*): Ai vrut să domnești!

- 30 Arbore: Aș fi putut și n-am vrut! Te-am uns domn și ai fost domn, dovadă că nu împliniseși unsprezece ani și-ai întărit dania pe care Cosma Șearpe o făcuse Mănăstirii Neamțului... Nu-i așa, boieri?

35 Toți: Da! Da!

Ștefăniță: Cum e, Hrană? Cum e, Baloș? Cum e, Petrică? Spuneți voi!

Pîrcălabul Baloș: De, măria-ta, cum să fie? Ai fost fără să fii, dar nici Arbore n-a fost...

- 40 Ștefăniță (*îi dă cu tifla*): Na! Na!

- Arbore: Nu-mi apăr bătrînețea și zilele amărîte,
ci obrazul și cinstea!... Scrisul din carte sea-
mână cu scrisul meu, dar nu cu sufletul meu!
5 Dușmani s-au adunat mulți, c-am fost drept
și neînduplecat...
- Ștefăniță: Și ce vrei să zici?
Arbore: Că măria-ta, fără să știi, ai căzut în cursa
ce mi s-a întins mie, și-o iei de bună...
- 10 Ștefăniță: Aseară pică episcopul, ast-noapte se
prinse cartea... Cum s-o plăsmuiască cineva așa
de repede?
- Arbore: De două săptămîni se știa de sosirea epis-
copului...
- 15 Ștefăniță (*furia-i crește*): Dar a fost moarte
de om...
- Arbore: Să-l vedem...
- Ștefăniță: L-am văzut eu!
- Arbore: Cine e? Să-l vedem, și eu, și boierii...
- Ștefăniță: Nu trebuie!
- 20 (*Murmure între boieri. Se trag la o parte Petrică,
Baloș și Hrană.*)
- Arbore: Zici că omul a fost ucis de aprozi...
- Ștefăniță: Zic!
- Arbore: Să-i vedem, cine sunt?...
- 25 Ștefăniță: Și de te-ai uita la ei, i-ai schimba
din aprozi în hatmani?
- (*Boierii încep să protesteze.*)
- Paharnicul Săcucianu: Și de ce să nu-i
vedem, măria-ta?
- 30 Ștefăniță (*încolțit*): Fiindcă nu vreau!
- Vistiernicul Ieremia: Atunci, cum să
cercetăm pîra ce i s-aduce?
- Ștefăniță: Am cercetat-o eu!
- Vistiernicul Sima: Cum să-l judecăm?
- 35 Ștefăniță: L-am judecat eu!
- Vornicul Cărbăț: Și dupe care lege?
- Ștefăniță (*izbucnind de minie*): Legea sunt eu!
- Arbore (*tresare*): A! Ura n-are lege!... Oh!...
Ura!... (*Se uită cumplit la Ștefăniță.*) Ura, pe

care am crescut-o, am ocrotit-o, am gătit-o, am
ținut-o de mână...

B i v e l - l o g o f ă t u l I s a c : Arbore!

5 A r b o r e : ... am scăldat-o, am șters-o, am culcat-o,
am mîngîiat-o...

L o g o f ă t u l T r o t u ș a n u : Arbore! Arbore!

10 A r b o r e : ...am pus-o pe tron, am povățuit-o, i-am
arătat calea binelui... ura, care s-a făcut pu-
ternică... ura, care-mi pîndește din senin amă-
ritele mele zile... ura aceasta... (*Îl îneacă plîn-
sul.*)

L o g o f ă t u l C ă r ă b ă ț (*mișcat*): Tu plîngi,
Arbore?

15 A r b o r e : ...ura aceasta fără păreche a răpus și pe
Cătălin!... Acum le văz... N-am vreme să vă
spui!... Cine pîndește a mai pîndit!

(*Boierii rămîn încremeniți.*)

Ș t e f ă n i ț ă : Pe Cătălin? (*Fără să vrea, face semnul
rostogolirii.*)

20 A r b o r e : O! da! da! pe Cătălin!... (*Îi repetă miș-
carea. Dupe o pauză și cu bunătatea tristă a unui
bătrîn care se duce.*) Na, Trotușene, inelul pe
care-l țiiu de la Ștefan cel Sfînt... Na, Ișac, cru-
ciulița pe care-am purtat-o de cînd eram mic...
25 Na, Cățelene, cartea aceasta de rugăciuni... Na,
Ieremia, iconița... Na, Sima, mătăniile... Na,
Condrea, cuțitul... Na, Săcuene, punga aceasta...
Na, Cărăbăț... (*Se caută și nu mai găsește nimic.*)
30 Și pentru tine nu mi-a mai rămas nimic... ni-
mic... decît un sărutat!... O! nu mă plîng pe
mine, care mă duc, ci pe Cătălin, care s-a dus,
și pe voi, care rămîneți!... Fiara a dat de sînge!

(*Boierii plîng.*)

Ș t e f ă n i ț ă (*cu ură*): U! (*Se strîmbă.*) Moghilă!
35 (*Moghilă intră.*) Ia-i sabia!

(*Moghilă vine repede spre Arbore.*)

A r b o r e (*cu mîndrie*): Tu?... Nicicînd n-a căzut
din mîna mea! (*Trage sabia. Ștefăniță face doi*)

pași înapoi. Baloș, Petrică și Hrană se pun în dreptul lui.) M-aș omori...

Ștefăniță (*alb de minie*): Omoară-te!

5 Arbore (*aruncînd sabia jos*): A, nu! Vreau să fii ucigașul bătrînului care te-a crescut!...

Ștefăniță: Ești osîndit...

Toți boierii: Ce faci, măria-ta?

Ștefăniță: ...la moarte!

Vornicul Cărbăț: Fără judecată?

10 Ștefăniță: Cine a zis?

Vornicul Cărbăț: Eu!

Ștefăniță: Tu?

Vornicul Cărbăț: Și fără vină?

Ștefăniță: Cine-a zis?

15 Vornicul Cărbăț: Eu!

Ștefăniță: Eh!... Haide! (*Face semn să plece Arbore.*)

Arbore: S-aveți grije de copiii mei...

20 Ștefăniță (*sălbatic și fioros*): A! copiii?... Le port eu de grije!

Arbore: Oh!... (*Iese plîngînd.*)

(*Toți boierii scot un oftat adînc.*)

5 O sală de arme cu tavanul de lemn și cu grinzi mari. O friză cu arabescuri și în mijloc cu portretul lui Dragoș. La peretele din fund, tronul lui Ștefan cel Mare, acoperit cu o perdea de mătase veche. În apropiere de tron, o masă întinsă. Paharul domnesc, în formă de pilnie înaltă și subțire, e de aur. În stînga, o fereastră ogivală, care se deschide și dă asupra pieței din mijlocul castelului. În fund, 10 în stînga, o intrare largă, care dă într-un coridor. În partea dreaptă, un leagăn aurit, în care se vede o păpușe blondă. La un cap al leagănului atîrnă jucării, mătănii, farmece și păpușele. O intrare în dreapta.

15

SCENA I

Pîrcălabul Petrică, pîrcălabul Baloș și spătarul Hrană, în vestimente de război.

Pîrcălabul Petrică: Să fi fost vinovat?
 Spătarul Hrană: Care i-ar fi fost foloasele?
 20 Pîrcălabul Baloș: Dar domnul ce-a folosit să taie în neștire pe episcopul lui?
 Spătarul Hrană: Mi-e frică să mă întreb.
 Pîrcălabul Petrică: Arbore ținea în ruptul capului la unirea cu Polonia, și Ștefăniță, la 25 unirea cu turcii.
 Spătarul Hrană: Cum, unirea cu turcii?... La 4.000 de turci, cari se întorceau încărcăți cu pradă din Polonia, nu le aținu calea și-i zdrobi pînă la unul?... Și nu trimese plocon lui Sigis-

- mund steaguri, arme, șaluri și vestmintele lui
Iucbar-pașa, ucis în bătălie?
- Pîrcălabul Petrică: Da, împreună cu o
scrisoare plină de ocări...
- 5 Pîrcălabul Baloș: Nu e limpede... Cu turcii,
pe care-i bate, împotriva Poloniei, pe care o
lasă în pace... Daruri și ocări lui Sigismund...
Ieri aruncă în temniță pe Laurentius, pe temei
că urzea cu Arbore năvălirea lui Petru, și azi
- 10 îi dă drumul... Nu e limpede...
Spătarul Hrană: Cine-a văzut pe aprozii cari
i-au adus cartea?
- Pîrcălabul Petrică: Nimeni, pentru că nu
sunt, dupe cum nu e, nici mort, nici viu, omul
la care s-ar fi găsit acea carte...
- 15 Spătarul Hrană: Arbore nevinovat și ucis...
Arbore avea dreptatate: cine pîndește a mai
pîndit...
Pîrcălabul Baloș: Pe Toader și pe Nichita
i-a închis...
- 20 Pîrcălabul Petrică: I-a închis?
Spătarul Hrană: O! săracii flăcăi! (*Face cu
mîna ca și cum ar tăia două capete.*) Unde sunt
ceilalți boieri?
- 25 Pîrcălabul Petrică: În casa lui Arbore,
se sfătuiesc.
Spătarul Hrană: Ce poate sfatul contra săbii?
Pîrcălabul Baloș: Unde ne ducem?
Pîrcălabul Petrică: Unde-o vrea Domnul...
- 30 Spătarul Hrană: Dar vrea?
Pîrcălabul Petrică: O... (*Mișcare de în-
doială.*) Sîiit!

SCENA II

- 35 Ștefăniță, pîrcălabul Petrică, pîrcă-
labul Baloș, spătarul Hrană.
(*Ștefăniță, îmbrăcat în zale, răsufîind agitat, se
plimbă de colo pînă colo.*)

Ștefăniță: Așa să pață cei cari se ridică din puz-
derie și se scutură în ochii stăpînului! (*Se re-*

- pede la un pahar și gustă.)* Am încercat. Nici unul nu e bun pînă n-oi isprăvi... Mai am ceva treabă... Uriașii s-au luat la întrecere cu zeii păgînilor... și știți ce-au pățimit... Asta e vina și păcatu... Moghilă... Moghilă!...
- 5 Pîrcălabul Petrică: Nu s-a întors...
Ștefăniță: Unde e?
Pîrcălabul Petrică: Unde l-ai trimis, măria-ta.
- 10 Ștefăniță: A, da! Să întărească ștrejile la intrările și ieșirile orașului... Dar boierii n-au venit?
Pîrcălabul Baloș: Nu, măria-ta...
Ștefăniță: Să vie degrab!... Unde sunt?
- 15 Spătarul Hrană: Acasă la Arbore...
Ștefăniță (*turburat*): O! Arbore!... S-a mutat... Or fi avînd ei loc unde s-a mutat el?... De ce nu vin? Or vrea să le trimeț pe mutul... care vorbește să-l înțeleagă toți? (*Dă cu tăișul palmei în jos.*) Du-te, spătare, și spune-le că Ștefăniță îi așteaptă cu masa întinsă... că mi-e sete... de cotnar!
- 20 Spătarul Hrană: Mă duc, măria-ta... (*Iese repede prin dreapta.*)
Ștefăniță: Ai venit? (*S-aude gălăgie în piață.*) S-au adunat calicii tîrgului!
Pîrcălabul Petrică: S-au adunat, măria-ta...
- Ștefăniță: Vor să petreacă, ca ieri...
- 30 Pîrcălabul Baloș (*trist*): Să petreacă, măria-ta...
Ștefăniță (*deschide fereastra din stînga*): Aș vrea să fiu or ce sunt, or unealta care... (*Taie cu mîna.*) Voi n-ați vrea?
- 35 Pîrcălabul Petrică: Una nu se cuvine... cealaltă... (*Se închină.*)
Ștefăniță (*rizînd nervos*): O! o! vă e frică!
Pîrcălabul Baloș: De Dumnezeu, măria-ta!
Ștefăniță: Va să zică, de n-aș avea pe mutul care... Tu n-ai vrea să fii... nici tu?...
- 40

(Doamna Tana intră repede prin fund, îmbrăcată în negru, cu părul despletit, cu ochii roșii și cu mătânii negre în mână. S-aude zgomotul din piața castelului.) Ei, iar doamna!

5

SCENA III

Cei de sus și Doamna Tana, mai tirziu
spătarul Hrană și Moghilă.

- Doamna Tana: Îndurare, doamne!
Ștefăniță: Ce vrei?
10 Doamna Tana: Să-ți scap numele de ocară,
sufletul de osîndă și domnia de nelegiuire!
Ștefăniță: Și pentru cine te rogi așa, că, de n-ar
fi vinovați, i-ai învinovați rugîndu-te?
Doamna Tana: Pentru Toader și Nichita...
15 Auzi?... Mulțimea se adună...
Ștefăniță: Să petreacă!
Doamna Tana: Ascultă... (S-aude: „Iertare!
Iertare!“) Cer iertare măriei-tale! Nu vor sînge
nevinovat!
20 Ștefăniță: Am tăiat un cap scorpii... mai are
trei... ba nu, două... Și tu vrei să bag sabia în
teacă?
Doamna Tana: Ce-au stricat ei?
Ștefăniță: Că s-au născut!... Ce strică puii leoaicei
25 din Eghipt? Că sunt începuturi de lei...
Ucide-i pînă nu se fac lei!
Doamna Tana: Preotul...
Ștefăniță: Popa!
Doamna Tana: ...care i-a spovedit a ieșit
30 cu lacrămile-n ochi și mi-a zis: „Roagă-te...
să-i ierte, doamnă!“ Ostașii care îi păzesc
mi-au zis: „Roagă-te să-i ierte, doamnă!“ Și
fetele...
Ștefăniță: Fetele!
35 Doamna Tana: ...mi-au dat în genunchi și
mi-au zis: „Domnul e milostiv... să-i ierte,
doamnă!“...

- Ștefăniță: Pe popă am să-l raz... la fitece ostaș
o sută de vergele... și fetelor tale... le arde de
măritat...
- 5 Doamna Tana: În numele maicii care te-a născut...
- Ștefăniță: N-am cunoscut-o!
- Doamna Tana: În numele tatălui tău...
- Ștefăniță: Nu l-am cunoscut!
- 10 Doamna Tana: În numele bunicului tău cel sfânt...
- Ștefăniță (*se repede la fereastră*): Oh! și abia se mișcă!
- Doamna Tana: În numele Mușatinilor, și pentru iertarea păcatelor lor...
- 15 Ștefăniță: Domnii n-au păcate...
- Doamna Tana (*cade în genunchi*): În numele cerului... și-al lacrărilor mele...
- Ștefăniță: De s-ar sui și-ar trece peste capul lui Dragoș, n-aș călca hotărîrea mea!
- 20 Doamna Tana (*se scoală plîngînd*): Nu e nici soț, nici părinte... O! voi, care aveți copii (*către boieri*) și-i sărutați, și vă sărută, și le închinați căpățiul cînd se culcă, și vi se bate inima cînd răsar prin somn, și vă crește inima cînd vă zic „tată” voi trebuie să-mi înțelegeți durerea... vouă trebuie să vă fie milă...
- 25 Ștefăniță (*se uită pe fereastră*): Mai iute! Mai iute!
- Doamna Tana: ...rugați-vă pentru ei!
- 30 Pîrcălabul Petrică: Doamne...
- Pîrcălabul Baloș (*dînd în genunchi*): Doamne...
- Ștefăniță: Sus!... Nu fi muiere!... Petrică, tu să fii portar al Sucevei și hatman al Moldovei, și tu, Baloș, logofăt, în locul lui Troțușanu... (*Se uită pe fereastră.*) Mai iute!
- 35 Doamna Tana: De piatră d-ai fi fost, te-ai fi muiat! O! osîndit al întunericii!

(*S-aud strigăte de: „Iertare! iertare!”*)

Ștefăniță (se uită pe fereastră, face semn, s-aude o lovitură surdă): Unu! (Se strîmbă.)

Doamna Tana (se clatină): Oh! hainu!

5

(Strigăte de: „Iertare!“ Ștefăniță face semn. S-aude a doua lovitură surdă.)

Ștefăniță: Doi!... S-a isprăvit! (Se strîmbă.)

Doamna Tana: O! Ești plin de sînge, Ștefăniță! (Se clatină și cade pe-un scaun.)

Ștefăniță (lui Baloș): Du-o d-aici!

10

(Baloș vrea să ia în brațe pe doamna, care se deșteaptă.)

Doamna Tana: Cine e?... Dumneata, Baloș?... Crezui c-ar fi... O! mulțumim! Mă duc eu... (Din fundul sălei se uită înapoi.) Oh! Oh! (Iese)

15

Ștefăniță (stă p-un scaun și-și ia capul în mâini): Tana nu mă înțelege... Ostenit... De două nopți n-am închis ochii... Mi-e sete...

Hatmanul Petrică (ii toarnă vin în pahar): Poftim, doamne, o picătură de vin...

20

Ștefăniță (aduce paharul la gură și gustă): Nu pot să beau... E coclit... Baloș, gustă...

Logofățul Baloș: Nu, măria-ta, e bun...

Ștefăniță (iar gustă): Amar... Petrică, gustă...

Hatmanul Petrică: Nu, măria-ta... bun...

25

Ștefăniță: Mi-e sete și nu pot să beau... (Se scutură, ca și cum ar da la o parte niște fire lungi.) Parc-aș înota într-un iaz cu brădiș... Când mă voi curăța de aceste ierburi cari se agață de mine și mă trag la fund?

30

Logofățul Baloș (cu ochii în jos): Destul, măria-ta!

Ștefăniță (trezindu-se din gânduri): Ce, destul?

Logofățul Baloș: Nițică odihnă...

Ștefăniță: Ce, destul?

35

Logofățul Baloș: Crede-mă, măria-ta, destule capete...

Ștefăniță: Ștefan cel Mare așa a făcut înainte d-a domni...

Logofățul Baloș: Dar nu cînd a domnit...

- Ștefăniță: Fiindcă a domnit... Și eu vreau să domnesc!
- Logofătul Baloș: Dupe ce-a biruit pe Aron, a iertat pe toți de moartea tatălui său Bogdan...
- 5 Ștefăniță: Aș ierta pe toți d-ar fi de moartea tatălui meu Bogdan... dar e vorba de mine!
- Logofătul Baloș: Mă iartă... dar pînă cînd?
- Ștefăniță: Pînă oi avea un Sfat care s-asculte, iar nu să poruncească! (*Baloș și Petrică se privesc îngrijați. Spătarul Hrană și Moghilă, schimbăți la față, vin repede prin dreapta.*) Singuri? Ce fac boierii? Nu vin? Nu le-ați spus că-i aștept... Ce v-ați schimbat la față?...
- 10 Spătarul Hrană: Boierii sunt acasă la Arbore...
- 15 Ștefăniță (*tresărind*): Toți?... Ci spune, Hrană, că ești spătar!... Moghilă!...
- Moghilă: Numai Isac și Troțușanu...
- Ștefăniță: Încotro?... Ce drum au apucat?
- 20 Moghilă: Troțușanu nu se știe...
- Ștefăniță: Să se știe!
- Moghilă: Isac, spre Roman...
- Ștefăniță: O roată de călărași dupe Isac... Un' l-o apuca să-l taie... E judecat și osîndit!... Pe el și pe bivel-logofătul Ivașcu de la Roman... Știu eu de ce!... Ceilalți nu vin?
- 25 Spătarul Hrană: În curte la Arbore zărvăie lumea... Și ei se sfătuiesc...
- Ștefăniță: Sfatul e unde e domnul!... Nu vor să vie?
- 30 Spătarul Hrană (*luîndu-și curaj*): Nu!
- Ștefăniță: O! o! (*Ride îndirjit.*) Și Baloș zicea că e de ajuns?... De ajuns e, logofete Baloș?... Răzvrățiții!... O! ho! ho! Toți Arbori?... La pămînt codrul și să-mpădurim din nou!... Moghilă, ostași destui?
- 35 Moghilă: Destui și buni, afară de 500, cari au lăsat armele jos și cer să le dăm pe Toader și Nichită...
- 40 Ștefăniță: Și ce fac sutașii lor?
- Moghilă: Ce fac și ei...

Ștefăniță: O! o! pilda rea se-ntinde, să dăm noi pe cea bună!... Coiful, sabia și calul! Să lase puntea castelului... Mă duc eu la boieri! (*Petrică i-aduce sabia. Dă să ia sabia.*) Nu asta...
5 p-a lui Ștefan cel Mare!

Hatmanul Petrică: (*încearcă sabia lui Ștefan cel Mare*): E cam ruginită, măria-ta...

Ștefăniță: Peste-un ceas, ca nouă... Cum ieșise din mîinile genovezilor și cum era în mîna lui Ștefan cel Mare! Calul, gata?

10

Moghilă: Gata, măria-ta.

Ștefăniță: Are aripi?... Nu? Nu face nimic, am eu pinteni!

(*Ies prin dreapta. S-aude tropotul calului.*)

15

SCENA IV

Oana și Doamna Tana.

(*Oana vine prin fund, cu cearcăne împrejurul ochilor, cu furca-n brîu. Cum apare, se repede la leagăn.*)

20

Oana: O! te-ai deșteptat!... Ce mumă rea! (*Șade lîngă leagăn.*) Iacă-mă... Nu mai plînge... (*S-apleacă pe leagăn.*) Cu ochii închiși... I-e somn... Adormi, Ștefăniță... (*Daină leagănul.*) ...Suceava vine, din munți înalți, încărcată cu basme... Pe care să ți-l spui? Pe-l cu Muma-Pădurii?... A, nu, că e de frică, și visezi urît, și plîngi prin somn, și-ai să fii rău cînd te-i deștepta... Mai bine pe Ileana Cosînzeana cu cosițe de aur... A, nu mîncă pe copii... Îi iubește, că ei nu i-a dat Dumnezeu... A adormit... (*Apare Tana în fund.*) Vîntul nu adie... Nu se mișcă o frunză... În toate să te duci, în odaia asta să nu intri... A-lu-lu...

25

30

35

Doamna Tana (*vrea să se ducă spre masă tîrîtă de o dorință crîncenă, dar vede pe Oana și se sperie*): O! ea e fericită! Toată ziua toarce și ulu-luie leagănul de cînd i-am dat păpușa... S-a întors și s-a oprit la acum optsprezece ani...

- De multe ori n-aude, și te face să crezi că nici nu vede... Dacă ar vedea ce se petrece aici... Oh!...
- O a n a: Sîft... Să nu se deștepte... Abia adormi...
D o a m n a T a n a: Oană, mă auzi?
- 5 O a n a: Da.
D o a m n a T a n a: Oană, mă vezi?
O a n a: Da.
D o a m n a T a n a: Cine sunt eu?
O a n a: Tu?... Tu?... O roabă bună, bună s-o pui la
- 10 rană...
D o a m n a T a n a: Știi tu ce e asta, Oană?
(Îi arată o sticlură lungă și subțire.)
- O a n a: O, o pasăre... Ce frumos cîntă... Și tu ești frumoasă ca înțelepciunea...
- 15 *(S-aude un tumult depărtat.)*
- D o a m n a T a n a: Ce-o fi uietul ăsta?
O a n a: Vîntul se umflă... De nu l-ar deștepta...
Vino, soamne, de-l adoarme și tu, pește, de îl crește...
- 20 D o a m n a T a n a: O! nu vezi și n-auzi, Oană! Tu ai ochi, și nu vezi picăturile astea gălbui... Ai urechi, și n-auzi că episcopul Laurentius mi-a dat sticlura asta și mi-a spus că în ea stă mîntuirea ta, ș-a mea, ș-a Moldovei... Nu mai vreau să mai fiu doamnă, și ca să nu mai fiu trebuie să nu fie! Ș-aș avea nevoie să spui cuiva, și n-am cui... Tu-mi rămăseși, și te pierdui și pe tine... Moldova e pustie! *(Se duce repede la masă și ia paharul de aur al lui Ștefăniță. Scoate sticlura.)* Îmi tremură mîna? Oh! mi se cutremură sufletul! Nu pot... Ș-am jurat înaintea iconostasului... Ah!... Oană, ce faci, Oană?...
- 30 *(Se duce repede spre Oana.)*
- O a n a: Mai încet, că doarme...
35 D o a m n a T a n a: Cine doarme?
O a n a: Ce, nu știi?... Ștefăniță.
D o a m n a T a n a: O s-adoarmă!
O a n a: Îți spui că doarme... Ia privește-l... Ca lumina de la candela Preasfintei Fecioare! Și cum

își mișcă buzele! Visează că sugă... Vezi cum
așează mâinile pe ugerul plin, și apasă, și mul-
ge... A! s-a oprit și râde... Visează că manca se
joacă cu el și îi face așa... (*Suge buzele și țiuie.*)

D o a m n a T a n a: L-ai văzut tu așa de mic?...
Și nu l-ai sugrumat?

O a n a: De ce?

D o a m n a T a n a: Să vezi cum îi șade cu limba
scoasă și cu ochii ieșiți...

10 O a n a (*se-nfioară și arată păpușa*): Lui?

D o a m n a T a n a: Nu, ăluilalt...

O a n a: A!... Ăluilalt poți să-i faci ce-i vrea...

D o a m n a T a n a: În ea a murit cel adevărat, și
numai e decît ce-a fost. Pentru mine, ce-a fost
15 n-a fost niciodată, și ce e n-are să mai fie!...
Să mergem, Oană...

(*S-aude tumultul crescînd.*)

O a n a: Unde?

D o a m n a T a n a: În ietacul nostru...

20 O a n a: Dacă se deșteaptă?... N-a dormit toată
noaptea...

D o a m n a T a n a: Are să vie Ștefăniță necăjit
și rău...

O a n a: Ștefăniță? Doarme... Și e bun ca soarele de
25 toamnă târzie...

(*Tumultul se apropie. Se aud glasuri de oameni.*)

D o a m n a T a n a: Se bat? Doamne, îndură-te de
țara aceasta!... Vine!... (*Iese repede prin fund.*)

SCENA V

30 Ștefăniță, Baloș și Oana.

(*Ștefăniță vine însoțit de o mulțime de copii de casă,
care se opresc la ușa din dreapta. E plin de sînge
pe mîna stîngă și pe piept. Oana privește peste lume
și daină leagănul; uneori își reazimă capul în mîini
și se uită drept înainte.*)

35

Ș t e f ă n i ț ă: O! cîinii, se bat pe viață și pe moar-
te... Dați-mi sabia mea! (*Baloș se repede să-i*

aducă o sabie și-o pune pe masă.) Asta nu-și cunoaște stăpînul! De trei ori m-am opintit s-o trag, și n-a vrut să iasă!... Va ieși ea, mai spăimîntătoare ca-n mîna bătrînului Ștefan!

5 Logofătul Baloș: Să te leg la mîna, mări-ta!... A! și la piept...

Ștefăniță (*arătînd sîngele*): Țsta e d-al meu, Țsta e d-al lor... Dă un ștergar de la masa pe care am întins-o de ieri și nu pot să mîncînc...
10 În curînd voi mîncă cu poftă... Înnumără picăturile... De fitece picătură de la mine, un cap să cază... pînă voi podi curtea castelului cu capete boierești! (*Baloș îl leagă.*) Greu... să te bați cu sabia altuia!... De ce n-a ieșit?...

15 Logofătul Baloș: Petrică avea dreptate... e ruginită...

Ștefăniță: Mai bine n-aș fi luat-o... Cînd vrusei s-o scoț auzii: „Să știți că nu iese!“ Mă uitai într-acolo... Și mulțimea de ostași, și furia cu care porniseră la luptă, și țipetele care s-amestecau păreau o mare cu talazuri înfuriate! N-aveam pe cine pune ochii. Mă încercai a doua oară. A doua oară auzii: „Să știți că nu iese!“
20 Mă uitai... nimic... Aceleași talazuri care se împing și se încălecă... A treia oară auzii limpede: „N-a ieșit!“... Atunci strigai: „Moghilă, o sabie!“ Cum de-auzeam șaptele în vuietul mai crîncen ca al mării?...

Logofătul Baloș: Părerî, mări-ta...

30 Ștefăniță: Cum părerî?... Știam unde sunt, ce fac, ce vreau, unde mă duc, de unde viu, și auzeam venînd, de departe și d-aproape: „Să știți că nu iese!“ A! și n-a ieșit!

Logofătul Baloș: De multe ori se desprînd, din vuietul mării, fire de sunete care prînd înțelesuri...
35

Ștefăniță: Aci înțelesul prevestea faptele... Ia-o, du-o departe, să n-o mai văz... Mîine despart ce e al lui de ce e al meu...

40 Logofătul Baloș (*sfios*): Iar pică, mări-ta...

- Ştefăniţă: Atît mai bine! Se vor înmulţi capetele cari vor cădea... Innumără-le... Da, da, atît mai rău! Voi face un munte, ca Ceahlăul de gros şi de înalt, din capetele boiereşti! Ah! ci leagă-mă mai strîns de nu vrei să vie numărul şi la al tău!... Ce, te-ai speriat?
- 5 Logofătul Baloş: Nu, dar destul, măria-ta!
- Ştefăniţă: Cum... să-i iert?
- Logofătul Baloş: Să-i birui şi să-i ierţi!
- 10 *(Tumulul se apropie.)*
- Oana: Zi vîntului să tacă şi valurilor să se potolească...
- Ştefăniţă: Oana?... *(Tumulul s-apropie.)* Ia!... Să-i iert?... Aş fi nedrept cu ceilalţi... şi cu Oana... *(Oanei.)* Aci ți-ai adus pe Ştefăniţă al tău?
- 15 Oana: Ce-ţi pasă?...
- (Tumulul creşte.)*
- Ştefăniţă: Daţi-mi sabia!...
- 20 Oana: Împotriva domnului tău?
- (Baloş îl încinge cu sabia.)*
- Ştefăniţă: Vrei să zici... *(Lui Baloş.)* Ce tremuri aşa?... împotriva mea însumi... Un alt coif... Asta mă strînge ca un cerc de fer...
- 25 Oana: Şi Bogdan nu mai vine... E dus departe... iii... unde se varsă Nistru-n mare...
- Ştefăniţă *(încercînd sabia)*: Asta iese... Să mergem, Baloş.
- Logofătul Baloş: Fereşte-te de Cărbăţ... Lovitura lui e ca a cornului de taur... Pe doi i-a despicat pînă-n şezut... Şi din curtea lui Arbore a făcut o cetate...
- 30 Ştefăniţă: De unde au adunat atîta lume?...
- (S-aud zgomote apropiate.)*
- 35 Logofătul Baloş: Ia!
- Ştefăniţă: Baloş, calul!
- (Se reped la ieşirea din dreapta.)*

SCENA VI

Ștefăniță, Baloș, Oana și Moghilă.

(Moghilă îi întâmpină, rănit, plin de praf, cu hainele rupse și cu sabia scoasă.)

- 5 Moghilă: Nu te duce, doamne...
 Ștefăniță (spăimîntat): De ce?
 Moghilă: Vin și ei!
 Ștefăniță: Vin?... (Trage sabia.)
 Moghilă: I-aducem...
- 10 Ștefăniță: Pînă s-aud cu ce trebuia să începi, mi-a ieșit sufletul!
- Moghilă (răsufîind repede): Abia te făcuși nevăzut și strigai copiilor de casă: „Cînd s-o întoarce, să se întoarcă la biruință!” Ș-un țipăt lung scoaseră ostașii, că clocotea văzduhul. Și nu se mai cunoștea învăluți de învălitori. Unul singur se vedea în tot acest alai al morții: Cărăbăț! Cu amîndouă mîinele învîrtind paloșul, pe care izbea, la pămînt. Se traseră în curte.
- 15 Noi, într-o clipă, pe ziduri. Spătarul Hrană strigă: „Oameni buni, degeaba atîta sînge! Duceți-vă iertați, pe la casa cui vă are!” Și se făcură roată, fitecine cu ce avea în mîna, ca și cum ar fi fost ostași, și ieșiră prin fund, și se duseră uitîndu-se îndărăt, pînă nu se mai văzură pe dupe o cută de deal. Apoi spătarul Hrană le zise boierilor: „Domnul e milostiv“...
- 20 Ștefăniță: O! o! da'ce milostiv!
- Moghilă: „...supuneți-vă și dați armele.“ Ei se uitară între dînșii, se sfătuiră din privire, clătinară din cap, ridicară din umeri, adică: „ce-o fi să fie“. Și-și întinseră săbiile pline de sînge. Doar Cărăbăț izbi cu a sa de cîteva ori treptele de piatră — și la fitece lovitură sărea scînteii
- 25 — pînă ș-o rupse în două. Și aruncînd bucata cu mînerul, zise: „Na! ia-o și ia-mă!” Dar iată-i, vin înșiruiți, cu sîngele dîră, cu vestmintele rupte, cu capul în jos...
- 30 Ștefăniță: Jos de tot!
- 35

- M o g h i l ă: Întîi e comisul Toma Căteleanu, tîrînd piciorul dupe el, apoi vistiernicul Ieremia, cu sîngele pe faţă, paharnicul Săcueanu, cu dreapta zdrelită...
- 5 Ş t e f ă n i ţ ă: A! Moghilă, te fac clucer!
M o g h i l ă: ...pîrcălabul Condrea adus de mijloc, bivel-vistiernicul Sima cu umărul sîng deschis, şi vornicul Cărăbăţ teafăr, că nimeni nu s-a apropiat de el fără să se ducă pe lumea ceialaltă...
- 10 Ş t e f ă n i ţ ă: A! Moghilă, te fac comis! De mi-ai fi adus şi pe logofătul Trotuşanu, te-aş fi făcut vistiernic...
- M o g h i l ă: I-am dat de urmă...
- 15 Ş t e f ă n i ţ ă: De urmă, dar nu de el...
M o g h i l ă: A trecut în Pocuţia...
Ş t e f ă n i ţ ă: Oh! Polonia... han de tîlhari... pusă în mijlocul lumii ca într-un codru! De s-ar scula Ungaria, împărăţia Moscului, chanii tătarilor, padişahul cu toată tăria lui, muntenii şi moldovenii, ş-ar porni oştile să potopească puterea leşească, m-aş face piuă să încalece Soliman, aş adăpa caii chanilor, aş duce sabia ţarului, aş ţine să se spele craiul Ungariei, m-aş închina cumnatului meu Radu şi-aş arunca coroana Muşatinilor de pe capul meu pe capul lui M o g irdici!... O! Polonia! Polonia!... (Se îneacă.)
- 20 O a n a: C-a zis broasca Maichii Domnului: „De ce plîngi, că eu am avut nouă, şi pe toţi i-a călcat carul“ Şi-a zis Maica Domnului broaştii: „Cînd ei muri să nu te-mpuţi“
- 30

SCENA VII

- 35 Ş t e f ă n i ţ ă, Baloş, Moghilă, Oana, Hrană, Petrică, Căteleanu, Ieremia, Săcueanu, Condrea, Sima şi Cărăbăţ.

Pîrcălabul Petrică: Iată, măria-ta, boierii pocăiţi îţi cer iertare...

Vornicul Cărabăţ: Tu zici!

Ştefăniţă: Dar tu?

Vornicul Cărabăţ: Că scris a fost să-ncapă
moştenirea lui Ştefan cel Mare pe mîna nevred-
nicului...

5

(Mişcare între boieri.)

Ştefăniţă (se repede cu sabia scoasă): A!

Logofătul Baloş (reţinîndu-l): Măria-ta...

Ştefăniţă: Vroiam să-i întorc cuvîntul de unde
ieşise!... O! răzvrătiţilor!

10

Vornicul Cărabăţ: Nu ne-am răzvrătit, ne-ai
răzvrătit!

Paharnicul Săcuceanu: Ne-ai răzvrătit ju-
decînd singur în locul Divanului...

15

Vistiernicul Sima: Judecînd fără de lege...

Pîrcălabul Condrea: Osîndind fără do-
vadă...

Vistiernicul Ieremia: Pe Luca Arbore,
cu care te vei întîlni în ziua judecăţii d-apoi...

20

Comisul Căţeleanu: Şi pe copiii lui, pen-
tru care se răsculă lumea din Suceava...

Vornicul Cărabăţ: Pe toţi copiii lui! (Şte-
făniţă face semnul rostogolirii.) Da, da, pe Cătă-
lin...

25

Aşa, aşa l-ai rostogolit din vârful mun-
telui în prăpastie...

Ştefăniţă (furios): Minţi!

Vornicul Cărabăţ: ...ucizînd pe Arbore de
două ori, o dată cînd ai ucis pe fiu-său, a doua

30

oară cînd ai scornit vicleşugul cu cartea, o dată
că ţi-a fost părinte cînd erai mic, a doua oară
că ţi-a pus coroana pe cap, lăsîndu-ţi moşteni-
rea strămoşilor tăi neclintită, lacom de slava
cu care ar fi dorit să te vază încununat!

Ştefăniţă: Minţi!

35

Vornicul Cărabăţ: O! ce făţarnicie!

Paharnicul Săcuceanu: Pe Cătălin îl urai
pentru că strălucea printre viteji, pe Arbore
pentru duhul lui cumpănit, dospit în pămîntul
Moldovei şi răsărit spre mîntuirea ei!

40

Ştefăniţă: Minţi!

Vornicul Cărbăț: Pe Cătălin îl osîndiși
cînd doamna îi dete inelul în uralele mulțimii,
pe Arbore cînd birui la sfat și trimese pe Luca
Cîrje să reinnoiască pacea cu Polonia!

5 Ștefăniță: Moghilă, să vie armașul!

Oana: Și mormîntul e groapă și jitnița e groapă...
într-unul se-ngroapă stîrvul, în cealaltă bogă-
țiile...

10 (*Armașul intră prin stînga în haine roșii și purtînd
pe umeri o sabie lungă.*)

Vornicul Cărbăț: Ce-ar zice biata Oană
cînd și-ar veni în minți și-ar vedea naintea
ochilor?

Ștefăniță: Moghilă, mutul e odihnit?

15 Moghilă: Odihnit.

Ștefăniță: A mîncat bine? A băut bine?

Moghilă: Crez, măria-ta.

Ștefăniță: Nu ți-a spus?

Moghilă: Cum să-mi spuie?

20 Ștefăniță: Da, bine zici... Toporul nu vorbește!

Oana: Zi mutului să vorbească și slăbănogului să
umble... O! ce frumos doarme cu mîinile supt
căpătii... Nu, nu deșteptați pe Ștefăniță!

Vistiernicul Sima: Doarme!

25 Comisul Cățeleanu: Visează!

Vistiernicul Ieremia: Un vis urît!

Pîrcălabul Condrea: Visul de pe urmă!

30 Ștefăniță: Hrană!... zi mutului să-și ascuță to-
porul și să puie tăietor un buștean de stejar
destul de tare... pentru șase inși... Ce? nu te
miști?...

Spătarul Hrană: (*ca și cum s-ar spăla pe
mîini*): Mă supui, doamne, poruncii măriei-
tale, cum s-ar supune un ostaș să tragă în fra-
tele lui...

35 Ștefăniță: Cu cine ești frate?

Spătarul Hrană: Frate-n Christos...

Ștefăniță: A! bine... bine... Fă-ți datoria...
(*Hrană iese prin fund.*) A!, boieri, a venit și
40 rîndul domnului...

- Vornicul Cărbăbăţ: N-a venit... Va veni dupe-al nostru...
- Ştefăniţă (*infuriat*): E rîndul domnului să vă judece...
- 5 Paharnicul Săcucianu: Întii ne osîndeşte ş-apoi ne judecă!
- Ştefăniţă: Dac-aţi fi venit pocăiţi de fărădelegea făptuită, răsculînd norodul împotriva domnului, poate că mila mării-mele...
- 10 Vornicul Cărbăbăţ: Unde să fie mila?... Rugină stă pe fier, scoarţa pe copaci, lumina-n soare, apa-n riuri şi-n mări, şi mila-n suflete! Mila mării-tale unde-ar fi? În suflet?... Ai abur, n-ai suflet!
- 15 Ştefăniţă (*către Hrană, care intră*): Degrab', degrab', Hrană! Nesocotiţii aceştia au trăit prea mult! Fiecare din clipele lor sunt ani din viaţa mea! Nici popă, nici grijanie, nimic, (*se strîmbă epileptic*) nimic...
- 20 Vornicul Cărbăbăţ: Nimic din voia ta, ca să se împlinească ce este scris...
- Ştefăniţă: Ei, şi ce este scris?
- Vornicul Cărbăbăţ: Să murim de mîină de ucigaş, ca şi Cătălin, ca şi Arbore, ca şi Toader,
- 25 ca şi Nichita, ca toţi care te-apropie ş-au sufletul curat!
- Ştefăniţă: A! a! ah! (*Se repede cu sabia spre Cărbăbăţ şi se opreşte la sosirea doamnei Tana.*)

SCENA VIII

30 Cei de sus, Doamna Tana.

- Doamna Tana: Nu te întreb ce faci! Te văz, îi văz şi ştiu!
- Ştefăniţă: Dar tu ce faci?
- 35 Doamna Tana: Scap din tine ce mai e de scăpat!... Împărtăşania e o taină a bisericii în care omul — domn d-ar fi — nu se-amestecă. Ea e de la Ăl-de-sus la ăi de jos! Orcît de nalt

ar fi scaunul și orcît de sus ar sta coroana, pe
dasupra lor stă Treimea cea de-o ființă și nedes-
părțită! Grijană se dă oricărui osîndit la moar-
te! Bizantinii se ucideau, mama pe fiu, fiul pe
5 tată, soția pe soț, tatăl pe fiu, fiica pe mamă,
dar nicicînd nu se răpuneau fără sfînta împărță-
șanie. Și Ivan al Moscovei avea un popă lîngă
el, ca nu cumva să ucidă fără să grijească! Și
10 tu, fiul fiului lui Ștefan cel Sfînt, vrei să ucizi,
călcînd peste cea mai mare taină a bisericii
creștine?...

Ștefăniță: Petrică, du-te și vezi, popa e-aci?

(*Hatmanul Petrică iese prin fund.*)

15 Doamna Tana: O! Moldovo, ce zile ai ajuns!
Cinstea și slava ta, Arbore și Cărbăț, uciși, ca
niște tîlhari, din porunca întunericului!

Ștefăniță: A domnului, muiere!

20 Doamna Tana (*ca ieșită din fire*): Vîfor năpras-
nic, care învăluie cuprinsul, și prinde pe călă-
tor, și trece peste el, și-l acoperă... care prinde
oștile, și trece peste ele, și le-acoperă... care
prinde noroadele, și trece peste ele și le-acoperă...

Hatmanul Petrică (*venind*): Nu e, mă-
ria-ta.

25 Ștefăniță: Dar unde e?

Hatmanul Petrică: S-a dat afund...

Doamna Tana (*rugîndu-se*): Așteaptă pînă
mîne, măria-ta... Să te mai gîndești...

30 Ștefăniță: Pîn' la sfîrșitul lumii?... Nu, nu,
m-am gîndit... Și fără popă!... (*Trece mîna
pe frunte.*) Ah!...

Doamna Tana: O! O!

35 Vornicul Cărbăț: Vă mulțumim, doamnă!
Dumnezeu să vă trimeată harurile lui cerești
și să vă dea destule puteri ca să vedeți ce veți
vedea!... Măria-ta, ești puternic...

Ștefăniță: Sunt!

40 Vornicul Cărbăț: Ești ca Samson, orb și
pe mîna filistenilor, cînd a luat în brațe stîlpii
pe care sta bolta casii...

- Ștefăniță: E! Sunt!
- Vornicul Cărăbăț: ...și ca un uriaș, scuturându-se, a clătit stîlpul din loc, și-a năruit bolta, și-a pierit și el cu ceilalți supt ruine... Stîlpul suntem noi...
- 5 Ștefăniță (*rizînd nervos*): A! a! voi sunteți stîlpul?
- Vornicul Cărăbăț: ...bolta e Moldova... Și pe ruinele supt care vei pieri, altul mai vrednic se va ridica...
- 10 Ștefăniță: A! ha! Petru! Ho! ho!
- Vornicul Cărăbăț: Și Petru, că e os din osul lui Ștefan cel Mare!
- Ștefăniță (*furios*): Ia-i, armaș! Ia-i! Lovitura și capul!... Să-i toci ca pe cilți!... Pe Cărăbăț întii... Ba nu, pe el la urmă, să vadă cum se dau d-a rostogolul capetele celorlalți!
- 15 Oana: Auzit-ați că s-a zis, celor de demult, să nu ucizi... iară eu zic vouă că cine va ucide vinovat va fi judecătii...
- 20 Ștefăniță (*luîndu-și capul în mîini*): Eh! o nebună!
- (*Se-ntoarce spre Oana. Doamna Tana se duce la Cărăbăț și-l sărută plîngînd.*)
- 25 Vornicul Cărăbăț: Nu face nimic, doamnă!
- Ștefăniță: Mai iute, că mi-e sete...
- (*Cei ostîndiși pornesc.*)
- Vornicul Cărăbăț: Însetat vei fi și setea ta nu se va potoli!
- 30 Ștefăniță: Zău!... Eh!...
- (*S-aud zgomote jos. Ștefăniță se duce la fereastra din stînga. Se șterge de nădușeală pe frunte. Privește. Face semne. Se strîmbă epileptic și face spumă la gură. Se razimă cu capul de fereastră. S-aud cinci lovituri surde.*)
- 35 Doamna Tana (*spăimîntată*): O! săracii!
- Ștefăniță (*alb ca varul*): Mutul a ostenit?... Nu mai vrea? (*Face semn. S-aude și a șasea lovitură.*) Oh!... în sfîrșit, slobod!

- Doamna Tana (*ingrozită*): Ce-ai făcut, Ștefăniță?
- 5 Ștefăniță: M-am făcut domn! (*Se uită pe fereastră. Scoate o pungă. O aruncă pe fereastră.*)
Să fie a ta... da... da... a mutului. Păcat că nu vorbește!
- 10 (*În timpul acesta Petrică, Baloș și Hrană privesc în pământ și le curg lacrimile. Oana și-a luat capul în mâini, se uită înainte și tresare. Doamnei Tana îi trece o lumină pe față și, cu o bucurie groaznică, se repede la masa domnului, îi ia paharul, toarnă otrava și-l umple cu vin.*)
- Doamna Tana: Supune-te, carne... îți poruncește sufletul! (*Se întoarce spre domn.*) Doamne, să bem!...
- 15 Ștefăniță (*tresărind*): Tu, să bei?
Doamna Tana (*tot timpul prefăcându-se*): Să uităm!... Ce-a fost nu mai este!
- Ștefăniță: Un pahar, doamnei... Ia p-al meu!
- 20 Doamna Tana (*bind repede*): Am apucat să beau...
Ștefăniță (*bea*): Cam amar!
Doamna Tana (*c-o lumină de bucurie*): A!...
Ți s-a părut!
- 25 Ștefăniță (*scuturându-se*): Ș-un miros...
Doamna Tana: A fost trezit...
Ștefăniță: Proaspăt... (*Îi toarnă și bea.*)
Doamna Tana: S-a dus, Maică a Domnului!
Ștefăniță: Cine s-a dus?
- 30 Doamna Tana: Și Sima, și Săcucanu, și Ieremia, și Cățeleanu, și Condrea, și Cărăbăț, și Arbore, și Nichita, și Toader, și Cătălin...
(*Ride.*)
Ștefăniță: Și de ce rîzi?
- 35 Doamna Tana: Nu sunt obișnuită să beau...
Vinul ăsta te face să uiți... Și erau ca șase berbeci cu capetele tăiate...
Ștefăniță: Bea și uită!
- 40 Oana: ...Fericiti cei săraci cu duhul că a lor este împărăția cerurilor... (*Se uită la meseni. Parcă ar vrea să gonească ceva din minte.*)... Capul de

- cuc uscat de șapte ani, spălat în șapte ape ne-
incepute, purtat în sân de șapte fete mari, e bun
la somn, că-ți dă somn fără vise...
- 5 Ș t e f ă n i ț ă (*îmbucînd și bind*): Două zile mi
s-a părut amar...
- D o a m n a T a n a: Acum e bun... nu e așa?...
(*Rîde.*)
- Ș t e f ă n i ț ă: Da, da... De ce rîzi?
- 10 D o a m n a T a n a: Mă uit la Baloș... cită gura!
o! cită gura!...
- L o g o f ă t u l B a l o ș: Ca să beau, domniță...
- Ș t e f ă n i ț ă: Vinul e minunat! (*Bea.*)
- D o a m n a T a n a: Mă uit la Hrană...
- S p ă t a r u l H r a n ă (*cutremurîndu-se*): Văz pe
- 15 C ă r ă b ă ț, m ă r i a - t a ...
- Ș t e f ă n i ț ă: A! și e spătar!
- S p ă t a r u l H r a n ă (*iși șterge o lacrimă*): Nu
sunt nimic...
- D o a m n a T a n a: Moghilă, semeni pe dinafară
- 20 c u t a t - t ă u ... Așa mi s-a spus... Urechile cam
prea mari, dar încolo... Tat-tău a fost un om
de treabă... și tu, de treburi...
- M o g h i l ă: De treaba la care mă pune...
- D o a m n a T a n a: O! ho! și la care te pui ca să
- 25 t e p u i e ...
- Ș t e f ă n i ț ă (*se șterge de nădușeală*): Cotnarul...
la un cap de femeie...
- D o a m n a T a n a: Vinul preface pe oricine... Mai
întîi vă face urîți... oh! urîți de tot... gurile
- 30 l a r g i ... p r i v i r i l e t ă i a t e, a p o i ... n u ! n u ! v ă f a c e
f r u m o ș i ... v ă l u m i n e a z ă ... v ă î n t i n e r e ș t e ... v ă
u m f l ă p ă r u l ... m a i h a z l i i ... m a i s p r i n t e n i ...
- Ș t e f ă n i ț ă (*înflăcărat*): Vino în brațele mele,
Tana! Ce frumoasă ești! (*O sărută.*)
- 35 O a n a: Cine?... Tana? (*Se frămîntă și recade în
nebunia ei.*)
- D o a m n a T a n a: Iuda n-ar fi sărutat...
- Ș t e f ă n i ț ă: Știu, știu de ce zici așa... Moghilă,
să dai peste graniță pe Irma... (*Moghilă tre-*
- 40 *sare.*)
- D o a m n a T a n a: Pe cine?

- Ștefăniță: Pe contele Irmsky...
- Doamna Tana: Prea târziu...
- Ștefăniță: A?
- Doamna Tana: Am vrut să zic prea devreme...
- 5 La noapte...
- Ștefăniță (*iși scoate coiful și-l întinde*): Turnați în el... Să bem în sănătatea doamnei... (*Moghilă îi umple coiful.*) Bea, doamnă, să uităm grijile...
- 10 Doamna Tana (*gustînd*): Parc-aș fi sorbit din capul lui Ștefăniță... (*Ștefăniță bea zdravăn.*) A! bun!... La rînd, boieri...
- Doamna Tana: Cum preface vinul bun îndeopotrivă sufletele oamenilor!
- 15 Oana (*în luptă cu ea însăși*): Nu judecați, și nu veți fi judecați... Iertați și vi se va ierta... Tana?... Doamna Tana?... Și casa lui Ștefan o cîrciumă? (*Recade.*) Vîno, soamne, de-! adoar-me...
- 20 Ștefăniță: Biata Oană! Mă trec lacrămile...
- Doamna Tana: Să le văz!... A! ai băut prea mult... În curînd te vei trezi!...
- Ștefăniță: Ce? Nu-ți plac așa?
- Doamna Tana: Ba da...
- 25 Ștefăniță: Ce puțini suntem!... O nebună, trei fricoși, un om, doamna și domnul lor...
- Doamna Tana: Cîți ai lăsat, măria-ta! Să vie și Arbore, și Sima, și Ieremia și Cărbăț...
- Ștefăniță: Ei, cu ei trecutul... și trecutul a trecut
- 30 de mult...
- Doamna Tana: Să vie și Toader, și Nichita, și Cătălin...
- Ștefăniță: Să vie cei cari au să ia locul paharnicului, al pîrcălabilor, al comisului... Unde sunt?
- 35 Spătarul Hrană: Au fugit...
- Doamna Tana: Au fugit, și bătrîni și tineri, ca puii de potîrnice cînd trece uleul...
- Ștefăniță (*amețit*): Au fugit de bine... O! ce proști!... Baloș, să vestești țării că domnul
- 40 a... a...

Doamna Tana: ...a tăiat Sfatul...

Ștefăniță: ...c-a dat afară din el pe cei răzvrătiți... că vrea pace cu boierii... Și să nu uiți să scrii cele întâmplate și lui Sigismund, și lui Soliman, și lui Radu...

5

Logofătul Baloș (*trist*): Voi scri, măria-ta...

Ștefăniță: Să-nvețe și ei cum să se poarte cu cei vicleni! (*Exaltat.*) A! pământ fericit al Moldovei, ți-a fost dat să vezi în scaunul tău bătrîn un domn tînăr, falnic, blînd și-ndurător...

10

Doamna Tana: O! blînd și-ndurător!

Ștefăniță (*a cărui exaltare crește*): Cu mine, tăria și viața, nădejdea și lumina! Cu mine, mîndria și biruința! Cu mine, neamul va străluci ca soarele la namiezi!

15

Oana (*a cărei limpezime durează ceva mai mult*): O! Doamna Tana!... Da, da!... (*Recade.*) Că va da jos din scaun pe cei mîndri și va ridica pe cei umiliți...

20

Ștefăniță: La o parte... că trece oastea lui Ștefăniță-vodă! Șiruri lungi de călăreți viteji, cu steagurile desfășurate, își reped caii cari sfiorăie, mîncîndu-și zăbalele... Și copiii de casă, și piota, și gloata își scutură pletele pe grumaji, și se duc la încăierare, la moarte și la biruință cum s-ar duce la horă și la nuntă!... Aci a frînt pe unguri... aci a risipit pe tătari... aci a rupt pe leși... aci a îngenuchiat pe munteni... aci a topit pe turci... Cronicari, turnați seu în văpaițele voastre, și scriți faptele măreț ale domnului care a fost mai bun ca Alexandru cel Bun, mai cu minte ca Mircea cel Bătrîn și mai viteaz ca Ștefan cel Mare! (*Exaltarea și beția cresc.*) Am despărțit întunericul de lumină!... Ce vă uitați așa?... Dați-mi paharul plin... cu el plin mă voi sui în scaunul bunicului meu!... La o parte... pînza aceasta prăfuită... pe care n-a mai ridicat-o nimeni... (*Dă într-o parte perdeaua de mătase care acoperă tronul. Dasupra tronului, portretul lui Ștefan cel Mare,*

25

30

35

40

- lucrat în mozaic venețian.) Și tu (spre Ștefan),
ce te uiți așa la mine?... Te-ncrunți?... De ce
pălești?... Ce spun buzele tale, care se mișcă
ca și cum ar vrea să-mi aducă închinăciune?
- 5 (S-așează în scaun, ridică paharul.) Și ce sunt
bătăliile tale?... Ce este Chilia, Socii, Baia,
Lipnic, Cătlăbugii, Scheia, Lentșești, Cosminul,
Racova... jucării... Ah!... (Dă un țipăt. Se
scoală de pe tron; se schimbă la față; devine negru;
paharul îi cade din mână.)
- 10 O a n a (venindu-și în fire, nu poate să vorbească):
O! o!
L o g o f ă t u l B a l o ș (speriat): Ce este, mă-
ria-ta?
- 15 S p ă t a r u l H r a n ă: Ce ai, măria-ta?
L o g o f ă t u l P e t r i c ă: Adu mâna, măria-ta!
M o g h i l ă: Binișor, măria-ta! (Îl dau jos de pe
scaun și-l susțin.)
- D o a m n a T a n a: N-are nimic... Dați-i vin...
20 Vorbea așa de frumos!
Ș t e f ă n i ț ă (cletănîndu-se): O arsură... Nimic...
(Se întoarce spre Ștefan. Se strîmbă epileptic.)
O! ți-e necaz! Turnați vin... (Îi ridică paharul
și i-l umple.) Sabia ta n-a vrut să iasă... Cine-mi
25 zicea: „N-are să iasă... n-a ieșit?” A! voi
despărți ce e al tău de ce e al meu...
D o a m n a T a n a: Și Moldova cui o lași?... Nu
e-a lui?
- Ș t e f ă n i ț ă: Moldova e-a mea!... Voi despărți
30 chipul tău de scaunul acesta... Scaunul e-al
meu! Să-l scoată!... Ah!... (Îi cade paharul
din mână, se strîmbă epileptic.)
- D o a m n a T a n a: A băut prea mult... Vorbește,
măria-ta! Vorbește!
- 35 Ș t e f ă n i ț ă: A trecut... Să-l scoată cu dalta și cu
ciocanul... Mîine să nu-l mai văz... (Dă un
răcnnet năbușit.)
- O a n a: A! a!
D o a m n a T a n a: N-ai să-l mai vezi!
- 40 O a n a: A! a!

- Ștefăniță: Mi se taie picioarele... Țineți-mă!...
Mă arde!... O! Cărăbăț!... (Se apără cu mâna.)
Arbore... Cătălin... (Încearcă să facă semnul
rostogolirii și nu poate.)
- 5 Oana: A! a!
Ștefăniță: Se-ntunecă?... E noapte?...
Doamna Tana: Nu, e ziuă și lumină!
Ștefăniță: Mă arde... Nu mai văz... Otravă...
Doctorul...
- 10 Doamna Tana: N-are ce să-ți mai facă!
Oana (apropiindu-se de Ștefăniță): A! a!
Ștefăniță: Întuneric... Întuneric... (Se întinde
în capul oaselor și-și dă sufletul. Boierii îl sus-
țin.)
- 15 Logofătul Baloș (spăimîntat): Cine l-a otră-
vit?
Doamna Tana: Eu... am scăpat Moldova!
Oana (îl privește și lacrămile îi curg): Nu deștep-
tați pe Ștefăniță!
- 20 (Doamna Tana și Oana se îmbrățișează și plîng.)

S f i r ș i t

LUCEAFĂRUL

DRAMA ÎN V ACTE

- Petru Rareş
Logofătul Baloş
Vornicul Groza
Pircălabul Mihai, în urmă hatman
- 5 Pircălabul Matiaş
Postelnicul Albotă
Pircălabul Liciu
Spătarul Şandru
Biv-vel logofătul Trotuşan
- 10 Pan Crasnaş
Pan Cosma
Chelarul Hîrea
Mogîrdici
Sandomir
- 15 Corbea
Cremene
Doftorul Şmil
I-iul ostaş
Al II-lea ostaş
- 20 Al III-lea ostaş
Al IV-lea ostaş
Un copil de casă
O iscoadă
Andrea
- 25 Antonio
I-iul pescar
Al II-lea pescar
Al III-lea pescar

Al IV-lea pescar

Al V-lea pescar

Elena-Doamna

Oana

5 Genunea

Nastasia

Dolca

Boieri, ostași etc.

5 Zidurile crenălate ale castelului din Suceava. La mijloc, un turn mai înalt. Pe supt turn, o poartă de zăbrele groase de fier prin care se vede curtea castelului. În dreptul porții, o punte, lăsată peste șanțul cu apă, se sprijină pe două lanțuri groase. Pe dinăuntru, de-a lungul zidurilor, un briu de scînduri pe cari se plimbă ostași de pază. La apus, luceafărul argintiu.

10

SCENA I

Mogîrdici, Corbea, Sandomir și Cremene, pe briul de scînduri, cu sarici lăptoase, cu arcuri și cu sulii. Mogîrdici, cu vestminte de război pe supt sarică, cam cu chef, stă jos pe briu și cu capul pe zid.

(Ceilalți nu se văd încă.)

20 Mogîrdici (în partea stîngă a porții): Afurisită za... Numai curea și oțele... Aș fi înghețat de n-aș fi luat sarica... Vinul ține de cald... dar, ploscă mică, vin bun și foale găurite... dă... (S-apropie încet, din partea opusă, Corbea, Sandomir și Cremene.)

Sandomir: Cine-i acolooo?

Mogîrdici (tresărind): Cine să fie?

25 Cremene (întinde arcul): Cin'e-acoloo... că dau...

Mogîrdici: Cremene, să nu dai, că te fac iască... Mă... (Se pitulă și se ridică.) Eu sunt... Ce, ești nebun?... Nu sunt eu mai mare, mă?

- C r e m e n e (*abia ținându-și risul*): Dupe coif, așa ar fi, dar nu dupe ce este supt coif. Nu te uita la za, ci la zidurile Sucevii... Zidurile Sucevii stau în picioare fiindcă și noi stăm în picioare...
 5 Zaoa ta umblă pe două cărări...
- M o g î r d i c i: Nu mai spune... va să zică, ea e de vină... Bîr! frig al dracului!
- (*Corbea, Sandomir și Cremene trec de cealaltă parte, la Mogîrdici.*)
- 10 C r e m e n e: Cum o duci cu veghea, bădiță Mogîrdici?
- M o g î r d i c i: Mi-e frig, mi-e foame, și foamea ca foamea, dar mi-e sete...
- C r e m e n e: Bădiță Mogîrdici, dormiși ceva?
- 15 M o g î r d i c i: Cine? Eu? Șăguiești?... Am umblat, am învărtit lancea, am întins arcul, am...
- S a n d o m i r: ...mîngîiat plosca...
- M o g î r d i c i: Ei, da, de ce nu?
- S a n d o m i r: ...Mă lăsaî într-o rînă...
- 20 M o g î r d i c i: Hî-hî!
- S a n d o m i r: ...și, ca omul... închisei ochii, să văd cum îmi șade...
- M o g î r d i c i: Hî-hî!
- S a n d o m i r: Stelele, reci ca-n noaptea de primăvară... Mă uit la ele, ele se uită la mine...
- 25 M o g î r d i c i: Tocmai!
- S a n d o m i r: Pînă mă fură o dulce aromeală...
- M o g î r d i c i (*rizînd*): A, a, așa e!
- S a n d o m i r (*repede*): Și paza?
- 30 M o g î r d i c i: Ce? ce?... Nu e adevărat... Zisei eu c-am adormit?... Tu ziseși!
- S a n d o m i r (*stringe de mină pe Mogîrdici*): Oh, ce mai sutaș!
- M o g î r d i c i: Au!... Adică de ce nu te rogi tu, Sandomir neică, de moș-tău Groza să mă lase chelar, cum porunci Ștefăniță două zile înainte d-a muri?
- 35 S a n d o m i r: De moș Groza? Un' te poți apropia...
- 40 C o r b e a: E ostaș în toată legea!

- Mogîrdici: E, vorbi și mutu!... „E ostaș în toată legea!“... E, Sandomire, Sandomire, dacă ai vrea tu, ai zice tătină-tău, logofătului Baloș, să mă lase ce apucasem să fiu... Fiecare cu ale lui. El cu condeiul și cu paloșul, eu cu cheile și cu boloboacele, el cu Divanul și cu oștile, eu cu gîrliciul și cu tîlvul... Dracul mă puse să nu mă dăzbrac de za și să n-arunc coiful și sabia asta? Na... cap sec și bețiv fudul... Și chelar, și înzăoat... pînă m-apucă vremea logofătului Baloș și-a pîrcălabului Groza... A! și grozav mi-e de silă de meseria de ostaș! N-aș tăia un pui de găină să mă tai!... Ce rîdeți?... Vouă vă vine ușor... Sandomir, nalt ca un stejar, Cremene, lat în spete cît trei, și Corbea, scuipat ostaș, negru, tăcut, ca o stîncă... Eu? Un burduf pe două picioare! Și ce picioare... șontîc... șontîc...
- Cremene: Ei, cum trăiși tu cu Ștefăniță, cu acea vijelie care răsturnă tot într-o clipă?
- Mogîrdici: Mai mult răsturnat...
- Sandomir: N-avea ce răsturna...
- Mogîrdici: Turna, turnam, pînă cădeam... Și-mi plăcea, și de frică...
- Cremene: De frica cui?
- Mogîrdici: A lui!
- Sandomir: Era fioros?
- Mogîrdici: Frumos și încrunțat; micșor, și părea ca un munte; vesel și trist; viteaz, și plîngea ca un copil; mîndru, și se juca cu mine ca mîța cu șoricelul. Or nu se născuse deplin, or născut deplin, să-l fi luat din iele... Cine știe?... „Mai rabdă, Mogîrdici... mai rabdă, și mie mi-e sete“ Parcă-l auz... Ș-a treia zi căzu capul lui Arbore, ș-al lui Toader, ș-al lui Nichită, ș-al lui Cățeleanu, ș-al lui Ieremia, ș-al lui Săcueanu, ș-al lui Condrea, ș-al lui Sima, ș-al lui Cărăbăț... Eram beat mort cînd începu urgia. Cînd trînti întîiul topor, sării din somn. Auzii glasul mulțimii care se ruga de domn.

- La al doilea, mă trezii d-a binele. Ieșii din gîrlici, alergai și văzui!... (*Ș-acoperă fața.*) Oh! sunt clipe de la Dumnezeu cînd ai vrea mai bine să fii orb decît să vezi!... (*Dă cu tăișul miinei.*)
- 5 Eh!... Eh!... Eh!... Capul lui Cărăbăț să rogtogoli bolborosind... Slava Moldovei îl blestema! Și bătrînul Arbore, portarul Sucevii, care-i fuse ca un părinte!... Eh! (*Dă cu tăișul palmei.*)
- 10 ...N-aș vrea să fiu nici pîrcălab, nici hatman, nici vornic, nici logofăt, nici domn!... Dar doamna Tana... Oh! Ce frumusețe și ce nenorocire!... Să zice...
- S a n d o m i r: Ce să zice?
- M o g î r d i c i: Că ea l-ar fi otrăvit...
- 15 S a n d o m i r: Ș-a plecat nejudecată?
- M o g î r d i c i: Întrebă pe tat-tău, Baloș, că el ține locul domnului...
- C r e m e n e: Și unde-a plecat?
- 20 M o g î r d i c i: În Muntenia. Era munteancă, fată a lui Neagoe Basarab. A sărutat pe jupînesele și fetele curții și s-a suit în olac. Femeile plîngeau. „Un' te duci, domniță?“ „La călugărie.“ Ș-a sărutat pe sor-ta Genunea, ș-a umplut-o de lacrimi, ș-a ieșit pe poarta asta, și s-a dus la
- 25 vale, și s-a pierdut în neguri.
- C o r b e a (*șoptește*): Genunea!
- M o g î r d i c i: Ce ziseși?
- C o r b e a: Nimic.
- S a n d o m i r: Cocoșii au început să cînte, și lucea-fărul să se stingă.
- 30 C r e m e n e: E steaua care să stinge cea de pe urmă. Uitați-vă... ca și cum ar clipi.
- C o r b e a: Miine iar răsare, ș-apoi iar răsare, și-n veci va răsări.
- 35 S a n d o m i r: Mult o s-o ducem noi fără domn?
- M o g î r d i c i: N-ar vrea tat-tău să fie?
- S a n d o m i r: Na!
- M o g î r d i c i: Ba, zău c-ar fi bine. Om bun și drept... Că pe tine — cît e el de mare — și te

pune de veghe ca pe orice copil de casă... S-ar duce vestea de Bubuig-vodă...

Cremene: Ori Grozea...

Sandomir: Trebuie să fii viță domnească...

5 Mogîrdici: Poi, Toader Baloș să zice c-ar fi boier vechi, vechi, de vro trei sute de ani și mai bine, și că s-ar fi trăgînd, dupe spiță, din franțuji, și mai de dincolo...

10 Corbea: De hotărît, îmbătrînesc copil de casă!
Pe cine păzim noi? Ce păzim noi?

Cremene: Castelul din Suceava...

Sandomir: Și Suceava...

Cremene: Și țara...

15 Corbea: Eh! boierii să ceartă pe cin' s-aleagă...
Vorbe... vorbe... Eu să strîng calul în scări,
și să mă duc, și să mă-ntorc viu sau să mă
sfîrtece dușmanii, și să mă ia în copitele cailor!

(*Se aude un auit. Toți tresar.*)

Mogîrdici (*speriat*): Cine să fie?

20 Sandomir: E glasul lui Groza...

Mogîrdici: Haiti! Fiecare la locul lui!

(*Corbea, Sandomir și Cremene se scoboară și trec în dreapta porții. Se duc. Se fac nevăzuți.*)

SCENA II

25

Mogîrdici

Mogîrdici (*singur, își așează coiful, ia sulita și se uită dincotro a venit uietul*): Cine-i acolooo?...
Aici, Mogîrdici!... Sunt caraulă... Nu răs-

30 punzi?... Nu?... (*Dirdiie.*) Mi-e frig... ba și frică... Nu s-aude nimeni... Să mă las p-o parte...
(*Nu se mai vede.*) Cine-i acolooo?... Dă lo-

35 zinca... Vorbește... Ori numai să urlu... ca potăile la lună?... D-ar fi fost logofătul Baloș, l-ar fi luat gura pe dinainte ș-ar fi strigat: bu-bu-buu!... Neamul bubuiugilor!... Sandomir al lui Bubuig... Frumos nume... Ce mi-e Mogîr-

dici, ce mi-e Bubuiug. (*Ridică capul.*) Un foşnet?... S-apropie?... Mi s-a părut... (*Nu se mai vede.*) Aşa... (*Cintă o melopee veche.*) Du, du, du, du... Du, du, du, du...

5 (*În vremea aceasta s-apropie un om ostentit, înfăşurat într-un veşmînt gros şi lung pînă-n pămînt. Trece puntea, pune mîna pe loarta porţii şi bate de cîteva ori într-o bucată de fier. Răsunetul se pierde departe.*)

10

SCENA III

Petru Rareş şi Mogîrdici.

Mogîrdici (*sare în sus şi se uită peste Rareş*):
Cine-i acolo?... Nu răspunzi?... Să nu dai, că
15 mă mişc... adică să nu te mişti, că dau... (*Tremurînd.*) Născătoare, o fi, or n-o fi?... Dacă
n-ar fi fost, n-ar fi bătut... dacă e, de ce tace?...
Ce vrea?... Ce vrei, mă omule?...

Petru Rareş: Om bun...

20 Mogîrdici (*il vede*): Bunulsă-ţi cază la inimă...
Om bun sunt şi eu... Adică bun-bun, da...
hî... hî!... Şi cum te cheamă, mă omule?

Petru Rareş: Petru...

25 Mogîrdici: Petru... Petru... Petru mă cheamă
şi pe mine... Eu spui policra: sutaşul Petru
Mogîrdici, fost ajutor al căpitanului copiilor
de casă, fost chelar al măriei-sale vodă, luatul
din văzduh... Că numai pe vite le cheamă fără
policră: Miercana, Dumana, Lăbuş... Hoţul!

Petru Rareş: Petru Rareş Majearul...

30 Mogîrdici: Cum-cum?

Petru Rareş: Petru...

Mogîrdici: P-al treilea nu l-am înţeles.

Petru Rareş: Majearul...

35 Mogîrdici: Mă-ga... Aşa... Nu cunosc... Eu auzi-
sem altfel... Că nu puteam crede...

Petru Rareş: Deschide-mi, şi Sfîntul Petru
să-ţi deschiză porţile raiului...

- M o g î r d i c i : A ! asta de loc... alilalte cît mai tîr-
ziu...
- P e t r u R a r e ș : Sunt rupt de oboseală...
- 5 M o g î r d i c i : Eu te-am rupt ? De m-ai rupe-n
bucăți, ș-asta n-o fac.
- P e t r u R a r e ș : D-aș fi un cîine spart de mistreț,
te-ai îndura.
- 10 M o g î r d i c i : Spart-nespart, așa ne-au poruncit
logofătul ăl mare, Tăcader Baloș Bubuiug, și
Groza, ăl mai mare peste oști, că pînă n-ar
spune lozinca să nu deschidem... Și eu nu ți-o
spui, spune-o tu, și dau porțile de perete...
- P e t r u R a r e ș : ...L-am cunoscut pe Toader...
Era pisar pe vremea lui Ștefan cel Mare, sfîn-
15 tul meu părinte...
- M o g î r d i c i : Cum-cum ?
- P e t r u R a r e ș : ...L-am cunoscut pe Groza...
Era copil de casă... Douăzeci și trei de ani am
petrecut printre străini, mai mult închis ca
20 slobod... De cîte ori n-am tras zăvorul ista,
de cîte ori n-am pus mîna pe toarta asta și de
cîte ori n-am izbit așa... (*Bate în poartă. Mogîr-
dici să sperie.*) O ! pămînt sfînt ăl țării mele !
(*Se închină și sărută pămîntul.*) Te moaie de
25 lacrămile astea mai nainte d-a te dospi cu sîn-
gele meu !
- M o g î r d i c i : Ai?... E cam nebun... (*Tare.*) As-
cultă !
- P e t r u R a r e ș : Ascult.
- 30 M o g î r d i c i : Ai ceva arme la dumneata, să nu dăm
de vrun beteușug... Ia apropie-te, și... să nu te
miști, că dau... (*Ridică arcul.*) Nu prea mult...
Să văz... Scutură dulama... (*Se pleacă după
zid.*)
- 35 P e t r u R a r e ș : Cum vrei să vezi de te pleci dupe
zid ?
- M o g î r d i c i : Asta e treaba mea... Vreau să te
văz fără să mă vezi... Uu ! Corbea ! Cremene !
Sandomir !
- 40 (*Corbea, Cremene și Sandomir vin repede.*)

SCENA IV

Petru Rareș, Mogîrdici, Coțbea,
Cremene și Sandomir.

- 5 Mogîrdici: Bine că veni răți... Un nebun... Să-n-
chină, sărută pământul... Ce-o fi vrînd? Nu
știu...
Sandomir: Ce vrei, străine?
Petru Rareș: Vreau ce vrea Moldova și Dum-
nezeu!
10 Mogîrdici: Nu vă spusei eu?... Dar ce vrea Dum-
nezeu și ce vrea Moldova?
Petru Rareș: Dumnezeu vrea legea și Mol-
dova pe Ștefan cel Mare!
Mogîrdici: E, Ștefan e țărînă...
15 Petru Rareș: Cel ce-a pierit trăiește încă, cel
ce trăiește va pieri iar și din el va răsări iarăși...
Sandomir: Ce glas! Îți merge la inimă...
Cremene: Parc-ar fi cu minte... dar, nu pricep...
Petru Rareș: În curînd vei pricepe... Chemați
20 pe Baloș și pe Groza... Aci, dinaintea caste-
lului, să judece și să aleagă.

(Corbea face semn lui Cremene ca să-i cheme.)

- Mogîrdici: Ce-o fi vrînd?
Corbea: N-a spus?
25 Mogîrdici: Ce-a spus?
Corbea: Mult...
Mogîrdici: Ai priceput?
Corbea: Priceput.
Mogîrdici: Tot?
30 Corbea: Cît e dat omului să priceapă: că e un om,
Mogîrdici.
Mogîrdici: Eu de loc.
Petru Rareș: Ascultă, Mogîrdici... căci Mogîr-
dici te cheamă.
35 Mogîrdici: Doar n-a să mă cheme Ma-jea-rul!
Petru Rareș: ...ție ți-am spus ceea ce ei nu știu,
și parc-aș fi suflat vorbele mele într-o jitniță
au pe girliciul pivniții de subt pridvorul caste-
lului...

- Mogîrdici (*rizînd*): Da, cunosc!
- Petru Rareş: De e cineva om, îl cunosc nu dupe chipul lui...
- Mogîrdici: Dar dupe ce?
- 5 Petru Rareş: ...ci după sufletul lui...
- Mogîrdici (*rizînd*): Eu n-am suflet?
- Petru Rareş: Ba ai, dar e întunecat...
- Mogîrdici (*rizînd, dă sarica jos și arată la cap*):
Ei, nu vă spusei eu?
- 10 Petru Rareş: O! poți să pai și mai înzăoat...
Sub platoșa ta, d-ar fi și de 50 de oca, stă
un suflet bun și moleșit...
- Mogîrdici: Ai?
- Petru Rareş: ...iar nu suflet bun, dar tare,
15 cum se cuvine unui ostaș. Și cin' și-a bătut joc
de tine c-un coif de vicleim și c-o za parc-ar
fi de rîmlean? Ei, d-ar purta-o un om din Rîm
de acum cincisprezece sute de ani... Dar o porți
tu, Mogîrdici...
- 20 Mogîrdici: Mi se pare că m-a luat la vale...
- Petru Rareş: E un mare meșteșug să îmbraci
pe un om cu vestminte omenești și să nu paie
om...
- Mogîrdici (*supărat*): Poi te-aș pofti să vii și
25 mîine... să-ți dăschiz...
- Petru Rareş: Mîine se va vedea dacă astăzi
n-ai fost piaiă. Un fier mîncat de rugină îl
arunci în foc și-n apă și s-alege ceva... Nasul
tău prea e roșu și prea ți-e frică de sulița pe care
30 o ții în mîină...
- Mogîrdici (*vrea să-l împungă cu sulița*): Uite...
Uite...
- Corbea (*dîndu-i peste suliță*): Îl cunoști?
- Mogîrdici: Nu.
- 35 Corbea: Atunci?
- Mogîrdici: Dar vrei să-mi fie prieten? Ei, ce
are, mă rog, nasul meu?... Cam roșu, ca un măr
domnesc, din pricina soarelui. Uite-acolo, da'
ce, ți-am cerut pe fiică-ta or pe sor-ta de ne-
40 vastă?
- Petru Rareş: Fată n-am, soră... o fi trăind?

- Mogîrdici: Ai or n-ai?
 Petru Rareş: O mai fi trăind?
 Mogîrdici (*rizînd*): De s-a născut şi n-a ieşit
 cu picioarele înainte, trăieşte... Să n-ai nici o
 5 grijă...
 Petru Rareş: A!... Nu, nu să cade să mă supăr
 de-o închipuire de om...
 Mogîrdici (*rizînd*): Închipuit, eu?
 Petru Rareş: Închipuit? nu; închipuire? da.
 10 Mogîrdici (*rizînd*): Ei, nu vă spusei eu?
 (*S-aude o mişcare.*)
 Corbea: Sît!... Logofătul Baloş, cu mersul lui de
 neam ales, şi Groza, cu părul roşcat ca focul,
 cu barba alburie... cît e de gros şi calcă a lup
 15 flămînd...

SCENA V

Logofătul Baloş, pîrcălabul Groza, Cre-
 mene, Petru Rareş, Corbea, Mo-
 gîrdici şi Sandomir.

- 20 Mogîrdici (*de sus*): Nu deschide, stăpîne...
 Sandomir: Ziua, singur, fără arme... nu poate
 fi decît un om bun...

(*Corbea, Mogîrdici, Sandomir se dau jos. Poarta
 se ridică şi apar în pragul punţii logofătul Baloş
 25 cu toţi ceilalţi. Petru Rareş îşi descoperă capul şi
 să pleacă înaintea lor.*)

- Logofătul Baloş (*dupe ce măsoară din ochi
 pe Petru Rareş*): Şi de un' te-a suflat vîntul?...
 De te-aduce vro judecată, s-o facem. De aduci
 30 vro ştire, s-o ascultăm. De te mîină vrun gînd
 rău... n-ai nemerit-o... Ce vrei, străine? Spune
 pe şleau.

- Petru Rareş: Străin am fost pe Vosfor, supt
 cerul, pe apa şi pe pămîntul cel mai blagoslo-
 35 vit de Dumnezeu. Străin şi închis am fost în
 cele şapte turnuri gălbui de lîngă marea albas-

tră ca peruzeaua. Fugar și huiduit, am trecut
munții de pe la mijlocul Turcii. De multe ori
am înfundat ochii cetăților Semendria, Ha-
liciu, Buciaciu, Camenița și Cerni-Ostrov. Am
5 împlinit 43 de ani, și mai mult de jumătate din
viața mea, m-a supus Atotțiitorul la toate încer-
cările, și m-a bătut cu toate nenorocirile, și
m-a rănit cu toate suferințele. Pe Iov nu crez
să-l fi chinuit mai mult, căci în sufletul meu
10 simț toate plăgile de pe trupul lui Iov. Și Iov
nu s-a îndoit de mila Celui-de-Sus... Și eu am
crezut neclintit în tăria lui vecinică...

Pîrcălabul Groza (*către Baloș*): Bine gră-
iește!

15 Petru Rareș: Mă iartă, boierule...

Pîrcălabul Groza: Vorbește...

Petru Rareș (*către Baloș*): ...dar, dupe cîte-
am îndurat, îmi tăiași curajul de la început...

Logofătul Baloș: Ce ți-am zis eu?

20 Petru Rareș: Că sunt străin!

Logofătul Baloș: Străin... de Suceava...

Petru Rareș: De castelul aista? De m-ați lega
la ochi, pe dibuite v-aș duce și v-aș spune unde

25 a fost cămara de odihnă a lui Ștefan cel Mare,
unde iatacul doamnei Maria, unde al armelor,
unde paraclisul cu iconostasul la care îngenue-
chea cel care n-a îngenueheat înaintea nimă-
rui... M-au cunoscut trecătorile, drumurile,

30 munții cărunți, apele limpezi și codrii albăstriei
ai Moldovei... adică le-am cunoscut pe toate în
zilele grele și zilele de slavă... Și tocmai aici
să fiu străin? Aici, unde-am crescut, unde am

încălecat caii domnești, fără șea, fără frîu, cu
mîna înfiptă în coama lor, gonind ca o stafie
supt privirile arhanghelului pe care-l văz or-

35 unde-mi întorc ochii, pe care-l auz orunde
mi-ațintesc urechea, pe care-l simț pretutin-
denea, în mine și afară din mine!

Pîrcălabul Groza (*mișcat*): În el? Cine
să fie ăsta?

40 Logofătul Baloș: Ei, cine ești?

- Petru Rareș: Petru-voievod! (*Toți tresar.*)
 Logofătul Baloș: Petru Pribeagul?
 Petru Rareș: Am pribegit 22 de ani, dar nu
 sunt Petru Pribeagul, ci Petru Rareș, fiul
 5 Rareșoaii, ș-al... (*Se închină.*)
 Pîrcălabul Groza: Ș-al?
 Petru Rareș: Și-al lui Ștefan cel Sfînt!
 Logofătul Baloș (*emoționat*): Tu?
 Petru Rareș: Eu, Baloș! Știu că ești logofătul
 10 Toader Baloș, te-am cunoscut acum 30 de ani,
 erai diac al treilea. Într-o zi, scriai un sinet de
 danie și cerneala să întinse la un mislete, și
 pătași pielea de vițel. Logofătul Tăut azvirli
 cu călimările și-ți rupse urechea. (*Baloș, fără*
 15 *să vrea, să pipăie la urechea stîngă.*) Mă-nvrteam
 pe lingă tine. (Îmi ziceai: „Petru cucuietu“).
 Cînd sîngele începu să picure pe obrazul tău,
 eu începui să plîng și sărutai pulpana bătri-
 20 nului Tăut, și-i zisei: „Eu sunt de vină, pan
 logofete!“ Mă luă de chică, mă răsuci și mă dete
 afară. Peste-o săptămînă te duceai la pîrcă-
 lăbia Novogradului, neputînd răbda rușinea d-a
 fi lovit pe nedrept de marele logofăt... Dar...
 mă uit... mă uit... și nu te mai cunosc...
 25 L o g o f ă t u l B a l o ș : Eu... nu te cunosc... Îmi
 spui întîmplări adevărate, dar, tocmai fiindcă
 sunt adevărate, cîți nu le-or fi știind?
 P e t r u R a r e ș : Mă cunosc clucerul Moghilă, pîrcă-
 30 labul Grumază, vornicul Jurj și cîți alții,
 căroră le săream pe genuchi și le petreceam
 deștile răschirate prin păr și prin barbă...
 P î r c ă l a b u l B a l o ș : O! e de mult... I-a cope-
 rit pămîntul! Morții nu pot a vorbire despre
 noi, noi putem să vorbim despre ei...
 35 P î r c ă l a b u l G r o z a : Eu aș ști p-un Petru,
 cam ca tine de nalt, frumos băietan — nu zic,
 frumos ești și tu — cu mustăcioara subțire —
 tu ai barbă înspicată și mustăți negre și lungi
 40 — alb și rumen la față — tu ești prăjit de soare
 — subțire și sprinten — tu ești pietros și voi-
 nic. Vremea a prefăcut boierimea și țara. Și

- tu — de vei fi ăla — n-ai scăpat neatins. Din
mîndrețea de copil te văz bărbat zdravăn —
dacă ai fi ăla. Ar trebui să se ridice măriasa
de la Putna și să mărturisească că tu ești Petru
al Răreșoaii ș-al... *(Se închină.)* Altfel, nu
glumim! Cu dovezile ce dăduși... ai umplea
țara de sămînța lui Ștefan cel Mare!... Corbea,
Sandomir, Cremene, să... *(Face semn să-l ia.)*
- 5 **P e t r u R a r e ș :** Numai în castelul din Suceava
nu fusesem închis...
- 10 **M o g î r d i c i (rîzînd):** A, e bine la noi! Umbră...
cît lumea! Dormi și habar n-ai de e ziuă, de e
noapte... Guzgani... cîți poștești... cenușii, și
mari, și lacomi... Trei tătari, scoși de la răcoare,
15 unul n-avea nas, altul urechi, și-al treilea...
la o mînă cu trei dește și la un picior cu două...
E, ai dracului guzgani...
- P e t r u R a r e ș :** Să vă dau și alte dovezi...
- 20 **L o g o f ă t u l B a l o ș :** Da, căci, din ce-ai spus
ar trebui să dovedești dovezile tale... Cremene,
cheamă și pe ceilalți din castel. *(Cremene se duce.)*
- P e t r u R a r e ș :** Da, să vie toți, să scoatem lu-
mina de supt obroc.
- M o g î r d i c i :** S-o scoatem... de ce să n-o scoatem?...
25 Dacă o vrea să iasă... Nu vă spuneam eu?
C o r b e a : Nu te-amesteca!
- M o g î r d i c i :** De ce să nu m-amestec?... Boierii
au dreptate... Un pîrlit află din auzite c-ar fi
gol scaunul Moldovei, și țop și el... „Eu sunt
30 Petru, copilul Răreșoaii ș-al lui“ Doamne,
iartă-mă! *(Se închină.)*
- (Vin boierii, pan Trotușanu, pan Mihul, pan
Liciu, pan Șandru, pan Matiaș, pan Crasneș, pan
Cosma, pan Albotă, chelarul Hîrea și Cremene.)*
- 35 **L o g o f ă t u l B a l o ș :** Boieri, care din voi cu-
noaște pe drumetșul acesta?... Să mărturisească.
A l b o t ă : Chipeș om, dar nu-l cunosc.
C r a s n e ș : Să-l vedem... Nu-l cunosc.
- T r o t u ș a n u :** Mai degrab' aș cunoaște ce este decît
40 cine este, cît face decît cine l-a făcut. Ar fi

ostaș, așa s-ar crede dupe uitătură. Ochii lui joacă, ne măsoară și ne coprinde; mîna dreaptă are bătători, semn c-a tras paloșul de multe ori în viață, și-o ține dezlipită de trup, ca și cum ar fi gata de trîntă dreaptă.

5

M a t i a ș : Și ce vrea, logofete Baloș?

L o g o f ă t u l B a l o ș : Zice c-ar fi Petru...

T o ț i : Care Petru?

L o g o f ă t u l B a l o ș : Al Răreșoaii... ș-al... (*Se închină.*)

10

T o ț i : Ei!... Să dovedească!

M o g î r d i c i : Boieri dumneavoastră, de mine dete cu ochii întii și întii... și mi-a spus alte alea... că „cel ce-a pierit trăiește încă“ Dacă a pierit, cum de trăiește, dacă trăiește, cum d-a pierit? Asta e vorbă? Și și-a făcut cruce, și s-a plecat, și-a sărutat pămîntul... E cam...

15

(Petru Rareș privește apăsător pe Mogîrdici, care începe să se clatine și să dea îndărăt.)

P e t r u R a r e ș : Nu mă cunoașteți, nu vă cunosc. Ne vom cunoaște. De o lună am părăsit Polonia. Am lăsat la granițele ei 4.000 de călăreți, pe care craiul Poloniei mi-i puse la poruncă, să mă arunc asupra Moldovei și să mă sui în scaunul ei. Nu am vrut. Cine domnește în silnicie nu e domn. Și-am zis călăreților, gata de pradă, că „nu trebuie“. Într-un suflet trecui Prutul. Să zice că cocorii se îmbată de bucurie, ca de vin, cînd se întorc primăvara și-și găsesc cuibul. D-aș putea să sorb aerul Moldovei cu patima cu care-l sorbii la întia zi, dupe 22 de ani de pribegie, suflarea mea v-ar arde și ați simți din cine mă trag și ce dreptăți înfățișez eu vouă! Deh, să las inima. Inimă fără cap, corabie fără cîrmă... Ajunsei la Hîrlău. Văzui pe bătrîna mea maică. Crezui c-aș fi omorît-o stringînd-o în brațele mele. Îmi dete o *Vivlie* și îmi zise: „Aci zice despre tine tată-tău!“ Iacă *Vivlia*. (*Scoate o carte de supt dulamă.*) Și iacă ce se glăsuiește la fața a doua

200

- de la evanghelia lui Marcu: „La a cincisprezecea zi a lunii lui avgust 6992, Maria a născut un copil care se va chema Petru. Și acest fecior să se știe că este din Maria și din Ștefan-voievod.
- 5 Scris-am eu, Luca Arbore, portarul Sucevei.“
Iscălit: „Io, Ștefan-voievod“. Cunoașteți scrisul lui Luca Arbore și-al voievodului vostru... Ei, socotiți... *(Dă cartea în mîna logofătului Baloș. Boierii se grămădesc.)*
- 10 Logofătul Baloș: Da... da... parc-ar fi...
Pîrcălabul Groza *(emoționat)*: Da, al lui... Slovele cletănate...
Logofătul Baloș *(lui Groza)*: Cum îți tremură mîna...
- 15 Pîrcălabul Groza: Îmi tremură... nu știu de ce...
Pîrcălabul Liciu: Am colea un sinet de împărțeală, de la Milostivul. S-apropiem iscăliturile. Așa... așa... același mers... aceeași aruncătură... aidoma... Doar că-n carte s-a iscălit mai neted și-n sinet mai tremurat. A fost mai tînăr... era mai bătrîn...
- 20 Trotușanu: Scrisul lui Arbore îl cunoașteți?
Mihul: De ce? N-ar fi destul iscălitura domnului?
- 25 Șandru: De ce?
Cosma: Cum e asta?
Trotușanu: Nu pricepeți? Una de alta se țin: scrisul și iscălitura. Dacă altcineva a izvodit scrisul lui Luca, atunci și iscălitura domnului
- 30 e mincinoasă. Nu credeți ochilor, care mai totdauna vă înșeală, ci minții, care numai cîteodată se înșală.
- Petru Rareș: Așa e, are dreptate boierul.
(Mișcare între boieri.)
- 35 Trotușanu: Eu, în vremea din urmă, cunoscuî scrisul lui Arbore. Slovele lui, ca stîrcii... De... prea e bine scris... Deși e cam de mult... leat 6992... Să fi scris el?... N-aș ști ce să zic... Altfel... Dumnezeu să-l ierte, că Ștefăniță îi ticluise o carte către Petru-vodă... *(Privește*
- 40

spre Petru.) Să fi jurat că e de el... Și să mă iertați... Să zicem că scrisul ar fi al lui Luca Arbore și iscălitura a lui Ștefan-voievod... A cui e *Viulia* asta?

5 **P e t r u R a r e ș**: A Mariei a fost, acum e a mea.
T r o t u ș a n u: A fost a cuiva și acum e a altcuiva...
Punga asta e a mea, dar punga asta am putut
s-o fur...

P e t r u R a r e ș (*tresărind*): Eu să fur?

10 **T r o t u ș a n u**: Nu te supăra...

M o g î r d i c i: O! domol, ia-o domol...

T r o t u ș a n u: ...că supărarea dovedește când că e
așa, când că nu e așa. Unii se supără cu drep-
tate, alții cu strîmbătate... Cum am putea să
hotărîm de mînia dumitale fără să te cunoaștem?

15 **P e t r u R a r e ș** (*cutremurîndu-se*): Va să zică, am
furat-o... o!

T r o t u ș a n u: Nu... nu... Și nu zic că „nu“ să
împotrivește lui „da“... Ai adus o carte. În carte,
20 un sinet. În sinet, un scris, și dupe scris o iscă-
litură. Iscălitura seamănă cu a voievodului
Ștefan. Scrisul, pe ființă de adevăr, nu-l cu-
noaște nici unul c-ar fi al portarului Arbore.
Atunci cum vrei să credem că iscălitura ar fi
25 adevărată?... Și, în sfîrșit... cîți ar fi... luat
Viulia as a de la Răreșoia ar fi copiii lui
Ștefan cel Mare?

P e t r u R a r e ș (*emoționat*): A! izgonit de Bog-
dan, prigonit de Ștefăniță, și cînd nu e nimeni
30 pe scaunul Moldovii, necrezut de nimeni și
urgisit de toți!

(*Se aude un fștit ușor.*)

L o g o f ă t u l B a l o ș: Ce e, Corbea?

C o r b e a: Vin jupînesele.

35 **M o g î r d i c i**: Ca niște hulubași domnești care-și
părăsesc cuiburile calde, așa merg de tihnit
și de molcom...

P e t r u R a r e ș (*tresare*): A, trăiește Oana?

L o g o f ă t u l B a l o ș: Trăiește, biata Oană...

40 **P e t r u R a r e ș**: Biata?... De ce?

Logofătul Baloș: De multe... de multe...
că-ți îngheață inima...

(*Vin și se așează împrejurul logofătului Baloș, Oana,
Nastasia, Genunea și Dolca.*)

5 Petru Rareș (*după ce le privește pe toate*): Care
e Oana?

remene: N-o cunoaște? A!

Mogîrdici: De un' s-o cunoască? Ce, a mai
văzut-o?

10 (*Boierii privesc cu deosebite înfelesuri. Troțuşanu
face un gest de îndoială.*)

Petru Rareș (*emoționat*): Cine e Oana?

Oana: (*liniștită*): Eu sunt.

Petru Rareș (*înmărmurit*): Tu ești?... Ah!...

15 Oana: Ce vrea străinul acesta?

Petru Rareș: De la toți „străin“ m-a mîhnit,
de la tine mă năbușe! Bine ar fi fost să fi fost
surd în clipa în care deschiseși buzele! Nu mă
judeca dupe chip. Văz cum nenorocirile au săpat
20 urme adînci și-ntr-al tău... Cînd mă gîndesc...
O! dar nu-ți spune nimic glasul meu?

Oana (*mirată*): Nu!

Petru Rareș: Nu-ți aduci aminte...

Oana: Nu te cunosc!

25 Petru Rareș: A! stați, boierii!... Ați auzit că
Ștefan însemna pe copii... cel puțin pe cei făcuți
cu Răreșoia, biată maică-mea...

Oana (*mirată*): El... Petru Rareș?... Î...

30 Petru Rareș (*dă dulama jos și rămîne într-o
armură. Se descheie și își arată spata dreaptă*):
Priviți... Iacă semnul că sunt al lui Ștefan-
voievod...

Logofătul Baloș: Văz un cerc... dar, știu eu...

Pîrcălabul Groza: Cercul cu care însemna...
mă iartă... vitele domnești, ca să nu se amestece
35 cu alte herghelii...

Mogîrdici: Și cu cirezile de boi...

Petru Rareș (*lui Mogîrdici*): Tu... (*Mogîr-
dici se dă afund în mulțime.*)

- Trotușanu: Semnul acesta a putut fi făcut acum 40 de ani, dar și acum 10 ani. Și apoi ce copil, d-al lui Ștefan cel Mare, ați aflat — cum zice dumnealui — însemnat cu fierul roșu la naștere?
- 5 Oana: Pe mine m-a înfierat, dar nu pe spata dreaptă, ci pe umărul stîng, și nu c-un cerc, ci c-un luceafăr.
- Trotușanu: Ce deosebire!
- 10 Logofătul Baloș (*către femei*): Ce ziceți și dumneavoastră?
- Nastasia: Cum ar pătrunde mintea noastră unde nu pătrunde a dumneavoastră? Să dovedească că e copilul Răreșoaii și-al lui... Eu sunt femeie, și cînd vreau ceva, pot, dacă dreptatea e de partea mea. Ce crezi, Dolca, că într-una îndrugi că văduvia Moldovei se va sfîrși...
- 15 Dolca: Ce să crez?
- Logofătul Baloș (*lui Rareș*): O biată bătrîna-bătrîna, de pe vremea domnului... Ghi-cește ce va fi...
- 20 Dolca: Nu ghicesc, maică, ci ce va fi cîteodată mi se arată. Așa mi s-arată și drumul domnului p-o lumină, că nu e nici noapte, nici zi... Cînd sosi străinul?
- 25 Mogîrdici: Veni așa, nechemat de nimeni... Adevărat că nu te-am chemat eu?... Luceafărul dimineții să stîngea, că n-aș fi putut citi, cu toate că n-am învățat să citesc. Și mi-era frig, și mi-era somn, și mi-era sete...
- 30 (*Groza îi face semn să tacă.*)
- Dolca: Că va veni, va veni... dar c-a picat...
- Genunea (*în extaz*): A picat! a picat!... Aseară visai că vodă intră-n castel fără de veste... și azi... iată-l!...
- 35 Trotușanu: E! închipuiri de copil...
- Logofătul Baloș (*surîzînd*): Un plod răs-fățat... Cin' să se uite în gura ei?... Nunea, nu mai spune prostii...
- 40 Genunea: Tată, așa era... Cum îl văz... Nu mă credeți?... Bine...

- Petru Rareș (*care tot timpul s-a gândit, tresare*):
Înainte d-a vă părăsi...
- Pîrcălabul Groza: Greu să ne părăsești!
Or vei fi domn, or vei fi dat judecății ca înșelător de domnie!
- 5 Petru Rareș (*scoate un pumnal*): Înainte d-a vă părăsi...
- Pîrcălabul Groza: Ei, aia poți s-o faci...
- Petru Rareș: ...am să vă spui un basm pe care nimeni nu-l știe...
- 10, Mogîrdici: Uite, uite, iar l-a apucat... iar sărută pămîntul...
- (*Petru Rareș se uită fîntă la Mogîrdici. Mogîrdici dispăre.*)
- 15 Petru Rareș: A fost odată un chezar, bun ca pîinea caldă, viteaz cît nu-i sta cetate înainte, bătrîn că n-a murit decît cînd a vrut, și cu credință în Dumnezeu, că lumea îi zicea cel Sfînt. Pe lîngă el se pripășiseră o fată și-un băiat. Și
- 20 fata era mai mică, și băiatul mai mare. Și amîndoi crescură sub privirile lui, ca două flori sub razele soarelui. Și nu știa unul de altul al cui e și din ce neam s-ar trage. Și crescură în neștiință. Fetei îi zicea Sulcina și băiatului Drumeș.
- 25 Chezarul îi iubea ca pe ochii din cap. Și Sulcina era bălaie, cu părul galben ca spicul copt și rotunjit pe spate... Ca al dumitale...
- Genunea (*îl privește în extaz*): Da? ca al meu?
- 30 Petru Rareș: ...că parcă ar fi fost băiat... ca dumneata...
- Genunea: Așa sunt eu? Îmi pare bine...
- Petru Rareș: Și abia împlinise pe la Florii 14 anișori... și Drumeș 21... chezarul era bolnav. Într-o zi, ce-i abătu, să cotropească un
- 35 ținut ce zicea că e al lui, și era al lui, într-adevăr. Chezarul plecă și-l luă cu dînsul și pe Drumeș. Și Drumeș să bătu ca un zmeu, că iubea pe chezar, și pasămite și pe fata cu părul galben ca spicul copt. Și se întoarse chezarul biruitor dar și mai bolnav. Într-o zi, Drumeș ieși din întîm-
- 40

plare pe un ceardac descoperit... cum ar fi acela unde lucrau fetele domniței Maria...

O a n a: De unde știe omul acesta ceardacul castelului?

5 P e t r u R a r e ș: ...și văzu pe Sulcina, care se ducea repede pe lângă o fântână de piatră, ca aceea din ograda castelului vostru...

O a n a (*tresărind*): De unde știe așa de bine ce este-n castelul pe care nu l-a văzut niciodată?

10 P e t r u R a r e ș: ...Și Drumeș opri pe Sulcina. „Ce fugi, Sulcino?” „Nu, Drumeș.” „De ce-ți sunt ochii roșii? Ai plîns?” „Nu.” „Ba da, ochii tăi sunt turburi”... „Ce ochi să rămîie senini cînd ai bunului chezar ard!”...

15 O a n a (*agitată*): Dar nu era nimeni acolo!

P e t r u R a r e ș: „Olecuță de odihnă, și să-ntre-mează zmeul bătrîn, și să face bine”... „Bine? Bine să-i dea Dumnezeu! Bine!” „Și ție, Sulcino.” „Și dumitale, Drumeș.”

20 O a n a (*în prada emoției*): O! Maică a Domnului, iar înnebunesc ca pe vremea lui Ștefăniță!... Treci la sfîrșit... Cum s-a sfîrșit? (*Mișcare între boieri.*)

25 P e t r u R a r e ș: La sfîrșit?... Chezarul, bolnav rău, sta întins într-un iatac, cum ar fi acela de aici... din stînga... în mijloc, te sui p-o scară, faci la dreapta, deschizi o ușe și cobori trei trepte...

30 L o g o f ă t u l B a l o ș: De unde știi ce n-ai văzut? (*Mirare între boieri.*)

P e t r u R a r e ș: Chezarul era numai cu Sulcina. Ș-odată veni, ca scos din fire, Drumeș. „Doamne, m-a dus iubirea ca vîntul și m-a întors grija ca gîndul.” Venea de la maică-sa, trimis de chezar. Și chezarul se ridică într-o rîină și-i zise cu un glas plin de înțeles. „Tot?” „Tot, măriata!” „Sulcino, să mă iubești ca p-un frate!” Și ea: „Cum ți-am spus, Drumeș”... „Ca p-un frate bun, din aceeași mamă și din același”... 40 „Cum?”... „Din aceeași mamă”... „Da, frate!”

Și se îmbrățișară, și plinseră. Și bătrînul che-
zar îi blagoslovi...

O a n a (*izbucnește*): O! vino încoa, fratele meu ă
bun de mamă și de tată!

5 (*Petru Rareș și Oana plîng și se îmbrățișează.*)

Pîrcălabul Groza: Fratele ei?

Logofătul Baloș: Voievodul nostru!

Trotușanu: Os din osul lui Ștefan cel Mare!
(*Toți îngenuche.*)

10 P e t r u R a r e ș (*Oanei*): Nu, nu mai plînge...
Toate au sîrșit... Viața noastră, ca și durerile
tale! (*Boierilor.*) Sculați! Mai bine vreau să
văz p-un bărbat mort decît în genuchi! Stați
drepti, și voi sta drept, și cu dreptate voi cîrmui
15 Moldova! (*Să uită la Mogîrdici, care tremură.*)
Și tu, gură rea... (*Îi face semn să se apropie.*)

Mogîrdici (*dă în genuchi*): Om bun, măria-ta...

P e t r u R a r e ș: Om bun sunt și eu...

Mogîrdici (*spăimîntat*): Așa m-a făcut mama...

20 P e t r u R a r e ș: Mă-ta te-a făcut om, ca pe toți
oamenii, și tu te-ai făcut neom... Nu vorbesc
cu necaz... De azi ai să încaleci calul...

Mogîrdici (*cu teroare*): Mai bine taie-mă, mă-
ria-ta...

25 P e t r u R a r e ș: Te voi lega p-un cal, și-n cea
dintîi bătălie, și-n cel dintîi rînd, vei fi și tu...

Mogîrdici (*cade jos*): Îh!

P e t r u R a r e ș: Să te taie dușmanii, or să te-ntorci
om... Boieri, avem de lucru... Să lucrăm!

A C T U L II

5 Tabără de partea stîngă a rîului Suceava. Cortul lui Petru Rareș în față, mai în fund, acela al lui Groza. Se pierd în depărtare corturile ostașilor, avînd în virfurile lor deosebitele steaguri ale boierilor. Să vede orașul Suceava. Intrare în dreapta, în stînga și în fund. Cîțiva copaci...

SCENA I

Mogîrdici și Sandomir.

10 *(La o mescioară, Mogîrdici se-ncearcă să facă o scrisoare. Pe obrazul stîng are cicatricea unei tăieturi adînci.)*

Mogîrdici *(cu figura luminată)*: Așa... ba nu...
15 Am sărit o slovă... Care dracului de slovă?... Sandomir, tu ești cărturar, am scris bine? „Dî-a-gî-ă Mă-i-ie, că sî-î-t be-i-ne și îț schi-i-u ca-să af-af că-m... că-m... ult aiș da casă af-af“...

Sandomir *(rîzînd)*: Cui scrii?

20 Mogîrdici *(serios)*: Ei!... Pe la Brașov, lîngă Feldioara...

Sandomir: Ei, cui, ei?

Mogîrdici: Ei... drăguței mele... E, și de ce nu?... Ce rîzi? Ce rîzi?... Nasul meu nu mai e vînat ca orșavul de prune...

25 Sandomir *(rîzînd)*: E frumoasă?

Mogîrdici: Cum să nu?... Cam groscioară, cam otova, că nu ai ști unde i-ar fi mijlocul... Mîinile,

- ca țurloaiele mele... Și obrajii rumeni și tari,
 să spargi nuci cu cărămida... E zidită din plin
 și ai ce săruta... Și bună, bună, ca smântina...
 Eu îi ziceam „hai!“ ea „hai!“... Of! ~~mi e~~ dragă,
 Sandomir dragă!... Să fie trei ani de ~~cînd~~ cînd n-am
 văzut-o, mititica!...
- S a n d o m i r: E româncă?
- M o g î r d i c i: Da, săsoaică? Doamne, iartă-mă!...
 Din Săcele... Am lăsat-o la un sac cu anul...
 Ce rîzi? Cînd vornicul Groza își trase oștile,
 eu îi zisei: „Mă duc, Marie!“ și mă înecară lacră-
 mile. Și ea: „D-apoi oi umbla sănătos.“ Și mă
 privi blînd ca un vițel... Ce rîzi?... Că n-o fi
 ca boieroaicele voastre... să le faci mototol,
 ca p-un ștergar, și să le bagi în sîn! Mă crezi?...
 Eu n-o puteam ridica de jos... Că sus ar fi
 rămas de nu s-ar fi pus ea jos... U! u! bat-o
 focu și norocu!
- S a n d o m i r (*rizînd*): Și e cu anu?
- M o g î r d i c i: Ai?... Cu anu, firește... n-o să fie
 cu ziua!

SCENA II

Mogîrdici, Sandomir, Corbea și
 Cremene.

- 25 C r e m e n e: A, ce mai faci, Mogîrdici?... Sandomir:
 Să fie patru ani de cînd nu v-am văzut... Cum
 o duci cu băutura?
- M o g î r d i c i: Slavă Domnului... adevărat Domnu-
 lui... Ne-am lăsat și eu de ea, și ea de mine...
- 30 C r e m e n e: Cine-ar fi zis?...
 M o g î r d i c i: Vodă a zis... Și ce vrea vodă aia e!...
 Că mă luă și mă dete pe mîna a trei pui de
 zmei... Pîine, brînză, apă și cal... Și trei săptă-
 mîni mă goniră legat de cal. În ziua întîia,
 maică, măculița mea, crezui că murisem... A
 doua zi, murisem și înviasem... Și după trei
 35 săptămîni, ușurel ca o pană...

- C r e m e n e: Mare minune!...
- S a n d o m i r: Dintr-un bleau să stoarcă aur! (*Corbea surîde.*)
- M o g î r d i c i: Ce, mă mutule, nu este așa?
- 5 C o r b e a: De n-ar fi fost vodă cum e, tu ai fi fost cum erai...
- M o g î r d i c i: Bine, călare, călare... O pornirăm în secuiume. Pe mine mă puse în streajea întâia, cu cercetașii, să vestim care pe unde e... Copoi alergînd
- 10 de colo-colo, pe dîmburi, prin mocirle, prin stușișuri... Pămîntul mi se părea ca-n palmă... Dădui de dușmani, închisei ochii. Mă repezii, fără să vreau, cu vro douăzeci de voinici, ca într-o ocnă. Îi spărserăm. A doua oară ținu
- 15 ochii deschiși cît putui. Și „hea” ei, „hea” și eu. Îi risipirăm... Azi așa, mîine așa, pînă mă deprinsei cu moartea și începui să trăiesc. Pe noi, moldovenii, ne-a fost așezat Dumnezeu așa, că, de voim să trăim, să învățăm să murim...
- 20 La rînd... fiecare... Că, de-ți vine rîndul, zvîrli mîinile într-o parte, pui capul la pămînt, și pace... Ia să vă spui eu una... N-o s-o credeți... De frică, îndrăznesc... În fitece noapte îmi zic: „Mîine am să mor!” „Ei și dacă ai muri, ce?”
- 25 C o r b e a: Așa te vreau, Mogîrdici!
- M o g î r d i c i (*ca și cum ar juca*): He-he-he!
- C r e m e n e: Nu pricep așa prefacere.
- M o g î r d i c i: Ce nu pricepi tu?... De mult n-ai văzut pe vodă Rareș!... Cînd se uită, măsoară.
- 30 Face semn unuia să iasă. Țintește ochii ca păcura. Și zice: „Viața ta, ca și a mea dopotrivă. De ce ți-e frică?... Să nu mergi de voi rămînea la urmă”... Și-și ține cuvîntul... Ei, mă flăcăi,
- 35 mă, ce[e] lumea asta? Au un mușuroi de furnici, au un cîrd de șoimi. Dupe cum e vodă, e și țara! Că nu e țară ticăloasă nicăieri. Ci domn, crai, chezar, ticăloși. Eu, bețivul de pe vremea lui Ștefăniță, ajunsesei miașul cu scările de fier supt Petru-vodă...
- 40 C r e m e n e: Da' cin' te-a sărutat pe obraz?

- Mogîrdici: La Feldioara, un cavaler, turnat în fer, c-o sabie dreaptă și grea... Și m-am repezit, lac de sînge, pe el... că auzii pe vornicul Groza... „Snopește-l, Mogîrdici, snopește-l!“ Ah! vornicul Groza e și mare! Dar să-l vezi la mînie! Ca un uriaș să năpustește! Dupe ce fărîmarăm oastea craiului Ferdinand, am zăcut la Feldioara ca la două săptămîni... că de nu zăceam n-aș fi dat peste Maria...
- 5
- Sandomir (*rizînd*): A! îi ticluiește cărți...
Cremene: Știi să scrii?
Mogîrdici: E, e... ceac-pac... nu ca logofătul Toader!
- Cremene: Mie nu mi-a intrat în cap...
- 10
- Sandomir: Dacă nu iubești...
Corbea (*pe gînduri*): Și dacă ai iubi?
Sandomir: Ce nu face omul cînd iubește! Omul deștept e mai deștept, nărodul e mai nărod. Omul deștept... nu știe carte? Să pomeneste într-o bună zi scriînd. Nărodul merge pe calea bătută? Să pomeneste dînd în gropi...
- 20
- Sandomir: Ei, pe la voi cum fuse, Cremene?
Cremene: Cum să fie? Ca pe la tătari... I-am bătut? S-au dus în puștiuri. Ne-au bătut? Am tulit-o înapoi. Și iar i-am bătut, și iar ne-a bătut, și iar i-am bătut, plîă au căzut la pace... Și-am intrat la dragoste c-o tătarcă...
- 25
- Mogîrdici: Ptiu! Spurcatule!
Cremene: Nu cum crezi tu... O fetișcană mărunță, subțirică, cu nițel păr bălai, cu ochi mici-mici, pornind de la tîmple în jos. Șase luni a rîs fără să-mi dau seama de ce. Cînd fu să plecăm, eu o sărutai...
- 30
- Mogîrdici: Și eu am sărutat pe Maria... zău așa!
- 35
- Cremene: ...și ea-mi zise: „Tu, moldavska... he, he... (*semn că se duce*) și tu“... (*Semn că nu se mai întoarce.*) Și începu să plîngă, să plîngă...
- 40
- Mogîrdici: Maria n-a plîns... De ce n-a fi plîns? (*Rîsete.*)

- C r e m e n e: O luarăm înapoi. Ea, binișor, se aținu de oblîncu șelei, și merse, și oftă, ca la două ceasuri. Scoase din sîn o turtă albă, mi-o dăte și-mi făcu semn... „Moldavska... îm... îm“...
- 5 O sărutai. Închise ochii și mă sărută. O lăsai în drum și pornii. Mă uitai îndărăt. Ea, acolo. Tîrziu, întorsei capul. Ea, ca o mogîldeată, acolo. Pînă n-o mai văzui... Și așa!... Dar tu, Corbeo, cum făcurăți la Obertin?
- 10 *(Mogîrdici se uită să nu vie Petru Rareș.)*
- C o r b e a: La Obertin ne bătu Dumnezeu, nu leșii. Că s-arătă pe cer o stea cu coadă, cu coada încotro vine Moldova și cu capul luminos încotro cade Polonia. Și Tarnovski, hatmanul
- 15 leșilor, plăti bocitoare să căineze p-ai noștri că vor fi bătuți... Cum află Petru-vodă, le trase vergele la spate și le luă la goană. Dădu bătălia și pierdurăm... Eu căzusem... A treia zi mă deșteptă o nălucă blîndă, blîndă... o!
- 20 S a n d o m i r: Așa a fost să fie.
C r e m e n e: Da, ce e cu năluca ceea, Corbeo?
C o r b e a: Nu știu.
S a n d o m i r: Era frumoasă?
C o r b e a: Da.
- 25 M o g î r d i c i: Era bălaie?
C o r b e a: Da.
S a n d o m i r: O iubești?
C o r b e a: Î...
S a n d o m i r: Ai mai văzut-o?
- 30 C o r b e a: Da.
C r e m e n e: I-ai vorbit?
C o r b e a: Nu.
M o g î r d i c i: Ba eu, s-o văz p-a mea, toată ziua i-aș vorbi. I-aș zice: „Hai!“ Și mi-ar răspunde:
- 35 „Hai!“ *(Sandomir și Cremene rîd.)* Ce rîdeți?
C r e m e n e: Și ce faceți în tabără?
S a n d o m i r: Muncim.
M o g î r d i c i: Ne trudim ciolanele să nu să deprindă cu lenea. *(În stînga se aude zgomot.)*
- 40 Vine! *(Citeșipatru șed drepți.)*

SCENA III

Petru Rareș, logofătul Baloș, vistier-
nicul Matiaș, spătarul Sandru, doftorul
Șmil și cei de mai sus.

- 5 (Petru Rareș, cu brațul drept înfășurat, și dupe el
vin boierii.)
- Petru Rareș (*iși scoate coiful. Se vede o șuviță
de păr alb*): Bine, Corbea? (*Corbea tace și dă
din cap. Rareș suride.*) Bine, Sandomir?
- 10 Sandomir: Să trăiești, măria-ta!
- Petru Rareș: (*neconținut gesticulează cu mina
a rănită*): Semeni cu tat-tău. Da, da, ai cu
cine semăna.
- Logofătul Baloș: Începe și el... ce să facă?
- 15 Petru Rareș: La luptă pui capul în piept și te
duci, și-n urma ta, ceata, și-ncotro s-aude
„bu-bu-bu“, acolo ești și tu și ceata ta. Tocmai
ca tat-tău. Neamul Bubuiugilor... Mogîrdici,
bine? Mai... (*Semn că trage la măsea.*)
- 20 Mogîrdici (*rușinat și sfios*): A! nu, măria-ta!
- Petru Rareș (*lui Cremene*): A!... Tu cine ești?...
Î... Miasul Cremene... De patru ani nu te-am
văzut... Ba, da... v-ați purtat bine... Mai ales
două cete de țărani... V-ați coborît prin Buceag?
- 25 Ați vînat cai sălbatici?
- Cremene: Vînat, măria-ta.
- Petru Rareș: Ce-ați ucis mai mult?
- Cremene: Armăsari, măria-ta.
- Petru Rareș: Așa e... Ca și oamenii, armăsarii
- 30 trec în fața primejdiii, și cu copitele lor, de trei
ori ca copita calului nostru, bat tina pe loc,
în ploaia săgeților, pînă să nomolesc și-i prind
tătarii cu arcanele.
- Cremene: Și-i mănîncă la chefuri mari...
- 35 Petru Rareș: A, da, să zice că au carne dulce,
și tătarii au carne spurcată... (*Îl bate pe umăr.*)
Bine... Bine... O! dacă toți ostașii mei ar fi ca
voi... aș lua Buda, și-n locul steagului verde cu
cornul de lună pe turnurile ei ar filffi papurul
- 40 Moldovei!

- Logofătul Baloș: Au să fie, că au de unde învăța.
- Șmil: Dacă-mi dai voie... Nu tot cu mînul ăl rănit... Încă cinci-șase zile... doar n-a fi foc...
- 5 Petru Rareș: Te-am adus din Crîm ca să... De ce veniși trei zile dupe... O! Săraca Maria, doamna tineretelor mele chinuite!... Să uit... Să mă gîndesc la Elena Despotovna... Și nu pot să uit...
- 10 Vistiernicul Matiaș: Dacă omulși-ar aduce aminte de toate în fitece clipă, pe lume n-ar mai fi decît spînzurați și nebuni...
- Petru Rareș: Da, da... Te-am adus din Crîm să-mi fii slugă, și tu mi-ești stăpîn, Șmil...
- 15 Șmil: Cine slujește e stăpînul adevărat. Sluga face ce vrea sau ce poate. Stăpînul primește, că n-are încotro. Va să zică, el suferă ca să-l slujească altul în loc să se slujească singur. Care va să zică, stăpînul e slugă și sluga stăpîn... Și dacă ți-e slugă Martin și Neacșu, de ce n-aș fi eu stăpîn pe mîna care te doare? Cînd te slujesc acolo unde te doare, măria-ta te supui... Cine e stăpîn și cine e sluga?
- Petru Rareș: Tu, Șmil... glumind strecori adevărurile...
- 25 Spătarul Șandru: Dar cînd măria-sa poruncește să-ți... (*Semn că-i taie capul.*) Cine e stăpîn și cine e slugă?
- Șmil (*ride*): Măria-sa e slugă, căci binevoiește a-mi lua de pe umeri ceea ce nu-mi face trebuință. (*Sever.*) Nu cu aia, nu cu aia... Măria-ta... Am să ți-o leg de gît...
- Petru Rareș (*surizînd*): Șmil, așa vorbeai cu părintele meu, Ștefan cel Mare?
- 35 Șmil: A!... Ștefan?... Ștefan era bătrîn și eu tînăr... Măria-ta ești tînăr...
- Petru Rareș: O! tînăr!
- Șmil: ...și eu butrîn. Pe vremea lui Ștefan, de m-ar fi tăiat, mi-ar fi părut rău. Pe vremea măriei-tale... aș scăpa d-o belea. Pe Ștefan nu-l căutam
- 40

eu, ci mai mult el pe mine. O singură dată a
țipat, când l-am ars la picior, și atunci a avut
tăria să se prefacă că spune cum a țipat tatăl
său Bogdan, ucis la Răuseni... Măria-ta gemi
uneori...

5

P e t r u R a r e ș: Gem, dar rabd.

Ș m i l: Rabzi, dar gemi.

P e t r u R a r e ș: A... acela era un sfânt!

Ș m i l: Care stăpînea durerea.

10 P e t r u R a r e ș: Și eu sunt un om...

Ș m i l: Luptînd cu durerea... (Lui Baloș.) Grozav
seamănă cu taică-său!

P e t r u R a r e ș: O! Șmil, Șmil...

15 Ș m i l: Iar cu aia?... Dumnezeu a făcut pe om cumpă-
nit, că de l-ai tăia în două, ce ar fi într-o parte
ar fi și-n cealaltă. Doi ochi, două urechi, două
picioare, două mini. De se îmbolnăvește un
ochi, vezi cu celălalt, de se bolnăvește un picior,
apeși mai mult pe celălalt, și de surzești d-o
20 ureche, auzi cu cealaltă... Măria-ta faci ca un
surd de o ureche, care ș-ar pleca urechea a surdă
ca să auză șoaptele...

P e t r u R a r e ș (zîmbînd): Ei, cum e asta, Șmil?

25 Ș m i l: Cum să fie? Mai mișcă și cu stînga, nu tot
cu dreapta... Crezi că Dumnezeu ți-a atîrnat
pe stînga degeaba?

P e t r u R a r e ș: Copiii, doftorii și femeile, stăpîni
noștri... Cîți suntem, Corbea?

C o r b e a: Trei...

30 P e t r u R a r e ș: Și cu cinci ai lui Cremene, fac?

C o r b e a: Trei și cinci...

P e t r u R a r e ș: Trei mii cinci sute... Zgîrcit la
vorbe, adevărat ostaș... Lucrează flăcăii?... Nu
puneți buștenii groși... Să treacă Suceava cum
35 or putea... Și călăreții de cîte trei ori pe zi...

M o g î r d i c i: Cî e timpul bun...

P e t r u R a r e ș: Cî e apa mare... Baloș... (Întinde
mîna stîngă.)

L o g o f ă t u l B a l o ș: Iacă-le, măria-ta.

40

(Îi dă 4 pergamente cu 4 peceți roșii.)

P e t r u R a r e ș : Corbea... Sunt patru sineturi pe
cari le dau la patru cete de țărani, boierindu-i
pentru purtarea lor cea falnică. Viteji au fost,
5 viteji-i fac. Ceata lui Pistrițu, a lui Fuior, a
lui Stîncă și-a lui Buză-Lată. Îi pui în stăpî-
nire ohavnică asupra moșiilor și pustiurilor ce le
grăiesc la fitece sinet pentru fitece ceată. D-aci
10 înainte să fie oameni slobozi, ei și urmașii
lor. Mîine vor primi postav de vestminte, cai
domnești, frîuri și sei cu scări de fier. Duceți-vă,
adunați-i și citiți-le... Șmil... (*Îi face semn să
iasă.*)

(*Vin din dreapta vornicul Groza, Trotușanu și
pîrcălabul Liciu.*)

15

SCENA IV

P e t r u R a r e ș , logofătul B a l o ș , vistier-
nicul M a t i a ș , spătarul Ș a n d r u , vornicul
G r o z a , T r o t u ș a n u și pîrcălabul L i c i u .

P e t r u R a r e ș : Venirăți... Vine și doamna?
20 P î r c ă l a b u l L i c i u : Da, măria-ta.
P e t r u R a r e ș : Turcu a plecat?
V o r n i c u l G r o z a : Plecă, măria-ta.
P e t r u R a r e ș : Să se ducă... Turci, lacomi, nu
se mai satură. Și nu vor dar, ci vor...
25 L o g o f ă t u l B a l o ș : Haraciul pe patru ani...
P e t r u R a r e ș : Cum?
L o g o f ă t u l B a l o ș : Merge p-al cincelea de
cînd...
P e t r u R a r e ș : Meargă și p-al zecelea... peșcheș,
30 dar, da... haraci, plată de supus... nu!
L o g o f ă t u l B a l o ș : Haraci ne cer...
P e t r u R a r e ș : Nici peșcheș!... A m cheltuit des-
tul cu Ungaria, cu Polonia și cu tătarii... O!
de ce nu se unește creștinătatea supt chezarul
35 Carol și nu pornește ca un potop să prididească
puterile lui Soliman și să azvîrle pe necre-
dincioși dincolo de mările frumoase și grecești!

- Bani, bani, pentru sultan, pentru vizir, pentru pașale... O țară de vîndut... și le cumpără pe toate! Banii ne trebuie să plătim joldul ostașilor, să clădim locașe pentru iertarea păcatelor noastre și pentru cei ce vor veni după noi, ca să ne cinstească știindu-ne cine-am fost... Împodobeste Voronețul, zidește din pajiște Pobrata, biserica Sfîntului Dumitru din Suceava, biserica Uspeniei din Baia, Sfînta Parascheva din Tîrgu-Frumos, biserica din Hîrlău, Mînăstirea Secul din Munții Neamțului, dă ce-i trebuie bisericei piscupale din Vad... Banii să isprăvesc... Și d-aș avea, n-aș da turcului măcar de l-aș vedea cu ochii scurși!
- 5
- 10
- 15 **Vornicul Groza** (*trage sabia*): Să-i dăm...
Spătarul Șandru: Pînă n-o mai putea!
Petru Rareș: O, dacă obștea creștinilor s-ar aduna într-un sobor, i-aș spune eu cîte păcate are și de ce-și bate joc de ea fiara din Țarigrad...
- 20 **Pîrcălabul Liciu**: Aș sluji cu dragă inimă cu steagul nemțesc, spaniol or franțuzesc, pe dasupra prapurului nostru...
Trotușanu: Visuri...
Petru Rareș: Cine nu visează nu vede. Cine nu vede nu se apără. Cine nu se apără piere... Și pentru cei sortiți pieirei nu ne răcim gura degeaba...
- 25 **Trotușanu**: Viața este un vis...
Petru Rareș: Vis... cînd se sfîrșește viața...
30 Dar ce lăsăm dupe noi urmașilor noștri e și-un fapt, și-un drept, și-o putere de-a trăi... Moștenitorii noștri nu ne vor măsura viața dupe bucuriile ei, ci dupe jertfele pe care le-am făcut știind că ne jertfim pentru bucuriile lor... Eu m-am
35 suit pe Ceahlău și-am făcut ochii roată, și-am plîns ascultînd, ca în vis, jalea aceluiași neam risipit la trei coroane deosebite... În Ardeal să lasă pe trei văi — a Someșului, a Mureșului și-a Oltului — moldoveni sadea... M-am tras pe
40 munte-n jos și-am privit pe trecătoarea Oituzului ca pe-o fereastră și-am visat! Și-am biruit

la Feldioara, la Braşau, la Cetatea-de-Baltă,
la Ciceiu, la Rodna, la Unguraş, la Bistriţa,
oştile craiului Ferdinand şi-ale chezarului Carol.
Am stăpînit Ardealul, şi n-am ieşit din el decît
5 ameninţat de bunul meu prieten Ianăş Zapolia... eh!... că să plînge turcului... ah! turcu!...
de nu mă voi întoarce acasă la mine. Nu vă
uitaţi c-am fost cînd cu Ferdinand, cînd cu
10 Zapolia, întîi cu Ferdinand, apoi cu Zapolia,
şi iar cu Ferdinand, şi iar cu Zapolia... Am
înşelat ca să nu fiu înşelat! Mi-e totuna au cu
Zapolia, au cu Ferdinand. Numai să deprind
pe moldoveni să se plimbe d-a cîndea muntelui
15 ca la ei acasă!... Că ar fi vro primejdie d-ar fi
Ferdinand pe scaunul Ungariei, fiind fratele
chezarului care împărăţeş e peste atîtea limbi
şi neamuri?... Năluciri!... Să ne apropiem noi
de chezar, să-i scurtăm din drum, luînd Ardea-
20 lul!... O! eu am visat! Să viseze şi urmaşii
mei!

V i s t i e r n i c u l M a t i a ş: Ai făptuit... Ferdi-
nand îţi întăreşte stăpînirea Bistriţei, a Rod-
nei, a Ciceiului, a Unguraşului, a Cetăţii-de-
Baltă, cu satele lor dimprejur.

25 P e t r u R a r e ş: Am adăogat la visele marelui
Ştefan şi visul meu! Am moştenit Ciceiul şi
Cetatea-de-Baltă, am crescut moştenirea cu
Rodna, cu Unguraşul şi cu Bistriţa... Ah! Şmil,
Şmil, vindecă-mi mîna, că am de lucru cu leşii...
30 Pocuţia, cea cu 300 de sate şi 50 de tîrguri,
e-a noastră!... Ah! (*Se plimbă agitat.*)

T r o t u ş a n u: Norod mic, vise mari...

V o r n i c u l G r o z a: Şiit! Taci!

35 P e t r u R a r e ş (*tresare*): Mic eşti tu! Moldova
nu e mică!... Neamul care să crede mic se mic-
şorează!... În lume nu poţi trăi cerşind, căci
nu e loc de pomană pentru cerşetori!

T r o t u ş a n u: Să se împlinească rîndurile... prea
au pierit mulţi...

40 P e t r u R a r e ş: Să nu număraţi şi să nu vă numă-
raţi! E cin' să numere!... Uf!... Duceţi-vă şi

rînduiți, c-au să pice copiii lui Gritti... (*Boierii ies prin stînga.*) Eeee, Trotușanu e mîhnit... nu e slujbă pentru el!... Și mai sunt și alți boieri... hî!...

5

SCENA V

Petru Rareș, Genunea și mai tîrziu
Șmil.

- Genunea (*intră prin dreapta, bate din picioare și-i pune mînele la ochi*): Te-am speriat!
- 10 Petru Rareș: Oh, mi-a sărit inima!
Genunea: Cine sunt eu?
Petru Rareș: Tu?... Baba Dolca.
Genunea: Nu.
Petru Rareș: Oana...
- 15 Genunea: Nu... Are să vie.
Petru Rareș: Despotovna!
Genunea: Nu...
Petru Rareș: Ei, cin' să fie... cin' să fie?...
Genunea: Nu ghicești?
- 20 Petru Rareș (*rizînd*): Dacă te-ascunzi...
Genunea (*iși ia mînele de la ochi*): Eu sunt, măria-ta!
Petru Rareș: Tu?... Tu ești o pasăre măiastră care iei grijile și dai bucuriile.
- 25 Genunea: Eu?... O! ho! ho! (*Sare repede la Rareș și dă să-i ia mîna.*) A, nu p-asta... că mi-a zis Șmil p-astălaltă... (*Îi sărută mîna. Rareș o sărută pe obraz. Genunea îl sărută repede pe obraz.*)
- 30 Petru Rareș: A?... Ce-ai făcut?
Genunea: N-am făcut bine, măria-ta?
Petru Rareș: Așa face numai doamna Elena...
Genunea: Așa face numai doamna Elena... Și de ce face numai Despotovna?
- 35 Petru Rareș: Fiîndcă m-am cununat cu ea, Nunea... cu tine...
Genunea: Da, cu mine nu te-ai cununat...

- Petru Rareș: Al nu mai începe... Te spui tă-
tănă-tău să te-astîmpere, că ești neastîmpă-
rată...
- Genunea: O, i-am spus tatii de mult...
- 5 Petru Rareș: Ei, și ce ți-a zis?
Genunea: M-a certat... Mi-a spus că măria-ta
ești mare și eu sunt mică, că ești stăpîn și eu
sunt roabă, că ești bărbat și eu fată...
- 10 Petru Rareș: Ei, și tu ce-ai zis?
Genunea: Ce să zic? nimic... Toate le știam fără
să mi le fi spus nimeni...
- Petru Rareș: Ascultă, Nunea!... Cum veniși
înaintea celorlalte?
- Genunea: Călare...
- 15 Petru Rareș: Călare?... Voinicește?
Genunea: Da... voinicește...
- Petru Rareș: Am să te fac miaș de viteji, ca pe
Sandomir...
- Genunea: Ah! ce bine-mi pare!... Tata mi-a făgă-
duit că mîine mă face viteaz, și pururea mîine
20 e azi, și nu mai vine mîine, și mereu așa... El
rîde și mie-mi vine să plîng... Vreau, măria-ta,
cu măria-ta la război!
- Petru Rareș: La război?... O! războiul e crîn-
cen și tu ești fragedă. La război e urlet, și nîn-
chezat de cai, și țipete de oameni, și lacrimi,
25 și sînge, că doi munți de s-ar izbi în capete,
n-ar fi așa de cumplit...
- Genunea: Te văz orunde întorc ochii... Și de-
îchiz te văz și mai bine... Cînd mă culc, zic
în gînd: „Doamne, dă domnului nostru biruință
asupra dușmanilor noștri, viață nesfîrșită și
30 fericire... neturburată cu Elena Despotovna,
doamna noastră!”
- 35 Petru Rareș: Da, da, neturburată...
Genunea: Și mi-apari și mai frumos, și mai vi-
teaz...
- Petru Rareș: Nunea, tu știi ce simți?
Genunea: Eu, ce simț?
- 40 Petru Rareș: Tu știi ce vrei?
Genunea: Nimic, să te privesc...

- Petru Rareș: Du-te, Nunea, du-te... Or nu.
(*O ia de mâini și să uită drept în dreptul ochilor ei.*) Tu știi că am doamnă?...
- Genunea: Da...
- 5 Petru Rareș: ...că am copii?...
- Genunea: Da...
- Petru Rareș: ...că sunt... privește bine... că sunt bătrîn...
- Genunea: A, nu...
- 10 Petru Rareș: ...că tu ești fata celui mai credincios și celui mai mare din sfetnicii mei?...
- Genunea: Da...
- Petru Rareș: ...că tu ești fecioară...
- Genunea: Da... da...
- 15 Petru Rareș: Ei, atunci, ce vrei?
- Genunea: Să te văz biruind cum biruiși d-atîtea ori...
- Petru Rareș: Sunt ostaș... dar sunt domn!...
Vino încoa, Nunea, să te sărut... (*O sărută în creștet și-și lasă capul pe capul ei.*) Dumnezeu mi-a primit rugăciunea mea pornită din inimă curată... Mi-a gonit patima care se ivise pe furis... și-n sufletul meu a revărsat pace și liniște! (*O sărută din nou.*) M-ai înțeles, Nunea?
- 20 Genunea: Da, măria-ta, da!
- 25 Petru Rareș: E, ai să mergi la război...
- Genunea: Cu măria-ta...
- Petru Rareș: Cu mine... Roagă-te de Șmil să-mi îndrepte mîna... și gata...
- 30 Genunea: Unde e Șmil?... Șmil!... (*Șmil vine prin dreapta.*)
- Șmil: Cine mă cheamă?... D-ta, Nunea?
- Genunea: Mîna domnului la loc, degrab', să sufli și să-i treacă...
- 35 Șmil (*surizînd*): Sufli în foc cînd să stinge, și focul s-aprinde degrab'... Mîna domnului nu s-aprinde... ea trebuie să se prinză încet, încetișor... Dumneata știi să țezi pînză?
- Genunea: Da, știu...
- 40 Șmil: Ce-ai gândi de mine cînd ți-aș aduce tort în jurubițe și ți-aș zice: „Nunea, pînă mîine să fie cămașa gata?”

- Genunea: Să urzesc, să pui pe sul, să țes, să nălbesc, să croiesc, să cos... Aș gândi că ești nebun...
- 5 Șmil: Că sunt nebun?... Iu nu gândesc așa de dumneata. Iu am răbdare și aștept să urzească, să țeasă, să nălbească rana domnului. Și peste șase zile... când cămașa va fi gata... voi sufla și-i va trece într-o clipă...
- Genunea: Cine țese rana domnului?
- 10 Șmil: Eu știu? Poate Al-de-sus... Știu că țese și pînza e gata mai curînd sau mai tîrziu... Ca la femeii... Una vrednică, alta leneșe... Una în două săptămîni n-are ce-alege... alteia, două luni... și-i mai trebuie încă două...
- Petru Rareș: Ai înțeles, Nunea?
- 15 Genunea: Rana... pînza... Nimic...
- Șmil: Da' ce trebuie?... Tînră ești, frumoasă ești, cuminte, nu știu... Ce-i trebuie?... Ce-i trebuie ei nu e treaba mea... și treaba mea nu-i trebuie ei...
- 20 Petru Rareș: Șmil...
- Șmil: Iacă, ascult...
- Petru Rareș: Ce-ai face tu dacă o păsărică ar zbura din colivia vecinului în brațele tale?
- 25 Șmil: D-ar fi frumoasă, i-aș smulge cîteva pene... și aș duce-o iar în colivia vecinului.
- Petru Rareș: Și dă ar veni iarăși?
- Șmil (*rizînd*): Ar veni iarăși?... Las' să vie... Dacă-i place...
- Genunea: A, nu, șase zile... prea mult.
- 30 Petru Rareș: E, și dacă păsărica n-ar pricepe ce vorbim...
- Șmil: N-ar pricepe ea... (*Se uită la Genunea. Ridică din umeri.*)
- Petru Rareș: Și dacă vecinul ți-ar fi prietenul cel mai bun... și tu domnul țării?...
- 35 Șmil: Iu... (*se uită la Genunea*) i-aș zice: Genunea...
- Genunea: Ce e, Șmil?
- Șmil (*o dă la o parte*): Iu i-aș zice așa... Vin să te sărut, și aș săruta-o cum sărutați voi pe Maica Domnului...
- 40 Genunea: Pe mine?

Petru Rareș: ~~Așa~~ am făcut și eu cu ea...

Genunea: Cu mine?

5 Petru Rareș: **Da**, cu tine! (*O îmbrățișează. Apar din dreapta Elena-doamna, Oana, Nastasia, Dolca, hatmanul Mihai, Crasneș și Cosma. Petru Rareș o lasă repede pe Genunea.*) Deși n-aș fi avut de ce...

Șmil: Norii pătează cerul pentru cei de jos...

SCENA VI

10 Petru Rareș, Genunea, Șmil, Elena-Doamna, Oana, Nastasia, Dolca, hatmanul Mihai, Crasneș, Cosma și mai pe urmă Corbea.

15 Oana (*să repede la domn și-i sărută mîna*): A, frațele meu ăl bun și domnul nostru ăl mare, cînd te uiți tu la mine, mi-aduc aminte că tu și cu mine suntem din aceeași mămă și din același tată; tu zămislit dupe o biruință și eu înainte d-a birui... Și de aceea ieșiși tu băiat și eu fată. Frumoasele tale plete, cum le-au încărunțit grijele țării...

20 Elena-Doamna: Doamne (*îi sărută mîna, o sărută pe obraji*) îmi lăsaî copiii jucîndu-se d-a ostașii... Iliușcă trînti pe Ștefănel și Ștefănel voi să muște pe Iliușcă... Îl oprii: „Nu, mamă, că nu e la război”. Și el, cu lacrimile-n ochi: „Să nu afle tata!” O! Despotovna, părăsiși astfel pe copii pentru asemenea sărutări... Ce fericită ești!

30 Genunea: Ce fericită ești!

Elena-Doamna: Nu-i așa, Nunea?

Petru Rareș: Și Dolca de ce s-a ținut dupe voi ca un ciine bătrîn și credincios?

35 Elena-Doamna: De azi-dimineață, ne-a zis, aci mie, aci Oanei, aci Nastasiei: „Să mă duceți la domn, c-am să-i vorbesc”. Și ea, care nu mai vede, vorbește de vedenii.

Nastasia: Nu vede și-a început să nu mai auză.

- Petru Rareș: Bunico, vino-ncoa.
 Dolca (*tremurînd*): Parcă auz glasul lui...
 Petru Rareș: Nu într-acolo, bunico... Aci...
 Așa...
- 5 Dolca (*tremurînd*): Să sărut mîna lui Petru, fiul
 lui Ștefan, nepotul lui Alexandru, ctitorii
 Moldovei...
 Petru Rareș: Nu... nu așa, bunico...
 Dolca (*îi pipăie mîna rănită*): Inelul cu pecetea...
 10 mîna...
 Petru Rareș: A, bunico, mă doare...
 Dolca: Eu ți-am pricinuit durerea?
 Ș m i l: Tu nu mai ești pricină nici de dureri, nici de
 bucurii...
- 15 Dolca: Ce-ai zis, măria-ta?
 Petru Rareș: Ce te-adoce, bunico?
 Dolca (*tremurînd*): Azi-noapte — cum piroteam
 cu cojoaca în spinare — odată se făcu lumină,
 și-un înger pică din cer, și-mi zise: „Spune
 20 domnului să nu-i taie, să nu-i spînzure, să nu-i
 tragă în țeapă, să nu-i otrăvească, să nu-i
 înece“. Și mi-a zis: „Spune domnului să se
 strîngă de pe drumuri, ca să nu se-ntoarcă și
 biruitor și biruit“ Și pieri și îngerul și lumina...
 25 E poruncă de la cel care poruncește celor văzute
 și nevăzute, și ține pămîntul pe ape, și nu i-ar
 fi întru nimic să-l sufle ca p-un gunoi din
 palmă... Să m-ascuți, maică, că nu m-ascuți
 pe mine!
- 30 Cosma: Cam greu ce vrei dumneata, mătușe...
 Crasneș: Să nu se întoarcă biruitor și biruit...
 (*Elena-doamna și Nastasia se închină.*)
- Petru Rareș (*pe gînduri*): Ce vă închinați?
 Credeți ce spune bătrîna?
- 35 Elena - D o a m n a: A, nu, măria-ta, dar vorbele
 ei...
 N a s t a s i a: Și cum stă!
 Dolca (*cu ochii spre cer*): I-am spus... I-am spus...
 (*Elena-doamna se vîră în Petru Rareș. Genunea îl
 ia de pulpana vesmîntului.*)
- 40

- 5 Ş m i l : Urmele unei case prădate de tîlhari... La început nu-i cunoaştem şi ne jucăm cu ei, pe urmă le facem cunoştinţă şi ne plac, şi-i chemăm, şi vin... apoi se-nmulţesc şi stau pe capul nostru, şi încep să ne fure, şi în cele din urmă ne jefuiesc...
- E l e n a - D o a m n a : Cine, Şmil?
- Ş m i l : Tîlharii...
- E l e n a - D o a m n a : Care tîlhari?
- 10 Ş m i l : Ai care-ţi plac şi dumitale... şi-mi sunt cam grei mie... Ai care te fac pe dumneata aşa de frumoasă şi pe mine aşa de urît... Anii, măria-ta... anii, care i-au prădat auzul, văzul, mirosul şi minţile!
- 15 P e t r u R a r e ş (*pe gânduri, caută*): Să nu-i tai, să nu-i spînzur... Ți... (*Să duce la o peşteră. Priveşte. Să gîndeşte.*) A! să vie Corbea!... Bunico, ce-ai visat se va izbîndi.
- 20 D o l c a (*tremurînd*): N-am visat, am văzut... Şi ce văz, de cînd nu mai văz, se împlineşte...
- (*Intră Corbea şi, zărînd pe Genunea, încremeneşte.*)
- P e t r u R a r e ş : Corbea, ai vrun ostaş zidar?... Unde te uiţi?...
- C o r b e a : Cum, măria-ta?
- 25 P e t r u R a r e ş (*răstît*): E vrun ostaş zidar?
- C o r b e a : Nu, măria-ta, nici un ostaş nu e zidar... Sunt mai mulţi care au fost zidari şi sunt ostaşi... Unul a zidit la meterezele Ciceiului din porunca vlădichii de la Vad.. dar vlădica de la Vad a luat pe Vlad din Ciceu şi l-a pus ostaş...
- 30 P e t r u R a r e ş (*zîmbînd*): Să te ferească Dumnezeu de mutul care vorbeşte!... Ei, mă omule, ai un ostaş — fie şi Vlad al vlădichii de la Vad — care să zidească această bortă?
- 35 C o r b e a : Am!
- P e t r u R a r e ş : Să vie încoa, cu mistrie, cu pietre şi cu moloz...
- 40 (*Corbea iese repede prin dreapta. Vin şi ceilalţi boieri.*)

SCENA VII

Cei de sus și logofătul Baloș, vornicul Groza, vistiernicul Matiaș, Andrea, Antonio, un călău și mai mulți iunaci.

- 5 Logofătul Baloș: S-apropie, măria-ta...
 Vistiernicul Matiaș: Să văd... și n-au să se mai vadă!
 Elena-Doamna: Vin talienii?
 Genunea: Vin?
- 10 Oana (*din multime*): Nu li se vede fața, cernită ca și sufletele lor... Orice-au făcut, Dumnezeu să le ierte păcatele!
 Șmil: Nu să poate, măria-ta, fără să-i judeci...
 Petru Rareș: Cum, să-i osîndesc fără judecată?
- 15 Șmil: Și dacă nu i-ai osîndi?
 Petru Rareș: Mă osîndesc ei pe mine!
 Vornicul Groza: Sabia a căzut. Și ei, venind încoa, sunt ca niște osîndiți care ar merge cu capetele în mâini la înmormîntarea lor...
- 20 Petru Rareș: Să plece călăul! (*Călăul se duce.*)
 Vornicul Groza: De ce?
 Șmil: Să se ducă la dracu, să-i ceară capul pe tip-sie...

- 25 (*Intră cei doi fii ai lui Gritti, Andrea și Antonio, legați cu mâinele la spate și cu zăbrance negre lăsate pe fețe. Dupe ei, un zidar, cu mistria, ciocanul și găleata cu moloz. Doi ostași i-aduc pietre. Mogirdici comandă alaiul. Un ungur dăce pe o tavă capul lui Gritti, acoperit cu un ștergar. Să opresc. Ungurul pune jos capul lui Gritti. Din multime s-aude un oftat.*)
- 30

- Petru Rareș (*dezvelește capul lui Gritti*): E capul lui Gritti...
 Mai mulți: A! al lui Gritti?
- 35 Petru Rareș: ...ocîrmuitorul turcesc al Ungariei... D-ar fi fost capul lui plin de minte ca buzunarile lui de bani, ar fi rîs și azi, ș-ar fi povestit, cu strălucirea lui ușoară, întîmplările din serai și plimbările de pe Vosfor și de pe mările furioase și schimbătoare la față! Și
- 40

- d-ar putea să miște buzele, cum curge din șipot apă nesfârșită, așa ar năvăli minciunile cu înfățișarea adevărului! (*Ungurul îi dă o scrisoare.*) De la Zapolia? S-o citim... „Îți trimet capul, plin de deșertăciuni, al lui Gritti“...
- 5 Ș m i l: Nu știu dacă a fost vrodată mai deșert ca acum!
- 10 P e t r u R a r e ș: Când a urmărit ca, din cămătar venețian, să-și puie pe cap coroana lui Matiaș Corvin... (*Citește.*) „Îți trimit capul, plin de deșertăciuni, al lui Gritti; fă și tu copiilor lui ce-am făcut eu tatălui lor“...
- 15 E l e n a - D o a m n a (*cu milă*): Păcat! Sunt tineri!
- G e n u n e a: Nalți și subțiri!
- O a n a: Ca două făclii stinse sau care se vor stinge!
- P e t r u R a r e ș (*se uită la femei, apoi citește*):
 ...„A căzut capul aceluia care vroia să fie craiul Ungariei; să cază și capetele acelora cari au voit să fie“
- 20 O a n a: Ce să fie?
- P e t r u R a r e ș: Să vă spuie Matiaș!
- V i s t i e r n i c u l M a t i a ș: Am aci scrisul vlădichii de Lund, împuternicitul chezarului Carol. (*Scoate scrisoarea.*) În ea glăsuiește chezarul. (*Citește.*) ...„Băgați de seamă că Poarta urmărește să puie crai Ungariei pe sluga sa Gritti și pe copiii lui voievozi“...
- 25 E l e n a - D o a m n a: Unde?
- 30 V i s t i e r n i c u l M a t i a ș (*citește*): ...„Pe Andreea în Muntenia și pe Antonio în Moldova“...
- T o ț i: A! a!
- L o g o f ă t u l B a l o ș: Să vie călăul!
- V o r n i c u l G r o z a: Călăul sunt eu!
- 35 P e t r u R a r e ș: Nu, nici sabie, nici braț moldovenesc... Luați-le fearele... Andreea, Antonio, intrați aici... (*Le arată peștera.*) ...Dați-le două cuțite... Meștere zidar, astupă intrarea...
- A n d r e a: Ah! *Dio mio!*¹

¹ Dumnezeuul meu! (it.)

A n t o n i o: *Madonna mia, aiutaci!*¹ (*Se coboară în peșteră.*)

5 P e t r u R a r e ș: Și de vi se va urî cu viața, orcînd puteți muri... Și spuneți Dolchii că nu i-am tăiat, nu i-am spînzurat, nu i-am tras în țeapă, nu i-am otrăvit și nu i-am înecat...

(*Toți pleacă capul. Zidarul lucrează.*)

¹ Sfîntă Fecioară, ajută-ne! (it.).

5 O dumbravă de stejari aproape de vărsarea Cirimușului în Prut. În față, o rariște. Un cort. În depărtare se văd malurile Prutului. Trunchi de copaci răsturnați.

SCENA I

Genunea, un ostaș rănit, Corbea,
mai târziu, Șmil.

10 Genunea (*c-o carte de rugăciuni*): Dau să mă rog și-mi alunecă ochii pe rînduri... Gîndul, la mîinele lui aspre care mîngîie așa de potolit. O, Doamne, îndură-te, apără și păzește pe domnul țării...

Un ostaș (*rănit, vine din stînga*): Olecuță de vin...
15 Genunea: Îndată... (*Îi dă ulcica.*) Te doare?
Ostașul: Nu mă doare... Mă ia cu sfîrșeală de la lingurea... Mulțumim...

(*Se duce. Corbea vine din dreapta.*)

Genunea: A! Corbea... Iar dumneata?
20 Corbea (*răsuflă repede*): Iar...
Genunea: Cauți pe domn?
Corbea: Nu... nu pe domn...
Genunea: Pe vornic?
Corbea: Nici pe vornic...
25 Genunea: Pe tata?

- Cor be a: Nici pe logofătul Baloș...
 Gen une a: Ei, pe cine cauți?
 Cor be a: Caut pe cineva... M-a trimes...
 Gen une a: Cin' te-a trimis?
 Cor be a: Am uitat cine m-a trimes...
 Gen une a (*surizînd*): Suflă ca un cal dupe ce-a
 ridicat la deal o povară...
 Cor be a: Da, suflu, mai greu ca armăsarul care mă
 duse-n spinare.
 10 Gen une a: Stai... (*I-arată un copac.*) Să-ți dau
 nițel vin...
 Cor be a: Mulțumim, stau...
 Gen une a: Poftim, bea...
 Cor be a (*aduce oala la gură*): Am băut, mulțu-
 15 mim...
 Gen une a: Ai venit repede?
 Cor be a: Foarte repede...
 Gen une a: De departe?
 Cor be a: O, de departe...
 20 Gen une a: Dincotro?
 Cor be a: Dincolo... ba nu, de la apus... nici de
 la apus...
 Gen une a (*surizînd*): Ai fi venind de undeva...
 Cor be a: Mi-am uitat ca pămîntul... Să mă odih-
 25 nesc... Mi-a luat Dumnezeu mințile...
 Gen une a (*pune mîna pe mîna lui*): Ce căldură
 ai!
 Cor be a: Da, am căldură...
 Gen une a: Și cum ți să bate inima!
 30 Cor be a: Da, îmi bate...
 Gen une a: Să te fi certat domnul?
 Cor be a: Niciodată nu m-a certat domnul...
 Gen une a: Parcă ieșiși din bătălie...
 Cor be a: În bătălie n-am inimă...
 35 Gen une a: Ei, ce ți s-a întîmplat?
 Cor be a: O, nimic...
 Gen une a (*privindu-l lung*): Corbeo, și alaltăieri
 nu știai de unde vii și ți să bătea inima...
 Cor be a: Alaltăieri?... Am venit încet... și dodată
 40 o trudă din senin...

- Genunea: Alaltăieri... bine... Dar azi?... Fiindcă
veniși repede și de departe?
- Corbea: Să vede... Stai, Nunea!... De ce nu stai?
- 5 Genunea: Dumneata ești ostenit, eu nu sunt
ostenită...
- Corbea: Stai... fiindcă... nu ești ostenită...
- Genunea (*surizînd*): Mai departe or mai aproape?
- Corbea: Unde vrei, Nunea...
- Genunea: Ciudat!... Dumitale ți-e frică de răz-
10 boi?
- Corbea: Mie?... O, nu!
- Genunea: Dar îți place?
- Corbea: Nu știu... De-i place domnului, îmi place
și mie...
- 15 Genunea: Atunci... povestește-mi cum te-ai bătut
la Feldioara...
- Corbea: M-am bătut cum se bate...
- Genunea: Spune-mi peste cîți ostași erai, cum i-ai
20 dus, cum ai luat prapurul crăiesc, cum ai fost
rănit, unde, cine te-a îngrijit... așa...
- Corbea: Să fi avut ca la o sută. Eu mergeam înainte
și ei dupe mine, pînă am ajuns la ăl cu pra-
purul. L-am pălit și i-am luat prapurul. Vor-
nicul Groza mi-a zis: „Ce faci, Corbeo?” „Ce să
25 fac?”... M-a înșfăcat și... nu mai știu... M-am
pomenit într-un cort oblojit la genuchiu stîng,
la umărul drept și la cap... Și m-a îngrijit Dum-
nezeu... Nu știu să povestesc...
- Genunea (*rizînd*): Spune-mi un basm...
- 30 Corbea: Basmul e ce s-a întîmplat altora, și eu nu
știu să înșir ce mi s-a întîmplat mie...
- Genunea (*rizînd*): Nu știi nici unul?
- Corbea: Ba... aș ști unul...
- Genunea: E, spune-mi-l...
- 35 Corbea: Aș ști unul... c-o fată frumoasă, frumoasă,
de înghețau apele, și c-un băiat nalt și urît...
- Genunea: Dacă era nalt, nu era urît...
- Corbea: ...care să bătea cu zmeii și cu săcuii...
- Genunea (*rizînd*): Cu cine?
- 40 Corbea: ...cu zmeii și cu... Muma-Pădurii... și-i
biruia...

- Genunea: A, dacă se bătea și-i bătea nu era urît...
Corbea: ...căci iubea pe fata frumoasă-frumoasă...
și ea nu-l iubea...
Genunea: Ce proastă!
5 Corbea: ...și nici nu aflase că băiatul o iubea...
Genunea: Ce neroadă!
Corbea: ...și băiatul nu-i spunea...
Genunea: Ce prost!
Corbea: ...că-i era frică...
10 Genunea: O! ce nerod!
Corbea: ...pînă a murit mai mult vrînd ca ne-
vrînd...
Genunea: Săracul!
Corbea: Și fata, aflînd de cîte se petrecuseră, a
15 plîns... a plîns... Și-atît.
Genunea: Săraca! Și de ce-i era lui frică să-i
spuie?
Corbea: Vezi că ea era de neam și el un biet țaran
ajuns dupe multe și multe...
20 Genunea: Și dacă era țaran? Era viteaz, nu era
de rînd.
Corbea: Și-avea mîinile aspre și pîrlite, și-ale ei
erau albe și rumene...
Genunea: Ș-ale domnului sunt aspre... și sunt
25 așa de bune, că toată ziua le-aș săruta...
Corbea (*tresărînd*): Și el bănuia că ea iubea pe
altul...
Genunea: Cum iubea pe altul?
Corbea: Cum să iubește...
30 Genunea: Cine-i spusese?
Corbea: Nimeni... Simțise el...
Genunea: Și ea era iubită de ăl pe care-l iubea?
Corbea: Nu știu...
Genunea: Ce tristă poveste!
35 Corbea: Dacă nu știu alta mai veselă... Te rog,
dă-mi olecuță de vin...

(Genunea să duce să-i aducă. Corbea se uită dupe ea.)

- Genunea: Poftim, Corbea... Nu bei?
Corbea: Nu... nu mi-e sete...
40 Genunea: Ziseși că...

Corbea (*emoționat*): Mi s-a părut... Se va sfîrși curînd...

Genunea: Ce să se sfîrșească?

Corbea: Povestea mea...

5 Genunea: Nu s-a sfîrșit?

Corbea: Nu încă... Mai e...

Genunea: N-a pierit el? Nu l-a plîns ea? Ce mai e?

(*S-aude zgomot. Vine Mogîrdici și Sandomir.*)

SCENA II

10 Genunea, Corbea, Sandomir și Mogîrdici. Mai tîrziu, Șmil.

(*Mogîrdici și Sandomir vin din partea stîngă. Se opresc puțin și privesc la Genunea și Corbea. Mogîrdici e cu o cicatrice proaspătă.*)

15 Mogîrdici (*lui Sandomir*): Frumoasă de pică, o icoană... Sărutăm dreapta.

Sandomir: Și p-a stîngă...

Mogîrdici: P-amîndouă...

Genunea: Dincotro?

20 Mogîrdici: D-aci, de lingă dumbravă... (*Lui Corbea.*) Și tu ce te plîmbi așa?

Corbea: Așa mă plîmb eu...

Mogîrdici: Eu de ce nu mă plîmb?

Genunea (*rîzînd*): Apoi dumneata ești...

25 Mogîrdici: Sunt... de ce să nu fiu? Ce te uiți așa?... Nu-mi șade bine?... Cam răzbuzată creștătura asta... Că mi-a zis doftorul Șmil:

30 „Nu pune muna, că nu ești cupil. A! o să te faci urît ca dracu!” „Ei, parc-ar fi obrazul lui vodă!” zic eu. „Și dacă n-o să fie... nu e al dumitale?” „Și dacă e al meu, ce?” zic eu. Că

Maria mi-a spus: „No, că nu face gnignica, că borbatul să nu hie mai slut ca Ducă-se-n-pustii”. (*Sandomir și Genunea rîd.*) Și Maria e

35 țeapănă, și grasă, e dintr-o „slană”, cum zice ea.

- Genunea (*rizînd*): Cine e Maria?
 Mogîrdici (*arătînd pe Sandomir*): Să-ți spuie el,
 că el știe...
 Sandomir (*rizînd*): Iubita lui...
 5 Genunea: Așaaa... așa, bădiță Mogîrdici?
 Mogîrdici: Ba vezi că nu... Dacă m-a ales ea
 pe mine! Ca un mal... Din ea ai tăia și-ai face
 patru ca dumneata...
 Genunea (*rizînd*): Ș-o iubești?
 10 Mogîrdici: Cum să nu?... S-ar putea?...
 Și anul ăsta i-am scris... Maria, lângă Feldioara,
 la Zierer sasul, cu anul băgată...
 Genunea (*ride*): Și de cînd n-ai văzut-o?
 Mogîrdici: Merge p-al șaptelea...
 15 Genunea (*rizînd*): De șapte ani?... Și-ți scrie?
 Mogîrdici: Niciodată!
 Genunea (*rizînd*): S-o fi măritat?
 Mogîrdici: Treaba ei...
 Genunea (*rizînd*): O fi murit?
 20 Mogîrdici: Dumnezeu s-o ierte!
 Genunea (*rizînd*): Atunci, cum o iubești?
 Mogîrdici: Iacă, iacă, iacă... Ce rîzi? Ce e de
 rîs?... Iacă bine!... De cîte ori îmi cade cîte-o
 puică în palmă, eu mă gîndesc la Maria și mi
 25 să pare...
 Corbea (*aspru*): Mogîrdici!
 Mogîrdici: Ei, asta e! Genunea a venit cu noi
 ș-a noastră e... S-a deprins ea, că multe a auzit...
 Genunea: Și rugăciuni, și sudălmi...
 30 Mogîrdici (*scoate un petec de piele*): Sandomir,
 ia uită-te tu... bine-oi fi scris?
 Sandomir: „Dagă Maie, tot gasă ești, să nu te
 mai îngăși.” (*Ride.*) Lipsesc toate rițele...
 Mogîrdici: Iacă... Iacă... Și ce rîdeți?... (*Ge-
 35 nuneii.*) Eu riz de rița dumitale?... Ia citește,
 Corbea... or tu nu știi să citești?
 Corbea: Am învățat și eu...
 Sandomir: De cînd?
 Mogîrdici: De cînd iubește... Corbea... e bălaie,
 40 smeadă sau roșcodană? Vădană sau fată mare?
 Corbea: Te ții de fleacuri... om bătrîn...

- Mogîrdici: Eu, bătrîn?... Acum să văz pe Maria, și grozav aş întineri!... Nu te supăra, Corbeo, că viața ostaşului ce e? Ca fulgul pe apă, ca frunzele codrului... Vine toamna... rînduri-rînduri se scutură... Și ne vine rîndul și nouă...
5 De n-am șagui, ne-am alege cu zile pustii și-am închide ochii fără pic de mîngîiere... Adu mîna... Tu ești trist... Nu știi ce ai... Te-ai schimbat... Înainte nu vorbeai și erai vesel...
10 Acum vorbești și suferi...
Corbea (*trist, îi dă mîna*): Să ne iertăm, Mogîrdici...
Mogîrdici: Să ne iertăm? De ce să ne iertăm?
Genunea: De ce să vă iertați?... I-ai făcut ceva?
15 Ți-a făcut ceva?
Corbea: Iubirea e tăria oștirii...
Sandomir: Are dreptate... Eu iubesc pe vitejii mei și mă bat voios, ostașii mei pe mine și mă scot din nevoi...
20 Mogîrdici: Vodă nu fu p-aici?
Genunea (*îngrijată*): De ieri s-a dus cu niște izvoade și n-a mai venit...
Mogîrdici: Scoate izvoade? Pregătește nunta!
Corbea (*tresărind*): Unde mi-s mințile?... Pe domn
25 căutam... (*Iese repede prin stînga.*)
Genunea: Ciudat... bietul Corbea!
Sandomir: Ca și cum n-ar fi în mințile lui...
Genunea: Și mi-a spus o poveste tristă, tristă...
30 Un băiat care iubea pe o fată, și nu-i spunea, și-i era frică... Povestea nu era tristă, el era trist... De v-aș spune-o, ați rîde...
Mogîrdici: Eu bănuiesc c-ar fi...
Genunea: Ce bănuiești, Mogîrdici?
Mogîrdici: Dumneata mă întrebi?
35 Genunea (*pe gînduri*): De ce nu?
Mogîrdici: Să mă încredințez eu, și-ți spui...
Genunea: Să te încredințezi?... Nu s-a sfîrșit povestea lui?... Ah! tristă fu povestea pe care mi-o spuse.
- 40 (*S-aude zgomot. Șmil intră prin dreapta. Genunea îi iese înainte.*)

Mogîrdici: Mă Sandomir... Corbea iubește pe sor-ta!

Sandomir: Oare?... Așa să fie?

Genunea: Șmil...

5 Șmil: Nunea...

Genunea: Ai mulți?

Șmil: De la hărța din urmă vro douăzeci... Eu nu știu ce le fac, că li se închid rănile ca și cum ai cîrpi o rochie ruptă...

10 Genunea: Să te sărut, Șmil...

Șmil: Și de ce să mă săruți? Iu sunt bătrîn... Iu să te sărut pe dumneata...

Genunea: Că-i îngrijești bine... (*Îl sărută.*)

15 Șmil: Intră fără să se vaiete... Unul cu mîna ruptă, altul cu falca zdrelită... Și ies fluierînd... P-un biet... cum îi zice... așa... iunac, l-au adus leorcă de sînge... coastele rupte... măruntaiele borșite... Și n-a scos un oftat... L-am îngrijit — nu zic bine, nu zic rău — cît am putut, cît am știut... N-a vrut Dumnezeu... Ieri noapte mi-a zis: „Șezi la capul meu ș-aprinde o iască“.

20 Am aprins. A mișcat buzele ca și cum s-ar ruga... S-a închinat ca voi... A întors capul... A răsuflat adînc... Și și-a dat sufletul... O! viteji sunt moldovenii cum n-am mai văzut!... Și Mogîrdici a fost pe la mine... o! ho! ho!

25 Mogîrdici (*imitînd pe Șmil*): Și Mogîrdici a fost pe la mine...

Șmil: Al dracului ca cupilul lui tat-său...

30 Mogîrdici: Ca cupilul lui tat-său...

Șmil: Cum mă mișcam de lîngă el, el cu muna haț!
(*Să ciupește de obraz.*)

Mogîrdici: El cu muna haț!

35 Șmil: Parcă-l mînca ceva... Pînă s-a făcut ca un drac!

Mogîrdici: Taci! că-mi amintești de Maria!

Șmil: Ce Marie?

40 Mogîrdici: Ce, nu știi?... Brașoveanca, de... lîngă Feldioara... la Zierer sasu... băgată cu anu...

- Şmil: Bagă-te tu la dracu cu anu, nu cu luna...
 Sandomir (*rizind*): Nu te supăra, Şmil...
 Genunea (*rizind*): Aşa e Mogîrdici, vesel şi nebun...
- 5 Şmil: El s-a făcut mai urît ca dracu... Nu mă pot uita la el!
 Mogîrdici (*să repede şi ia pe Şmil în braţe*): Şmilică, neică...
- 10 Şmil: Lasă-mă, lasă-mă... Să nu spui la cineva că te-am îngrijit iu...
 Mogîrdici: Dar ce am, bre omule?
 Şmil: Dar ce n-ai?... Cu barba ca un Țap, cu părul necisălat, cu ochii ca de broscoi şi cu obrajii rupți... Ai, ai, ți-e mai mare mila de sufletul lui dac-o fi avînd suflet...
- 15 Genunea: O, Şmil, Şmil...
 Şmil: Lasă-l, Nunea, că nu m-ascultă... Să nu te mai bulnăvești... Să te duci dracului de pomană, scărnaghia dracului!... Aşa bulnav nu-mi trebuie!
- 20 Mogîrdici: Dacă mă rănește, mă?
 Şmil: Şi tot la obrazu ăla... Întoarce tu şi p-ălălalt, c-aşa scrie la voi la evanghelie... Î... urît ești!... Păcat că nu mai am făşii curate...
- 25 Genunea: Făşii curate? Stai... (*Se duce şi caută în cort.*)
 (*Mogîrdici ia pe Şmil de barbă.*)
- Mogîrdici: Şmil... Şmilică...
 Şmil: Că d-astea ești un nebun bun...
- 30 Genunea (*vine cu albituri în mini*): Şmil... mai am două cămăşi curate... Sunt de in... Le dăruiesc răniților tăi...
 Şmil: Cum să poate? Dumitale nu-ți trebuie? Şi cum să le fac?
- 35 Genunea (*rupîndu-le*): Aşa!
 Şmil (*emoționat*): O! Doamne, Doamne, își dă şi cămaşa de pe ea ca să aline durerile moldovenilor! Sfîntă țară în care cresc bărbați așa de

viteji și femei așa de bune! (*Șmil ia cămășile, o sărută pe frunte și să duce prin dreapta. S-aude buciuumul.*)

Genunea: Vine domnul!

5

SCENA III

Petru Rareș, logofătul Baloș, vornicul Groza, vistiernicul Matiaș, pîrcălabul Liciu, Genunea, Mogîrdici și Sandomir.

- 10 Petru Rareș (*îmbrăcat în zale*): Genunea, credea că nu mai viu? (*O sărută.*)
Genunea: Mai degrab' aş crede că nu m-am născut decît să crez că luceafărul dimineții apune și nu mai răsare, că domnul Moldovei să duce și nu se mai întoarce!
- 15 Petru Rareș: Baloș, tu visași cînd zămisliși pe copilul ista, și-ți întrecuși visul cu ființa ce făptuiși... Păcat că n-a fost băiat și-ar fi fost mai păcat să nu fie femeie!
- 20 Logofătul Baloș: ...Bat-o s-o bată de copilă... Ei îi plac neodihna, frămîntările și războiul...
Petru Rareș (*către Mogîrdici*): Dar tu?... Mă-ă! Ce te-ai schimbat?
- 25 Mogîrdici: Așa pai eu, mai frumos, de două zile, măria-ta.
Petru Rareș (*surizînd*): Cîți ai?
Mogîrdici: 700 fără 5. Unul și unul. Mă duc, se duc, biruim sau vecinica pomenire...
- 30 Petru Rareș (*făcîndu-le semn să iasă*): Mogîrdici, Sandomir, fiți gata, cu mîna pe friie, cu picioarele în scări... (*Se duc prin dreapta.*) Nici o știre de la hatmanul Mihu?
- Vornicul Groza: Nimic... S-a dat afund...
35 Petru Rareș (*îngrijat*): Cu 10.000 de oameni?... Ce să fie?... A, nimic... Boieri, cînd credeți că ne vom izbi cu leșii?... Genunea, stai, du-te, cum vrei...

- Genunea: Ascult nu numai de vorba, ci și de glasul măriei-tale... (*Iese prin stînga.*)
- Petru Rareș: E, cînd?
- Logofătul Baloș: Mîine, poimîne...
- 5 Vornicul Groza: Sabia gata, am șters-o de sîngele d-acum două săptămîni...
- Vistiernicul Matiaș: După izvoadele măriei-tale, ce chibzuiești?
- Petru Rareș: Eu am întocmit izvodul, dar
- 10 bătălia n-atîrnă de buzduganul meu.
- Vistiernicul Matiaș: N-aș crede că cercețașii măriei-tale să nu-ți fi adus vești pe care noi nu le cunoaștem...
- Petru Rareș: Ieri ieșii din tabără, cu noaptea-n
- 15 cap, și mă întorsei pe dîra pe care am tras-o de la Obertin... eh!... încoa. Luai pe Corbea. Întîlnii un sat. Ardea. Nici un om. Trecui cîmpia cu bălării cît cînepa. Al doilea sat. Cenușe rece. Nici un om. Urmele noastre le suflase vîntul.
- 20 Satele pîrjolite arătau pe unde trecuserăm. Mă oprii. Corbea descălecă. Urechea la pămînt. „Parcă-mi slomnește.“ Și scutură din cap. Descălecai și ascultai și eu. Nimic. Mă uitai la Corbea. Un suris de pe altă lume. „Măria-ta, ți-aduc știri de te întorci înapoi.“ „Bine.“ Dis-
- 25 păru ca o săgeată. Mă întorsei. Îl așteptai, dincoace de Prut, toată noaptea. Împiedicai calul. Mă pusei pe brînci. Și dus a fost... Privii la stele pînă-mi căzu ploapele și adormii... Azi-dimineață mă deșteptai, mă uitai, nimic. Mă
- 30 închinai pentru sufletul lui Corbea... Pîteni calului... Măsurai încă o dată cîmpul unde ar fi să stea bătălia... Ei, cînd ne vom bate?
- Vornicul Groza: Cînd poruncești, măria-ta!
- 35 Petru Rareș: Chiar acum!... Nu e un ceas de cînd veni Corbea...
- Vornicul Groza: A venit? O! săracu!
- Petru Rareș: Nu credeam ochilor. „Corbea?“
- 40 „Da, măria-ta, și leșii s-apropie, sunt la o poștă d-aici“... „Cîți să fie?“ „Ca la șapte mii.“ „Toți călări?“ „Toți în fier și pe cai mari.“ „Pușcași

- au?" „Nu.“ „Să-i momim... Pe cin' să trimeț
c-o momeală bună?" „Pe mine!“ „Tu? Ostenit
și galben... nu se poate!“ „Sunt roșu și se poate!“
5 Vorbi răstit. Mă uitai lung. „Crede-mă, măria-
ta, să poate!“ De data asta, rugător. „Bine!
Ia 500 de călăreți sprinteni, ieși înaintea leșilor
și momește-i. Înaintezi cu gândul de fugă;
nu te-apropii prea mult, să nu te învăluie;
10 te desfășuri și te strîngi; o iei îndărăt și iar
te-ntorci... Ș-așa i-aduci pîn' la povîrnișul văii
și îți dai drumul pe supt perdeaua pădurei.“
„Am înțeles.“ Și se făcu nevăzut.
- V o r n i c u l G r o z a : O ! Sireacu !
- 15 P e t r u R a r e ș : La stînga, pădurea de stejari ;
la dreapta, rosătură, bahnă, mocirlă, stufiș,
baltă ; în fund, pădurice și mărăciniș, dese ca
tîrnul... Aci, piota cu arcurile... Cîți avem ?
- V o r n i c u l G r o z a : O mie cinci sute.
- P e t r u R a r e ș : Numeri și pe morți...
- 20 V o r n i c u l G r o z a : Am împlinit golurile...
- P e t r u R a r e ș : Da ?
- V o r n i c u l G r o z a : Vezi bine !
- P e t r u R a r e ș : Vitejii, cu caii de frîu, să se stre-
coare prin pădurea de stejari pîn' la culmea
25 dealului care coboară oblu. Acolo s-aștepte pe
leșii cari vor da devale ; să încalece și să cază
în coasta și în spatele lor. Asta e treabă de om,
și viclean, și viteaz, și hotărît. Ce gîndim cu
răceală să făptuiască cu căldură... Ce credeți ?
- 30 V o r n i c u l G r o z a : Logofătul Baloș e și viteaz,
și hotărît.
- L o g o f ă t u l B a l o ș : Ba, vornicul Groza. Cred
ostașii în el mai mult decît în mine. Să porun-
cească, eu mă supui. Voi chibzuiți, eu mă bat.
- 35 V o i p r a ș t i e , e u p i a t r ă .
- P e t r u R a r e ș : Biine!... Groza ia p-ai lui Sando-
mir, p-ai lui Cremene, p-ai lui Burlă și p-ai
Spînului, 1.800 de viteji. Tu să pai mai mult
decît să fii și să nu fii decît în clipa hotărîtoare.
- 40 Pîrcălabul Liciu să rînduiască arcașii în pădu-
rice, și să plouă săgețile, dar...

- Pîrcălabul Liciu: Ca ploaia de la munte...
Să răpăie și să se oprească, și iar să răpăie, și
iar să se oprească...
- Petru Rareș: Așa, bătrîne, așa, tătucă, așa...
- 5 Logofătul Baloș: Rămîn ai lui Mogîrdici...
Petru Rareș: Și eu ce să fac?
Logofătul Baloș: Ai chibzuit... să stai
doparte...
- 10 Vornicul Groza: Eu și cu Baloș le cădem în
spate și-i vînturăm la vale, între pădure și
bahnă, și-i ducem pînă la fund. Aci Liciu îi
împroașcă cu săgețile. Vor căuta scăpare. Rosă-
tura de oi le stă deschisă. Vor năpădi cu caii
lor greoi în bahnă, în mocirlă, în stuhărai, în
15 baltă...
- Petru Rareș: Leșii ar putea să mai facă două în-
vîrtituri: una spre pădure — la dreapta lor
cum vin — alta împotriva ta...
- 20 Vornicul Groza: În pădure sunt topiți...
Liciu...
- Pîrcălabul Liciu: Scot arcașii din crîng,
învîrtindu-i ca o poartă care s-ar închide...
Arcurile jos... Mîna pe toporiști... Ei călări,
abia strecurîndu-se prin pădure, noi, pe jos,
25 dupe copaci, alergînd, lovînd, în coaste, în
spate...
- Petru Rareș (*lui Groza*): Să nu se-ntoarcă
împotriva ta...
- Vornicul Groza: Nu se poate!
- 30 Petru Rareș: Lupii, încolțiți, năpustesc asupra
vînătorilor...
- Vornicul Groza: Nu se poate!
- Petru Rareș: Să zicem că s-ar putea...
- Vornicul Groza: Nu zic!
- 35 Petru Rareș: Bagă de seamă, Groza, bagă de
seamă!
- Vornicul Groza: Pornit, și prin ziduri! Îi
sparg și-i risipesc, în pădure sau în bahnă!
- 40 Vistiernicul Matiaș (*supărat*): Bine, voi
bine, dar eu?

- Petru Rareș: Tu, Mogîrdici, să rămîneți...
rămii și eu!... (*Către Baloș și Groza.*) Și să dați
chiote. Chiotul aprinde închipuirea; omul pare
5 mai mare, oamenii par mai mulți, sporește
crezul și dă biruință!
- Logofătul Baloș (*trage sabia*): Bu-bu-bu...
- Petru Rareș: Acum să jurăm (*toți trag săbiile
și le încrucșează*) pe apă, pe pîine, pe soare și
10 pe sfînta Troiță că vom lupta, nu ca boierii
Moldovei, ci ca fiarele Libanului!
- Toți: Jurăm!
- Petru Rareș: Un ceas de cînd se duse Corbea...
Matiaș, să vie Mogîrdici... (*Matiaș iese prin
stînga.*) Voi... (*Se duc prin dreapta.*)
- 15 Logofătul Baloș (*dintre copaci*): Bu-bu-
buuu!
- Petru Rareș: O! neamul Bubuiugilor... Căci
n-are Moldova boieri numai ca tine și țărani
numai ca Corbea!

20

SCENA IV

Petru Rareș, Genunea, mai în urmă,
Șmil și Mogîrdici.

- Genunea (*vine repede din dreapta*): Doamne...
- 25 Petru Rareș (*o sărută*): Ce sunt măririle și
slava alătura de farmecile tale? Amăgiri...
deșertăciuni...
- Genunea: O, doamne!
- 30 Petru Rareș (*dus pe gînduri*): Și cînd mă gîn-
desc că d-atîtea ori am strîns în brațele mele
această comoară, mîinele mele nu s-au poleit?
Nu s-a scuturat nimic din podoaba ta asupra
bărbății mele?... Așa ar gîndi, avîndu-te aici,
orice tînăr... eu sunt ostaș și domn!... Groza
35 să strecoară prin pădure... Cine ți-a dăruit
ochii și luminile care picură, încotro se duc,
două rotocoale mai senine ca cerul și mai albas-
tre ca floarea inului?

242

- Genunea: O, bată-i focul de ochi...
- Petru Rareș (*pe gânduri*): Liciu împânzește crîngul...
- Genunea: Ce zici, măria-ta?
- 5 Petru Rareș: Zic că tu ești cel mai frumos copil din lume, și, d-ai avea aripi, ai zbura în văzduh!... Vin ai?
- Genunea (*repede*): Să-ți dau?
- 10 Petru Rareș: Corbea, încăierîndu-se, apropie încăierarea...
- Genunea: Cum?
- Petru Rareș: Zic să dai răniților, să prinză la inimă...
- Genunea (*cu bărdaca în mină*): Am dat la cîți au venit... Bea...
- 15 Petru Rareș: Ferește-te să nu-ți sorb și mîna... (*Bea.*) Sandomir, nu așa de repede...
- Genunea (*uitîndu-se împrejur*): Sandomir?... Nu-l văz pe Sandomir...
- 20 Petru Rareș: Și-ar trebui ca ochii tăi să pătrunză codrii și zidurile... frumusețea lor să netezească calea și mîngierea lor s-apropie totul... Mai degrab', Matiaș!
- Genunea: Ce ai, măria-ta? Vorbești și te gîndești...
- 25 Petru Rareș: Să vorbesc pe negîndite?
- Genunea: Vreau să zic că te fură gîndurile...
- Petru Rareș: Mă gîndesc că omul nu știe cînd îi vine ceasul... N-auzi un ropot de cai?
- 30 Genunea (*cu frică*): Nu... nu auz...
- Petru Rareș: O mișună prin pădure, și crengi rupte, și frunze călcate?
- Genunea (*ascultă*): De loc...
- Petru Rareș: Pune urechea la pămînt... sau nu...
35 Obrajii tăi s-ar coborî mai jos ca tălpile mele, și Dumnezeu a pus obrazii tăi mai presus de scaunul pe care stau eu... (*Tresărind.*) Nu-i vezi?
- Genunea (*înfricoșată*): O! măria-ta, ce ai?
- 40 Petru Rareș: Ostenit... Ast-noapte n-am dormit...

- Genunea (*îi sărută mîna și i-o mîngîie*): Culcă-te oleacă, măria-ta...
- Petru Rareș: Să mă culc?... Tocmai cînd norodul îmi strigă: „Sus, că ești domn!“...
- 5 Genunea (*o trec lăcrămile*): Aș vrea... dar nu mai vreau nimic...
- Petru Rareș: Ba să vrei ceva: să biruim! (*Genunea tresare. Mogîrdici vine din dreapta.*) Ai venit?
- 10 Mogîrdici (*concentrat*): Am...
- Petru Rareș: Căii, odihniți?
- Mogîrdici: Mîncăți, odihniți, înșeoăți.
- Petru Rareș: Poruncă să încalcece...
- Mogîrdici: Poruncit.
- 15 Petru Rareș: Căii mei...
- Mogîrdici: Pregătiți...
- Petru Rareș: Să-i aducă.
- Mogîrdici: Adus.
- Petru Rareș: Patru?
- 20 Mogîrdici: Patru.
- Petru Rareș: Să te ții gata, să pornim...
- Genunea (*chinuită de griji*): Unde, Mogîrdici?
- Mogîrdici (*uitîndu-se repede la domn*): La nuntă.
- Genunea: Ce nuntă?
- 25 Mogîrdici: A mea!
- Genunea (*supărată*): Altădată spuneai, glumeai, acum: patru? Patru!... Ai? Am!... Și fața cruntă...
- Petru Rareș: Ca la nunta lui...
- 30 Mogîrdici: Mă cunună vodă!
- Genunea: De ce așa descurți și de repezi la cuvînt?
- Mogîrdici: Mă grăbesc, ca la nuntă, n-am vreme...
- Petru Rareș: Pleacă și să m-aștepți.
- 35 Mogîrdici: Cu bine, măria-ta!
- Petru Rareș: Să dea Dumnezeu!
- Mogîrdici: Amin! (*Se duce repede prin dreapta.*)
- Genunea: O! doamne, crezi că sunt copil?

(*Șmil vine din stînga.*)

- 40 Petru Rareș: Șmil, nu prea ai de lucru.

- Ș m i l: Dacă împărătești și peste lei și peste miei...
Sănătoși? lei!... Răniți? miei!... Îi leg? Iar
zmei... Unul nu mai e în cortul de adăpost...
De ce s-au grăbit?
- 5 P e t r u R a r e ș: Calanuntă...Cunun pe Mogîrdici...
Ș m i l (*rizînd*): O, frumos ginere... n-am ce zice...
P e t r u R a r e ș: O, viteaz soldat!
Ș m i l: Să nu-și sperie mireasa...
- 10 P e t r u R a r e ș: O ia cu binișorul... De nu?... Re-
pede, în goana calului. Și să face frumos, că o
mie de oameni întorc capul dupe el! De zece
ori am chefuit la nunta lui Mogîrdici!
- Ș m i l: Ce spui?... D-atîtea ori s-a însurat?
G e n u n e a: Și se-nsoară și Mogîrdici, și Cremene, și
15 Sandomir, și Baloș...
- Ș m i l: O!
G e n u n e a: ...și vornicu Groza, și vistiernicul Ma-
tiaș...
- Ș m i l: Alei!
20 G e n u n e a: ...și pîrcălabul Liciu...
Ș m i l: Și moșneagul cela?
G e n u n e a: ...și măria-sa Petru-vodă...
- Ș m i l (*rizînd*): Oameni însurați și bătrîni... Încai,
25 la voi, n-o să se știe care să fie socru, ginerele
or tatăl? Sandomir și logofătul Baloș! Ei, și
dacă s-ar zăpăci miresele? Are să între fata la
tata și mama la băiat... A, se pricep ele mai
bine... Să duc amîndouă la Sandomir... (*Încet
Genunii.*) La ce ascultă?
- 30 G e n u n e a: Să înceapă lăutarii...
Ș m i l: Ei, nu zice fleacuri, Nunea... Ce vorbești
așa, fără să rîzi?
- P e t r u R a r e ș: Ascultați...
Ș m i l: Iacă, ascult...
- 35 P e t r u R a r e ș: N-auziți nimic?
G e n u n e a: Nimic...
P e t r u R a r e ș: Un vuiet ca de mare răscolită..
Oh! d-ar izbuti Corbea...
- G e n u n e a: Corbea?
- 40 P e t r u R a r e ș: ...să-i vîre ca-ntr-o albie...
G e n u n e a (*pe gînduri*): Povestea nu s-a sfîrșit?

- Petru Rareș: ...l-aș face spătar...
- Genunea (*inspirată*): Va izbuti, măria-ta!...
Povestea nu s-a isprăvit!
- Petru Rareș: Ah!... Pocuția este a mea!
- 5 Șmil: Nu ești, măria-ta, Petru-vodă... și dumneata, Nunea, fata lui Baloș? Eu nu vă înțeleg!
- Petru Rareș: Ia!... O răpăială!
- Genunea: Da, da...
- 10 Șmil: E vîntul, măria-ta!
- Petru Rareș: Ce vînt?...
- Șmil (*la o parte*): Și fata și vodă, să juri că n-ar fi în mințile lor... Doi nebuni... La asta nu mă pricep...
- 15 Genunea: S-ar auzi și glasuri...
- Petru Rareș: Nu încă...
- Șmil: Aude și glasuri... dar cînd o auzi și măria-sa?
- Petru Rareș (*pune urechea la pămînt*): Ascultă, Nunea!
- 20 Genunea (*pune urechea la pămînt*): Ascult!
- Șmil: E, vorbiți ca oamenii...
- Petru Rareș: Ai auzit?
- Genunea: Auzit!
- Petru Rareș: Strigățile alor noștri au început...
- 25 Șmil: Vîntul, măria-ta, clatină codrul...
- Petru Rareș: O, Șmil, un copil pricepu, și pe tine nu te taie capul!... Ce vînt? Nu vezi? Copacii, ca de piatră...
- Șmil: Ce să fie?... Să fie bătalie?... Ai lui Mogîrdici nu se mișcă... Și nu-i auz: „Alelei!... Doină! Doină!”
- 30 Genunea (*tresărind*): A! Sabia, măria-ta!
- Petru Rareș: Prea devreme!
- Șmil (*auzind zgomotul bătălii în depărtare*): O! ce neghiob, Șmil, ce neghiob!... Mai limpede ce vorbeau ei, și iu să nu-i pricep! (*Speriat.*) Ia sabia, măria-ta, de ce stai!
- Petru Rareș: Ca să birui! (*Se închină. Genunea se închină și ea. Șmil, privindu-i cu spaimă, se ia dupe ei, începe crucea, și se oprește.*) Nunea, sabia!
- 40

- Genunea (*se repede în cort și-i aduce sabia lui Ștefan cel Mare*): Sabia lui Hristos!
- 5 Petru Rareș (*ia sabia și o trage afară*): O! d-ar prețui ea în mîna mea tînă ră încă cît prețuia în mîna lui de bătrîn, ar fi destul s-o arăt, și biruința să plutească asupra ostașilor noștri!... Ce mormăi, Șmil?
- Șmil: Ca norocul să nu se despartă de prapurul Moldovii și glasul măriei-tale să sune ca tubele care dărimară zidurile Ierihonului!
- 10 Petru Rareș: Nunea, coiful! (*Îi dă coiful.*) Oțel mort, vei scînteia de mînie ca să strălucești de bucurie! (*Genunea dă să sărute pe Rareș.*) N-am vreme! Ah! de ce Dumnezeu nu făcu pe om ca sufletul din el! Vă las, mă duc, zbor! (*Iese repede prin dreapta și se aude strigînd.*) E! Mogîrdici! Mogîrdici!
- Mogîrdici (*s-aude și nu se vede*): Aici!
- Petru Rareș: Calul!
- 20 Mogîrdici: Pe Ținteș?
- Petru Rareș: Fă-te vijelie, Ținteș, și haiti!

SCENA V

- Genunea, Șmil, doi ostași răniți, un moment, Petru Rareș.
- 25 (*S-aude țipete topite într-un vaiet. Cît durează această scenă, durează și ropotul bătăliii.*)
- Genunea (*ascultînd*): Pămîntul de s-ar despica, n-ar geme așa de crîncen!
- Șmil: De n-ar nemeri și p-aici!
- 30 Genunea: Ți-e frică?
- Șmil: Frică? De mine, nu... de dumneata, da...
- Genunea (*scoate un pumnal*): De mine? Sunt pregătită...
- Șmil: Nu te juca, că taie...
- 35 Genunea: Dac-ar tăia numai, ar fi o jucărie...
- Șmil: Ei, ce vorbești așa?... Are să biruie domnul...

- Genunea: S-a întărit urletul... „Bu-bu-bu!“ Ai tatii!... Și vaiete... Și vaiete...
- 5 Șmil: Nu mai asculta, Nunea... Ce-o fi să fie... Omul, care își închipuie fețele primejdiei, trece de mai multe ori prin aceeași primejdie.
- Genunea (*ascultînd*): A! și „Doină, doină“... sunt ai domnului! (*Cade în genuchi și se roagă.*)
- Șmil: Așa mai bine... Mă simt supt aripa unui cheruvim...
- 10 Genunea: O, apără și izbăvește, Doamne, pe domnul Moldovii!
- Șmil: Pe Baloș, nu? Pe Sandomir, nu?
- Genunea: Și pe Sandomir, că e mîndru și mi-e frate, și pe Baloș, că e stîlp d-al țării și mi-e tată...
- 15 Șmil: Pe cine ai vrea tu să apere mai întii?...
- Genunea (*să gîndește și oftează*): Pe domn!
- Șmil: Cum să nu-l apere cînd are astfel de țară!
- Genunea (*ascultînd*): A! ce clocotește așa... Auzi?...
- 20 Șmil: Aș vrea să fiu surd... să fiu iarba pe care o calci în picioare... să nu mă fi născut sau să fi murit demult!
- Genunea (*cu emoție și entuziasm*): E domnul în mijlocul lor!... Îl văz!... Ah! îl văz, Șmil! (*Își acoperă ochii.*) Ca o urgie ce potopește lumea înaintea ei!
- 25 Șmil: Ce trosnește așa?
- Genunea: Ți s-a părut...
- 30 Șmil (*tremurînd*): Stai, Genunea... Cine-i acolo?... (*Genunea trage pumnalul. Intră un ostaș rănit.*) Ce cauți?... Ce vrei?... A! ești d-ai noștri, ești moldovean...
- Întîiul ostaș: O picătură de apă...
- 35 Genunea (*c-o ulcică*): Oleacă vin... Bea... Ei, ce e? Spune!
- Întîiul ostaș: Iacă-oi spune... Sînge și măcel...
- Genunea: Pe domn l-ai văzut?
- Întîiul ostaș: Cum să-l văz?... Ca un fulger...
- 40 Cine să-l vază?
- Genunea: E, ce mai e?

- Întîiul ostaş: N-am spus?
 Şmil: Ce se petrece, mă omule? Biruim noi or
 leşii?
- 5 Întîiul ostaş: Ei, pe dracu, leşii...
 Şmil: Dar tu n-ai văzut nimic?
- 10 Întîiul ostaş: Ce să văz?... Am văzut cînd am
 dărîmat de pe cal pe trei leşi... p-al patrulea,
 care m-a doborît, nu l-am văzut... Ş-apoi m-au
 sărit caii şi s-a mutat bătălia mai departe...
 Atîta...
- (S-aude din nou trosnind.)
- Şmil (*tresărînd*): Genunea!
 Genunea: Şmil!
 15 Întîiul ostaş: N-aveţi teamă... Nu năpustesc
 leşii... cine să-i lase?
- (Intră un al doilea ostaş rănit.)
- Al doilea ostaş: Olecuţă de apă... Mă frig
 de sete...
- 20 Genunea (*ii întinde ulcîca*): Vin... să prinzi
 puteri...
- Al doilea ostaş: Puteri am... mîna dreaptă
 n-o mai simţ din umăr...
- Genunea: Ei, ce e?
- 25 Al doilea ostaş: Ce să fie?... Iacă, snopim pe
 leşi...
- Genunea: Pe domn l-ai văzut?
- Al doilea ostaş: Văzut. Dacă am fi toţi ca el,
 numai Moldova ar fi pe lume...
- Genunea: Cum e?
- 30 Al doilea ostaş: Sănătos l-am lăsat...
- Genunea: Spune ceva, flăcăule!
- Al doilea ostaş: Iacă-oi spune... Dupe ce
 duserăm pe leşi cu momeala, pînă pe fruntea
 tăpşanului, de unde începe o vale oablă, ferirăm
 35 la dreapta... Leşii năpustiţi dădură la vale...
 Rotocolirăm cu ai vornicului Groza, şi ceata
 noastră o luă înainte cu mîaşul nostru. Îl
 cunoaşteţi?... Cine să nu-l cunoască?... Ţipa
 ca un armăsar care nînchează...

- Genunea: Cine e căpitanul vostru?
 Al doilea ostaș: Cin' să fie... Corbea!
 Genunea: Corbea? Povestea nu s-a sfârșit!...
 5 Abia a început și se va sfârși cu bine!... Îi voi
 da eu curaj celui mai viteaz dintre copiii
 neamului!
- Șmil (*celui dinții ostaș*): Să te leg?
 Întâiul ostaș: Parcă mă doare?...
 Șmil: Pe voi nu vă doare niciodată...
 10 Întâiul ostaș: Pe copii, ce, pe noi?
 Șmil: Nu vrei să-ți treacă?
 Întâiul ostaș: Cum nu... N-auzi că e de lucru?
 Genunea (*către al doilea ostaș*): Și pe urmă?
 Al doilea ostaș: Pe urmă, mă pomenii cu una
 15 zdravăună, că nu mai văzui înaintea ochilor...
 Calul se învîrți supt mine și căzu mototol la
 pământ... Ei s-au dus ca austrul care sună
 pădurile pe rînd... Și nemerii la dumneavoaș-
 tră...
- 20 Șmil: Îi ascult și nu văz bătălia...
 Al doilea ostaș: Vedem unde ne batem...
 Ce să vedem?
 Genunea (*cu nerăbdare*): Zici c-ai văzut pe
 domn...
- 25 Al doilea ostaș: Da... El trecu ca un duh,
 și dupe el ostașii ca o haită de lupi... Pînă să-l
 văz, se făcu nevăzut...
 Șmil: Adu mîna...
 Al doilea ostaș: La ce?
- 30 Șmil: Să-ți-o leg...
 Al doilea ostaș: Nu pot s-o ridic...
 Șmil: De durere?
 Al doilea ostaș: N-o mai simț... Altfel, aș
 sta eu aici?
- 35 Șmil: Să-ți-o văz...
 Al doilea ostaș: Ce să vezi? Un ciolan mort...
 D-o vrea Dumnezeu, să-ndreaptă ea și-așa...
 Mă duc să privesc dacă nu mai pot...
 40 Întâiul ostaș: Mă verișcane, oi găsi eu vrun
 cal, mă?

A l d o i l e a o s t a ș : Cum să nu... Mai mulți
oameni morți ca gloabele... Prinde și tu unul...

(*Ostașii ies prin stînga.*)

- 5 Ș m i l : Unde vă duceți? Ce, sunteți nebuni?
G e n u n e a (*speriată*): Ce urlă așa?
Ș m i l : Bătălia...
G e n u n e a : Nu, Șmil, nu... N-auzi?
Ș m i l (*spăimîntat*): Da!... Ce să fie?
10 G e n u n e a : Un glas de om, ca de uriaș! (*Se aude
Rareș mugind. Apare în stînga plin de sînge.*) Ah!
Domnul! (*Face cîțiva pași și se oprește de spaimă.*)
P e t r u R a r e ș : Mai bine mîna decît calul!... Ce
stați?... Un moșneag și-o fată tînără!... D-ați
avea suflet, n-ați privi la domn ca la un cîine!...
15 G e n u n e a (*cu spaimă*): P-aici te-ai dus cu Mogîr-
dici...
Ș m i l (*inlemnit*): P-aici sunt caii domnești...
P e t r u R a r e ș (*ca scos din fire*): Calul!... Te fac
bucăți, și stîrvul, corbilor! (*Dispare la dreapta.*
20 *S-aude Petru Rareș și nu se mai vede. Genunea
și Șmil revin.*)
G e n u n e a : Oh! cum era la față!
Ș m i l : Cum era?
G e n u n e a : Roșu-vînat...
25 Ș m i l : L-ai văzut?
G e n u n e a : Da... Și ce glas!
Ș m i l : Iu l-am înțeles, dar nu l-am auzit!
G e n u n e a : Mi se bate inima...
Ș m i l : A mea nu mai bate...
30 G e n u n e a : Dădu de cai, înhăță unul, încălecă,
mugi și... nevăzut...
Ș m i l : N-am văzut, n-am auzit, nu știu... A venit,
s-a dus... ca visele grozave...
G e n u n e a : Nu ne mai cunoștea...
35 Ș m i l : Ce să cunoască!... Numai c-un gînd, cu unul
singur, numai c-o voință, cu una singură...
În el pierise lumea, numai biruința trăia!
G e n u n e a (*ascultă*): Trosnesc loviturile ca crăcile
uscate supt picioarele mistreților... O! și mare
40 părea!

- Ş m i l: El? Cum trebuie să fie la măcell
 G e n u n e a: Şi ce puteri năprasnice!
 Ş m i l: Când a zis „Te fac bucăţi“, eu m-am văzut...
 5 Capul la răsărit, mîinile la apus şi picioarele la
 dracu! (*Tresare şi se strînge în Genunea.*) Iar
 cineva...
 G e n u n e a: În goană... Să nu se fi întîmplat ceva
 domnului!
 Ş m i l: Ce să i se întîmple?
 10 G e n u n e a: Mai întrebî?
 Ş m i l: Aşa e... Dar nu crez... Cine să-l apropie?
 G e n u n e a: Zi: Doamne fereşte!
 Ş m i l: Şi dacă oi zice, ce?
 (*Vine un soldat greu rănit. Se clatină.*)
 15 G e n u n e a: Ce e? Vorbeşte!... Niţel vin... (*Ostaşul
 scutură din cap.*)
 Ş m i l: Ce ai? Unde eşti lovit?
 G e n u n e a: Ce s-a întîmplat... căci s-a întîmplat
 ceva de pe înfăţişarea ta...
 20 O s t a ş u l (*se clatină*): Am învins! (*Cadeşi moare.*)
 G e n u n e a (*cu lacrămile în ochi*): Ai învins! (*Se
 pleacă şi-l sărută.*)
 Ş m i l: Toţi cîţi mor înving şi sufletul lor scapă de
 chinul vieţii!
 25 (*S-aude buciume în depărtare. Vuietul bătălii des-
 creşte, se stinge. S-aud buciume în apropiere. Vin
 din stînga Petru Rareş, vornicul Groza, logofătul
 Baloş, pîrcălabul Liciu, vistiernicul Matiaş cu veşt-
 mintele rupte şi pline de sînge. Dupe ei, Mogîrdici
 30 şi Sandomir duc pe targă pe Corbea. Viteji, voinici
 şi unaci.*)

SCENA VI

- 35 P e t r u R a r e ş, logofătul B a l o ş, vornicul
 G r o z a, pîrcălabul L i c i u, vistiernicul M a-
 t i a ş, G e n u n e a, Ş m i l, M o g î r d i c i,
 S a n d o m i r, şi C o r b e a, întins pe o targă
 de frunze.

P e t r u R a r e ş: Cu voia lui Dumnezeu, cu norocul
 nostru şi cu ostaşii mei, am biruit! În numele

Tatălui, ș-al Fiului ș-al Sfântului Duh, amin!
(*Se închină toți.*) Am biruit noi, cari trăim,
cei răniți și mai ales cei care au murit, fie-le
țărâna ușoară orunde ar dormi!

5 **V o r n i c u l G r o z a** (*închinându-se*): În numele
Tatălui, ș-al Fiului, ș-al Sfântului Duh, amin!

P e t r u R a r e ș : Și de vor fi avînd copii, pe copii
d-a dreptul viteji îi fac, că de pe urma părin-
ților sunt să stea în scări de fier și de pe urma
10 faptelor lor se vor înălța la cinul dregătoriilor
obștești și se vor boieri, că de vor pieri ei, și
mai sus să salte pe urmașii lor... Și pururea
țara să se primenească întru puterile ei de viață!

P î r c ă l a b u l L i c i u (*se închină*): Numele Tă-
tălui, ș-al Fiului, ș-al Sfântului Duh, amin!

15 **P e t r u R a r e ș :** Mi-am răcorit sufletul meu ars
la Obertin... Pocuția este a mea... Și pe dasupra
drepturilor ¹ noastre am pus a treia oară pece-
tea domniei mele, muiată în sîngele boierilor
20 leșești!... Zac peste o mie în valea Cirimușului,
înecați în baltă de două ori p-atit, și ce mai
prisosește... prinși și risipiți... Cei cari vor
ajunge în Polonia vor avea de povestit; mînia
olahului și vitejia ostașilor lui!... V-ați purtat
25 ca niște voievozi... Și tu, Groza, și tu, Baloș,
și tu, Liciu, și tu, Matiaș...

V i s t i e r n i c u l M a t i a ș : Noi nu știm de ce
ne-am minuna mai mult în fața domnului nos-
tru... De chibzuiala cu care a întocmit bătălia,
30 au de măreția cu care a făptuit biruința? Fie ca
numele voievodului Petru să-l pomenească lu-
mea pîn' la sfîrșitul veacurilor! Numele Tătă-
lui, ș-al Fiului, ș-al Sfântului Duh, amin!

35 (*Intră Mogîrdici și Sandomir, ductînd pe targă pe
Corbea, care zace întins.*)

P e t r u R a r e ș : A! îl uitasem... pe cel mai viteaz
dintre noi toți!

M o g î r d i c i : I-am adus, măria-ta... Cremene mort
și Corbea luptîndu-se cu moartea!

¹ În textul de bază: *drepturile*; corectat conform contextului.

- Genunea: Corbea! (*Își face drum spre el și începe să plîngă.*)
- Petru Rareș: Corbea, Corbea!... Șmil!
- Șmil: Aici, doamne!
- 5 Petru Rareș: Vistieria mea... dacă scapi pe Corbea!... A doua oară intrasem în vultoare. Un zid de leși mi se făcu înaintea; să-i rup cu calul, cu neputință; izbesc; sar scînteie; cad, alții le iau locul, și eu stau pe loc; mă înfruntă;
- 10 mă încolțesc... Crezui că pămîntul se crapă și mă înghite de viu!... Cînd auzii un vîjiit. Corbea trecu și-i sparse... În zadar îl strigai. Ca și cum ar fi căutat moartea, care fugea de el, se izbi într-un buluc de dușmani... Și-l văzui
- 15 cu ochii mei căzînd de pe cal ca un turn... O! atunci spulberai pe leși... Prea tîrziu... Corbea zăcea cu fața în sus...
- Genunea (*zdrobită de durere*): Ca și cum ar fi căutat moartea, doamne? (*S-aruncă pe Corbea. Îi ia capul binișor în mîini.*) Nu! o! nu... povestea nu s-a sfîrșit... mai e... mai e... și mai frumoasă!...
- 20 Logofătul Baloș: Bietul flăcău!
- Sandomir: Tată... iubea pe Genunea!
- 25 Logofătul Baloș: A! (*Îi cade capul pe umărul lui Sandomir.*)
- Genunea (*plîngînd*): De ce nu mi-ai spus?... O! țaran viteaz!... Înaintea ta îngenuche fata de boier!... Mai e... o! mai e poveste și d-aci înainte...
- 30 Corbea (*se deșteaptă o clipă*): Nunea!... Măriata!... Iertați-mă...
- Petru Rareș: Șmil, să-ți văz știința!
- Șmil: Știința mea să pleacă în fața morții!
- 35 Corbea (*c-o răsufare grea*): De ce plîngi, Nunea?... Nu mi-e greu să mor... Am biruit!... Și mîinile tale sunt așa de bune!... O! Poveste... poveste... Ooo! (*Închide ochii și moare.*)
- Genunea: Eu l-am omorît, fără să vreau, fără să știu!... Și povestea s-a încheiat!... (*Cade asupra lui Corbea.*)
- 40

Vistiernicul Matiaș: O iscoadă, măria-ta.

Petru Rareș: Să vie încoa. (*Intră iscoada.*)

Cine te-a trimes?... Ce vrei?... Să ne sporești
bucuria c-am biruit or durerea c-am pierdut pe
cel mai viteaz dintre noi?...

5

I scoada: Hatmanul Mihu s-a întors în Suceava...

Petru Rareș: De ce?

I scoada: ...vin turcii!

Toți (*tresărind*): Turcii?

10

Petru Rareș: Să vie!... o-ho-ho-ho!

A C T U L IV

O sală a castelului din Suceava îmbrăcată în stejar vechi. Tavanul, cu grinzi groase. Policioare de jur împrejur cu lucruri din țară, din Italia, din Persia și din Arabia. O masă mare și scaune în formă de strană. Cele trebuincioase de scris. În mijlocul sălei spînzură un policandru cu luminări groase de ceară, încondeiate cu verde și cu roșu. Pe pereți, portretele voievozilor Petru Mușat, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și Bogdan.

5
10

Intrare în dreapta și în fund.

SCENA I

O a n a, G e n u n e a și Ș m i l.

O a n a: De două zile vorbește puțin și aspru...

15 Ș m i l: Puține are el pe cap al lui? Oamenii vorbesc multe cînd n-au nimic de spus.

G e n u n e a: De mă vede, surîde trist. M-apucă de mîini, clatină din cap. „Eh-hei, Nunea, Nunea... Du-te, Nunea... Am treabă.”

20 Ș m i l: Și dacă are treabă? Vrei să zică: „Vino-ncoa, Nunea, că am treabă“?

O a n a: Turcii au să cază negură asupra țării...

G e n u n e a: Nu e asta... Cînd a mai fost așa de posomorît înainte de război? Și să plimbă și tace...

25 Ș m i l: O! ho-ho! tu știi ce se petrece în el...
Și nimeni nu știe ce se petrece într-un bondar?

- Genunea: Nu.
- Șmil: Ț-ai vrea să ții ce se petrece în capul domnului? Adică cum, să fie domnul mai puțin ca un bondar?
- 5 Oana: Bolnav?... Mănîncă ca și mai nainte... Și rănile i s-au închis... Nici nu erau adînci...
- Șmil: ...Rănile nu-i erau adînci? Dar cît vrei să fie?... Șmil, tu nu ești doftor, Oana e doftor!
- Oana: A, nu, Șmil, nu... Ast-noapte, tîrziu, l-am auzit strigînd. Am sărit în vîrfurile picioarelor.
- 10 M-am strecurat pe ceardacul de lîngă odaia lui de culcare. Am ascultat. L-am auzit: „Nu, nu, nu se poate!“ Ce nu se poate?... Nu știi...
- Genunea: Să nu se coacă ceva?
- 15 Șmil: Ce să se coacă? Un bostan?
- Genunea: Ei, Șmil... Unii boieri...
- Oana: Boieri?
- Genunea: Bănuiesc...
- Șmil: Și ce să vrea boierii?
- 20 Genunea: Nu știi...
- Șmil: Nu știi care boieri... nu știi ce vor... Atunci ce ții?
- Oana: Erai pe Cirimuș... Ce-a făcut dupe biruință?
- 25 Genunea: Vorbi boierilor ca din carte. Mulțumii lui Dumnezeu. Înălță pe ostași în cinuri. Și cînd aduse pe Corbea... (*o îneacă emoția*) pe pat de ramuri... O! Corbea, Corbea, căci n-ai trăit!
- Șmil: Săracul Corbea... ca un stejar verde lovit de trăsnet!
- 30 Oana: De ce lăcrămezi, Genunea?
- Genunea: Ce viteaz a pierdut Moldova!
- Șmil: Și dumneata, Nunea, și dumneata...
- Oana: Ei, ce-a zis pe urmă?
- 35 Genunea: Cine?
- Oana: Domnul...
- Genunea (*pierdută în amintiri*): Domnul?... A, da... Vise stinse d-a pururea!... Și-a dat sufletul, lumea se învăluie în neguri...
- 40 Șmil: Ah! mi-e milă de Nunea...
- Oana: Ce spui?

- Genunea** (*tresărind*): Că soarele scînteia și că domnul, auzind că vin turcii, a răcnit și s-a pus pe rîs, și-a pornit spre Suceava... Și nu mai e nici pe departe din ce era...
- 5** **Șmil**: Adevărat, ca grîful frumos care tînjește de ploaie!
- Genunea**: Eu am descusut pe tata...
- Șmil**: În loc să-l coasă, ea-l descoase... Și să mai ai un copil așa urît, așa c-un păr, așa c-o față...
- 10** **Logofătul Baloș** n-avea ce ciopli cînd te-a făcut pe tine...
- Genunea**: M-am rugat... M-am făcut că plîng... și tata... În zadar. „Nunea, Nunea, tu vrei să-mi calc cuvîntul?“ „Dat, domnului?“ „Da.“
- 15** „Atuncea, nu!“

SCENA II

Oana, Genunea, Șmil și Petru Rareș, la urmă Sandomir.

- 20** **Petru Rareș** (*se oprește în ușa din fund și vorbește cu Despotovna*): Eleno, nu fi copil... Nu mă face să vorbesc degeaba... N-am nimic...
- Oana**: Nimic!
- Petru Rareș**: Pregătește de plecare... Tu, copiii și Șmil...
- 25** **Șmil**: Eu? Să plec? Unde?
- Petru Rareș**: Pînă la amiază să porniți la Ciceu...
- Șmil**: La Ciceu?... Fie și la Ciceu...
- Genunea**: El rămîne?... Nu e primejdie...
- 30** **Petru Rareș** (*vine spre grupul din față*): A!... Și voi?... Ce faci, Oană?
- Oana**: Vorbeam cu Genunea...
- Petru Rareș** (*pe gînduri*): Vorbeai... Și ce vorbeai?
- 35** **Genunea**: Povesteam bătălia de la Cirimuș...
- Petru Rareș**: Adevărat, Șmil?
- Șmil**: Aproape adevărat...
- Petru Rareș** (*Genuneii*): Numai atît?

- Genunea: Atît...
- Petru Rareş: Adevărat, Şmil?
- Şmil: Să ne închipuim c-ar fi adevărat...
- Genunea: Şi veni vorba de Corbea...
- 5 Petru Rareş: A! Corbea mi-ar fi fost de folos...
Şi mie, şi ție...
- Genunea: Mie?
- Petru Rareş: Amîndurora... Şi n-aţi mai vorbit
altceva?
- 10 Genunea (*cu îndrăzneală*): Ba da, măria-ta...
Eu întrebam pe Oana şi Oana pe mine că ce-i
fi avînd măria-ta de te-ai schimbat?... Nu mai
eşti cum erai...
- Şmil: Ei, adevărat!
- 15 Petru Rareş: Hî... Şi cum eram cînd eram?
- Genunea: Voios, şi de cîte ori ne întîlneai...
- Petru Rareş: ...De cîte ori vă întîlneam...
- Genunea: ...ne...
- Petru Rareş: Ei, spune!
- 20 Genunea: ...ne sărutai...
- Petru Rareş: O, să vă sărut şi-acum... Na,
iacă... (*Le sărută.*) Eşti mulţumită?
- Şmil: De ce nu?
- Genunea: Nu!
- 25 Şmil (*surizînd*): Da' ce să-ţi facă?
- Genunea: Altădată...
- Petru Rareş: A fost ca niciodată... Şi va fi iar
ca totdeauna... (*O sărută de mai multe ori.*)
O, dar tu te-ai făcut mare... (*Surizînd.*)
- 30 Şmil (*rizînd*): Şi ce-are a face?
- Petru Rareş: Şi eu îmbătrînesc...
- Şmil: Dar ce, vrei să mori de tînăr?
- Petru Rareş: Vezi, Oană, ce copil rău şi alinat?
(*Le ia de mînă.*) D-aş şti că-mi micşorez
grijile, vi le-aş spune, dar ştiu că le-aş spori,
35 mîhnindu-vă şi pe voi... Lucruri trecătoare...
Să treacă... şi iar voi fi cum am fost...
- Şmil: Ei, acum v-a lămurit domnul!
- Oana: Facă-se voia ta, frate!
- 40 Genunea: Eu mă rog luceafărului de dimineaţă
să vie iarăşi, şi luceafărul m-ascultă, şi mîne

cînd s-o crăpa de ziuă va scînteia iar la apus
ca cel mai frumos diamant al cerului...

Ș m i l: Ca din psalmi vorbește!

P e t r u R a r e ș: A, nu se poate!

5 *(Oana tresare, aducîndu-și aminte de vorbele din
sommn ale lui Petru Rareș.)*

G e n u n e a: Ce să nu se poată, măria-ta?

P e t r u R a r e ș: Pod peste mare și scară la Dum-
nezeu...

10 Ș m i l: E, ai aflat?

P e t r u R a r e ș *(pe gînduri)*: Duceți-vă... *(Ies
prin dreapta.)*

P e t r u R a r e ș: Șmil, tu crezi în Dumnezeu?

Ș m i l: Cum să nu crez?

15 P e t r u R a r e ș: Și-n răsplata ce va veni?

Ș m i l: Astă?... Nu știu ce să zic... Să fie așa!...

P e t r u R a r e ș: Nu te sfii, Șmil...

Ș m i l: Iacă, nu m-oi sfii...

20 P e t r u R a r e ș: Crezi tu că Dumnezeu ar răbda nepe-
depsite pe slugile necredincioase stăpînului lor?

Ș m i l: Necredincioase?... Ș-apoi de ce să nu le pe-
depească stăpînul lor? Vrei să se facă Dumne-
zeu sluga stăpînului lor?

P e t r u R a r e ș: Pe lumea cealaltă, Șmil...

25 Ș m i l: Dacă pe lumea asta stăpînul le ceartă cu bă-
țul, ce are să facă Dumnezeu pe lumea cealaltă?
Cineva îți scoate un ochi, îi scoți și tu un ochi.
Dumnezeu să-i scoată și p-ălălalt? Să rămîie
orb? Ar fi nedrept și rău. Ar fi cum sunt oame-
nii. Și eu îl crez dreptatea însăși, bunătatea
30 însăși, izvorul milostiv al tuturilor harurilor de
pe pămînt!

P e t r u R a r e ș: Dar dacă sluga necredincioasă
scapă nepedepsită de mîna stăpînului?

35 Ș m i l: Dumnezeu are să zică stăpînului: „Pentru
ce n-ai pedepsit-o la vreme?... Iu am altă
treabă.“

40 P e t r u R a r e ș: Da, Șmil, da! Stăpînul e vinovat
că n-a deschis ochii la vreme... Sunt bolnav,
Șmil, bolnav...

- Şmil (*il pipăie*): Bolnav? Şi pentru ce nu mi-ai spus?... Ce ai?
- Petru Rareş: Nu acolo!
- Şmil: Bine, bine, ştiu iu...
- 5 Petru Rareş: Să te văz...
- Şmil (*surizînd*): N-ai nimic!
- Petru Rareş: Sufletul mi-e bolnav, Şmil.
- Şmil: Astă?... Doftorul Baloş, doftorul Groza, cu paloşele lor... Iu n-am ce să fac sufletului...
- 10 (*Intră Sandomir prin fund.*)
- Sandomir: Măria-ta... (*Îi dă o carte.*)
- Petru Rareş: De la logofătul Baloş? (*Citeşte.*)
Turcii au trecut Dunărea...
- Şmil: A!
- 15 Petru Rareş: ...leşii aproape să năvălească... muntenii, şi ei... O! mai sunteţi? Vă încape moşia Moldovii!
- Şmil (*speriat*): Da' un' să încapă?... Măria-ta, ai zis să plec?
- 20 Petru Rareş: Cu doamna la Ciceu...
- Şmil (*infricoşat*): Oriunde...
- (*Domnul îi face semn să iasă. Şmil iese prin dreapta. În timpul acesta intră Mogîrdici prin fund, prăfuit şi abia răsufînd.*)

25

SCENA III

Petru Rareş şi Mogîrdici.

- Petru Rareş: Ai aflat?
- Mogîrdici: Aflat, măria-ta.
- Petru Rareş: Eh...
- 30 Mogîrdici: Mă repezii la Miroslăveşti. Acolo am dăscusut nişte Țigani. Cu cîteva smochine şi cu cîteva zloţi, tot. Crasneş nu e bolnav şi n-a fost bolnav...
- Petru Rareş: A! Şi n-a fost bolnav?...
- 35 Mogîrdici: Două zile dupe ce s-a întors cu oastea hatmanului MiHu, a plecat înfăşurat în mai multe bunzi la Miroslăveşti, făcîndu-se că e bolnav...

- Petru Rareș: Făcîndu-se bolnav...
- Mogîrdici: Acolo a picat și pan Cosma, și amîndoi au tulit-o spre Novograd, ducînd dupe ei mai mulți boieri de țară...
- 5 Petru Rareș: Mai mulți boieri?
Mogîrdici: Și au dat devale...
- Petru Rareș: Crasneș, Cosma, prietenii Mihului, adună boieri de țară și pornesc... drept la Dunăre!
- Mogîrdici: La Dunăre? Ferească Dumnezeu!
- 10 Petru Rareș: Trec Dunărea la Oblicița și cad cu frunțile-n tină înaintea padișahului Soliman!
Mogîrdici: Atunci, pe cine vînd?
Petru Rareș: Pe mine!
Mogîrdici: Pe... măria-ta?... O!
- 15 Petru Rareș: Pe Ștefan cel Mare, pe Alexandru cel Bun, pe Petru Mușat, pe Bogdan, descălecătorul de țară, pe tine, pe viteji, pe iunaci, pe voinici, pe morți și pe vii, pe cei cari sunt țărîna la Bistrița, oase la Putna, și pe cei cari vor închide ochii la Pobrata, și pe urmașii mei, și-ai lui Groza, și-ai lui Baloș, și-ai lui Matiaș, și-ai lui Liciu, și-ai Danciului, și pe tot neamul care să închină întru Hristos ca buni și drepti credincioși creștini!
- 25 Mogîrdici (*dă-n genuchi*): Iartă-mă, doamne...
Petru Rareș: De ce?
Mogîrdici: Asta nu se poate!
Petru Rareș: A! de cîte ori n-am zis eu ca și tine!...
- 30 Mogîrdici (*se ridică în picioare*): Atunci... s-a-lerg să le dau de urmă...
Petru Rareș: Le-am dat de urmă înainte ca s-o facă!... Mogîrdici, nimic, nimăru!... Cîți ostași ai?
- 35 Mogîrdici: Două sute...
Petru Rareș: Puțini!
Mogîrdici: Puțini, da' buni! Poruncește-le să moară și...
- Petru Rareș: Le poruncesc să trăiască!... Tu cu Sandomir fiți p-aci... Cînd se va strînge Sfatul, închideți porțile și trageți zăvoarele...
- 40

- Mogîrdici: Să trăiești, măria-ta... (*Dă să iasă prin fund.*)
- Petru Rareș: Știu eu?
- 5 Mogîrdici (*se-nțoarce*): Iată, colea, ce vorbă!
 (*Îi sărută mina.*) Crasneș și Cosma sunt doi,
 douăzeci, și noi suntem ca puzderia, și creștem
 ca codrii, și ne umflăm ca apele... Zi să vie țara,
 și va dudu muntele de plăieși, și se va clăti
 10 valea de joseni... spovediți, împărtașiți, pre-
 gătiți să dea ortul popii împrejurul măriei-
 tale!
- Petru Rareș: Bine, Mogîrdici, bine... E, acum
 du-te și fă ce ți-am spus. (*Mogîrdici iese prin*
fund.) O, norod bun, supus și viteaz! De n-ar
 15 fi și n-ar fi fost unii boieri închipuiți, și piz-
 mași, și vînzători, am fi fost una, o apă și-un
 pămînt, toți cîți ne coborîm de la Rîm, de o
 parte și de alta a muntelui, din pusele Unga-
 20 riei și pînă în talazurile mării!... Ah!... visu-
 rile mele!...

(*Intră prin fund Baloș, Matiaș și Liciu.*)

SCENA IV

- 25 Petru Rareș, logofătul Baloș, vistier-
 nicul Matiaș, pîrcălabul Liciu și, mai
 tîrziu, chelarul Hîrea.
- Petru Rareș: E, lăsați focului plecăciunile...
 Ce e?
- Logofătul Baloș: Crasneș...
- 30 Petru Rareș: Știu... Crasneș și Cosma și cu
 mai mulți boieri de țară se duc... Unde?
- Logofătul Baloș: S-apropie de Novograd...
- Petru Rareș: E?
- Logofătul Baloș: Nu știu...
- 35 Petru Rareș (*c-un ris nervos*): O! ho! ho! Lă-
 sați-i, boieri, lăsați-i să se ducă... Lui Soliman
 îi plac hoiturile...
- Vistiernicul Matiaș: Lui Soliman?

Pîrcălabul Liciu: Dar, hatmanul Mihami-a...

5 Petru Rareș: Hatmanul Miham?... A fost harnic, viteaz, dar e zgîrcit și are avere. Zgîrcitul a fost, nu mai e om. E scos din omenire. Nici o nădejde să nu pui pe el. Hatmanul Miham a fost strîngător, s-a făcut apucător și-a ajuns zgîrcit. Păcatul a fost mușită, mușita a trecut în vierme și viermele s-a prefăcut în gîză... Ascultați-mă, 10 hatmanul Miham știe de urma lui Crasneș și-a lui Cosma... Veți vedea... Și nu zic c-ar fi au n-ar fi... vro apropiere... între retragerea lui Miham, fără porunca mea, și fuga lui Crasneș și-a lui Cosma... Vom vedea...

15 *(Intră repede prin fund chelarul Hîrea.)*

Chelarul Hîrea *(emoționat)*: Măria-ta...

Petru Rareș: Vorbește... ce ai?

Chelarul Hîrea *(suflînd des)*: Am pregătit rădvanul...

20 Petru Rareș: Ei bine, și d-aia intrași ca un vînt?

Chelarul Hîrea: Nu, măria-ta... da, măria-ta...

Petru Rareș: Nu, da... ce e cu tine?

25 Chelarul Hîrea: Ce să fie...

Petru Rareș: Doamna e bine?

Chelarul Hîrea: Sănătoasă...

Petru Rareș: Coconii, bine?

Chelarul Hîrea: Sănătoși...

30 Petru Rareș: E șagă de nebun șaga ta, Hîrea!... Mă vezi aci cu boierii...

Chelarul Hîrea: Îi văz, măria-ta... Și nu credeam c-au să fie...

Petru Rareș: Și dacă sunt?

35 Chelarul Hîrea: Aș fi dorit să nu fie...

Petru Rareș *(pierzînd răbdarea)*: Ci spune odată ce-ai de spus!

Chelarul Hîrea *(și mai emoționat)*: Spui, măria-ta!

40 Petru Rareș: Ei, începi...

- Chelarul Hîrea: Să încep, măria-ta...
- Petru Rareş (*pune mîna pe sabie*): Începi sau...
- Chelarul Hîrea: Da, da, da... la... la... la ureche, măria-ta...
- 5 Petru Rareş (*surizînd nervos*): Hî!... Mă iertaţi, boieri...
- Logofătul Baloş: Doamne, să ne tragem noi...
- Petru Rareş: Nu, staţi... E...
- 10 Chelarul Hîrea (*îi tremură mîinele*): Nu îndrăznesc...
- Petru Rareş: Îndrăzneşte! (*Hîrea îi spune ceva la ureche.*) Cum-cum?... Cine?... El?... Şi ce-ai zis?... L-ai văzut... Tu?... Pe el?
- 15 Chelarul Hîrea: Da, măria-ta!
- Petru Rareş: Şi l-ai auzit tu?
- Chelarul Hîrea: Cu urechile mele!
- Petru Rareş (*revoltat, trage sabia*): Oh! cîinele!
(*Boierii, speriaţi, se reped la domn.*)
- 20 Logofătul Baloş: Ce e, măria-ta?
- Petru Rareş (*stăpînindu-se*): Eh!... nimicuri!... Hîrea... (*Îi face semn să iasă.*) Să vorbesc doamnei... Să mergem. Să mă îmbrac... În odăjdii să cuvine să chibzuim soarta ţării...
- 25 (*Ies repede prin dreapta.*)

SCENA V

Hatmanul Mihu, pan Trotuşanu, postelnicul Albotă, spătarul Şandru şi mai mulţi boieri din Sfat vin din fund. Vorbesc încet.

- 30 Trotuşanu (*după ce se uită în toate părţile*): Nu e nimeni.
- Postelnicul Albotă: Am venit prea devreme.
- Hatmanul Mihu: A, nu!
- 35 Spătarul Şandru: Şi, inimă, boieri...
- Hatmanul Mihu: Cine s-o ia mai întii?

Postelnicul Albotă: Dumneata... (*Arată p-un boier. Boierul tace.*) Dumneata... (*Arată p-un al doilea. Boierul tace.*) Ei, dar cine?

5 Trotușanu: Să-i vorbim verde... Eu n-am de ce mă teme... N-am nici o dregătorie... Sunt în Sfat, dar sfatul meu nu-l ascultă... Din nenorocire, azi l-o asculta, nu l-o asculta... va trebui să se supuie...

10 Postelnicul Albotă: Și leșii, și tătarii, și muntenii, și turcii...

Hatmanul Mihu: Ce să facem împotriva tuturor?

Postelnicul Albotă: Ce-am jurat cu mâna pe *Evanghelie*...

15 Spătarul Șandru: Țara e-n primejdie de nu ne vom împotrivi...

Trotușanu: Chiar domnului!

20 Hatmanul Mihu: Împotriva tuturor ar fi o nebunie! Ș-am îmbătrînit și eu... Cu cît se înmulțesc anii, cu atît ai mai puțin... eh!... De la început „Bună ziua, măria-ta” Numai atît...

Toți: Da, da!

(*Se aude domnul venind din dreapta.*)

25 SCENA VI

Petru Rareș, logofătul Baloș, hatmanul Mihu, pîrcălabul Liciu, vistiernicul Matiaș, postelnicul Albotă, spătarul Șandru, ceilalți boieri de sfat, și, mai în urmă, vornicul Groza și un copil de casă. Împrejurul lui Petru Rareș stau logofătul Baloș, pîrcălabul Liciu și vistiernicul Matiaș.

30 Toți (*unii zic: „Bună ziua”, alții: „Să trăiești, măria-ta”*): Bună ziua, măria-ta! Să trăiești, măria-ta!

35 Petru Rareș (*concentrat*): Bună?... Bună să vă fie inima... și toate inimile bune să trăiască... Am zis să trăiți cu toții, căci am zis

- să trăiască toate inimile bune... (*Se uită la ei. Caută cu ochii.*) Ah, ce păcat că nu sunteți...
- 5 **Hatmanul Mihu:** Prea puțini lipsesc, măria-ta...
- Petru Rareș:** Azi, când trebuie să luăm o hotărâre... hotărârea... căci una este!... Tocmai azi nu văz pe Crasneș... nici pe Cosma... De Crasneș aveam nevoie... Unde e?
- Spătarul Șandru:** E bolnav, măria-ta.
- 10 **Petru Rareș:** Unde e, am întrebat, n-am întrebat ce are...
- Postelnicul Albotă:** La moșia sa, la Mirosălăvești...
- Petru Rareș:** Departe d-aici?
- 15 **Hatmanul Mihu:** Ca la două-trei zile de drum, de nu s-or fi desfundat drumurile...
- Petru Rareș:** Și ce are?
- Spătarul Șandru:** Lingoare, măria-ta.
- Petru Rareș:** L-ai văzut tu?
- 20 **Spătarul Șandru:** Nu, mi-a spus postelnicul Albotă.
- Petru Rareș (lui Albotă):** L-ai văzut dumneata?
- Postelnicul Albotă:** Nu, mi-a spus hatmanul Mihu.
- 25 **Petru Rareș (zîbind):** A!... Și dumitale, hatmane Mihu, ți-a spus logofătul Trotușanu...
- Trotușanu:** Ba eu, nu, măria-ta... Nu l-am văzut...
- 30 **Hatmanul Mihu:** Eu l-am văzut... Era cu trei dulame de urs în spinare și dirdîia...
- Petru Rareș:** De ce s-a dus? Doftorul Șmil l-ar fi căutat...
- Hatmanul Mihu:** Nu crede în doftori...
- 35 **Petru Rareș:** Nu s-a mai cătat cu Șmil?
- Vistiernicul Matiaș:** Ș-acum două luni...
- (*Grupul boierilor de lângă Rareș se privesc între ei și-și exprimă indignarea contra hatmanului Mihu.*)
- 40 **Hatmanul Mihu (încurcat):** Așa mi-a spus, că ar fi avînd la moșie o babă meșterită...

Petru Rareș: N-ar fi bine să-i trimeț pe doftorul Șmil?

Hatmanul Mihu (*tresărind*): De... cu drumurile astea... trei-patru nopți prin păduri... și Șmil... fricos...

Petru Rareș: Șmil fricos?... Nu-u-u!... Nu e fricos omul de treabă... Și Șmil e un om de treabă... Fricos e omul care ascunde... (*Se oprește și-l privește.*) Și Șmil n-ascunde decît ceea ce nu știe... Nu, nu, să-i trimeț pe Șmil... (*Bate-n palme. Mihu se schimbă la față. Vine din fund un copil de casă.*)

Copilul de casă: Porunciți!

Petru Rareș: Te-am chemat... ca să te-ntorci înapoi... (*Copilul de casă vrea să iasă.*) A, cine ți-a făcut ție vestmintele astea?

Copilul de casă: Croitorii leși...

Petru Rareș: Îmi spusese alde Ivan că strînge în spate...

Copilul de casă: Ba nu, îmi vin bine, măria-ta...

Petru Rareș: E... (*Îi face semn să iasă.*) Hatmane... (*hatmanul tresare*) te-ai sfătuit cu el?

Hatmanul Mihu (*încurcat*): Sfătuit?... Nu... Am vorbit...

Petru Rareș: Va să zică, nu moare...

Hatmanul Mihu: Nu...

Petru Rareș: Păcat!... Adică ar fi fost păcat... Eu am auzit... Cine mi-a spus, cine mi-a spus... că apa de Dunăre se dă la lungoare? (*Privește țintă la hatmanul Mihu, care se îngâlbeneste.*)

Hatmanul Mihu: De Dunăre?... N-am auzit...

Petru Rareș: Ei, ai auzit, ai auzit... de Dunăre... O! și turcii tocmai cînd e bolnav Crasneș năvălesc! (*Se deschide ușa din fund și nu intră nimeni.*) Poftim! Ușa se deschide fără s-o deschiză cineva?... O veste bună va intra pe ușa ceea... (*Matiaș o închide.*) E! să hotărîm!... D-ați fi copii, v-aș ascunde primejdia. Turcii, fără să-i îndîrjim, vin dîrji. Muntenii și tătarii pornesc din porunca sultanului. Leșii și litvanii

- sunt la trei zile de Hotin. Ungurii nu-mi răspund. Țarul, din fundul Moscovei, îmi îndrugă cuvinte de dragoste când mi-ar arde de puterea lui. De la miazănoapte, răsărit și
- 5 apus, amenințați cu cotropirea. Ce să facem? O! mai trăiți vremile bătrîne și zilele de slavă de la Baia și de la Podul Nalt, fiți moldoveni neaoși, și vorbiți!
- 10 Spătarul Șandru: Adevărat... că turcii sunt 150.000, măria-ta?
- Petru Rareș: Adevărat...
- Spătarul Șandru: Că Soliman însăși a por-
nit năvălirea?
- Petru Rareș: Adevărat!
- 15 Spătarul Șandru: Că leșii și litvanii ar fi vro 50.000?
- Petru Rareș: Adevărat!
- Spătarul Șandru: Că muntenii au 10.000?
- Petru Rareș: Adevărat!
- 20 Spătarul Șandru: Că tătarii ar fi vro 40.000?
- Petru Rareș: Adevărat!
- Spătarul Șandru: Și nouă, ajutor de nică-
ieri?
- Petru Rareș: Adevărat!
- 25 Spătarul Șandru: Atunci...
- Petru Rareș: Atunci?
- Spătarul Șandru: ?...
- Petru Rareș (*cu energie*): Bine, spătare!
- 30 Hatmanul Mihu: Încotro am face față, spa-
tele și coastele noastre ar fi deschise muntenilor, tătarilor și leșilor, or tătarilor, turcilor și muntenilor... Încotro ne-am întoarce, pei-
rea!... Și cu cîtă oaste?
- Petru Rareș: Cu cîtă ai mai lăsat, hatmane!
- 35 Hatmanul Mihu: Eu?
- Pîrcălabul Liciu: Da, da!
- Hatmanul Mihu (*lui Liciu*): Bătrîn neputin-
cios!
- 40 Pîrcălabul Liciu (*trage sabia*): Ești mai
tînăr cu zece ani, am douăzeci de răni mai
mult...

- Petru Rareş: Liciu!... Ți!... Când sabia vorbește, încetează Sfatul... Țil... (*Liciu se dă la o parte supărat.*)
- 5 Hatmanul Mihu: Ş-apoi cine nu vede că ne vor strica țara, că copiii și nevestele noastre vor fi robite, că moșiile noastre vor fi arse...
- Logofătul Baloş: Să arză!
- Petru Rareş: E!... Ți!... E!
- Hatmanul Mihu: ...și averea strînsă risipită!
- 10 Petru Rareş: E, atunci?
- Hatmanul Mihu: ?...
- Petru Rareş (*cu energie*): Bine, hatmane!
- Trotușanu: Mai bine n-am fi fost decît am fi, măria-ta. Nefiind, am fi tina ce călcăm în picioare, sau aburul ce se pierde în văzduh, or întunericul care învăluie lumea... N-am simți, n-am vrea, n-am suferi, în nimicul care să întinde printre lucrurile închipuite...
- 15 Petru Rareş (*cu nerăbdare*): Ei, lasă sofiile aistea... Ai fi un om de treabă de nu te-ar fi stricat învățăturile grecești...
- Trotușanu (*atîns*): Prea bine... Hî... Țara e mică, măria-ta, și din codrul boierilor n-a mai rămas decît cîtiva seminceri. Supt seminceri se ridică codrul, dar stejarii sunt mărunți, că abia dau, și sunt costiți de războaie... Țara e săracă... Țara e sărăcită!...
- 25 Petru Rareş (*concentrat*): Am înțeles...
- Trotușanu: Că d-ai vrea să ridici...
- 30 Petru Rareş: Bine, bine, n-aș ridica...
- Vistiernicul Matiaș (*către Baloş*): Ce Dumnezeu, toți la fel?
- Logofătul Baloş: Toți!
- Postelnicul Albotă: Eu, măria-ta... de mi-ai cere capul...
- 35 Petru Rareş: N-am ce face cu el!
- Postelnicul Albotă: ...de mi-ai cere averea...
- Petru Rareş: N-am ce face cu ea!
- 40 Postelnicul Albotă: ...de mi-ai cere cîntea...

- Petru Rareș: Jertfa aceasta n-am cerut-o nimănu...
- Postelnicul Albotă: ...ți le-aș da... dar de mi-ai cere viața, averea și cinstea țării...
- 5 Petru Rareș: Bine, bine, postelnice!
Logofățul Baloș: Oh! ca și ceilalți!
- Petru Rareș: A!... să mă iertați, fețe de boieri de sfat... pînă acum mi-ați mărturisit frica voastră...
- 10 Hatmanul Mihu: Frica?
Petru Rareș: Da, frica!... Dar părerea voastră, nu...
- Hatmanul Mihu: Să închinăm țara pînă o trece vijelia!
- 15 Pîrcălabul Ličiu: A!
Petru Rareș: Și cui s-o închinăm?... Și la turci, și la leși, și la tătari, și la munteni?... O! Moldovo, frunte și genuchi să ai, ca să te tîrască boierii la picioarele tuturor tîlharilor care te jefuiesc! (*Intră Groza, cu vestmintele prăfuite, pe ușa din fund.*) Groza! Nu v-am spus eu? Vestea bună!
- Vornicul Groza (*privește sfatul și pe domn*):
25 Ce e asta, măria-ta?
Petru Rareș: Vestea bună! Te cunosc dupe față...
- Vornicul Groza: D-ar fi a voastră ca a mea...
- 30 Petru Rareș: Spune, Groza, dar mai repede...
Vornicul Groza: Tătarii ardeau satele d-a lungul Nistrului și erau gata să s-arunce asupra Moldovii. Într-o noapte căzui în spatele lor cu 6.000 de ostași. Cîți dormeau, acolo au adormit de veci. Cîți povesteau, acolo și-a sfinșit povestea. Arsei corturile. Pe robi i-am strîns supt Soroca și i-am pornit încoa... Am primit poruncă de la măria-ta să viu și-am venit... Ei, măria-voastră, ce faceți? Mă uit... fețele schimbate... Hatmanul Mihu parc-ar pîndi un dușman, așa mi-aruncă căutăturile...
- 40

- Petru Rareș (*prefăcându-se*): Boierii vor să ne batem și cu turcii, și cu leșii, și cu litvanii...
- Vornicul Groza: Și nu vrei, măria-ta?... Pe moașe-mea... că nu mi-a tăiat urechile, când mă născui, să nu fi auzit ce auzii!
- 5 Logofătul Baloș: O! Groza, Groza!
- Vornicul Groza (*iși ia sabia cu mîhnire*): Și-o mai port la brîu?... Ține-o, măria-ta, mi-ai dat-o cînd m-ai făcut vornic, și-o întorc cînd nu mai sunt nimic! Și să mi-o pui lîng-a bătrînului Ștefan, așa cum e, udă de sîngele tătărilor, însemnată cu sîngele leșilor, a sașilor, a nemților și a secuilor! (*O aruncă.*)
- 10 Vistiernicul Matiaș: Ce faci, Groza?
- 15 Vornicul Groza: Mă duc la călugărie, poate-oi afla de ce pe prapurul Moldovii stă sfîntul Gheorghe, căci nu mai știu!
- Pîrcălabul Liciu: Așteaptă, Groza!
- Vornicul Groza: O! și măria-ta ești vesel?...
- 20 Vai! nu mai am domn!... Mă iartă, măria-ta, mă înăbuș aici!
- Petru Rareș: Dar sunt... 150.000 de turci!
- Vornicul Groza: Cin-i numără?... Ș-am să mor de 150.000 de ori? O! cu cine vorbesc?
- 25 Tu ești Petru al Răreșoaii, fiul drept al lui Ștefan cel Mare și voievodul Moldovei?
- Logofătul Baloș: O! Groza!
- Vornicul Groza (*biruit de durere*): Vă cer iertare! Fie-vă milă de mine, un biet ostaș, un biet năuc, ajuns la vreme de bătrînețe pe gura copiilor și de risul lumii!... De cînd sunt n-am plîns! (*Plînge.*) Lăsați-mă să plîng... uiu-iu... păcatele mele, măiculiță!
- 30 Logofătul Baloș (*muștrător, către Petru Rareș*): Măria-ta...
- 35 Petru Rareș: Ei, boieri, ce ziceți?... Și ce-ai zice dacă i-aș spune adevărul?
- Vornicul Groza: Adevărul?... Care adevăr?
- Petru Rareș (*scîrbit, arătînd spre grupul Mihului*): Boierilor le e frică, nu domnului!
- 40

- Vornicul Groza: Ce e?... Na! (*Le dă cu tifla.*) Am pentru cine muri, am cu cine trăi! (*Îmbrățișează pe Petru Rareș.*)
- 5 Petru Rareș: E, apropiați-vă și ascultați. Să judecăm. Cu cine să ne batem? Pe tătari i-a zdrobit Groza...
- Hatmanul Mihai: Tătarii se vor face la loc.
- Vornicul Groza (*cu minie*): Ce?
- 10 Petru Rareș: Ți!... Groza!... Să zicem că da, dar le trebuie vreme. Va să zică, deocamdată, liniște la răsărit. Cu leși merge altfel. Sunt la porunca lui Tarnovski. Îl cunosc, mă cunoaște. M-a bătut o dată, l-am bătut de trei ori. Vrem pacea și unul, și altul. Și pacea pe care ne-o dă
- 15 Tarnovski este aceea a lui Ștefan cel Mare. Nu ne umilește. Va să zică, la miazănoapte, liniște. Secuii vor sta cuminte. Știu ce-au pățimit de la mine și din miinile lui Groza.
- Vornicul Groza: Că n-am îmbătrînit destul! Mai e ceva virtute în oasele astea!
- 20 Petru Rareș: Va să zică, și la apus, peste munte, liniște. Muntenii se vor învîrți pe la Crăciuna, se vor face că vin în ajutorul turcilor de teama sultanului. Am scris voievodului Radu. El nu uită că s-a suit în scaun cu sprijinul meu și că
- 25 turcii vor sta ce vor sta și se vor întoarce îndărăt, iar Moldova va sta pe loc, prietenă au dușmană Munteniei. Și Radu mi-a răspuns ca unui frate mai mare. Va să zică, la miazăzi nu e decît
- 30 puterea padișahului.
- Trotușanu: 150.000... he-he!
- Petru Rareș: Turcii au nevoie de o lună și jumătate pînă s-ajungă aici! Drumuri grele, necunoscute, ape, păduri ca peria... În vremea
- 35 asta, noi n-am putea strînge 40.000 de ostași călări pe cai mici și iuți?
- Hatmanul Mihai: Nu, nu putem, măria-ta.
- Pîrcălabul Liciu: Și de ce nu?
- Hatmanul Mihai: A sărăcit țara.
- 40 Vornicul Groza: Și te-ai îmbogățit tu!

- P e t r u R a r e ș : Ei, ți, Groza!... Am fi avut 15.000 și nu ne-am fi îngrijit decît de rămășiță dacă hatmanul Mihu n-ar fi trimes pe ostași pe la casele lor...
- 5 H a t m a n u l M i h u : De nu s-ar fi dus fără voia mea...
- V o r n i c u l G r o z a : Și tu ești hatman?
- H a t m a n u l M i h u : Sunt! Și pe Ștefan l-au părăsit ostașii în ajunul bătăliei de la Războieni!
- 10 P e t r u R a r e ș : Bine, 40.000, nu, dar 30.000? Dar 20.000?
- H a t m a n u l M i h u : Și ce să facem cu 20.000?
- V o r n i c u l G r o z a : Să murim pentru țară, lege și domn!
- 15 P e t r u R a r e ș : Douăzeci de mii de ostași hotărîți va da Moldova la chemarea domnului ei! Vom aprinde focurile, vom trage clopotele, vom trimite pe vătămani cu porunca și pe pristavi să strige că Petru e la ananghie... și țara, căreia
- 20 i-am pus județi cinstiți, va fi dreaptă cu soarta ei și-a alesului ei. Din 20.000 de ostași, rup eu 7.000 și mă cobor ca vîntul unde au bulucit turcii. Îi chinuiesc, nu-i las să doarmă, nici să mănînce, nici să se roage. Năvălind ca la bătălie și înturnîndu-ne ca de spaimă; făcîndu-ne nevăzuți și ieșind la miezul nopții ca stafiile; în mîna lor și-n mîna codrului; nicăieri și pretutindenea... Așa să-i tîrăsc pînă la munte, flămînzi și nedormiți! Voi arde satele pe unde au
- 30 să se verse; voi pustii și nu voi lăsa în urmă decît pe bătrînii șireți care să le rătăcească căile. O! cunosc țara ca-n palmă, cu drumurile, cu ascunzătorile, cu întunecimele, cu văgăunile, cu apele,
- 35 cu pămînturile tari și cu fînețile ce-acoperă pămînturile care înghit pe călăreți, și pe pușcași, și pe cărauși, cu poverile lor! Eram mic cînd mă lua Ștefan cel Mare în desaga de la oblîncul șeii și-mi zise: „Bagă de seamă, băiete, bagă de
- 40 seamă, c-ai să fii ostaș... și cu ce vezi vei birui, nu numai cu ce vei fi” Și șuiera cîntece

vechi, și rîdea, și codrii sunau de hohotului...
Nu știam că mi-era tată cînd mă învăța să cunosc pămîntul din care ieșim cu toții!

Vornicul Groza: Vom apăra moșia urmașilor noștri!

Vistiernicul Matiaș: C-așa zice vodă!

Pîrcălabul Liciu: Și vorbele lui, ca picăturile de ceară de la picioarele Preacuratei!

Petru Rareș: Voi mă veți aștepta în Cetatea Neamțului cu 13.000 de suflete. Viu, ne unim, și în sus. Lăsăm la dreapta Războieni, și pe apa Pipirigului în sus, spre Dolea, pînă unde se închide vaea. Dărimăm copacii și ridicăm o cetate. Aci se vor înfunda turcii aduși de hărtașii noștri. Și ne vom izbi cu ei, care nu-și vor desfășura oastea din pricina locului. De nu vor lua cetatea, vor fi biruiți, de vor lua-o, cîți din noi vom scăpa ne vom sui la munte și vom coborî în albia Bistriței. Vom sta pitulați, la pîndă, hoștește, și ne vom arăta iarăși cînd ei se vor scurge. Îi vom lovi pe furiș, îi vom repezi în bahnă și-n iazuri, îi vom înghesui la Dunăre, și-o vor trece mai degrab' la-ntors decît la năvălire... (*Emoționat.*) Așa să ne ajute Dumnezeu, Mîntuitorul, ca să scăpăm țara de furnicaicul păgînilor!

(Baloș, Groza, Matiaș și Liciu, care în tot timpul aprobă pe domn, se închină. Ceilalți boieri stau în cumpănă.)

Hatmanul Mihai: Dar nu încăputăm nici 20.000, măria-ta.

Petru Rareș (*emoțiunea crește*): Cum?... Atît să se fi sleit puterile Moldovei sau să fi săcătuit vlaga din voi? Cenușe să fie amintirile vechii slăviri? Nu vă trageți din Știbor, din Cînde, din Dobrul, din Gangur, din Gotcă, din Dajbog, din Oană, din Gherman, din Boldur, din Arbore și din Cărbăț năprasnicul? Sufletul lor să fi pierit înainte d-a muri și să nu fi trecut nimic urmașilor lor? Și cu ei să se fi înmormîntat

credința și mîndria, aceste puteri pe cari se
sprijină neamurile cari vor să trăiască?... A!
nu vă închipuiți că turcii vor cruța hoiturile
5 plecate în țărînă! Vor trece peste voi cum trec
tătarii peste bălăriile pustiului! Vă vor robi,
pe voi și copiii voștri, și cu femeile voastre vor
împodobi haremurile de la Stambul! Vor arde
casele voastre, vor dărîma cetățile și vor pre-
face în geamii bisericile creștinești în cari s-au
10 închinat părinții, moșii și strămoșii voștri!...
De vă e teamă... vă voi arăta eu ce ușor e să
mori în rîndurile vitejilor!... D-aveți altă so-
coteală... alta!... întoarce-vă-ți, pînă mai e
vreme, și vă voi primi cu dragostea cu care
15 domnul nostru Isus Hristos a primit oile cele
rătăcite... Și ce voiți să fac eu?

H a t m a n u l M i h u (*abia îndrăzmind*): Ce vom
face și noi...

P e t r u R a r e ș (*izbucnește*): Oh! a murit, a murit
20 Petru Rareș!... Și el n-a fost fratele lui Bogdan,
n-a fost fiul lui Ștefan cel Mare, n-a fost stră-
nepotul lui Alexandru cel Bun, nici urmașul
Mușatinilor! V-a mințit, v-a înșelat, și voi,
ca niște copii, ați crezut în basmele pe care vi
25 le-a spus el...

V o r n i c u l G r o z a: Măria-ta!

L o g o f ă t u l B a l o ș: Măria-ta!

P e t r u R a r e ș: Aduceți coroana cea cu cinci ra-
muri a Moldovei și puneți-o pe capul hatma-
nului Mihu, și cu ea în cap să cază la picioa-
30 rele padișahului!... O! căci vă cunosc așa de
tîrziu! (*Pune mîna pe sabie.*) Un zgîrcit, un
arbănaș, un muieratic, o minte goală plină de
întunericimi grecești, un îngîmfat, un bețiv,
35 un netot, un prost... o ceată de nimic... Unii
fricoși... și-alții... vînzători!

V o r n i c u l G r o z a (*trage sabia*): Vînzători?

P e t r u R a r e ș: Ascultați!... Tu, hatmane, ai zis
că Crasneș a plecat bolnav la moșie, că i-ai vor-
40 bit... Așa e?... Așa e?...

Hatmanul Mihu (*plecînd capul*): Da...

Petru Rareș: E, Crasneș a plecat tiptil din Suceava, mai sănătos ca mine și ca voi... Tu, hatmane, n-ai voit să trimeț pe doftor la el la moșie... Așa e... Așa e? (*Pune mîna pe sabie.*)

5

Hatmanul Mihu (*umilit*): Da...

Petru Rareș: Știți de ce?... Fiindcă nu e la moșie!

Vornicul Groza: Dar unde e?

10 Petru Rareș: La Soliman, să i se închine!

(*Baloș, Groza, Matiaș, Liciu și Troțușanu scot un „a! a!” de scîrbă.*)

Petru Rareș: Ascultați, în sfîrșit... Hatmanul m-a părăsit pe cînd mă băteam cu leșii; s-a întors la Suceava; a stricat oastea peste care-l

15

pusesem; a spăimîntat-o și i-a dat drumul, păs-trînd abia 2.000 din 10.000 de viteji și de voi-nici. Și astăzi a mai risipit încă 1.000, rămîind numai c-o mie supt zidurile castelului, toți cre-dincioși și jurați să fie ai lui... (*Mihu vrea să tăgăduiască.*) Nu e așa?... Nu e așa?... Che-larul Hîrea te-a auzit punînd la cale cele ce-ai

20

făptuit... (*Îl apucă minia.*) Și pămîntul nu se cascadează, să te înghiță de viu? (*Petru Rareș trage*

25

sabia, o învirtește pe dasupra lui Mihu, și-l iz-bește la ureche. Mihu tresare și pune mîna unde l-a izbit. Singele-i curge.)

Mai mulți boieri (*spăimîntați*): A! a!

30

Petru Rareș: Cu sabia lui Ștefan cel Mare l-am crestat la ureche ca să se cunoască că nu e din neamul moldovenesc!... Ah! prieteni credin-cioși... Moldova pierе cu zile, căci boierii nu vor nici să biruiască, nici să fie biruiți!

5 Munți înalți, precipiții rupte; stînci rostogolite; nu e nici o cărare; masivul din față, pe alte masivuri. În fund se vede cerul albastru și limpede, tăiat de ascuțișurile munților.

SCENA I

10 O a n a, G e n u n e a, H î r e a, pe masivul din față; spre dreapta, P e t r u R a r e ș, dormind pe o stîncă c-un sucman supt căpătii, cu sabia pe piept, cu opinci în picioare și cu o pălărie de plăieș aruncată într-o parte.

G e n u n e a: Doarme...

O a n a: Somnul dreptilor...

H î r e a: Ș-al prigoניților.

15 G e n u n e a: De patru nopți n-a închis ochii...

H î r e a: De patru nopți n-a închis ochii?

20 G e n u n e a: De cîte ori zicea: „Aici odihnim, ne-au pierdut copoii urma“, ne așezam jos, ruți de oboseală, și adormeam. Eu visam. Și cînd visurile să încruntau, mă deșteptam... Unde e castelul? Unde e Corbea? Unde e domnul? Cine a suflat și i-a risipit?... Vedeam pe domn, și simțeam soarta neînduplecată și pedeapsa noastră cumplită. Și lacrămile-mi curgeau binișor, că de m-apuca suspinele, le sugrumam și le înghițeam în mine. Și de amărăciunea lor, sufletul meu să otrăvea și uitam, o clipă, pe cine plîng

- și de ce plîng... Dar un glas ars mă trezea din această toropeală... „Plîngi, Nunea?“ Tăceam. Și iarăși: „Poți să plîngi? Eu nu pot.“
- 5 „Întindeam mîna, și el mi-o lua în mîinile lui. „Adormi, doamne!“ „Dacă aș putea... Să nu deșteptăm pe ceilalți.“ Nu mai zicea nimic. În întunericul nopții două văpăi se stingeau și s-aprindeau pînă se albea luceafărul dimineții și s-afunda în răvărsatul zorilor...
- 10 O a n a: Ființă nefericită, ș-aș fi putut să fiu cea mai fericită!... Fata lui Ștefan cel Mare, fără să știu; cînd aflai, apuse soarele Moldovei... Sora lui Petru Rareș, fără să știu; cînd aflai, îl înghiți surghiunul și străinătatea... Dădaca
- 15 nepotului meu; cînd ajunse mare, ucise pe soțul meu... Dupe o viață întreagă, Petru se întoar-se... Îi puseră coroana pe cap și-l suiră în scaun. Și acum, iată-l, flămînd, însetat, izgonit și întins pe peatră... Ah! spuneți-mi, cît aș fi fost
- 20 de fericită și cît sunt de nefericită?
- H î r e a: De care să-mi fie mai milă? De Oana, care suferă de lovituri adevărate, sau de Genunea, care îndură pe cele închipuite, ca și cum ar fi adevărate? De Oana, care a albit în dureri, sau
- 25 de Genunea, care abia a început durerile?
- G e n u n e a: De Oana mai mult, căci multe a suferit...
- O a n a: De Nunea mai mult, căci multe are să sufere...
- 30 G e n u n e a: Eu sunt tînără și pot răbda...
- O a n a: Eu sunt albă, nu mai am puteri, și-n curînd voi închide ochii... Eu sunt la sfîrșitul și tu la începutul necazurilor...
- H î r e a: Duhul răzvrătirei, ca o molimă, de la boieri, la țărani. Că zise domnul: „V-ați săturat de mine, oameni buni? Să găsim altul mai norocos, dar nu vă lăsați să vă biruie, stînd cu mîinile în sîn.“ Și prostimea, întetită de cei
- 35 de sus, răspunse: „Ci ca ho! că nu ne mai batem!“
- 40

- G e n u n e a (*arătînd pe Petru Rareș*): Să învîrți.
 Să nu-l trezim. Uitați-vă la el... Mîinile julite...
 cucuie pe frunte... opincile sparte... În locul
 coroanei cu cinci ramuri, o pălărie de plăieș cît
 5 roata carului, în locul buzduganului domnesc,
 o ramură de fag cioplită din bardă... Doar sa-
 bia... pe care să puie o mîină tremurătoare... și
 în care încleșta pumnul lui de oțel d-odinioară...
 Cum și-o strînge la pept... o odihnește pe su-
 fletul lui de viteaz!... Nu mai plînge, Oană...
 10 O a n a: Știu că nu-mi folosesc lacrămile... Aceasta
 am învățat-o de demult...
 G e n u n e a: Și eu o învăț acuma și parcă aș fi
 știut-o de cînd lumea...
 15 H î r e a: Or că ți-i plînge pe cea dîntii durere, or
 că ți-i plînge pe cea din urmă, lacrămile sunt
 dopotrivă de amari, de nu sunt prefăcute...
 Să nu se deștepte domnul...
 G e n u n e a: Odihna îi face bine...
 20 H î r e a: Un om care s-a odihnit pe scaunul domniei
 nicăieri nu mai găsește odihnă, ci pretutindeni
 puteri noi să-și plîngă norocul...
 O a n a: Eu nu blestem pe cei răi...
 H î r e a: Dumneata ești bună, doamnă...
 25 G e n u n e a: Și cu ce s-alege din bunătatea ei?
 O a n a: Taci, Nunea, nu mînia pe Dumnezeu...
 G e n u n e a: Și ce mi-ar mai face mînia lui?
 O a n a: Să nu dea Dumnezeu cît poate răbda omul...
 G e n u n e a: Mai mult n-aș mai răbda...
 30 H î r e a: Și ce-ai face, Nunea?
 G e n u n e a: Știu eu?...
 O a n a: Ea nu știe și e un mare bine... O! d-ar ști
 omul de mai nainte cîte i se va întîmpla, ome-
 nirea s-ar stinge...
 35 G e n u n e a: Pentru doi mi-aș fi pus viața... Unul
 mă iubea pe ascuns, pe altul îl iubesc pe față...
 Unul mi-a mărturisit înainte d-a muri — și
 n-am putut să-l scap — ș-o parte din inima
 mea mi-am îngropat-o alături... Pe celălalt îl
 40 iubeam ca o roabă în strălucirea lui de sfînt,
 și ca o roabă, fără puteri, îl privesc odihnî-

du-se pe stîncă, ca un vultur căzut din lumina văzduhului... Eu am fost pripită... La mine durerea n-așteaptă vechimea... (*Și-acoperă fața.*)

5 O a n a: Mititica! Și încotro logofătul Baloș și Mogîrdici?

H î r e a: Se lăsară pe coastă la vale, cu ciutura, s-aducă apă de la un șipot ce țîșnește din munte...

G e n u n e a: Hîrea... vezi, nu vin?...

10 (*Hîrea se duce pe coasta din stînga.*)

H î r e a: Iacă... vin... Logofătul Baloș înainte și dupe el Mogîrdici, apăsînd pe piciorul stîng și ridicînd din umărul drept, parc-ar da brînci cuiva...

15 O a n a: Mogîrdici?... Minunat suflet!

G e n u n e a: Și vesel totdeauna...

H î r e a: E, de cîte ori nu plînge pe ascuns... Și te face să zîmbești și-atunci. „Ce, plîngi, Mogîrdici?“ „Ba vezi că nu!“ „De ce?“ „Mă întrebi de ce? N-am de ce? Mai bine mă omora Ștefăniță cînd mi-era frică de moarte decît să nu mor cînd mi-e frică să trăiesc... De ce nu mă strînse de gît Maria cu mîinile ei ca buturile de porc!... Aș fi închis ochii... și eah! (*scoate limba*) și n-ajungeam să jelesc pe bunătăt' de domn prin văgăunile săcuiesti“...

25 G e n u n e a: Om de credință și credincios...

SCENA II

30 O a n a, G e n u n e a, H î r e a, logofătul Baloș și Mogîrdici.

M o g î r d i c i: Sosirăm și noi... Eu cu căușul gol și marele logofăt cu ciutura plină...

L o g o f ă t u l B a l o ș: Pînă i-am luat-o din mîină... A trebuit să-i spui că eu sunt logofătul Baloș și el Mogîrdici...

35 M o g î r d i c i: Mîașul Mogîrdici, stăpîne... Și d-a veni iar domnul de colo... maică, maică!

- Logofățul Baloș: Ar fi vărsat-o pîn-aici...
- Mogîrdici: De ce?
- Logofățul Baloș: De... Și el abia-și tîrăște piciorul...
- 5 Mogîrdici: Și care ostaș se ținea dupe mine?
- Logofățul Baloș: Da, da, dar pe cal...
- Mogîrdici: Este!... Î... că mă făcu mama într-o doară... doarme domnul?... Să doarmă... îi face bine... Că de mă făcea mama de plin, întreceam și pe Groza... Ea, ca femeie, s-a zgîrcit d-un crac... Doarme domnul?... Las' să doarmă... A mai dormit domnul cu capul pe piatră, dar cînd se deștepta se simțea domn... Să nu se deștepte... (*Să dezbracă d-o haină.*) Ia să șezi dumneata, jupîneasă Oană, pe sucmanul ăsta... că de odinești oleacă, îmi trece și mie...
- 10
- Oana: Mulțumim, Mogîrdici...
- Mogîrdici (*se dezbracă și de a doua haină și rămîne în cămașe*): Și dumneata, Nunea moșului, p-astălaltă...
- 15
- Genunea: Mulțumim, Mogîrdici, nu... Dumneata să rămîi în cămașe?
- Mogîrdici: De cîte ori n-am rămas eu și fără cămașe... și-mi era bine!... Șezi, te rog, că-mi ia cu mîna... Așa... Uite, Nunea, cînd ne prinde din senin aceeași peiște, ne facem mai buni, mai deopotrivă, ca niște frați, și ajutorul oricui ne micșorează necazul...
- 20
- Genunea (*arătînd lingă ea*): Și dumneata colea...
- 30 Mogîrdici: Acolo, Nunea, acolo?
- Genunea (*îi arată poala*): Și să pui capul aici...
- Mogîrdici: Eu să pui capul acolo?
- Genunea: Nu ne simțim ca niște frați?
- Mogîrdici (*și rîde și se uită la Baloș*): De...
- 35 Logofățul Baloș: De ce nu?
- Mogîrdici: Vrei să rămîi într-o ureche?
- Hîrea: Te întorci și p-ailaltă...
- Mogîrdici: Așa... să nu mai auz de nici una... Ce să facem? Să zicem că glumim și noi...
- 40 Oana: Da, Mogîrdici, da...

- Mogîrdici: Că de s-o deştepta domnul ca ieri...
ne trimete la urma noastră... Şi frigurile nu-l
mai lasă...
5. Genunea: Ieri n-a dormit... şi de patru zile în
şir...
- Mogîrdici: Nu închidea ochii, Nunea?
Genunea: Ba da... ca să dormim noi...
- Mogîrdici: Şi eu, care dormeam dus... Să cu-
noaşte ţăranul...
- 10 Oana: Țăran, boier, un suflet este...
Mogîrdici: Dacă n-ai abur ca ciinele de Mihu...
Oana: Dumnezeu să-i ierte păcatele...
- Mogîrdici: Dumnezeu să facă una ca asta?...
He, d-a veni iar domn... ăla de colea... Adu-l,
15 Doamne... Să mă văz iar călare... şi de l-aş
iertha... să fiu eu Mihu şi el Mogîrdici.
- (Petru Rareş se-nvîrteşte şi scoate un gemăt.)
- Oana: Ia!
- (Sar în picioare şi se apropie de Rareş.)
- 20 Genunea: Visează... Aşa striga pe Cirimuş...
Oana: Omul de fapte cu visele s-a ales... Înainte,
ce visa deştept i se izbîndea, acum, ce visează
în somn doar în somn să i se izbîndească...
- Logofătul Baloş: Se scutură...
- 25 Hîrea: Se deşteaptă...
Mogîrdici: Haiți!
Petru Rareş (se deşteaptă şi se uită în toate
părțile): Unde sunt?
- Mogîrdici: Stăpîne...
- 30 Petru Rareş: Eu, stăpîn?... O, nu mai stăpî-
nesc nimic!... Ştiu unde sunt... Repede se-n-
toarce faţa visului, de te prigoneşte urgia ce-
rească!... Ce puţin dură arătările închipuirii ca
şi domina¹ mea... Mi-e sete... o sete care nu
35 se potoleşte...
- Oana: Poftim, frate, căuşul cu apă proaspătă.
Petru Rareş (făcîndu-se că glumeşte): Nu tu,
Oană, paharnicul Mogîrdici...

¹ În textul de bază: *doamna*; corectat conform contextului.

- Mogîrdici: Mă făcuși paharnic?... (*Aparte.*) S-a odihnit... Să vedem... Ține, doamne, potirul săpat în argint, cu o mireasă adormită și c-un drac de copilaș șiret săgetînd-o, pe care ți-l trimese Ferdinand, craiul Ungariei și fratele chezarului Carol...
- 5 Petru Rareș (*ia căușul și soarbe*): Apă rece, vorbe calde, inimă bună... Stai, Baloș...
- Logofătul Baloș: Să stau, măria-ta.
- 10 Petru Rareș (*supărat*): Hî, măria-ta!... Nunea, ce frumoasă ești!
- Nunea: Aș, zici măria-ta...
- Petru Rareș: Și tu?
- Genunea: Ce, măria-ta?
- 15 Petru Rareș: Ce urită ești, Nunea!
- Genunea: Dacă, și sunt roaba măriei-tale!
- Petru Rareș: Nu mai sunt robi de cînd m-am dezrobit de domnie...
- Mogîrdici: Iar se-ncurcă ițele... Să m-amestec...
Dormiși olecuță...
- 20 Petru Rareș: Dormii și-mi pare rău că n-am adormit...
- Mogîrdici: Hî-hî... cum nu? (*Încet.*) Ce uitătură are, și ce glas, ca și cum ar ieși dintr-o peșteră... Mă zăpăcește... (*Tare.*) Cerul fără pic de nori...
- 25 Petru Rareș: Eu fără pic de putere și tu fără pic de minte...
- Hîrea: Cu Mogîrdici ai dreptate, cu măria-ta...
- 30 Petru Rareș: Măria-ta, Hîreo!
- Logofătul Baloș (*lui Hîrea*): Dă-te la o parte...
- Oana: Mai odihnește-te, frate... Drum lung și greu...
- 35 Mogîrdici: Și opincile, sparte... De două zile mă rog să le schimbe cu ale mele...
- Petru Rareș: De mi le-ai da fără să le scoți din picioare, bine...
- Mogîrdici: Să ți le dau cu picioarele...
- Petru Rareș: Și mîinile, și capul... Să fiu Mogîrdici sadea... N-aș mai avea vedenii... Ce striga bătrîna Dolca cînd părăsii castelul?
- 40

- Logofătul Baloș: Nu știu, măria-ta.
 Mogîrdici: O vraiaște, că nu se mai auzea nimic...
 Eu, călare, cu sabia scoasă... „Loc, loc, dobitoacelor, că trece vodă“...
- 5 Petru Rareș: Că fuge vodă... ah!
 Genunea: Când trecui pe lângă ea, striga, ca scoasă din fire...
 Petru Rareș: E, e...
 Genunea: ...„N-am să mor pînă nu s-o întoarce...
 10 Îl scapă pescarii, că e d-ai lor“...
- Petru Rareș (*repede*): Să îngrijiți de Dolca...
 Să n-o doară nimic!
 Mogîrdici: N-ai grijă, măria-ta... Ce s-o mai doară?
- 15 Petru Rareș: N-a zis ea, acum patru ani, că „mă voi întoarce și biruitor și biruit“
 Mogîrdici: Așa e...
 Petru Rareș: Tu nu erai acolo...
 Mogîrdici: A... a... așa e...
- 20 Oana: Parc-a zis...
 Genunea: Da... da...
 Petru Rareș: Voi erați acolo... Și cum mă-n-torsei de pe Cirimuș?... O! dar e mai ușor să ghicești nenorocirile celui mai norocos om decît o clipă de fericire a celui bătut de urgia soartii!...
 25 Sunt o amintire din ceea ce am fost, și-n curînd se va șterge din minte orice amintire... Nu sunt pe munte, ci în fund, la poalele muntelui... Nu-l urc, căci m-am rostogolit din vârful lui...
 30 Am fost om, și norocul m-a făcut și mai om... Mă dor mîinile, picioarele abia mă mai țin și supt frunte nu mai am nimic!
- Genunea: D-atîtea zile de cînd umbli prin munți...
 35 Petru Rareș (*îl tremură frigurile*): Mai mult voi simțiți greutatea trupului meu... O! d-ați cunoaște și pe aceea a sufletului meu!... Cînd pustiul mă împresură, eu nu mai eram!... Strîngeți-vă împrejurul meu, umpleți golul, înmulțiți-vă, că vin vedeniile deșarte și mă turtesc
 40 fără milă!... Nunea, adu mîna ta...

- Genunea: P-amfndouă, măria-ta...
- Petru Rareș: Și tu, Oană...
- Oana: Ți-aș da ființa mea întregă dacă aș ști că
din nimicirea ei ai afla vro slabă mîngiere!
- 5 Petru Rareș: Și p-a ta, Mogîrdici...
Mogîrdici: A mea? E cam roasă, și cu băta-
turi...
- Petru Rareș: De mult ce-ai bătut cu ea... (*Îi
cată în palmă.*) Tu ai să mori de moarte bună...
- 10 Mogîrdici: Cu sabia-n mîină și pe cal... Hî-hî...
Să mă slujească vlădica din Vad... și să mă
plîngă Maria din Feldioara, dacă n-or fi jelit-o
alții pe ea...
- Petru Rareș (*Genunii*): Tu ai să te măriți
c-un spătar...
- 15 Genunea: Ca Șandru?... Oh!...
- Petru Rareș: Ba nu... c-un miaș de viteji...
- Genunea: O! bietul Corbea!
- Petru Rareș: O, biată Nunea! Și l-ai fi iubit?
- 20 Genunea: L-aș fi iubit!
- Petru Rareș: Cît de mult?
- Genunea: Cît iubea el pe domn și pe țară!
- Petru Rareș: O! l-ai fi iubit mult... Hîrea, un
căuș de apă...
- 25 Hîrea: Poftim, doamne...
- Petru Rareș (*dupe ce bea*): Mulțumim... și să
mulțumești și tu maică-tei că te-a făcut om de
credință... Ești ca un paloș bun care nu cade
din mîina pe care-a încăput... Baloș... (*Îl tre-
mură frigurile.*)
- 30 Logofățul Baloș: Măria-ta?
- Petru Rareș: Ce vrei?
- Logofățul Baloș: Ce vrea măria-ta.
- Petru Rareș (*se ridică pe coasta din dreapta*): Eu?...
35 Nimic... Ce vreau nu se poate și ce se poate
nu vreau... Vezi tu colo, departe, departe...
cît cuprinzi cu ochii... și mai departe... unde
joacă zarea și s-amestecă fața cerului cu a
pămîntului... și mai departe... dincolo de Siret
40 și de Prut, pînă-n malurile Nistrului?...
- Logofățul Baloș: Văz, măria-ta...

Petru Rareș: Ce vezi?

Logofătul Baloș: Trîmbe de dealuri și cîmpii ce se pierd în pustiități...

5 Petru Rareș (*il zguduie frigurile*): Eu văz cetăți, orașe și sate; dealuri și văi, și păduri și codri, și livezi și ape prinse în opusturi, și rîuri slobode curgînd în mare... și corăbii cu catarguri înalte și ascuțite, și furnicai de oameni... și de vite... și, peste toate, soarele, apunînd, întinde poleiul său ușor și nemărginit!

10 (*Oana și Genunea pleacă capul și plîng.*) Văz Moldova, Baloș, pe care am iubit-o, am apărat-o, am slujit-o, am înțeles-o în ce-a fost și ce va să fie, căci sunt copilul unui viteaz zămislit în clipele de iubire cu Maria, soția majerului Rareș... În mine sunt spețele Mușatinilor și spețele norodului topite într-una... În mine au fost... Nu vezi un mormînt? Încotro te uiți?... La mine?... Aci e sicriul gol... Acolo e sufletul meu, și peste el toarnă țărîna și-l acoperă de veci!... Oh! dați-mi-l pe el și mă luați pe mine! Din el ați mîncat, v-ați adăpat și v-ați îmbogățit, pentru ce vă lepădați de el și pentru ce-l batjocoriți?... Ce-a fost lumină, și putere de jertfă, și de 'nălțare, ce-a fost vecinic acolo a rămas, în prada năimiților, ce e slăbiciune, putregai și trecător adus-am cu mine pe vîrfuri de piatră uscată... Și nu mi-ați lăsat decît amintirea frumoasă a vremilor mari, pentru ca să simț cît e de cumplită rușinea căderii!

Oana: Măria-ta!

Genunea: Măria-ta!

Mogîrdici (*dîndu-și cu pumnii în cap*): Mai bine mă strîngea de gît Maria...

35 Logofătul Baloș: Olecuță de apă, măria-ta...

Petru Rareș: Acum-mi dai apă? Dupe ce m-am mistuit? Ce-a rămas din mine? Cîteva grinzi negre... Încolo, scrum... Ți să pare c-ar mai ieși fum? E cenușa învîrtită de vînturi... Am cap ca să port pălărie, iar nu coroană; am

40

- ochi ca să plîng, nu ca să văz; am mîini ca să mi le frîng, iar nu să poruncesc; am picioare ca s-alunec, iar nu ca să-ncalec; am umeri ca să anin sucmanul acesta, iar nu să port mânia domnească; vorbesc ca să-mi povestesc nenorocirile, iar nu ca să cîrmuiesc oștile și norodul; și am sabie nu ca s-o trag, ci ca să sprijin pe ea hoitul netrebnic al copilului lui Ștefan cel Mare...
- 5
- 10 **Mogîrdici:** Lasă-te jos puțintel, măria-ta...
Petru Rareș: Nu sunt destul de jos? Cît să mă pogor? Că d-ar încăleca munții unii peste alții și eu aș încăleca pe dasupra lor, tot m-aș simți adîncit în pămînt, cît ar fi de la pămînt pînă
- 15 la vîrfurile munților!
- Mogîrdici:** Să te odihnești, măria-ta...
Petru Rareș: Să se odihnească cine trăiește, morții n-au nevoie de odihnă!... (*Genunea, plîngînd, îi sărută mîinile.*) Tu?... Săruți închipuirea ta sărutînd mîinile care împărțeau peirea și binefacerile!
- 20
- Genunea:** Ș-acum mă mîngîie ca și altădată...
Petru Rareș: Crezi tu?
Genunea: Cum crez într-unul Dumnezeu cel de
- 25 o ființă și nedespărțită!
- Petru Rareș** (*iluminat*): Căci eu purced de la tatăl, și cine e împotriva mea împotriva lui este, și tatăl e viu, și cine mă izbește izbește pe tatăl, și cine izbește pe tatăl ridică mîna împotriva neamului, și mîna i se usucă și cade-n țărînă...
- 30
- Logofătul Baloș** (*cu lacrămile în ochi*): Stai, măria-ta!
- 35 **Petru Rareș:** Cum de nu s-a uscat mîinile lor ridicate împotriva mea, și-a tatălui meu, și-a străbunilor mei?... Oh! am friguri, Oană... friguri, Genunea... Aici ne vom despărți...
- Mogîrdici:** Și eu să rămîi singur?
Petru Rareș: Cine? tu sau eu?
- 40 **Mogîrdici** Și eu, și măria-ta... Și unde să mă duc și un' să te duci?

- P e t r u R a r e ș: Tu încolo și eu încoace... Tu-n
Moldova și eu în secuime. Tu să măninci azimă
caldă, frământată cu apă de la fântina din Su-
ceava, și eu, de-oi mai fi, să roz pîinea uscată
5 a străinului, muiată cu lacrămile mele amari!
- G e n u n e a: Să mă despart? Niciodată!... Cînd te-i
despărți măria-ta de sabie...
- (Petru Rareș o privește lung și face o mișcare din
cap ca și cum ar zice „bine“.)
- 10 P e t r u R a r e ș: Uf! mi-e cald!... Vă sunt domn or
umbra caraghioasă a fostului domn?
- L o g o f ă t u l B a l o ș: Ne-ai fost, ne ești, ne
vei fi!
- P e t r u R a r e ș: Așa... Suntem la sfat... Tu, Baloș,
15 ce să fii? Ce ești, afară dacă nu mi-ai lua locul...
A! grozav te-ai păcăli!... Tu să-mi fii spătar...
M o g î r d i c i: Eu? Spătar șchiop?
- P e t r u R a r e ș: Tu, Oană, vornic... Tu, Genu-
nea... logofăt e tat-tău... să fii hatman și portar
20 al Sucevei...
- G e n u n e a: În locul lui...
- P e t r u R a r e ș: Da...
- G e n u n e a: Mai bine ostaș ca hatman...
- P e t r u R a r e ș: Ostașii nu intră-n Sfat...
- 25 G e n u n e a: Paharnic...
- P e t r u R a r e ș: Prea bine, paharnic... Înainte de
Sfat... Paharnice, dă-mi un pahar de Tokai...
- G e n u n e a (*îi dă cu milă căușul cu apă*): Poftim,
măria-ta!
- 30 P e t r u R a r e ș (*gustă*): Vinul tău e apă goală,
și paharul tău e de lemn scobit ca șghiabul din
care s-adapă vitele. Apa ta e vie și răcoritoare
și căușul miroase a brad proaspăt de lângă Su-
ceava! Niciodată apa n-a fost mai bună ca cel
35 mai bun vin, și căușul mai frumos lucrat ca
cornul de aur al chezarului, căci nici un stăpî-
nitor al pămîntului n-a fost slujit de un paharnic
c-o inimă mai bună, c-un chip mai luminos și
c-o mîină mai fermecătoare... Ah!... e cald...
40 am căldură...

- Genunea (*rugător*): Spală-te pe obraji, măria-ta... eu îți torn...
- Petru Rareș: Tu?... Toarnă-mi... (*Se spală.*)
- Genunea: Și pe gît, pe dupe urechi... așa...
- 5 Petru Rareș: Dă-mi, paharnice, un ștergar cu marginile alese-n fir de aur...
- Genunea (*caută*): Nu găsesc, măria-ta...
- Petru Rareș: Nu e un ștergar în tot castelul Sucevii?
- 10 Genunea (*își ia broboada de la gît*): A! Am găsit!
- Petru Rareș (*se șterge*): Nici smirna, nici tămîia din Arabia n-ar miroși așa de aromitor ca ștergarul tău, paharnice... Miroase a fîn coșit... Ah! miroase a Moldova! (*Îl trec lacrămile.*)
- 15

(*Toți plîng.*)

- Genunea: Fie-ți milă...
- Petru Rareș: Aș vrea să vă fac să rîdeți... O! mi-e milă de voi! Soarta nemiloasă mă face că
- 20 oriunde m-oi întoarce să storc lacrămi... De n-ați fi aici, din stîncile reci ar țîșni lacrămi fierbinți!... Să deschidem Sfatul... Despre ce era vorba?
- Oana: Să fim cu tine, frate, ori să te lăsăm singur
- 25 în pustietățile acestea?
- Petru Rareș: Al da! Sfatul a început... V-ați spus părerea... Să mi-o dau și eu p-a mea... Baloș, ca mai mare și mai vechi în Sfat, ce trage părerea domnului?
- 30 Logofătul Baloș: E hotărîtoare.
- Petru Rareș: În orice pricină?
- Logofătul Baloș: Totdeauna.
- Petru Rareș: Ați auzit? (*Toți pleacă capul în jos.*) S-apucați încolo și încoa!... A! să mai văz
- 35 Moldova o dată înainte d-a mă despărți... (*Se ridică mai sus.*) Da, văz fumurile din hornurile colibelor înălțîndu-se spre cer, auz doina spusă din frunză și talanca turmelor ce se întorc de la pășune, dar nici săbiile să lumineze ca fulgerul, nici săgețile să piuie aruncate din arcuți,
- 40

- nici lăncile grele ale iunacilor, nici coasele gloatelor amorțite nu mai auz!... Peiștea s-a întins în locul strigătului de biruință!... Căci mi-ați umilit Moldova să n-o mai cunosc!... Care din
- 5 două mă zguduie așa de strașnic: rîvna de a domni, ori iubirea de țară?... Ah! aş vrea să fiu vornic, spătar, căpitan, sutaș... ostaș să fiu, numai să fiu în Suceava!... Și nu sunt nimic... nimic... nimic!... Un biet bătrîn cerșind adăpost
- 10 munților, o podoabă închipuită de om în care sălășluia un suflet tare, ce rătăcește pe trîmbele albăstirii și se pierde-n pîclele pustietăților! ...D-acum, Doamne, fă ce vrei cu mine! (*Cade în genuchi, și toți ceilalți. Se roagă încet.*) Sculați-vă. Am zis rugăciunea, mulțumind Celui-de-sus de harurile ce-a trimes asupra noastră... Și buzele au mințit, obicinuite să spuie adevărul... Și tu (*iși ia sabia*), care ai desfăcut calea biruinții supt trei domnii (*o sărută*), piei în
- 15 prăpastie, slugă credincioasă! (*O aruncă în prăpastie.*) Din negurile unde te-ai dus va țîșni apa bolborosind poveștile trecutului, și urmașii, auzindu-le, vor crede că aud basme!... S-a dus și ziua de azi, și nu ne-a fost mai ușoară ca ziua de ieri... Soarele a apus... Întunericul se lasă... Să-mi iau rămas bun de la voi... Să mă iertați... O! O! Oană! Nunea! Ce, plîngeți?... Ah! veniți încoa... să vă sărut. (*Îl trec lacrămile.*) E, e... va trece... (*Le sărută.*)
- 20 O a n a : Să te duci sănătos și să te-ntorci sănătos, frate!
- P e t r u R a r e ș (*sărutînd pe Genunea*): Cum, tu nu-mi spui nimic?
- 25 G e n u e a (*o îneacă plînsul*): Nu pot... oh! că nu pot...
- 30 P e t r u R a r e ș (*lăcrămînd*): Ar trebui să fiu de piatră... Baloș... (*Îl sărută.*) Să ne vedem sănătoși dacă ne vom mai vedea...
- L o g o f ă t u l B a l o ș (*plîngînd*): Ne vom vedea, ne vom vedea, măria-ta...
- 40 P e t r u R a r e ș: Hîrea... Mogîrdici. (*Îi sărută.*)

- 5 **M o g î r d i c i** (*iși șterge lacrămile*): Poi, poi, pe mine nu mă iei?... Să se ducă ei încolo și noi încoace... Da, da, măria-ta, că tot aruncași sabia în prăpastie... Să-ți fiu eu sabia... De ce nu?... Că mie mi-a spus o țigancă din ghioc... „Ei, că tu ai s-ajungi sabia domnului“...
- P e t r u R a r e ș**: Ai s-ajungi, dar n-ai să fii, ai ajuns, dar nu ești...
- 10 **M o g î r d i c i**: Noapte... scorburii... cerbi... urși... și ursul e-al dracului, deși e fecior de popă...
- P e t r u R a r e ș**: Ei, și dacă ar fi urși?
- M o g î r d i c i**: Măria-ta te-ai face mort și eu viu... Ursul nu mănîncă mortăciuni...
- 15 **P e t r u R a r e ș**: Mort sunt între vii... Destul, Mo-gîrdici... (*Îl sărută.*)
- M o g î r d i c i**: Păi, păi, eu nu te-am sărutat...
- P e t r u R a r e ș**: Sărută... Nu miroso a pămînt?... Vecinica mea pomenire!
- 20 **G e n u n e a** (*o podidește plînsul*): Ah! măria-ta...
- P e t r u R a r e ș**: Nunea, ce c, Nunea?
- G e n u n e a**: Cînd s-o crăpa de ziuă și s-or stinge stelele, voi pîndi luceafărul meu de dimineață și-l voi ruga să ne-ntoarcă printre stelele noastre pe luceafărul nostru dătător de viață și de lumină...
- 25 **P e t r u R a r e ș**: În genunea apelor întinse și fără fund se frînge fața luceafărului scînteietor... Vin vînturile, și apa se încrețește, și fața luceafărului tremură, să rupe-n jos și se duce, se duce nesfîrșit... Apa se turbură, talazurile cresc, și luceafărul nu se mai vede... D-aș fi stat eu oglindit în inimile tuturor ca [în] inima ta, Genunea, nici o vijelie nu m-ar fi smuls din inima Moldovii! (*O sărută.*) Du-te... Duce-ți-vă... Și luați seama la brazii pe care i-am însemnat eu... Să nu vă pierdeți...
- 30 **L o g o f ă t u l B a l o ș**: De noi te îngrijești?
- 35 **P e t r u R a r e ș**: Eu sunt pierdut.

(*Să despart și pleacă.*)

SCENA III

Petru Rareș, singur.

Petru Rareș (*pleacă încet*): Se rupse și firul
 de paiajen care mă mai lega de Moldova...
 5 Singur, singurătății... Descurca-voi drumurile
 ce duc la Ciceu?... Și-acolo ce m-așteaptă?...
 Doi copii mici și biata mea soție... Cum ridici
 și pogori, Doamne, din nimic la mărire și din
 trufie la umilință! (*S-aude un zgomot.*) A!...
 10 Cruță-mă, Mîntuitorule, să nu simț frica de
 oameni și de fiare! Sunt fără apărare... Pe pa-
 loșul bătrînului Ștefan nimeni nu va mai pune
 mîna... A!... Da... mi-e frică... mi-e frică... cu
 toate că nu mai am la ce să mai țiu... Și-aș fi
 15 jurat că nu voi cerca această rușine... (*Să nă-
 ruie petrele-n depărtare.*) Ce-o fi?... A, orce-ar
 fi... (*Punînd piciorul p-o peatră, alunecă și
 cade. Nu se mai vede. S-aude dintre brazi.*) O!
 20 mi-e frică și să tac, și să strig! (*Vine repede pe
 al doilea picior de munte.*) Cine e? Ce vreți?...
 Auz șoaapte!...

SCENA IV

Petru Rareș și cinci pescari.

Întîiul pescar: Cine ești? Și ce vrei?
 25 Petru Rareș (*spăimîntat*): Tu ce vrei? Tu cine
 ești?
 Întîiul pescar: Om bun... (*Se apropie.*)
 Petru Rareș: Poți să fii om bun și de departe...
 Întîiul pescar: Cum tremură?... N-am la
 30 mine decît cuțitul ăsta... De ce te sperii?
 Petru Rareș: Cuțitul?... În mîinele tale ar fi
 o primejdie, în mîinile mele, un fir de iarbă...
 Întîiul pescar (*i-aruncă cuțitul*): Na, țî-l
 dau dacă ți-e frică...
 35 Petru Rareș: Mi-l dai?... Să vede că ești om
 bun...

- Întîiul pescar: Nu ți-am spus?... Dar tu cine ești?
- Petru Rareș: Sunt o pilpîire din soarele Moldovii, care s-a stins... o surcea care n-a sărit departe de buștean, un biet creștin care a fost un stăpîn strașnic...
- 5
- Întîiul pescar: Aveai voloace și măji multe...
- Petru Rareș: Ce măji?... Sunt maje, și mama a avut multe măji...
- 10
- Întîiul pescar: Pre legea mea... nu înțeleg nimica, verișcane.
- Petru Rareș: Nici eu nu-nțeleg... De ce măntrebi de măji?
- Întîiul pescar: De, ca pescarul... În ce-aș prețui stăpînirea pe care ai pierdut-o?
- 15
- Petru Rareș (*încrămenit*): Tu ești pescar?
- Întîiul pescar: Da, pescar... De ce te minunezi?... Suntem aci vro cinci...
- Petru Rareș: Sunteți pescari?
- 20
- Întîiul pescar: Suntem, vezi bine...
- Petru Rareș: Dacă sunteți pescari, ce căutați pe vârful muntelui?
- Întîiul pescar: Păi, aci, puțin mai la vale, e un iezer în munte, și pescuim și noi mrenea și țipari...
- 25
- Petru Rareș (*cu bucurie*): Sunteți pescari?... O, Dolca, și eu niciodată n-am crezut în vedeniile tale!
- Întîiul pescar: Ce bucurie te prinse fără veste... Ciudat om trebuie să fii!... O! și ești sîngerat la mină, și lovit... Cine să fii dumneata?
- 30
- Petru Rareș: Sunteți moldoveni?
- Întîiul pescar: Dupe lege și dupe limbă tot aia am fi... dar noi suntem ardeleni... Iacă crucea... O facem ca ei...
- 35
- Petru Rareș: Cheamă-i încoa...
- Întîiul pescar: Să-i chem... Mă!... uiu-iu... Veniți încoa... cu d-ale gurii... mă...
- 40
- Petru Rareș: Da, că sunt hămesit de foame...

- Întîiul pescar: Ți mînce ce-om mînce și
noi... pită rece... pește fript...
- Petru Rareș: Ce-o da Dumnezeu...
- 5 Întîiul pescar: Ei, cã dupe vestmîntul ă
de desupt... ai fi om de obraz...
- Petru Rareș: Am fost!
- (*Vin și ceilalți patru pescari cu merindele pe cari
le așează jos.*)
- 10 Întîiul pescar: Iacã, mã, un om rãtãcit pe
munte...
- Al doilea pescar: Bunã seara, vere...
- Petru Rareș: Mulțumim dumneavoastrã, vere.
- Al treilea pescar: Miine, cînd s-o albi de
ziuã, ne-o fi și el de vrun ajutor...
- 15 Al patrulea pescar: Stai jos, ce nu stai...
- Al cincilea pescar: Iacã, așa, ca mine...
- Petru Rareș: Cam ce sã prindeți voi pe pește?
- Întîiul pescar: E, acoloa, niște oameni sãr-
mani... Cît sã ne înțolim și noi... mai cu coatele
- 20 rupte, mai cu opincile sparte... Ce sã facem?
- Petru Rareș: Știți voi cît face un galben?
- Al doilea pescar: Ei, știm... Da' dracu l-a
vãzut?
- Petru Rareș: Îl cunoașteți dacã l-ați vedea?
- 25 (*Pescarii fac ochii mari.*)
- Al doilea pescar: Eu, nu...
- Al patrulea pescar: Eu, mã... c-am vãzut
patru, l-alde popa Dima din Vãrcãuți...
- Petru Rareș: Era ca ista?
- 30 Al patrulea pescar: Ca ăsta... tocmai...
leit-poleit!
- Întîiul pescar: Sã-l vãz și eu...
- Al treilea pescar: Și eu...
- Al doilea pescar: Ad' și mie... Î-i... frumos
- 35 ban... și e de aur!
- Petru Rareș (*scoate o pungă*): A voastrã e toatã,
dã mã-ți trece, fãrã sã mã simțã nimeni, pînã
la castelul baronului Feldici... Sunt șaptezeci...
(*Pescarii rãmîn cu gurile cãscate.*)

- Întîiul pescar: Șaptezeci?
Al patrulea pescar: Doamne, Doamne,
Doamne... (*Se închină.*)
- 5 Petru Rareș: Oameni buni, eu sunt Petru Rareș,
pînă ieri voievodul Moldovei și-al secuimii.
Întîiul pescar: Petru-voievodul?
Al doilea pescar: Cel care spăimîntă Brașoul?
Al treilea pescar: Cel care... (*Pescarii cad în genuchi înaintea lui Petru Rareș.*)
- 10 Întîiul pescar: Iartă-ne, măria-ta, iartă-ne...
Petru Rareș: Nu mi-ați greșit cu nimic... De ce să vă iert?
Întîiul pescar: Te trecem, și n-are să știe nici cucul... Te dezbrăcăm pe tine (*arată p-al treilea pescar*) și îmbrăcăm pe măria-sa... Îi punem în spinare o maje... Și-l trecem...
- 15 Petru Rareș: Mulțumescu-ți ție, Împărate cesc, că ai aprins soarele, să se coacă griul... luna, să străbatem cărărușile... stelele, să împodobească cerul... și o rază de nădejde în sufletul oropsitului tău rob Petru, feciorul Răreșoaii și-al lui Ștefan cel Sfînt!
- 20

C o r t i n a

NOTE ȘI VARIANTE

A apărut pentru prima oară în volum la Editura Socec et Co. București, noiembrie 1909, așa cum se anunță în *Bibliografia mensuală, Catalogul publicațiilor aflate de vânzare la Librăria Socec et Co.*, București, nr. 1, 1909, p. 7.

S-a retipărit la aceeași editură, în 1912.

Ediția de față reproduce textul din 1912.

Inițial, piesa a fost intitulată *Ștefan cel Mare*, așa cum se menționează în medalionul consacrat lui Delavrancea din *Fruntașii conservatori*²: „Ultima sa lucrare literară este drama istorică *Ștefan cel Mare*”

Se pare că elaborarea dramei *Apus de soare* a trecut prin două faze succesive, la un interval foarte scurt, consemnate în două manuscrise incomplet păstrate, aflate în posesia fiicelor scriitorului.

Prima formă la care ne vom referi în stabilirea variantelor, și pe care vom nota-o cu *ms. I*, este scrisă cu creion, pe foi mari de bloc de desen, în general pe o singură față a hîrtiei. Din actul I s-au păstrat p. 11—15 — paginația lui Delavrancea; din actul al II-lea, p. 16—24; din actul al III-lea, p. 34 — avînd pe verso p. 35, p. 36—38, p. 45—46; din actul al IV-lea, p. 47—50, p. 50 — avînd pe verso o schiță a Cetății Suceava, desenată de Delavrancea, p. 51—53, p. 53 — avînd pe verso o a doua schiță a Cetății Suceava, p. 54—60.

Cu p. 60 se termină textul piesei.

Din manuscrisul I lipsesc deci p. 1—10 inclusiv, p. 25—33 inclusiv, p. 39—44 inclusiv.

¹ Vezi și *Studiul introductiv* al ediției de față, vol. I, p. LX, p. XCIX—CIII; cf. și Virgil Brădățeanu, *Drama istorică națională*, Editura pentru literatură, București, 1966, p. 203—230.

² *Albumul partidului conservator*, București, [1910], Tip. Voinței naționale.

A doua formă, pe care vom nota-o *ms. II*, este scrisă cu cerneală, pe hîrtie semivelină, de caiet, din care s-au păstrat (paginația lui Delavrancea) p. 15—67, p. 84—102, p. 102 bis, p. 103—137, p. 140—153.

Lipsește deci p. 1—14, p. 68—83, p. 138—139 și sfîrșitul piesei, de la p. 153 înainte.

Devadă că al doilea manuscris a servit în 1909 la pregătirea reprezentării dramei la Teatrul Național este că pe mai multe pagini ale manuscrisului găsim însemnările regizorului, cu creion negru, făiate ulterior de Delavrancea, cu cerneală, probabil atunci cînd a dat manuscrisul la tipografie.

Despre ediția princeps a dramei *Apus de soare* ne informează însuși Delavrancea la 22 decembrie 1908, într-o scrisoare inedită, adresată fiicei sale Cella, care se afla la Paris:

„Azi am luat 2.000 lei pentru imprimarea piesei și miine trimet din ei Ciocanului meu“

Elaborarea propriu-zisă a trilogiei Moldovei a durat doi ani, așa cum declară autorul ei mai tîrziu, într-o scrisoare inedită, scrisă pe coperta unui bloc de desen.

Scrisoarea pare să fie un răspuns adresat unui ziarist prieten, nemulțumit că n-a fost invitat la lectura piesei *Luceafărul* înainte de a fi pusă în repetiție la *Teatrul Național*.

Redactarea a fost precedată de o serioasă documentare asupra domniei lui Ștefan cel Mare și mai ales asupra ultimilor săi ani de viață. Copleșitoarea personalitate a eroului principal din *Apus de soare*, dominînd și domniile urmașilor săi, stîrnise admirația cronicarilor nu numai moldoveni, dar și a celor străini, iar istoricii contemporani cu Delavrancea publicaseră numeroase documente privitoare la epoca lui Ștefan cel Mare.

Delavrancea pornește în documentarea sa de la legendele adunate de Ion Neculce în *O samă de cuvinte*; studiază *Letopiseșul Țării Moldovei*... al vornicului Grigore Ureche, publicat de Mihail Kogălniceanu¹, cronica lui Șincai², remarcabila lucrare a lui N. Iorga *Istoria lui Ștefan cel Mare, povestită neamului românesc*, București, Ed. Minerva, 1904, ca și documentele publicate de B.P. Hasdeu³ și I. Bogdan⁴; a mai

¹ *Letopiseșile Țării Moldovii*, Iași, Institutul „Albinei românești“, 1852, p. 117—145.

² Gheorghe Șincai din Șinca, *Chronica românilor și a mai multor neamuri*, tom. II, 1440—1614, București, Tip. Academiei Române, 1886, p. 162—168.

³ *Arhiva istorică a României*, I, București, Imprimeria statului, tom. 1, partea 1, nr. 10, 17 oct. 1864, p. 75; tom. 1, partea 2, București, Imprimeria statului, 1865, p. 23—26, 31—46.

⁴ I. Bogdan, *Cronice inedite atîngătoare de istoria românilor*, București, Ed. Librăriei Socec et Comp., 1895.

putut studia cuvîntarea rostită de Grigore G. Tocilescu, la Academia Română¹ cu prilejul împlinirii a patru veacuri de la moartea lui Ștefan cel Mare, ca și monografla de popularizare pe care i-o închinase acestuia poetul Dimitrie Bolintineanu.²

Printre manuscrisele rămase de la scriitor, găsim mai multe foi de bloc, scrise cu creionul, numerotate de la 1—11 și de la I—VIII inclusiv, pe care și-a rezumat materialele studiate, a făcut scurte comentarii sau și-a transcris citate edificatoare despre impresia pe care a lăsat-o Ștefan cel Mare personalităților epocii sale și cronicarilor mai vechi sau mai noi. În paginile manuscrise menționate întâlnim uneori trimiteri precise la sursă, alteori, Delavrancea nu socotește necesar să specifice izvorul informației sale.

În pergamentele din 1460, 1466, 1480, 1481, 1485, și altele, publicate de B.P. Hasdeu în *Arhiva istorică a României*, Delavrancea găsește numele multor boieri din sfatul țării, din timpul domniei lui Ștefan cel Mare.³

În aceeași *Arhivă...*, documentul nr. 310 din anul 1484 reproducea relatările florentinului Andrea Cambini despre asediul Cetății-Albe.⁴

Un material prețios de care s-a folosit scriitorul în elaborarea piesei a fost desigur cartea lui C. Esarcu, pe care l-a cunoscut personal, unul dintre fondatorii Ateneului Român, profesor, medic și diplomat, care publică documentele aflate în Biblioteca Marciană a Veneției privitoare la ultimii ani de viață ai lui Ștefan cel Mare.⁵ Aceste documente proveneau din colecția senatorului venețian al „consiliului celor zece”, Marino Sando, intitulată *Il Diario*, tom. 54, 55 și 56, cuprinzînd epistola lui Ștefan cel Mare în latinește, datată: „Suceava, 9 decembrie 1502”, în care domnul Moldovei ruga pe preaiubitul său amic, dogele Leonard Loredano al Veneției, să înlesnească lui Demetriu Purcivi, venețian de origine, aflat în serviciul Moldovei, cumpărarea unor medicamente⁶, prescrise de doctorul Matei Muriano, medic vene-

¹ Grigore G. Tocilescu, *În ajunul serbării lui Ștefan cel Mare*, București, Tip. M.S. Niculescu et. Co., 1904.

² D. Bolintineanu, *Viața și faptele lui Ștefan-vodă cel Mare*, București, Ed. Socec et Comp., 1870.

³ *Arhiva istorică a României*, I, București, Imprimeria statului, 1865, tom. 1, partea 2, p. 6, 7, 23—26, 30—46.

⁴ Andrea Cambini, *Libro della origine de turchi et imperio delli ottomani*, Firenze, 1537, p. 49—51, în *Arhiva istorică a României*, 1865, tom. 1, partea 2, p. 55—59.

⁵ C. Esarcu, *Ștefan cel Mare. Documente descoperite în arhivele Veneției*, București, Tip. Antoniu Mănescu, 1874.

⁶ C. Esarcu, *op. cit.*, p. 88.

țian la curtea din Suceava. Demetriu Purcivi, solul lui Ștefan cel Mare, devine, în drama lui Delavrancea, Purcevic, păstrindu-și rolul atestat de documente.

În colecția lui Marino Sanudo se mai află o scrisoare a lui Ștefan cel Mare de la 11 octombrie 1503, către același doge al Veneției, pe care îl roagă să-i trimită un alt medic, în locul lui Matei Muriano, mort de curînd. De data aceasta, solul domnului Moldovei era postelnicul Teodor, care-l încunoștințează la 21 decembrie 1503, din Veneția, că dogele „...și-ar da singele pentru sănătatea lui Ștefan”¹.

Într-adevăr, dogele îi satisface dorința, și la 28 decembrie 1503, din trei medici propuși să plece în Moldova — Giorgiu di Piamonte, Ieronimū da Cesena și Alessandru Veronese — sortii cad asupra celui de al doilea. Angajat cu 500 de ducați pe an, Ieronimo da Cesena pleacă spre Suceava² la 3 ianuarie 1504, și va îngriji pe Ștefan cel Mare timp de o jumătate de an, pînă la moartea acestuia.

Alături de Ieronimo da Cesena, *Il Diario* al lui Marino Sanudo mai pomenește pe Johann Klingensporn din Nürnberg și pe un medic evreu, trimis de hanul tătarilor, Mengli-Ghirai. În piesa lui Delavrancea se păstrează numele primilor doi medici care l-au îngrijit pe Ștefan, iar medicul evreu devine — în *Apus de soare* — Șmil.

C. Esarcu mai reproducea în cartea sa o scrisoare a medicului Leonardo da Massari din Buda către dogele Veneției, în care sînt relateate amănunțit ultimele momente ale vieții lui Ștefan cel Mare³ — operația prin ardere cu fierul roșu a răni de la picior, complotul boierilor, înscăunarea lui Bogdan și moartea lui Ștefan — cunoscute chiar de la Ieronimo da Cesena. Scrisoarea lui Leonardo da Massari poartă data de „21 august 1504”, deci la mai puțin de două luni după moartea lui Ștefan. Sursa informațiilor și data la care ele au fost transmise de un martor ocular l-au determinat pe Delavrancea să încorporeze în piesă, cu mare fidelitate, faptele relatate de Leonardo da Massari: „... avînd rane pe picioare, cari dodată începură a se întinde așa de mult, încît medicii, venețianul Ieronimo da Cesena și un evreu de la hanul tătăresc, au fost siliți a recurge la ardere pentru reducerea plagelor și considerau cazul mortal, boierii s-au apucat a se certa despre alegerea unui nou domn, unii preferînd pe cel mai mare fiu, alții pe cel mai mic, ce se afla în Turcia. Acestea agiungînd la știrea lui Ștefan, pe cînd era aproape în agonie, «el s-a arătat la moarte ca și în viață și-n sănătate, teribil și prudente în același timp», făcînd să-l ducă cu

¹ C. Esarcu, *op. cit.*, p. 96.

² *Idem*, p. 100.

³ *Idem*, p. 101 — 102.

patul în câmp, unde se discuta alegerea domnească și acolo poruncind să prinză și să tale pe principalii agitatori. De aci ținu tuturor un discurs, declarînd că știe că moare și nu-i împiedică pe dîșii de a alege la domnie pe oricine vor voi din fiii săi, dar dorește să fie cel mai capabil de a apăra țara. Atunci toți au aclamat pe fiul cel mai mare, căruia au și giurat pe loc credință, însuși Ștefan urcîndu-l pe tron. După aceea, muribundul erou s-a întors la palat și peste două zile a murit... Cît privește pe medici, purtarea lor în morbul lui Ștefan a fost recunoscută ca corectă, și doi din ei, un chirurg din Buda și medicul evreu, au și plecat din Moldova¹; Ieronimo însă, îngrijorat, cerea intervenția guvernului maghiar ca să poată trece granița.

Prima notă pe care Delavrancea și-o face pe foile de bloc menționate este următoarea:

„*Vestitul necrolog* al lui Ștefan cel Mare «*insuși pînă azi țara aceasta cu dreptele lui așezări să ține*»“

Este vorba de necrologul tipărit pentru prima oară de Mihail Kogălniceanu² în 1840, al cărui autor anonim este comparat cu Bossuet.

Urmează în manuscris un lung citat din necrolog, semnificativ pentru trăsăturile morale reale ale lui Ștefan cel Mare, pe care Delavrancea avea să le păstreze pentru personajul său:

„*Acest viteaz nebiruit, acest domn vestit, acest stăpînitor puternic au doară țărna va să se facă? Într-acest mormînt să se închiză toate vredniciile lui? Acest trup, carele cu armele fulgera peste vrăjmași și ca un trăsnet îi oboria, ce? acum pe năsălie, fără de mișcare, gătit spre putrejune și mîncarea viermilor! O! ceas groaznic! Stîncă primejdioasă de care toți ne lovim, unde nădejdele cele dulci pentru puterea noastră să sfarmă și norocirea noastră cade, moarte nemilostivă care pe toți ne cernești, ne rumpi întăi inimile, răpind pe fiii, pe frații, pe părinții noștri, și mai pe urmă și pe noi ne îngropi în pămînt! Viață amăgitoare, care ne îndulcești toate simțirile ca mai cu amar să te perdem!*“³

Cu acest citat încheie și Vartolomei Măzăreanu, egumenul Minăstirii Putna, cuvîntul său de pomenire la mai bine de două sute cincizeci de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare.

¹ C. Esarcu, *op. cit.*, p. 101 – 102; vezi și Gr. G. Tocilescu, *Manual de istoria românilor pentru școalele secundare de ambe sexe*, București, Tip. Corpului didactic, 1900, p. 232 – 233.

² Mihail Kogălniceanu, *Necrolog al lui Ștefan cel Mare*, în *Arhiva românească*, tom. I, 1840, p. 34 – 71.

³ Vartolomei Măzăreanu, *Cuvînt de pomenire vechinului Ștefan-voievod cel Mare, domnul Moldovei, făcut pre la 1762*, București, Institutul de arte grafice „Carol Göbl”, 1904, p. 35.

Sentimentele egumenului de la Putna se potriveau cu ale lui Delavrancea însuși, iar faptul că în anul răscoalei din 1907 se împliniseră 450 de ani de la urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare nu era mai puțin prilej de pomenire a marelui domn. Marginal, în dreptul citatului din notele sale manuscrise, Delavrancea rezumă esența însăși a conflictului din *Apus de soare*:

„Opoziție între domni, boierii noi și vechi.“

Majoritatea notelor manuscrise, însă, privind pe Ștefan cel Mare au ca izvor monografia lui Nicolae Iorga¹.

Transcriem întocmai însemnările scriitorului, indicînd paginația din manuscris și notînd în subsol sursa lor.

p. I: „+ 1451 Bogdan, tatăl lui Ștefan cel Mare, este prins de 100 călăr[eți] în frunte cu Petru Aron, fratele lui Bogdan, și ucis la *Răuseni*, sat lângă Suceava. Petrecere scaldată în sînge.

Bate p-ai lui Aron — între ținuturile Romanului, Sucevei și Hîrlăului — la vadul *Corn* al *Siretului*.

Bate la Orbic, în ținutul Neamțului. Apucă prin munți, intră în Bucovina.

1457 — Săptămîna patimelor —

1458 Bătrînul <i>Manuil</i>	— <i>Lazea Piticul</i>
unchiul său <i>Vlaicu</i>	— <i>Petru a lui Ponea</i> (Ponici)
Vornicul <i>Goian</i>	— nepotul <i>Șandru</i>
<i>Toma Cînde</i>	— <i>Albu Spătarul</i>
<i>Mic Craiul</i>	— <i>Hodco al Crețului</i>
<i>Hotco Știbor</i>	— <i>Ștefco</i>
<i>Iliaș Modruz</i>	— <i>Petrică</i> al lui Iachim
<i>Isaia</i> p. Neamț	

Slăvinca, *Cozmița* f. vistier, spăt. *Saciz*, *Toader* pahar., stoln. *Zbiarea*. — Comis. *Bourean*, *Buhtea*, *Fetion*, vist. *Iuga*, postel. *Cranis*, lohof. *Dobrul*.”

Din aceste nume el reține pe al lui Manuil, al lui Iuga, al lui Toader și al lui Cînde, pe care le bifează cu roșu și le va folosi în *Apus de soare*: apare astfel *postelnicul Toader*, dar și *pîrcălabul Toader*, părintele Ancuței de la curtea doamnei Maria; ceilalți trei vor fi pomeniți în actul I de Ilinca, fata pîrcălabului Gherman, de Irina, fata pîrcălabului Dajbog, alături de *Oană*, de *postelnicul Hvincu*, părintele Bălașei, de *comisul Huru*, părintele Revecăi. În afară de aceștia, Ștefan cel Mare însuși mai pomeneste pe vornicul *Duma*,

¹ N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare, povestită nezmului românesc*, București, Ed. Minerva, 1904.

tatăl Oleanei. Alți șase boieri viteji, căzuți în luptele de apărare a patriei, sînt amintiți de domn în discursul din actul al III-lea.

Scriitorul și-a notat an cu an evenimentele mai importante din viața lui Ștefan cel Mare, numele celor care au participat la izbînzile militare și localitățile în care s-au dat luptele:

„1461 — 22 iunie fu lovit la gleznă de o ghiulea — rană care nu se închise niciodată — (Chilia).

1463 — frunțașii clerului: *Teoctist* — Mitropolitul
Tarasie — episc. Roman
Egumenii — *Bistrița*, *Neamț*,
Rădăuși nepotul mai *Moldovița*; *Probrata*: *Teodor*
tirziu de *Ioasaf*, *Anastasia*, *Statie*.
Ioannescu“

În diagonală a scris: „frumoși bani de aur genovez“ și numele „Ioannescu“ Mai jos continuă:

„Ia *Hotinul*
Pîrcălabii în *Chilia*

1464 — Pîrcălab de *Hotin Goian* — de puțin timp în sfat D. Goian — Vlaicul post. puțin și el pîrcălab de *Hotin*.

1465 și bogatul vistier *Juga*.

Bătălia — *Chilia* — învinge pe unguri — și adunătura și lasă pîrcălabii *Isaia* și *Buftea*.”

p. II: „1466 — Războiul cu *Matiaș* trece prin pasul *Oituzului*; pîrcălabul *Oancea* — Roman.

Bourean — *Neamț*.

Baia... Biserica catolică — episcopia de *Baia* — trimese *Stanciul* pîrcălabul *Cetăței-Albe* —

Teodor diacul al lui *Prodan*,

vara 1469 — podidirea tătarilor. *Hanul Mamac*.

În ținutul *Sorocei* — 20 august 1469 — la satul *Lipnic* — bate — și prinse pe fratele lui *Eminec*, rupt în bucăți înaintea trămișilor — *Eminec*, închis în *Cetatea-Albă*, fuge în 1473.

Orheiu, cetate clădită pe țărmul *Răutului*, nu departe de vărsarea *Nistrului* în mare.

Pîrcălab, *Gangur* — *Ganguroaia*, moșie lângă *Puhoiul* în ținutul *Lăpușnei* peste *Pрут*.

1466 — ridică o mînăstire care întrece pe celelalte

Rădăușii *Bogdăneștilor*, egumenie cu drept de episcopat *Neamțu* lui *Petru Mușat* și al celui dintîi mitropolit.

— *Moldovița* Al. cel Bun —, *Bistrița*, A.c.B., — începuse cea dintîi cronică, *Probrata* — mănăst. din *Poiana*, — Mănăstirea.

1469 — *Putna* — pe apa Putnei — Suceava.

Soroca — ciocnire — 3 sept. 1469 — Slujiră slujba mare Teocrist episcop al Sucevei *Mitropolit* al Țării — *Tarasie*, episcop de Roman — slujiră cu 64 de preoți — *Ioasaf*, egumenul Neamțu, — (Locul său Silvan) trecu la *Putna*.

1470 — *Brăila*.

1470 — *Stanciu* nu mai e pîrcălabul C. Albe și pe *Juga* postelnicul — altul decît vistierul — trimeși la poloni.“

Marginal, Delavrancea își notează nume specifice de trupe turcești, în parte găsite la N. Iorga¹: „tăciunarii, ionicenii, vinargii, achingii, beșlii, muselmii, saialele, salahorii, ceaușii“

Notele continuă pe pagina a II-a:

p. III: „1471 — 16 ian. — (Radu cel frumos) Ștefan taie 3 boieri — *Isaia* și *Negrilă* și pe *Alexa* stolnicul.

Schimbare în pîrcălăbii.

1471 — *Gangur* se ține tot la *Orheiu* și *Fete Gotcă* de cetatea *Smevedovei* lângă Roman. — În locul lui *Zbierea* — fost stol — și *Mîrza*, fiul *Stanciului* — pîrcălăbii Cetății Albe — pe *Luca* stolnicul și pe *Bilcu* — nou între boierii mari ai țării. — La *Chilia*, dupe *Goian*, mutat la Hotin, și *Pascu*, fost postelnic, — pe *Neagu* și *Ivașcu*, boieri tineri, — *Arbure*, pîrc. la Neamț în locul lui *Albu* — (indescifrabil, n.n.).

Vornicul *Isaia* fu înlocuit cu *Bođc*, — paharnicul *Negrilă* înlocuit cu *Dajbog*.

1471 — 7 martie. La *Soci* — în ținutul Bacăului — bate pe Radu cel Frumos. — Schiptrul și buzduganul — taie pe cei ce-i cad în mînă — iartă numai pe 2 boieri: *Mircea* comisul și *Stan* logofătul... vechi tovarăși ai lui Șt. cel Mare înpot. Țepeș.

Radu c. Frumos ridică cetatea *Crăciuna* dasupra riulețului *Putna* — *Teleajenul* pe riul cu același nume — Cetatea Bucureștilor pe *Dîmbovița* de jos pe o înălțime — stăpînea Calea Giurgiu — *Crăciuna* — luîndu-i apa din șanțuri prin mutarea Siretului durează întărituri în față.

¹ N. Iorga, *op.*

1472 — Doamna stearpă — Maria din Mangup crește pe copiii din flori Alexandru, Bogdan, Petru și Iliș (mort îndată) și pe Olena (Elena), fata Evdochiei din Kiev — 77 moare. Însurat înainte cu Vochița sau Maria.

*

1473 — Bate pe R. cel Fr. — pe Rîmnicul-Sărat. București — Ia pe doamna Maria și pe o fată a lor — Maria devine doamnă.“

p. IV: „1474 — Ia cetatea Teleajenului.

1475 — Racova — Podul-Înalt — Soliman Eunucul, beglerbegul Greciei — și amîndoi fiii lui Mihaloglu — Racovăful se varsă Bîrlad o mlaștină între păduri — pod înalt leagă ripele. — Tunuri din amîndouă părțile în pod. — Topoare, securile, ciomegele, ghioagele — (Vadul Obluciței).

1475 — În Buda se găsea — Stanciul bătrînul — fost pîrcălab și fruntașul boierilor — Duma, fiul lui Vlaicu — vărul lui Șt. — spătarul Mihai, un sfetnic mai tînăr. — (Arcași — hînsarii) —

Schimbarea pîrcălabilor din Cetatea-Albă — În locul lui Luca și Bilcu — pe Duma, pîrcălab de cinste — pîrc. primejduită — și pe un neamț Luțian Hărman. Dărîmă Chilia.

1476 — Războieni (Valea-Albă) — Mahomet II — (Gangur tot la Orheiu) — Pe păriul Alb. — Morți: Stanciul și fiul său Mîrzea — Vornicul Bodea Pascu, Buhtea, Ivașcu al Hrincului, — Șteful al lui Isac, — Mihai spătarul, — Postelnicul Iuga, Dajbog, pîrcălabul Neamțului — Stolnicul Barsu, — Ilea Huru comisul și alții.

Sniatyn în Pocuția.

Duma și Hârman se reped din Cetatea-Albă asupra tătarilor, îi bat și dezrobesc miile de moldoveni."

★

p. V: „1477 — Își alege sftetnici noi în locul celor căzuți. *Hrană* sornicul — *Șendrea*, pîrcălabul Sucevei — *Costea* spătarul, — pe *Gherman*, — *Ion* ceașnicul, pe *Petru* stolnicul (Ponici?) *Groza* comisul, — iar dintre vechi pe cei 4 pîrc. de la *Dunăre*, — unchiul *Vlaicu* care apărase Hotinul de turci, — pe *Zbiarea*, — pe *Neagu*, fost pîrc. *Chilia*, — pe dregătorii de *Neamț* și *Orhei*, — pe *Dragoș*, pîrc. *Roman*, — pe *Fete* fost pîrcălab, — pe *Iașco Hudici* —

77/78 — pe un «unchi» al său, *Vez* — *Ion Țamblac*.

1481 — 8 iulie se izbește pe Rîmnicu-Sărat — învinge *Basarab* — doi mari boieri cad — *Șendrea*, cumnatul domnului; — *Costea* trimet 30 steaguri lui *Matiaș*. — Se luptă fiul său iubit *Alexandru* — flăcău 17 ani — alături de tat-său.

1482 — 10 martie — *Alexandru* ia cetatea *Crăciuna* și pîrcălabii pune pe *Vilcea* și *Ivanco*.

+ 1479 — *Bogdan*-vodă — Marele f. vornic *Stanciul* (care leg. 1475 cu *Matiaș*).

+ 1480 — *Petru*-vodă — nu rămase decît *Alexandru* și *Elena*, unchiul și vărul *Vlaicu* și *Duma*.

1481 — 1 febr. — *Bogdan* fiul *Mariei* se naște.

1483 — *Elena* căsătorește cu *Ion* — fiul lui *Ivan*.

1484 — *Dimitrie*."

p. VI: „— Dupe *Mahomed II* — urmează *Baiazid* prin aceste meleaguri.

1484 — 6 iulie — cade *Chilia* — Pîrcălabii *Ivașco* + și *Maxim*

pus în locul lui Neagu 1480 — 8 zile trecură. — Nu se mai aude de numele lor.

Celatea-Albă — pîrcălabii *Oană* + și *Gherman* +.

1485 — 16 sept. — la *Colomea* i să închină lui *Cazimir*.

1485 — 16 noiem. bate pe turci lângă lacul *Cătlăbugei* — aproape de *Chilia*.

1481 — 6 martie — *Scheia* — pe *Hromot* cu turcii.

1489 — pacea cu turcii — bir — ostatec pe *Alexandru*.

1496 — moare *Alexandru*.

În *Pocuția* nu întilnește pe nimeni.

Arhiepiscopul din *Lemberg* și *Căpitanul* din *Haliciu*.

1490 — noi boierii — *Micotă* și *Reașeș Neamț*, pîrcălabi *Groza* fiul lui *Micota* la *Orheiu* — *Ion Săcară* la *Roman*, *Ion* și *Șteful* fost pitar *Hotin*. — *Clănău* e spătarul, — *Boldur* fost vistier, *vornicia* și sta cu vechiul logofăt *Tăuț* în fruntea boierimii. *Andreico* (apoi *Matei*) ceașnici sau paharnici.“

p. VII: „*Jeremia*, postelnic, *Șandru* comis, *Petru* stolnic, *Andreico Czartorisky* — deseori țin sfatul împreună cu câțiva boieri veniți mai târziu: *Isac*, *Movilă*, *Frunteș*, *Dingă*.”

+1490 — la *Colomeea* și *Haliciul* — în august în fața cetății *Sniatynului* moliiu pașnic plingător *Vladislav*.

1492 — 7 iunie moare *Cazimir* — arhiepiscop de *Gnesen*, neam *Jagellonilor*. Urmează *Ion Albert*.

Jurj și *Mihai* pitarul la curtea Poloniei.

★

— bucata de pămînt ce se întinde de la pădurea de fagi a *Haliciului* și pînă în *Nistru* și pînă în munți.

Staroste în *Cernăuți* *Ion Grumază* — spin în ochii J[ude-lui] *Buonaccorsi*.

Hans von Tiefen, marele maestru al cavalerilor teutoni.

1497 — Cozmin — lângă rîpa *Deretheului* — *Dumbrava Roșie* — trimete pe vistierul Isac (91) un boier mai tînăr — A doua oară Isac și bătrînul credincios *logofătul Tăut*; să oprește oastea la Mihalcea (în loc de *Camenia*) drept *Sniatyn Pocuției* — atinge calea Prutului — la *Colmani*, de unde începe ținutul *Sepenicului* alipit Moldovei; pun în lanțuri pe trimișii lui S. (Bartolomeu Drangfy — Bartoc — Byrtok), Suceava *Luca Arbore* vornicul *Boldur* nimicește pe *Mazovișii* la *Lențești*.”

p. VIII: „Pradă ținutul *Haliciului* — oamenii săi *Braclaw* o ard — marginea Litvaniei.

pe bătrînul pîrcălab *Hărman* și *Ivanco* pisariul.

Pacea 1499 — în *Hirlău* — unde sărbătorirea vict. 1497.

Viteazul cel mare *vornicul Boldur* aruncă săgeți aprinse asupra cetăților de la Dunărea de jos — focul și peatra.
4000 ## birul

Colaciu pretinde că se oprește Moldova.

Clucerul *Hrincovici* staroste *Pocuției vameș* pe *Chiracola* $1\frac{1}{2}$ mile în jos de *Haliciu* — *Colomea*; 1502 *Ilie Steclea* poștește pe negustori.

De la unguri vine judecători *Marcu Firtat* — 2 noiembrie 1503 — De la Cardinal — plinse amar lui Ștefan că a călcat pacea — *Iacob de Buczacz*. Nu vine trimisul polon.

Ultima fază — La Hotin, după Mușat, *Toader* și *Negri-lă*; la Neamț *Ieremia* și *Dragoș*, — La Orhei *Ivanco* și *Alexa*, la Soroca cetatea cea nouă *Costea* (podidi tătari), la Cernăuți *Ion Grumază*, la Roman *Șandru*. Bătrînul *Tăut* trăia și poate și bătrînii *Hărman* și *Șteful* foști pîrcălabi — bat.

Duma fiul lui *Vlaicu* și *ver* și *Duma* zis *Brudur*. *Jurj* vornic în locul lui *Boldur* mort — *Cozma Șearpe* adăugise; Suceava tot *Luca Arbore-Mit[ropolit]* *Gheorghe* — *Vasile* la Roman — *Rădăuți Ioanichie...* (indescifrabil, n.n.)“

Această amănunțită și temeinică documentare a asigurat autenticitatea personajelor din drama sa, ale căror nume le-a găsit în paginile cronicilor, ca și numele localităților despre care relatează clucurul Moghilă, ori sînt evocate de domn în marele său discurs din actul III; adevărul asupra evenimentelor interne și externe, asupra relațiilor de familie, a raporturilor dintre domn, boieri și popor, asupra obiceiurilor și portului, a limbii, în stadiul ei arhaic, toate se află în documentele studiate, și din toate acestea dramaturgul realizează tabloul veridic al Moldovei la începutul veacului al XVI-lea.

Critica literară a remarcat semnificativa coincidență a etapei de elaborare a dramei *Apus de soare* cu timpul de consternare care a urmat înăbușirii răscoalei din 1907. Delavrancea simțise uciderea răsculaților „ca pe o lovitură de bardă pe care mi-ar fi dat-o cineva în cap”¹, și în fața coaliției partidelor de guvernămînt agreeate de rege, orice protest i se părea un strigăt în pustiu. Oratorul, care vorbise de atîtea ori despre țărănime și arta populară în termenii cei mai elogioși și despre imperioasa necesitate a ridicării satelor noastre din mizerie și ignoranță, se cufundă de data aceasta într-o tăcere îndurerată și deznădăjduită. Replica sa la actul criminal din 1907, transpusă însă pe plan artistic, va fi drama *Apus de soare*.

Întocmai ca Nicolae Bălcescu și Alecu Russo după eșuarea revoluției de la 1848, Delavrancea caută în trecutul nostru un model al iubirii de patrie și popor, pe care să-l opună, tacit, dar acuzător, prezențului pătat de sîngele celor 11.000 de țărani.

După un an de studiu al epocii lui Ștefan cel Mare, în vara anului 1908, Delavrancea se izolează la Goești, lângă Tîrgu-Frumos, unde Eugen-Tutka și Luciliu Ștefănescu, fiii celui mai mare frate al scriitorului, aveau o moșie. Aici va elabora Delavrancea, în două luni, poemul său dramatic.

Documentele iconografice ni-l înfățișează în ceardacul conacului din Goești, umbrit de rouruscă, în fața blocului de desen pe care și-a scris drama, sub o sophoră japonească uriașă, plantată de vechii stăpîni ai moșiei, de un veac și mai bine, citind sau meditănd la evoluția conflictului, plimbîndu-se cu nepoții prin parcul conacului ori mînînd caii docarului, însoțit de Riros, cea mai mică dintre fiicele sale, și de cîinele său favorit, Năluca.

În noiembrie 1908 piesa era gata, și înainte de a o da la tipar și de a o prezenta Teatrului Național în vederea reprezentării ei, Delavrancea o citește în citeva cercuri de prieteni, control pe care îl mai folo-

¹ Delavrancea, *Discurs în Cameră*, 3 decembrie 1909.

sise și cu prilejul debutului său de novelist. Astfel, la 15 noiembrie 1908, ziarul în limba franceză *La Patrie*, care îi publica în traducere nuvela *Hagi-Tudose*, își informează cititorii că Delavrancea a citit de curând „într-un cerc foarte restrâns drama istorică *Apus de soare*” și că o mare emoție a stăpînit pe ascultători în timpul lecturii: „lacrimi curgeau pe obraji”

Trei zile mai târziu, la 22 noiembrie 1908, dintr-o scrisoare a lui I.A. Bassarabescu, adresată din Ploiești lui Simion Mehedinți¹, aflăm de încă un cerc de prieteni în care Delavrancea și-a citit piesa. Putem deduce că ascultătorii dramei lui Delavrancea și-au exprimat entuziasmul față de creația sa, stîrnind curiozitatea și nerăbdarea marelui public de a o vedea reprezentată, căci în scrisoarea mai sus menționată I.A. Bassarabescu declara:

„Voi face tot să pot auzi și eu mîine la d. Miculescu drama lui Delavrancea. O adevărată noutate de senzație.”

Comitetul de lectură al Teatrului Național aprobă reprezentarea piesei lui Delavrancea, și chiar în luna noiembrie încep repetițiile, sub directoratul lui Pompiliu Eliade. Autorul este nelipsit. Agepsina Macri-Eftimiu, Marioara Voiculescu, Ion Manolescu, Victor Antonescu — dintre actorii care l-au auzit dînd îndrumări pentru interpretarea rolurilor — își aminteau de Delavrancea ca de un admirabil profesor și regizor al textelor sale. Printre alte indicații, Agepsina Macri-Eftimiu, Grigoriță, cum îi ziceau fetele scriitorului, reținea pe aceea privitoare la rolul Oanei din *Apus de soare*, despre care relatea:

„Oana trebuie interpretată nu în comedie, ci gîndită tragic — simbolul conștiinței lui Ștefan, chinuit în pragul morții de soarta Moldovei. Să nu faceți din ea o ingenuă de comedie”

Primei Oane — Marioara Voiculescu — Delavrancea nu i-a mai zis niciodată pe nume, iar cînd s-a îmbolnăvit, scriitorul a vizitat-o acasă, pentru ca tînăra interpretă „să nu se înstrăineze de atmosfera de la curtea doamnei Maria”. Evocările pe care le făcea aveau într-adevăr darul „de a te întoarce cu toată ființa ta la 1500, în castelul de la Suceava”, spunea Marioara Voiculescu.

Constantin Nottara însuși primea cu plăcere sugestiile lui Delavrancea, care izbucnea furtunos din stalul I:

„Nu așa, Costică, nu așa!”

Năvălind pe scenă, printre actori, explica starea sufletească a personajului, apoi rostea replicile cu vocea lui neasemuită. „Costică” trebuia să admită că cel ce făcuse din datele cronicilor colbăite ființe

¹ I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, București, 1940, vol. XI, p. 139.

iarăși vii avea dreptate. Constantin Nottara a fost o strălucită intrupare a lui Ștefan cel Mare și singurul actor pe care Delavrancea l-a acceptat în rolul marelui domn din drama sa.

În februarie 1909, se pare că prima piesă a trilogiei lui Delavrancea nu ieșise de sub tipar, așa încât cronicile teatrale au premers tipăririi ei. Despre modul în care a privit-o Pompiliu Eliade, ca director al Teatrului Național, și despre părerile — uneori diametral opuse — pe care le-a iscat reprezentarea dramei aflăm chiar din raportul lui Pompiliu Eliade către Spiru Haret, ministru al instrucțiunii în 1909, aflat în manuscris la Arhivele Statului București¹. Paragrafele referitoare la *Apus de soare* sînt următoarele:

„Dintre toate piesele originale ale stagiunii, publicul a preferit *Apus de soare* al d-lui Barbu Delavrancea. Cu toate acestea, părerile spectatorilor sînt f. împărțite în privința ei și ne-a fost dat să admirăm mai mult ca oricînd spiritul exagerat al rasei noastre: «Piesa d-lui Delavrancea e shakespeariană», — «Piesa lui e cea mai nulă din cîte s-au jucat la noi vreodată». În mod precis, iată cîteva din învinuirile cele mai de frunte ce am auzit făcîndu-se acestei producții:

Spectatorul A. E o frescă. Și încă o frescă în care un singur personaj e cu desăvîrșire schițat, acela al lui Ștefan; lîngă dînsul, o fetiță mică, Oana, din care nu e pictată decît o pătrime; toate celelalte personaje: biată doamnă Maria, paharnicul Ulea etc. sînt numai creionate. Bogdan e un simplu figurant.

Spectatorul B. Acestei piese îi lipsește delicatețea sufletească. Marele voievod a păcătuit cu Răreșoia, spre a da la lumină pe Oana și pe Petru Rareș. Cînd acesta din urmă, îndrăgostit de Oana, vine să o ceară în căsătorie lui Ștefan, dînsul îl trimete dupe lămuriri... la Răreșoia.

Spectatorul C. Sunt cîteva contradicții în țesătura piesei și oarecare lucruri neadevărate: cîți ani are Șt. cel Mare în anul morții lui? 76. Cîți ani are Oana, copila lui? 14. Nu se poate. Afară numai dacă nu admitem vorba lui Al. Dumas-fils: «*A soixante ans, on a toujours des enfants*»². În ce lună ne găsim în actul final? În iulie. De ce cîntă cucul? Și de ce boierii s-au îmbrăcat în straie groase?

Spectatorul D. Și ce monotonie, mă rog. Pînă acum țipam împotriva pieselor în care eroul principal murea în tot decursul actului final (Scarron al lui Catulle Mendès, Ovidiu lui Alecsandri). Ce să zicem de o piesă în care eroul moare timp de patru acte. Timp de patru acte pune mîna la picior și mai că nu-l auzim spunînd decît: «Î!»!...

¹ Dosar nr. 48/1909 — 1910, p. 127 v., 130 v.

² La șazeci de ani ai totdeauna copii (fr.).

Spectatorul E. Eu felicit nu pe autor, ci pe public. Să îngăduie el ceea ce n-a mai îngăduit nicăieri vreun alt public, adică o lipsă așa de înspăimântătoare de acțiune, să vie să asiste numai la niște «tableaux vivants», și aceasta în votivul lui Șt. c. M. al lui Delavrancea și al lui Nottara, aceasta înseamnă că s-a subțiat mult și că s-a făcut vrednic de o artă mai fină.”

Și Pompiliu Eliade enumeră calitățile pe care trebuie să le întrunească o piesă de teatru: darul de a innoda și deznoda o intrigă, de a pătrunde sufletele personajelor, de a condensa esențialul unei acțiuni în câteva acte, darul dialogului — firesc, fără trivialitate.

Este greu însă — afirmă Pompiliu Eliade — ca aceste calități să se întrunească de la început într-o creație dramatică. Putem însă accepta piesa în care calitățile să fie mai mari decât defectele, altfel, capodopera „mult așteptată nu va sosi niciodată”.

De două păcate crede Pompiliu Eliade că nu poate fi absolvită o piesă originală românească: de lipsa de cuviință și de stil.

După aceste considerații generale, Pompiliu Eliade caracterizează dramaturgia originală din 1908—1909:

„Din cele cincizeci și mai bine de piese originale ce se trimit anual direcțiunii Teatrului Național, ea nu-și poate lua decât trei-patru (...) «*Inde irae*»¹.” Cu alte cuvinte, de bună sau de rea-credință, acei ce negaseră orice calitate scenică dramei lui Delavrancea erau lipsiți de obiectivitate.

La 2 februarie 1909, *Apus de soare* se reprezentase în avanpremieră, avînd ca interpreți următorii actori:

<i>Ștefan cel Mare</i>	— C. Nottara
<i>Bogdan</i>	— I. Manolescu
<i>Logofătul Tăut</i>	— G. Nebunelli
<i>Postelnicul Toader</i>	— C. Nedelcovici
<i>Vornicul Jurj</i>	— A. Barbelian
<i>Hatmanul Arbore</i>	— Z. Bîrsan
<i>Pîrcălabul Dragoș</i>	— C. Teodorescu
<i>Pîrcălabul Alexa</i>	— G. Economu
<i>Pîrcălabul Grumază</i>	— V. Romano
<i>Pîrcălabul Șandru</i>	— A. Atanasescu
<i>Pîrcălabul Costea</i>	— P. Iancovescu
<i>Pîrcălabul Negrilă</i>	— C. Duțulescu
<i>Bătrînul Șteful, fost pîrcălab</i>	— V. Malcoci

¹ De unde ura (lat.).

<i>Bătrînul Hărman</i> , fost pîrcălab	— A. Mihalescu
<i>Paharnicul Ulea</i>	— G. Achille
<i>Clucerul Hrincovi</i>	— V. Toneanu
<i>Vameşul Chiracola</i>	— A. Dumitrescu
<i>Clucerul Moghilă</i>	— I. Petrescu
<i>Stolnicul Drăgan</i>	— G. Constantinescu
<i>Jitnicerul Stavăr</i>	— G. Steriu
<i>Petru Rareş</i>	— G. Mihăescu
<i>Doftorul Ieronimo da Cesena</i>	— C. Belcot
<i>Doftorul Şmil</i>	— P. Liciu
<i>Doftorul Klingensporn</i>	— N. Grigorescu
<i>Ţugulea Moghilă</i>	— Maria Giurgea
<i>Un pietrar</i>	— G. Economu
<i>Un curtean</i>	— G. Brezeanu
<i>Doamna Maria</i>	— Constanţa Demetriad
<i>Irina</i>	— E. Ciucurescu
<i>Reveca</i>	— A. Mărculescu
<i>Bălaşa</i>	— L. Ronsard
<i>Ilinca</i>	— Maria Filotti
<i>Domnica</i>	— C. Ciucurescu
<i>Ancuţa</i>	— O. Birsan
<i>Oleana</i>	— O. Culitza
<i>Fira</i>	— E. Mihăilescu
<i>Lixandra</i>	— Tina Barbu
<i>Joiţa</i>	— I. Leonescu
<i>Neaga</i>	— Elena Zimniceanu
<i>Ileana</i>	— V. Gioroceanu
<i>Hera</i>	— I. Bărbulescu
<i>Stănişoara</i>	— M. Luca
<i>Oana</i>	} — Marioara Voiculescu } — Olimpia Birsan
<i>Dochia</i>	

La avanpremieră, reţeta Teatrului Naţional atinge o cifră neobişnuită în epocă: 2.912,50 lei.

Premiera propriu-zisă are loc la 4 februarie 1909 şi a constituit un eveniment pentru viaţa teatrală, consemnat de numeroase periodice şi de personalităţi marcante. Ziarul *Conservatorul* nota chiar în ziua premierii: „A fost o sărbătoare aseară la teatru. Ovaţiile nu mai conţineau. Delavrancea a fost sărbătorit”, iar *Acţiunea* scria:

„Autorul, chemat și rechemat la rampă în aplauzele frenetice ale unui public foarte numeros, mai ales după actul III.”¹ Elevii liceelor veneau în fiecare seară să aplaude pe Const. Nottara, ale cărui replici le știau pe de rost.

Succesul atât de strălucit făcea ca actorii mari să regrete că nu li s-au încredințat în piesa lui Delavrancea măcar roluri de figuranți.²

Martoră a entuziasmului nereținut al sălii, Agepsina Macri-Eftimiu aprecia, după o experiență teatrală de mai multe decenii, că oratorul Delavrancea s-a bucurat de multe și mari succese la bară și la tribună, dar numai aplauzele de la reprezentațiile pieselor sale i-au dat emoții pînă la lacrimi.

Apus de soare derutează pe mulți dintre cronicarii teatrali, care-și spun părerea febril, în primele zile după premieră. *Verax*, probabil Radu D. Rosetti, consideră piesa lui Delavrancea o simplă „încercare” dramatică, o „înșirare de patru tablouri” și se miră că publicul socotește pe autorul unei asemenea piese un Shakespeare român.³

Este „o imagine de feerie, de basm adaptat la scenă, fără valoare ca artă dramatică, dar poate fi folosită pentru elevi”⁴, ca mijloc educativ.

Al. Davila, de la care se inspiră *Verax*, scrisese că *Apus de soare* este „un basm frumos povestit într-o limbă bogată, plină de acel farmec al graiului popular în care sînt așternute vechile cronici... aparițiuni luminoase a unor mărețe fantome evocate”⁵...

Două zile mai tîrziu, Al. Davila reia cronica sa, conchizînd că *Apus de soare* „nu are din însușirile cerute unei piese de teatru decît forma exterioară, dar nicidecum fondul”⁶, că este o simplă evocare. Al. Davila nu neagă că Delavrancea ar putea scrie piese, mărturisește că l-a rugat chiar el în 1889 să dramatizeze nuvela *Iancu Moroi*, dar Delavrancea a refuzat. Lui Al. Davila, lirismul de poem al piesei îi apare incompatibil cu dramaturgia: „Condeiu! n-a fost purtat de autorul lui *Iancu Moroi*, ci de cel al *Sultănicăi* și *Între vis și vieață*”

¹ Emil Nicolau, *Cronica teatrală*. „*Apus de soare*” de d. Barbu Delavrancea, *Acțiunea*, VIII, nr. 1.768, 4 februarie 1909, p. 3.

² *Ibidem*.

³ *Verax*, *Note și discuțiuni*. „*Apus de soare*” de B. Delavrancea, *Noua revistă română*, vol. 5, nr. 19, 15 februarie 1909, p. 302–303.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Al. Davila, *Noutăți*, *Teatrul Național*, „*Apus de soare*” — *Poemă în 4 acte de d-l Barbu Delavrancea*, în *Noua revistă română*, vol. 5, nr. 18, 8 februarie 1909, p. 274–275.

⁶ Al. Davila, *Teatrul Național*. „*Apus de soare*”, *poemă în 4 acte de d. Barbu Delavrancea*, în *Acțiunea*, VIII, nr. 1.773, 10 februarie 1909, p. 1–2.

Printre cei ce analizează mai temeinic piesa *Apus de soare* este Nicolae Iorga, care și în 1890—1893 procedase la fel cu nuvelistica lui Delavrancea. N. Iorga încadrează pe dramaturg în epoca și în condițiile sale concrete de creație, pe care le socotește vitrege pentru evoluția scriitorului:

„Prins de valurile politicii de ieri și, vai, așa de mult și de astăzi, smuls de dinsele de la țărml pe care fruntașii cei adevărați ai neamului au alte lupte de purtat și de cîștigat alte biruințe, înălțat sus, pînă la culmile cele mai pasionante ale oratoriei de partid, aruncat în volburile clevetirilor, obosit și dezgustat de o largă mare a cărui capăt odihnitor nu se mai vede, Delavrancea, cel mai fin artist al cuvîntului între tovarășii săi de scris, părea că nu se va mai găsi în mijlocul poporului său, unit măcar prin aceleași amintiri și speranțe, pentru a-i spune și el, cu puterea de impresie deosebită a graiului său totdeauna nou, că s-au schimbat vremurile (...). Ștefan cel Mare l-a biruit însă și pe dînsul. Chipul marelui strămoș l-a urmărit îndelung, cum el a urmărit și urmărește încă pe atîția, cerînd ca și prin literatura națională să trăiască în timpuri care au așa de multă nevoie de vechea lui sabie sigură, de înțelepciunea lui, care nu știa să plece capul, de iubirea-i de neam ce nu se dezgustă de cei de jos, care, fiind mai aproape de pămînt, pot să-l iubească mai adevărat și știu să-l apere mai bine. Ștefan, care a cucerit sufletele unei epoci obosite și fără ideal, deprinsă a-și cheltui interesul în meschinării rafinate, Ștefan a pus stăpînire și pe acest suflet superior.

Pentru opera nouă Delavrancea și-a ales și un gen nou. A făcut... din atîtea înfățișări ale vieții lui Ștefan o dramă...”¹

N. Iorga surprinde frămîntarea scriitorului, forța cu care i s-a impus acestuia în împrejurările anului 1907, personalitatea complexă și uriașă a lui Ștefan. Stăpînirea pe care a pus-o pe sufletul lui este de fapt o fericită potrivire a idealului național și patriotic al creatorului cu personalitatea istorică spre care s-a îndreptat. Și Nicolae Iorga intuiește că în evoluția scriitorului, *Apus de soare* înseamnă un nou moment luminos, dar în același timp piesa reprezintă și o reînviere a dragostei de patrie în literatura noastră:

„*Apus de soare* se zice piesa... e însă de două ori un răsărit. La orizont apare din nou și se ridică un mare talent, la lumina căruia,

¹ N. Iorga, *Cărți nouă. A. Vlahuță, Delavrancea, C-ța Hodoș, în Neamul românesc literar*, I, nr. 4, 1 april 1909, Vălenii-de-Munte, Tip. Neamului românesc p. 259.

totdeauna puternică, dacă nu totdeauna caldă, s-au bucurat tinerețele noastre. Și un nou răsărit al trecutului nostru în teatru"¹...

Nicolae Iorga își încheie analiza spunând că Delavrancea „ne-a dat un Ștefan și o Oană scoase din mintea sa“, adică mai puțin fidele adevărului istoric, dar care sînt prețioase prin măreția lor de epopee.

În mai puțin de două săptămîni de la premieră, ecoul aplauzelor, ca și al neîncrederii și al deprecierii cu care piesa a fost întîmpinată de unii contemporani, profesioniști ai condeiului și ai scenei sau simpli spectatori, ajunge la Berlin, stîrnind interesul lui Caragiale, ale cărui comedii, de peste un sfert de veac, ocupau primul loc în atenția publicului.

Mihail Dragomirescu, dorind să determine pe Caragiale să-și termine piesa *Titircă, Sotirescu et C-ie*, începută la Berlin, îi scrisese la 9 februarie 1909² că piesa lui Delavrancea este o capodoperă. La 17 februarie, după ce-i trimisese volumul, Mihail Dragomirescu revine cu noi informații: drama „amicului Delavrancea a umplut lumea“, că se traduce în italianește și va fi jucată în Italia, avînd în rolul lui Ștefan cel Mare pe celebrul actor Novelli. La 19 februarie 1909, Caragiale, trădînd o ușoară îngrijorare, îi cere lui Mihail Dragomirescu amănunte despre piesa lui Delavrancea.

De la 2 februarie pînă la 6 aprilie 1909, *Apus de soare* se reprezintă de 16 ori, aducînd Teatrului Național 31.894,40 lei, din care autorului îi revin 10%. Trebuie menționat însă că între 10 și 29 martie piesa lui Delavrancea este scoasă de pe afiș. Conducerea teatrului socotește că poate dubla rolul lui Ștefan cel Mare, strălucit interpretat de Constantin Nottara, cu un alt actor, dar Delavrancea refuză categoric, și directorul general al teatrelor suspendă piesa în plin succes. Această acțiune declanșează un protest vehement în Cameră, la 14 martie 1909, prin deputatul Victor Filotti, care interpelează guvernul: „...eu, publicul, am dreptul să protestez cînd sînt privat de reprezentarea unei opere de valoare“³. Se pare că, în urma acestui protest, piesa este reluată la 29 martie.

Dacă în scrisorile adresate lui Mihail Dragomirescu, I.L. Caragiale se arăta neîncrezător în posibilitățile de dramaturg ale lui Delavrancea, în momentul în care *Apus de soare* este scoasă de pe afiș, el publică o cronică ale cărei aprecieri demonstrează că impresiile defavorabile se spulberaseră: *Apus de soare* este socotită de Caragiale „dramă în genul misterelor sacre ale patimilor Domnului...“, caracterizate prin

¹ N. Iorga, *loc. cit.*, p. 260.

² Șerban Cioculescu, *Corespondența dintre Caragiale și P. Zarișopol*, *Revista Fundațiilor regale*, II, nr. 3, 4, 5, București, 1935, p. 48-49.

³ *Dezbaterile Adunării deputaților*, 18 martie 1909, p. 901.

„proporții largi, mai mari ca măsura naturală, simplitate maiestooasă, culoare hotărâtă, lipsă de nuanțe intermediare și de clarobscur, desen viguros și, mai presus de toate, o sinceritate de concepție și o naivitate de expresie pe care numai ferventa credință le poate insufla“¹.

Drama era într-adevăr o frescă de „calde tablouri din trecutul Moldovei... străbătute de acea lumină de artă proprie lui Delavrancea, care pulsează de o dragoste nemărginită pentru trecutul nostru și pentru acest tragic pământ“², cum o caracterizează Mihail Sadoveanu.

Peste Carpați, în *Tribuna* de la Arad, piesa *Apus de soare* este cîntărită cu mintea și cu inima celor ce veacuri de-a rîndul au pus condeii în slujba apărării ființei naționale, și Delavrancea este solicitat să se inspire și din tragica moarte a lui Mihai Viteazul.³

Dintre contemporanii primelor reprezentații ale piesei *Apus de soare* poate că cel ce a formulat mai fericit și mai succint caracteristicile acestei piese și care a sesizat și insuficiența analizelor făcute, opacitatea cronicarilor dramatici față de noutatea formulei dramatice încercate de Delavrancea este craioveanul D. Tomescu:

Critica n-a dezvăluit „frumosul care e turnat“ în piesă — spune criticul craiovean — „tainele acestui frumos, mijloacele artistice“. *Apus de soare* nu încapă în calapod. E o piesă „rebelă“, „e ceva nou, îndrăzneț, atît în concepție, cît și în formă“. Ștefan este „transfigurat“. „Forma răsare și crește o dată cu concepția.“⁴

Dezbaterile asupra dramei lui Delavrancea au agitat opinia publică pînă la sfîrșitul stagiunii. Deschiderea noului an teatral însă se face tot cu *Apus de soare*, nu numai la București, ci și la Iași, unde cronicarul ziarului *Mișcarea* crede că piesa va avea „altă primire și un succes mai desăvîrșit ca în București“. De altfel, și pe scena ieșană, protagonistul este tot Constantin Nottara în rolul lui Ștefan cel Mare. Delavrancea însuși asistă la repetiția generală de la Teatrul Național din Iași, care are loc la 12 septembrie 1909.

În stagiunea 1909—1910, *Apus de soare* se reprezintă de 14 ori. Se încasează 22.476 lei. Ion C. Bacalbașa, în cronică din *Epoca*, la

¹ Caragiale, „*Apus de soare*“. *Cîteva note*, în *Universul*, XXVII, nr. 70, 13 martie 1909, p. 1; nr. 71, 14 martie 1909, p. 1.

² Mihail Sadoveanu, *Barbu Delavrancea. Evocări*, Editura pentru literatură și artă, București, 1954, p. 159.

³ Leandru, „*Apus de soare*“, în *Tribuna*, Arad, XIII, nr. 71, 3/16 aprilie 1909, p. 1—2.

⁴ D. Tomescu, *Critica noastră și „Apus de soare“*, *Ramuri*, IV, nr. 4 și 5, 15 februarie—15 martie 1909, p. 209—210.

1 ianuarie 1910, remarcă „enormul succes” cu care s-a jucat *Apus de soare*, ca și primele reprezentații ale *Vișorului*, deși știe că au existat greșeli de regie, actori nepotrivii pentru unele roluri și rele condiții de pregătire și de reprezentație.

Ilarie Chendi chiar, care vorbește despre *Apus de soare* ca despre o „dramă greșită prin însăși concepțiunea ei”, care caracterizează actul IV ca o „vină estetică” și persiflează „apoteoza” lui Ștefan cel Mare „în cămașă”, în scena uciderii celor trei boieri, admite totuși că limba folosită de Delavrancea este frumoasă.¹

Mai puțin parcimonios în aprecieri, Victor Morariu subliniază mai multe calități de conținut dramei *Apus de soare* și „răpitoarea frumusețe a limbii”².

Mai trebuie să reținem părerile lui Mihail Dragomirescu: „Neobișnuită, extraordinară”, cu un personaj „unic în literatura universală”, avînd ca resort central dragostea de patrie, drama *Apus de soare* este „de un tip necunoscut în teatrul românesc”. Figura lui Ștefan este „una din cele mai mărețe și mai originale figuri omenesti”, „un Ștefan cel Mare al lui Delavrancea”; subiectul dramei „este expus cu arta fantastică a lui Shakespeare și cea contemplativă a lui Omer”. Și ca să ajungă la aceste concluzii, Mihail Dragomirescu face critica criticii, fără să se sfiască a combate chiar părerile lui Caragiale și ale lui Al. Davila. După Mihail Dragomirescu, I.L. Caragiale „n-a prea pipăit *Misterele* cînd s-a gîndit să le asemene operei lui Delavrancea”, iar Al. Davila este „o mare personalitate cam lipsită de seninătate”³.

Clasînd-o printre cele mai bune opere dramatice, Mihail Dragomirescu subliniază caracterul epic al dramei lui Delavrancea, în care tragicul, „în loc să fie incisiv și deprimant, este exultant și explosiv”⁴.

În 1928, Mihail Dragomirescu va reveni asupra lui Delavrancea într-o interesantă caracterizare, care dă întreaga măsură a prețurii pe care i-a acordat-o:

„Delavrancea este primul scriitor eminescian care a pus la contribuție tezaurul formelor, cuvintelor și frazelor create de Eminescu, rămînd totuși în acest tradiționalism pe drumul său propriu.”

¹ Ilarie Chendi, *Viața literară. Ceva despre teatru. Teatrul și literatura. Curenții de azi. Succesul dramaturgiei istorice. Despre piesele lui Delavrancea*, *Tribuna*, Arad, XIII, nr. 282, 25 decembrie 1909, 7 ianuarie 1910, p. 1-2.

² Victor Morariu, „*Vișorul*”. *Drama d-lui Delavrancea*, în *Junimea literară*, Cernăuți, VII, nr. 5, 1910, p. 91-93; nr. 6, p. 117-122.

³ Mihail Dragomirescu, „*Apus de soare*” de Delavrancea, *Convorbiri critice*, III, nr. 2, 25 februarie 1909, p. 106; nr. 3, 25 martie 1909, p. 212-215.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Mihail Dragomirescu, *Critici*: vol. II, București, Editura Casei școlilor, 1928, p. 47.

Mihail Dragomirescu socotește pe Delavrancea „maestrul verbului românesc. El a făcut pentru graiul bucureștean-ilfovean, în proză, ceea ce Eminescu a făcut pentru graiul moldovean în poezie. Delavrancea este înfrățit cu Eminescu prin «poezia» și *adîncimea sufletului*. Imaginile din realitate, pătrunzînd în atmosfera sufletească a lui Delavrancea, *se aprind* și dobîndesc o strălucire mai puternică decît realitatea însăși, și puterea lor plastică este evidentă cu deosebire în *Apus de soare*. Actul III atinge sublimul de cea mai înaltă calitate. Ștefan cel Mare, în discursul său, este însuși oratorul Delavrancea, devenit acum «poet-demiurg».”

Analiza cea mai emoționantă, în care se împletește dragostea pentru artă, pentru limba noastră și pentru trecutul de glorie al poporului nostru, este semnată de „măestrașul“ Al. Vlahuță. Văzută și revăzută de nenumărate ori, drama prietenului său, „prin uriașa sa putere de evocare“, „prin puterea magică a cuvîntului, trezește cetatea Sucevei din zilele marelui Ștefan. Se redeschid gurile amuțite de patru sute de ani și-și reiau firul vorbei de unde l-au lăsat.”¹

Încercînd să-și lămurească sieși și altora secretul puternicei impresii încercate de spectatorii dramei *Apus de soare*, Al. Vlahuță intuiește perfectă sudură dintre conținut și formă, sinceritatea sentimentelor și expresia adevărată, crescută organic din fondul operei:

„Aș păcătui dac-aș spune că Delavrancea e numai un meșter de o neîntrecută iscusință, un vrăjitor al cuvîntului, care ochește în sufletul nostru și trage, ca la țintă, c-o vorbă, c-o anume imagine, ticluită pentru o anume impresie. Se știe marea putere de sugestie pe care o exercită ritmul, revenirea aceluiași sunete la intervale potrivite, muzica cea fără note a gîndirii (...). Nu meșteșugul, nu iscusința retorică a potrivit vorbele — subliniază Al. Vlahuță — ci ele au izvorît de sine, îmbinate astfel și ritmate gata, picurate din preaplinul sufletului emoționat”² al creatorului acestui poem dramatic. Scene „de o simplitate antică, a căror frumusețe crește la fiecare citire“, povestirea bătăliei din Valea Hotinului, care va rămîne un model de „narațiune epică“, spune Vlahuță, adică de narațiune dramatică, identificarea autorului cu eroul său, tot atît de interesant ca om și ca domn, sinteza vieții lui Ștefan, concretizată în ultimul său cuvînt: „Moldova“, irezistibil prin

¹ Al. Vlahuță, *Apus de soare*, în *Universul*, XXVII, nr. 46, 17 februarie 1909, p. 1; Al. Vlahuță, *Scrieri alese*, 2, București, Editura pentru literatură, 1963, p. 498-499.

² Al. Vlahuță, *ed. cit.*, p. 501.

forța iubirii sale exemplare pentru patrie, îl fac pe Vlahuță să spună că drama lui Delavrancea „va trăi cât limba românească”¹.

Cu toate aceste calități, în stagiunea 1910—1911, abia dacă se reprezintă de 7—8 ori, dintre care de 3—4 ori în matinee, deși în ședința de constituire a Societății autorilor dramatici Delavrancea este ales, alături de Caragiale, membru de onoare.

La Iași, în 1911, unde director al Teatrului Național este Mihail Sadoveanu — admirator sincer al scriitorului — stagiunea se deschide cu piesa lui Delavrancea. Mihail Sadoveanu cere de la București cu împrumut câteva costume pentru zilele de 3, 5, 6, 8 noiembrie 1911, iar pentru personajul principal al piesei solicită pe Constantin Nottara.

În acest an compania teatrală a lui Petre Liciu, invitată de Societatea pentru cultura și literatura română din Cernăuți, reprezintă cu un mare succes trilogia lui Delavrancea. La București însă, prima parte a tripticului dramatic este înlocuită pe afiș cu *Vișorul*. De altfel, în timpul vieții scriitorului, *Apus de soare* nu se va mai reprezenta la Teatrul Național din București decât în stagiunea 1914—1915 și, foarte scurtă vreme, în 1918—1919, reluare prilejuită de moartea scriitorului.

Succesul de public și de casă, obținut în 1909, pînă la închiderea stagiunii, încurajează pe Delavrancea să trimită la 30 decembrie 1909 15 exemplare din drama sa Academiei Române, în vederea concursului pentru premiul „Năsturel” din 1910. La 15 ianuarie, piesa se repartizează în lipsă lui Titu Maiorescu, spre a-și spune părerea, dar la 5 februarie 1910 Titu Maiorescu cere comisiunii premiului „Năsturel” ca piesa lui Delavrancea să se dea spre referire lui N. Gane sau A.D. Xenopol. Ca urmare, la 8 februarie 1910, secretarul general Gr. Ștefănescu se adresează lui N. Gane:

„Domnule coleg,

Comisiunea premiului «Năsturel», din care faceți parte, hotărîse în lipsa d-lui T. Maiorescu, asemenea membru în comisiune, ca d-sa să facă raport special asupra dramei d-lui B. Delavrancea *Apus de soare*.

D-l Maiorescu, prezentîndu-se în ședința de la 5 februarie curent, a rugat pe membrii comisiunii să-l descarce de această sarcină, întrucît relațiunile d-sale personale cu autorul ar lua raportului aparența de nepărtinire.

Membrii comisiunii, îndeplinind cererea d-lui Maiorescu, au decis să fiți rugat dvs. a face raportul special și asupra scrierii d-lui Delavrancea.”

¹ Al. Vlahuță, *ed. cit.*, p. 498.

La 13 februarie 1910, N. Gane încunoștințează comisiunea premiului „Năsturel-Herescu” de imposibilitatea în care se află de a face aprecieri cu privire la piesa lui Delavrancea, iar la 13 februarie revine, motivînd că este bolnav.

Este mai probabil însă ca N. Gane să nu fi voit să întocmească raport asupra unei lucrări pe care Titu Maiorescu refuza s-o prezinte la premiul, indiferent care ar fi fost motivul real al acestui refuz din partea lui Maiorescu.

La 12 martie 1910, comisia premiului „Năsturel” primește și refuzul lui A.D. Xenopol, care și în 1893 se opusese premierii volumului de nuvele al lui Delavrancea. Data decernării premiului se apropia, și Academia Română nu reușise să găsească un membru activ dispus să se pronunțe asupra piesei. Abia la 15 martie, istoricul I. Bogdan acceptă sarcina încredințată, și în ședința de la 12 mai 1910 a comisiei premiului „Năsturel-Herescu”, de 4.000 lei, prezenți fiind Titu Maiorescu, Gr. Ștefănescu, P. Poni, A.D. Xenopol, dr. Al. Marienescu, V. Babeș, N. Quintescu, N. Gane, Philipp, Mrazec, se citește raportul lui I. Bogdan:

„Domnilor colegi,

Mi-ați făcut onoarea să-mi cereți un raport asupra dramei d-lui Delavrancea, *Apus de soare*, prezentată la premiul «Năsturel», de 4.000 lei, pe care Academia Română are să-l decerne în sesiunea aceasta. Deși n-am obiceiul să mă ocup cu lucrări ce nu intră în specialitatea mea restrînsă, și deci m-am ferit să scriu pînă acum vreun studiu sau vreo critică asupra unei producțiuni literare propriu-zise, am primit totuși cu plăcere însărcinarea dv., deoarece ea îmi dă ocazia să aduc un omagiu public marelui talent de scriitor al d-lui Delavrancea și să cer comisiei speciale a Academiei Române să se asocieze și dînsa la entuziasmul aproape unanim cu care publicul românesc a primit această operă dramatică a d-lui Delavrancea. În adevăr, d-lor colegi, eu nu-mi aduc aminte ca vreo piesă de teatru, scrisă de un autor român și cu subiect românesc, să fi fost întîmpinată de public cu mai mare însuflețire decît *Apus de soare* al d-lui Delavrancea. La ce altceva am putea atribui acest succes decît calităților reale ale piesei?

Nu voi analiza, d-lor colegi, aceste calități din punctul de vedere al «artei dramatice», deoarece eu cred că regulile acestei arte sunt departe de a fi așa de inmutabile precum cred o sumă de teoreticieni ai ei. Nu mă voi întreba deci dacă există sau nu un «conflict de pasiuni» în *Apus de soare*, sau de ce natură e acest conflict, dacă așa-zisa «acțiune dramatică» e puternică sau slabă, dacă unele «episoade» ale piesei sunt potrivite sau nepotrivite ș.a.m.d. Asupra acestor lucruri

s-au pronunțat mai toți criticii noștri literari, și părerile lor sunt foarte variate, atît de variate cît de șubredă este «știința» lor pozitivă.

Eu mă mulțumesc să constat, înaintea dvs., că piesa d-lui Delavrancea a avut un foarte mare succes, că publicul nostru a consacrat-o, prin aprobarea sa unanimă, drept una din cele mai izbutite piese ale teatrului românesc.

Voi releva numai două motive ale acestui succes fără pereche. Întîiul este că drama d-lui Delavrancea se ocupă cu cel mai mare erou pe care l-a produs neamul românesc și îl prezintă, în urma unui studiu serios al mediului în care el și-a dezvoltat activitatea sa, cu o putere de intuițiune istorică pe care n-a arătat-o încă nici unul din cei ce s-au încercat la noi în astfel de producțiuni literare.

Publicul mare a simțit aceasta, fără să-și dea seama în mod conștient. Istoricul o simte și o explică, și de aceea admirația lui e îndoită, căci el știe ce greu este a înfățișa o stare din trecut sau o personalitate istorică în adevărata ei lumină. El știe că au fost puțini acei cari au avut darul de a zugrăvi astfel de stări sau personalități în așa chip ca privitorul ori ascultătorul să aibă iluzia completă a realității istorice.

D-l Delavrancea ne-a dat în drama sa un Ștefan așa cum trebuie să și-l închipuie și cel mai profund cunoscător al trecutului nostru. Impresia noastră, după ce am ascultat sau am citit drama d-lui Delavrancea, este că așa a trebuit să fie, așa a trebuit să se poarte, așa a trebuit să vorbească Ștefan în acele împrejurări ale vieții sale în care ni-l înfățișează scriitorul.

În momentul cînd părăsește de bunăvoie tronul, spre a pune în el pe fiul său Bogdan, cu credință că așa va fi asigurată opera vieții sale, Ștefan zice următoarele cuvinte cari rezumă în mod fericit tot rostul vieții și al luptelor sale:

«Am încercat să unesc Răsăritul. Ș-am trimes la unguri, la leși, la litvani, la ruși, la tătari... Au făcut cărări bătînd drumurile pustii oamenii mei, și degeaba. Învoieli cu peceți în calapoade, iscălituri fudule. Și praful s-a ales de învoieli. Vladislav — un molțu, un întristat; Alexandru — un fudul, un iagelon, o slugă a popii de la Roma; Ivan — un năuc, căzut în copilărie. Cînd voi fi în fața lui voi îndrăzni să-i zic: — Doamne, tu singur știi ce-a fost pe inima mea, că-n tine am crezut, că nici o deșertăciune nu s-a lipit de sufletul meu, că am stat zid neclintit în fața păgînilor... Dar toți m-au părăsit... Doamne, osîndește-mă dupe păcatele mele, ci nu mă osîndi de pacea cu turcii spre mîntuirea sărmanului meu popor!»

Pasajul acesta e o frumoasă sinteză a personalității și a politicii lui Ștefan cel Mare. Aș putea să citez și altele la fel, însă vă sunt desigur cunoscute. Închei aceste considerațiuni cu un singur cuvânt, că piesa d-lui Delavrancea va populariza figura lui Ștefan cel Mare mai bine decît orice încercare istorică și o va populariza în adevărata ei înfățișare.

Al doilea motiv care a făcut succesul piesei d-lui Delavrancea e limba în care e scrisă. Nu cred că pot caracteriza mai bine această limbă decît zicînd că e cea mai românească în literatura noastră contemporană. Nimic străin de limba poporului, cum a putut s-o vorbească chiar pe vremea lui Ștefan. Acesta este cel mai mare merit al d-lui Delavrancea, și acest merit trebuie să-l recunoască Academia Română premiînd drama d-sale. Ea îmbracă gînduri românești în cea mai curată, mai limpede și mai duioasă limbă românească. Cu *Apus de soare* eu am impresia că d-l Delavrancea a ajuns la cel mai înalt grad de perfecțiune la care talentul d-sale poate să înalțe limba noastră. Orice considerațiuni estetice asupra calităților sau defectelor țesăturii acestei drame trebuie să dispară înaintea acestei constatări. Academia Română trebuie dar să prindă cu satisfacție ocazia ce-i oferă d. Delavrancea ca să consacre o direcție literară sănătoasă în ce privește scrierea limbii române, acordînd piesei *Apus de soare* premiul «Năsturel», de 4.000 lei. Premiînd această piesă, Academia Română va aduce și un omagiu meritat întregii activități literare a acestui distins scriitor și orator al nostru și se va pune de acord cu publicul mare asupra căruia premiera lui Delavrancea din partea Academiei Române va face cea mai bună impresie, mai ales că de mai multe ori scriitori cu totul tineri și de puțină valoare au fost părtași la această onoare, pe care Delavrancea o cere de astă dată la vîrsta maturității depline a talentului său.¹

În prezentarea lui I. Bogdan, bunul-simț și intuiția se asociau cu rigoarea științifică a unui istoric valoros. Dr. Al. Marienescu însă este potrivit premierii lui Delavrancea. Ideile sale învechite se potrivesc bine cu forma vetustă de formulare, influențată de ultimul talaz latinizant: „Pentru de a ști compune o dramă, trebuie să ști regulele artei dramatice. Compunerea unei drame e o artă, și tot ce e artă are regulele sale proprii, căci fără ținerea regulelor nu poți face nimic bun...”

Autorul dramei *Apus de soare* nu a vroit să se ieie în considerațiune chiar nimic, nimic din regulele artei dramatice...

¹ I. Bogdan, *Analele Academiei Române*, secția II, tom. XXXII, 1909, p. 375.

Nu e iertat să-l aduci pe scenă pe Ștefan umflat la picior, să-l treci ca pe un imoral, ca pe un mișel¹...

Cu toată opunerea dr. Al. Marienescu, membrii comisiei premiului „Năsturel” votează, în ședința de la 14 mai 1910, premiarea lui Delavrancea.

Era, desigur, o satisfacție meritată, deși unele glasuri continuau să minimalizeze această creație.

Astfel, Eugen Lovinescu va vorbi despre *Apus de soare* ca despre un „spectacol într-un fotoliu”², mai potrivit pentru lectură și visare decît pentru scenă, căci „teatrul nu este o liturghie”. Const. Gerota, însă, compară piesa lui Delavrancea cu *Iuliu Cezar* al lui Shakespeare, iar în cadrul literaturii noastre, C.V. Gerota vede în Ștefan cel Mare „cel mai mareț voievod” zugrăvit într-o operă literară.³

Și cîntarul oscilează de la „un mare talent”⁴ la „scriitor genial”⁵. Prin perifrază, Victor Eftimiu vorbește despre „flacăra verbului său grandilocvent, știința frazei abrupte, bogata lui paletă, despre dialogul fosforescent”⁶, găsind că discursul lui Ștefan cel Mare din actul al III-lea se înrudește cu bocetele corului și ale regelui Xerses din *Perșii* lui Eschil.⁷

Drama lui Delavrancea s-a bucurat de aprecierile elogioase ale unuia dintre cele mai pătrunzătoare minți pe care le-a avut cîndva critica noastră literară. Acordînd mai puțină atenție comediilor lui Delavrancea, George Călinescu relevă valoarea artistică a trilogiei și în special a primei din tripticul său dramatic:

„Deși într-un fond fabulos și poetic, *Apus de soare* trăiește mai ales prin realitatea tipologică a eroului principal. Această dramă desfășoară conflictul dintre o mare energie, ce nu vrea să piară, și moarte. Însă interesul depășește simpla originalitate a subiectului și atinge valoarea unei creațiuni de întindere universală.”⁸

¹ *Analele Academiei Române*, secția II, tom. XXXII, 1909–1910, Partea administrativă și dezbaterile, București, 1910, p. 377–381.

² Eugen Lovinescu, *Cronica dramatică. Spectacol într-un fotoliu* („*Apus de soare*”), *Flacăra*, IV, nr. 11, 27 decembrie 1914, p. 75.

³ C.V. Gerota, *Delavrancea. Teatrul: „Apus de soare”*, în *Ramuri*, Craiova, XV, nr. 1, 15 ianuarie 1921, p. 20.

⁴ N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, vol. II, București, Ed. Adevărul, 1934, p. 199.

⁵ Mihail Dragomirescu, *Drama lui Delavrancea*, în *Lucașădrul*, XIV, nr. 114, 1 iunie 1919, p. 241–242.

⁶ Victor Eftimiu, *Apus de soare*, în *Magia cuvîntelor*, București, Ed. Cultura românească, 1942, p. 242.

⁸ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, Editura Fundației regale pentru literatură și artă, 1941, p. 506.

George Călinescu apropie pe Ștefan cel Mare de Taras Bulba prin ceea ce criticul numește „om arhaic”. Romantismul exteriorizat prin simetria retorice, sentimentul patriotic copleșitor, forța de caracter a marelui domn, duișoia și bunătatea, care n-au fost alungate de asprile neconținutelor sale griji din timp de pace și de război, sînt justificări incontestabile ale aprecierii superlative pe care George Călinescu o are despre *Apus de soare* — „capodoperă a dramaturgiei poetice și oratorice, și nu mai puțin o dramă de observație a tipicului, singura din literatura noastră în care toate aceste aspecte se unesc armonios”¹.

Înrudirile pe care George Călinescu le stabilește între Delavrancea și unii dintre cei mai mari scriitori ai lumii sînt convingătoare:

„În *Apus de soare* dezlănțuirea oratorică este extraordinară. Sînt părți de înaltă, sublimă truculență, la nivelul poeziei lui V. Hugo și a lui Eminescu. Enumerarea, simetria, sacadarea, năvala periodică, toate mijloacele unei bune retorici — fac o atmosferă epică de neuitat.”²

Cu prilejul centenarului nașterii scriitorului reținem cîteva opinii interesante. „*Apus de soare* — scria în 1958 Silvian Iosifescu — posedă principalele caractere ale evocării istorice de tip romantic. Dar ea aparține romantismului progresist, în care istoria (...) e privită din perspectiva patriotismului, cu sentimentul continuității între prezent și trecut.”³

Radu Popescu remarcă „factura shakespeareană” și „michelangelescă, monumentală” a eroului, care rămîne totuși un om:

„Ceea ce impresionează mai presus de orice în această mare creație literară este tocmai caracterul ei omenesc, singurul care păstrează titanul în marginile umanității.”⁴

Patriotismul eroului, exprimat, mai ales, în tiradele din actul al III-lea, „bătînd dintr-o aripă spre cer”⁵, justifică apropierea pe care Radu Popescu o face între *Apus de soare* și *Scrisoarea a III-a* a lui Eminescu.

După terminarea trilogiei Moldovei, scriitorul intenționa să scrie o trilogie a Munteniei, avînd ca eroi pe Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș și Mihai Viteazul.

Proiectul a rămas însă nerealizat.

¹ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 508.

² *Ibidem*.

³ Silvian Iosifescu, *Cu privire la Delavrancea*, în *Gazeta literară*, II, nr. 29 (71), 21 iulie 1955, p. 2.

⁴ Radu Popescu, *Sensul unei comemorări*, în *Contemporanul*, nr. 13 (599), 4 aprilie 1958, p. 2.

⁵ G. Călinescu, *Cronica optimistului*, *Delavrancea*, în *Contemporanul*, nr. 13 (599), 4 aprilie 1958, p. 1.

- p. 22, *Scena VII.* Cei de sus. Bogdan, bătrînul logofăt Tăut,
 r. 28—35 bătrînul postelnic Șteful, pîrcălabul Grumază, clucerul
 Hrincovici, vameșul Chiracola, postelnicul Toader, paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan, jitnicerul Stavăr, clucerul Moghilă, Petru Rareș, mai mulți căpitani, hînsari etc. 1912, 1909/*Scena VII.* Bogdan, legat la ochi, pîrcălabul Grumază, logofătul Tăut, vornicul Hrăman, postelnicul Șteful, clucerul Hrincovici, vameșul Chiracola, postelnicul Toader, stolnicul Drăgan, paharnicul Ulea, jitnicerul Stavăr, clucerul Moghilă, Petru Rareș și mai mulți căpitani de oaste *ms. I/Scena VII.* Bogdan, bătrînul logofăt Tăut, bătrînul postelnic Șteful, pîrcălabul Grumază, clucerul Hrincovici, vameșul Chiracola, postelnicul Toader, clucerul Moghilă, Petru Rareș, mai mulți căpitani de oaste, hotnogi, hînsari etc. *ms. II.*
- p. 23, r. 2 Bogdan! De pe drumuri... Însemnat în bătălii înainte
 1912, 1909, *ms. II/Bogdan!* Dupe drumuri și însemnat în lupte înainte *ms. I;*
- r. 4—5 Așa se cuvine unui fecior de domn moldovean... Ești mai răsărit ca mine 1912, 1909, *ms. II/Așa se cuvine unui domn moldovean... Ești mai nalt ca mine ms. I;*
- r. 9 sabia vîjje și luminează ca fulgerul 1912, 1909, *ms. II/* sabia ta vîjje și urlă și luminează ca fulgerul *ms. I;*
- r. 16—18 *Clucerul Hrincovici:* Că leșii se trag la judecată la căpitănia Haliciului, rusnecii și moldovenii se supun 1912, 1909, *ms. II/Clucerul Hrincovici:* Leșii se trag să se judece la Haliciu, rusnecii și românii să supun *ms. I;*
- r. 24—25 trufaș, leah... Ce nu e 1912, 1909, *ms. II/* trufaș, iezuit, leah, ce nu e *ms. I;*
- r. 26—27 Și tu, Șteful? O! prietenii mei, cu bărbile 1912, 1909/ și tu, Șteful?... și tu, Hrăman?... Bătrînii mei prieteni, cu bărbile *ms. I/* și tu Șteful? O! prietenii mei, cu bărbile *ms. II;*
- r. 28 albiți de griji și de vremuri... 1912, 1909, *ms. II/* albiți de grije și de vreme? *ms. I;*
- r. 34 Postelnice Toader, ce știri 1912, 1909, *ms. II/* Postelnice Toader, vîntură țară, ce știri *ms. I.*

- p. 24, Jeronimo da Cesena.
 r. 17—31 *Clucerul Moghilă*: După nume trebuie să aibă o barbă
 cit toate zilele...
Postelnicul Toader: Ras și cu plete lungi...
Ștefan: Acum la ale noastre. Boieri, știți că Alexandru
 al Poloniei iar a cerut zi, zi peste zi, lege peste lege, că
 n-ar fi fost față. Iar să ne judece frăține-său Vladislav.
 La 2 noiembrie. Degeaba s-a pus. Iacob de Buczacz,
 omul cardinalului, n-are să vie, ca și omul lui Ion Albert.
 Noi s-așteptăm în Cernăuți cu 5.000 de oaste aleasă.
 Toți călări. Sosește, bine; nu? o plimbare-n toată Pocu-
 cuția ș-o raită pînă la Haliciu, și poate și mai sus. Ș-apoi
 se va ști cine e pîrcălab acolo și cine nu e 1912, 1909,
ms. II/ Jeronimo da Cesena.
Ștefan: Acum la ale noastre. Boieri, s-a pus zi, la 2 noiem-
 brie, că ni s-a cerut lege peste lege, să ne judece Vladislav
 al Ungariei, și să tragă hotarul Pocuției, dar degeaba
 s-a pus, — cum n-au venit oamenii lui Ioan Albert,
 tot așa n-au să vie oamenii cardinalului ș-ai lui Alexan-
 dru. Noi vom aștepta în Cernăuți cu 5.000 de oaste alea-
 să, toți călări. Sosește știrea că nu, o plimbare în toată
 Pocuția ș-o raită pin' la Halici și pînă la Lemberg. Ș-apoi
 se va ști mai bine cine e pîrcălab și cine nu e *ms. I*.
- p. 27, r. 1-4 *Actul II*. Același tablou ca în actul întii, cu deosebire
 că e vară și arborii încărcăți cu fructe, unele coapte, altele
 pîrguite, altele verzi. S-aud păsările cîntînd. 1912,
 1909, *ms. II*/ *Actul II*. Parte din palat. Pridvoru. Vara.
 Fintina. *ms. I*;
- r. 6—7 Ileana, Bălașa, Hera, Oleana, Oana 1912, 1909, *ms. II*/
 Ileana, Oleana, Mușat, Hera, Grumază, Oana *ms. I*.
- p. 28, Uitasem pe Bogdan, odorul meu. Pre urmele tată-său
 r. 17—18 calcă. 1912, 1909, *ms. II*/ Uitasem pe Bogdan, copilul
 meu, mindria mea, odorul meu, pe urmele tătine-său
 calcă. *ms. I*;
- r. 30 Ție Domnul pe domnii noștri, doamnă! 1912, 1909, *ms.*
II/ Ție-ne Domnul pe voievozii noștri, doamnă, facă-se
 voia lui, voia împărăției lui în cer și pre pămînt (se
 închină.) *ms. I*.
- p. 29, de ce nici la 14 ani, aproape împliniți, nu s-a dus la răz-
 r. 2—3 boi cu tat-său Moșoroi, asta, Moghilă 1912, 1909/ de ce
 nici la 14 ani nu să duce la război cînd pleacă preaslă-

vitul Ștefan, viteazul Bogdan și tat-său Mușoroi, asta, Moghilă *ms. I*/ de ce nici la 14 ani, aproape împliniți, nu s-a dus la război cu tat-său Moșoroi, asta, Movilă *ms. II*;

- r. 9 C-am zis: săracum de mine 1912, 1909/ C-am zis: aracămi de mine *ms. I*/ C-am zis: ăăracam de mine *ms. II*;
- r. 14—15 *Doamna Maria*: Mă băietane, pune sabia, că va sosi și ceasul tău. Și s-o porți... 1912, 1909, *ms. II*/ *Doamna Maria*: Aide, pune sabia, băietane. S-o porți... *ms. I*;
- r. 22—23 *Doamna Maria*: A fiert grîul cu lapte?
Dochia: Iacă-l aduc. Acuși. (*Dochia* și Țugulea ies.) 1912, 1909/ *Doamna Maria*: Adu grîul cel fiert cu lapte și miere.
Dochia: Iacă-l aduc *ms. I*/ *Doamna Maria*: A fiert grîul cu lapte?
Dochia: Iacă-l aduc... acuşic... (*Dochia* și Țugulea ies.) *ms. II*.
- p. 30, r. 9 Oi, moi...“ De doi ani îmi zice: „Băbătie 1912, 1909, *ms. II*/ Oi, măi“. D-acum doi ani,... m-am făcut mare... îmi zice: „băbătie“ *ms. I*;
- r. 29—30 *Dochia*: Grîul, spălat în zece ape, uscat, frecat, dezghiocat, puțintică miere 1912/ *Dochia*: Grîul, spălat în zece ape, uscat, frecat, dăzghiociat, puțintică miere 1909, *ms. II*/ *Dochia*: Grîu l-am spălat în zece ape, l-am dăzghiociat, l-am fiert în lapte dulce, pus puțintică miere *ms. I*.
- p. 31, Mai iute, Moghilă, mai iute!
- r. 12—13 *Clucerul Moghilă*: Nu e nici biruit 1912, 1909, *ms. II*/ Mai iute, Movilă, mai iute, ca fulgerul care rupe noaptea și-mi arată stîncă Simbetei, așa să cază vorbele tale. Licărești fața lui Ștefan și-a lui Bogdan, ș-apoi bijbii eu în întuneric pînă să le aflu pe toate.
Movilă: Preaslăvitul domn nu e nici biruit *ms. I*;
- r. 14—21 rănit...
Doamna Maria: Cum e?
Clucerul Moghilă: Biruitor și cu rana vechiă ceva mai înrăită ca-n trecut...
Doamna Maria: A!
Clucerul Moghilă: Și ceva mai potolită ca acum șapte zile. Bogdan, slava Domnului... Mă... Țugulea taichii... Acum pe șart 1912, 1909, *ms. II*/ rănit, ci biruitor și

- cu rana veche ceva mai înrăită ca-n trecut și ceva mai domolită ca acum șapte zile. Bogdan, slavă Domnului. Mă... Țugulea taichii... (Îl sărută.) Acum pe șart *ms. I;*
- r. 23—24 *Clucerul Moghilă:* Mătură tot înaintea lui. Și toți îi jurară credință, și moldoveni 1912, 1909, *ms. II/ Movilă:* A măturat tot pînă-n Scorczuka. Și toți i-a jurat credință cu popii în frunte, care de legea noastră, care d-a lui Ivan, care papistași d-ai Cardinalului, și moldoveni *ms. I;*
- r. 26 Lixandru... „in eternitate 1912, 1909, *ms. II/ Lixandru,* cum blogodorosiau, *in eternitate ms. I.*
- p. 32, r. 4 nu l-ar fi încăput... Atît le zise: „Încălecați 1912, 1909, *ms. II/* nu l-ar fi încăput. Și îi scuipe în față și le trase patru palme, că cum erau ei îmbrăcați în zale și fireturi, le-a răsunat obrazul și a zornăit zalele. „Așa să spuneți cui v-a trimes! Încălecați.“ *ms. I;*
- r. 14—18 într-alta... Pînă să se oprească leșii, înfierbîntați ca de biruință, s-aruncară valurile lui Bogdan chiuind și-i izbiră. Luca Arbore îi ia pe la spate, iar din coaste îi fulgeră ai domnului 1912, 1909/ într-alta. Pînă să-și stăpînească caii, leșii cari strigau biruință, încep să curgă valurile lui Bogdan din zăvoi, și-i lovește. Pînă să înceapă toiul bătălii[i] apare în spatele leșilor cavalerii lui Luca Arbore, iar din cele două coaste îi izbește ai marelui domn, *ms. I/* într-alta. Pînă să se oprească leșii înfierbîntați ca de biruință, s-aruncă valurile lui Bogdan chiuind și-i izbește. Luca Arbore îi ia pe la spate, iar din coaste îi fulgeră ai domnului *ms. II;*
- r. 19—24 Ei, ș-apoi?
Clucerul Moghilă: Prinși de toate părțile, azvîrliră armele jos. Și curse sînge pînă la țurloaiile cailor... Strașnic răcnea leul Moldovei, că auia valea și codrii... Și vitejii crezură că 1912, 1909, *ms. II/* Ei, ș-apoi?
Moghilă: Praful și puzderia s-ales de ei. Cînd au fost prinși de toate părțile au mai stat ce au mai stat, apoi au trîntit armele. Și curgea sînge că să înroșise valea. Strașnic răcnea de auia toată valea și toți codrii, Ștefan, leul Moldovei, și vitejii lui credea că *ms. I;*
- r. 25—26 Așa să stinse ca la jumătate din leși, pînă prinseră de veste care era porunca 1912, 1909, *ms. II/* Așa s-au stins

ca la jumătate (vreo trei mii) pînă au băgat de seamă moldoveni[i] care e porunca *ms. I*;

- r. 29 Tot să pierde ca în genunea morții! 1912, 1909, *ms. II*/ Tot să pierde într-un virtej orb, într-un freamăt. E genunea morții! *ms. I*;
- r. 32—34 fără să știi pe cine... Dădu poruncă să alegem și să îngropăm pe morții noștri. Puțini picară, dar mari suflete 1912, 1909, *ms. II*/ fără să știi pe cine. Am fost în multe, că sunt ca la 52 de ani... Să nu birui niciodată în 3 ceasuri și pe loc. La Cosmin a fost lupta crîncenă, că a ținut 2 săptămîni, dar n-am stat locului ca aici. El dăte ordin să alegem p-ai noștri din leși. Au picat puțini dar multe suflete *ms. I*.
- p. 33,
r. 12—17 Apoi făcurăm moșoroaie și pietruirăm Pecuția cu bourii noștri, adînci d-un stîngen, ducînd dîră oablă din apa Nistrului pînă-n muntele ăl mare ce stă ca șira spinării la apusul Moldovei. În sus al lor, în jos, de supt pădurea de fagi a Haliciului, al nostru. Și... 1912, 1909, *ms. II*/ Apoi am făcut moșoroaie și am pietruit toată Pocuția cu bourii noștri adînci de un stîngen puși ca p-o moșie trăgînd o linie oablă din Nistru pe crestetele dealurilor pîn în muntele care se îndoia și merge dîră spre tot apusul Moldovei (ca la 7 mile mai jos de Haliciu) $1\frac{1}{2}$ milă. Și... *ms. I*;
- r. 27—28 fășiea de drum. Voitiș, într-un ceas rău, alunecă de picioarele de dindărăt 1912, 1909, *ms. II*/ fășia de drum. Marele voievod tihnit pe Voitiș. Voitiș alunecă de piciorul de dindărăt *ms. I*;
- r. 29—30 Calul sări și căzu, apucîndu-i piciorul supt el... 1912, 1909, *ms. II*/ Calul sare și cade apucînd piciorul cu beteșug al domnului sub el *ms. I*;
- r. 35 Voitiș tremura... Cînd l-am scos 1912, 1909, *ms. II*/ Voitiș tremura, parc-ar fi știut că de la el ține să se stingă slava neamului. Să sprijinea în picioarele dinspre prăpastie și precumpănind greutatea trupului să apese cît mai puțin pe sfîntul picior de supt el. Cînd l-a scos *ms. I*.
- p. 34,
r. 1—3 *Clucerul Moghilă* (auzînd buciumele): Dar iată-l 1912, 1909, *ms. II*/ Ah!
Oana: Vai de mine și de mine (Plînge încet.)
Moghilă: Dar iată-l *ms. I*;

- r. 7—8 cu inima scăzută... Doamnă, să plece fetele 1912, 1909, *ms. II*/ cu inima scăzută. Să plece duduele, doamnă... *ms. I*;
- r. 13 *Scena V.* Ștefan, alb ca zăpada, vine rezemat la brațul doftorului Cesena. Bogdan, logofătul Tăut, vornicul Jurj, hatmanul Arbore, postelnicul Toader, pircălabii Costea, Dragoș, Alexa, Șandru, paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan, jitnicerul Stavăr și mai mulți curteni, căpitani de oaste, copii de casă, hotnogi, hînsari etc. 1912, 1909/ *Scena V.* Intră Ștefan îmbătrînit dus pe mântii de ostași tineri printre cari Petru Rareș, Bogdan, Luca Arbore, postelnicul Toader, postelnicii Costea, Dragoș, Alexa, Șandru, stolnicul Drăgan, paharnicul Ulea, jitnicerul Stavăr, doftorul Ieronimo da Cesena, mai mulți curteni și hotnogi, flăcăi *ms. I*/ *Scena V.* Ștefan, alb ca zăpada, vine răzemat la brațul doftorului Cesena. Bogdan, hatmanul Arbore, postelnicul Toader, pircălabii Costea, Dragoș, Alexa, Șandru, paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan, jitnicerul Stavăr, doftorul Ieronimo da Cesena și mai mulți curteni, căpitani de oaste, copii de casă, hotnogi, hînsari etc. *ms. II*.
- p. 35, r. 5-7 cald ca frig, ma preferisco recorito senza sentir il freddo. *Petru Rareș*: Cărbune 1912, 1909, *ms. II*/ cald decît frig, dar mai bine ar fi să vă răcoriți fără să vă fie frig. *Petru Rareș*: Cărbune *ms. I*;
- r. 11—13 al nostru... Io, Ștefan-voievod, m-am pus la porunca lui, ca și portarul Sucevei, ș-a biruit tocmai cum 1912, 1909/ al tău—Io, Ștefan woievoda, m-am pus la porunca lui tocma ca și hatmanul, portarul Luca Arbore ș-a biruit tocmai cum *ms. I*/ al nostru... Io, Ștefan woevoda, m-am pus la porunca lui, ca și portarul Sucevei, ș-a biruit tocmai cum *ms. II*;
- r. 27—30 (Rareș vine cu trei pahare, două de argint și unul de alabastru, frumos lucrat, ca un potir. Ștefan fărîmă între dește cărbunele și-l pune 1912, 1909, *ms. II*/ (Rareș intră cu trei pahare, două de argint și unul frumos de alabastru în formă de potir. Ștefan fărîmă cărbunele în dește și-l pune *ms. I*.
- p. 36,
r. 11—15 lăuza Moldovei... Moghilă, să-mi aduci pricinile ce-a jurat Bogdan și-a rămas fără pecetea domnească... O!... (Ștefan iese la brațul doftorului Cesena și la al Mariei

pe ușa de pe terasă, urmat de toți.) 1912, 1909, ms. II/ lăuza Moldovei. Să-mi dea foaia pricinilor de judecat... O!... (Să duc. În urmă rămân paharnicul Ulea, jîtnicerul Stavăr, stolnicul Drăgan și Oana dupe ghizdurile puțului, nu îndrăznește să plece.) ms. I.

- p. 47, r. 1—7 *Actul III*. Sala tronului. De jur împrejur, cîte două rînduri de jețuri în stil bisericesc. În dreapta, lîngă tron, un jeț mai înalt cu stema Moldovei. Pe pereți se văd portretele străbunilor. În fund, în dreapta și în stînga tronului, două intrări. Pe laturea din stînga, planul al doilea, o ușe. Ferestre în dreapta. 1912, 1909/ *Actul III*. O sală din palatul domnesc. Pe pereți portretele străbunilor. În fund o perdea de mătase astupă sala tronului. Intrare în dreapta și în stînga. Un pat de stejar cam în dreapta perdelei. În stînga și aproape de perdea un jeț înalt cu stema Moldovei. Mai multe scaune și o masă. ms I/ *Actul III*. Sala tronului. De jur împrejur cîte două rînduri de jețuri în stil bisericesc. În dreapta, lîngă tron, un jeț mai înalt cu stema Moldovei. Pe pereți se văd portretele străbunilor. Intrare în stînga, intrare în dreapta și în stînga. ms. II.
- p. 48, r. 1—4 *Doftorul Cesena*: L-am văzut, amestecat cu nemeții. Gemea codrii de freddo. El ajuta și încuraja pe toți... Cu miei ochii... come un fulmine 1912, 1909, ms. II/ *Cesena*: Lo am vădzut amestecat cu nămeți, calare făcînd uno solo cu cavatul. Gemea codrii de frigo, freddo. El ajuta și încoraja pe toți. Văzut cu ochi miei... Come un fulmine ms. I;
- r. 13—15 *Doftorul Cesena*: Să-l încredințăm că e durere grozavă... „Serenissime, ma che dolore...” — „Io voglio...” Ho studiato questo uomo meraviglioso 1912, 1909/ *Cesena*: Să-l asecurăm că e dolora mare... „Che qual dolore? che qual dolore? Io voglio.” L’anno studiato, questo omo meraviglioso ms. I/ *Cesena*: Să-l încredințăm că e durere grozavă... „Serenissime, ma che dolore...” — „Io voglio...” Ho studiato’ quest’ omo meraviglioso ms. II;
- r. 19 Ștefan intră pe ușa din stînga, și mai îmbătrînit, cu piciorul înfășurat, la brațul doamnei Maria. Doamna îmbrăcată închis 1912, 1909/ Ștefan mai îmbătrînit, cu picio-

rul înfășurat în fâșii de in. Sabia... de brațul doamnei Maria. Doamna Maria îmbrăcată în negru *ms. I*/ Ștefan intră, și mai îmbătrînit, cu piciorul înfășurat, la brațul doamnei Maria. Doamna, îmbrăcată în negru *ms. II*.

p. 52, *Petru Rareș*: Bună...

r. 33—35 *Ștefan*: Ca pita caldă.

Petru Rareș: Bună... săracă... și fără părinți 1912, 1909, *ms. II*/ *Petru Rareș*: Bună...

Ștefan: Ca mierea cu unt...

Rareș: ...Bună...

Ștefan: ...Și frumoașă ca un câmp de flori... ca răsăritul soarelui... ca... tiffm... și tu vrei să adormi tocmai la răsăritul soarelui...

Rareș: Săracă...

Ștefan: Ca Iov... în pielea goală... atît mai bine...

Rareș: Și fără părinți... *ms. I*.

p. 53, r. 24 același nume ca tine. Cînd o zice cineva 1912, 1909, *ms. II*/ același nume, în sfîrșit să i se cunoască și ei o viță, cînd o zice cineva. *ms. I*;

r. 37—38 Oana de la curtea Mariei a bietului domn al Moldovei 1912, 1909, *ms. II*/ Oana de la curtea Voichiței a bietului domn al Moldovei *ms. I*.

p. 62, un domn treaz, și-am vegheat ca să-și odihnească sufletul
r. 24—25 ei ostenit 1912, 1909, *ms. II*/ un domn treaz în trebile ei și-am veghiat pururea neadormit ca să odihnesc din cînd în cînd sufletul ei mare și ostenit *ms. I*;

r. 33—36 a fost tîria!... Sunt bătrîn... (Se întoarce și privește grupul unde stau paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr.)

Mulțimea: Nu! nu. 1912, 1909/ a fost tîria. Ostașii moldoveni sunt de cremene, scapără cînd izbesc, scapără cînd sunt izbiți. Credința în Dumnezeu e biruința... Sunt bătrîn! (Să oprește, privește la grupul celor trei)... Sunt bătrîn...

Mulțimea: Nu! nu... *ms. I*/ a fost tîria!... Sunt bătrîn... (Se întoarce și privește spre spatele lui unde stau paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr.)

Mulțimea: Nu... nu! *ms. II*;

- r. 41—p. 63, r. 1-7 Unde sunt părinții voștri? La Cetatea-Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lențești... Unde sunt... bătrînul Manuil și Goian, și Ștîbor, și Cînde, și Dobrul, și Juga, și Gangur, și Gotcă, și Mihai spătarul, și Ilea Huru comisul, și Dajbog pîrcălabul, și Oană, și Gherman, și fiara paloșului... Boldur?... Pămînt... 1912, 1909, *ms. II*/ Unde sunt părinții voștri?... La Cosmin, Colomea, Haliciu, Sniatyn, Lențești; Nici un copaciul bătrîn pe care am deschis ochii. Unde e Badea vornicul și Pascu și Buhtea și Ivașcu al Hrincului și Șteful lui Isac și Mihai spătarul, și Juga postelnicul și Barsu stolnicul și Ilia Han comisul și Djabod pîrcălabul și staroștii Oană și Gherman și toți... Pămînt... *ms. I*;
- r. 22 degeaba. Învoieli cu peceți-n calapoade, iscălituri 1912, 1909, *ms. II*/ degeaba. Învoială pe piele de vită, peceți în calapoade mindre, iscălituri *ms. I*;
- r. 31—32 în fața păgînilor... Dar toți m-au părăsit... Doamne, osîndește-mă după păcatele mele 1912, 1909, *ms. II*/ în fața păgînilor, că poarta Moldovei nu le-am dăschis-o... Doamne, osîndește-mă de păcatele mele *ms. I*.
- p. 65, r. 3 perdele de in. Perdelele acoperă patul. Lîngă pat, o piele de urs și două de lup 1912, 1909, *ms. II*/ perdele de in cu marginile alese. Perdelele sunt lăsate și acoperă patul. Lîngă pat o piele de urs cafenie și două piei de lup *ms. I*;
- r. 4—11 Pe masă, felurite doftorii și paharul de alabastru. În fundul patului Dōmnul nostru Isus Christos pe cruce. O ușe de paraclis. Un iconostas. În stînga, o ușe cu trei trepte și o fereastră care se deschide în curtea castelului. Intrare în dreapta. Să crapă de ziuă. La început s-aud păsările cîntînd. Un scaun cu stema Moldovei în planul întii. 1912, 1909/ Pe masă doftorii. Paharul de alabastru. O *Evangelie*. Mai multe scaune. O ușe în dreapta și alta în stînga. O fereastră în stînga. Să luminează de ziuă. La început s-aud cei de pe urmă cocoși cîntînd *ms. I*/ Pe masă felurite doftorii și paharul de alabastru. În fundul patului domnul nostru Isus Christos pe cruce. O ușe de paraclis. În dreapta o ușe cu trei trepte și o fereastră care se deschide în curtea castelului. Intrarea în stînga. Să crapă de ziuă. La început s-aud păsările cîntînd. Un scaun cu stema Moldovei în planul întii *ms. II*.

- p. 69,** Soarbe-l pe gură... Răsuflă bine... (Cască, se face că
r. 13—15 adoarme...) 1912, 1909/ Soarbe-l pe gură, Oană, trage-l
 pe nas... răsuflă bine... Caz de somn dacă mai pot cădea...
 (cască și încet se preface că adoarme) *ms. I.*
- p. 70,r.6—8** de jaful tătarilor și de moartea voievodului nostru!
Ștefan:...Pe umărul sting 1912, 1909, *ms. II*/ de jaful
 și robirea tătarilor și de moartea voievodului meu și al
 Moldovei... Soarele s-ar stinge și lacrămile ar curge
 șuvoaie din ochii oamenilor că ar îneca toată țara de la
 munte pînă la Chilia...
Ștefan: Pe umărul sting *ms. I.*
- p. 71,** Acolo s-o dai în mîna marelui vizir. Și să vestești tuturora
r. 22—26 —să nu uiți pe Ștefănel al răposatului Alexandru—că
 ieri am pus pe Bogdan în scaunul Moldovei și azi, 2 iulie,
 să strîng glasurile țării 1912, 1909, *ms. II*/ Acolo să dai
 cartea marelui vizir și vestește tuturor că ieri Ștefan a
 pus pe Bogdan în scaunul Moldovei și azi se strînge
 glasurile țării *ms. I.*
- p. 75, r. 1** pe locașul meu ohavnic 1912, 1909/ pe locașul meu de
 vecinicie. *ms. I.*
- p. 76,** fașa asta...
r. 22—25 *Ștefan*: O! ho! ho! Dacă mi-ai da voie, ș-un laț de git...
 Glumiți, Șmil...
Doftorul Șmil: Să glumim? 1912, 1909/ fașa asta... și
 dacă mi-ai da voie să leg aci de pat... și dacă mi-ai da
 voie... să fac un ochi la piciorul ăsta... și dacă mi-ai da
 voie și la ăstălalt... și dacă mi-ai da voie și la mînă...
 (Îl leagă cobză.)
Ștefan: O! ho! ho! Mi-ai pus ochi la picioare... dacă mi-ai
 da voie... ș-un laț de git... Șmil... mă potcoviți?
Șmil: Potcovit?... Nu, măria-ta...
Ștefan: Așa să potcovește armăsarii proaspeți cînd îi
 prinde cu arcanul... Dar eu?... Ce glumiți, Șmil?
Șmil: Să glumim? *ms. I.*
- r. 27** Desfă, Șmil! Ștefan al Moldovei 1912, 1909/ Desfă, Șmil,
 ochiurile de la picioare și mîni, ia fașa de pe trupul
 meu... Ștefan al Moldovei *ms. I.*
- p.77,r.4—17** Aide! (Scena se petrece după perdele.)
Doftorul Klingensporn: Acum încleștează mînele.
Ștefan (în torturi): Otce naș ije esi na nebeseh... Tatăl
 nostru, carele ești în ceruri, sfințească-se numele tău...

Vie împărăția ta... fie voia ta... precum în cer și pe pământ... Pîinea noastră cea spre ființă, dă-ne-o nouă astăzi... Și ne iartă datoriile noastre, precum și noi iertăm datornicilor noștri... Și nu ne duce pre noi întru ispită... ci ne izbăvește de cel viclean... Că a ta este împărăția și puterea... și mărirea... și mărirea... și slava în veci... și puterea...

Clucerul Moghilă: O! părintele nostru! 1912, 1909/ aide!

Șmil: Klingsporn... (Klingsporn scoate un fer roșu în timp ce Șmil îi desface fășiile de la picior.)

Ștefan: Gata?

Klingsporn: Acum, măria-ta, încleștează minele... (trece cu ferul, iese fum și sfîrșie.)

Ștefan: Ceta... ta... voe — tu... care... Pentru rugăciunile... sfinților părinților noștri... Doamne... Isus Christoase!... miluiește-ne pe noi... Dă-ne nouă... pîinea noastră!... Cea de toate zilele... precum... precum iertăm... nu ne duce în ispită...

Moghilă: O! părintele nostru! *ms. I.*

p. 79,
r. 31—33 Toți, dușmani?... și tu, Oană? (S-aude din nou strigînd pe Ștefăniță. Se ridică în picioare.) 1912, 1909/ toți dușmani... (Se scoală pe pat.) Și tu, Oană?... Să mă omoare sau să mor?... (S-aude.) Încălțămîntea... *ms. I;*

r. 35—37 Oană! sabia... sabia... c-am să judec!... (Oana îi dă sabia.) 1912, 1909/ Oană!... (I-aduce niște cizme scurte, galbene. Trage repede în picioare.) Sabia... Sabia... (Oana îi dă sabia.) Să judic... [S-aude numele lui Ștefăniță (amestecat) cu Bogd.] *ms. I.*

p. 80,
r. 14—18 Ștefan se oprește pe treptele intrării, cu părul în neorînduială, turburat, ca un halucinat. De pe sabia curge sîngele. Toți fac cîțiva pași spre el și să opresc încremeniți de durere și de spaimă.

Ștefan: O! cine vrea 1912/ Ștefan se oprește pe treptele intrării, cu părul în neorînduială, turburat, ca un halucinat. De pe sabia fără teacă, curge sîngele. Toți fac cîțiva pași spre el și să opresc încremeniți de durere și de spaimă.

Ștefan: O! Cine vrea 1909/ Cei de sus. Ștefan vine în neorînduială și turburat. Se amestecă starea lui cu nebunia. Cu pulpana de la vesmînt ruptă, cu sabia fără teacă,

roșie de sînge, pe mîni și peste tot stropit de sînge — prin legăturile de la picior de asemenea. Se oprește pe treptele intrării.

Ștefan: O! Cine vrea *ms. I*;

- r. 22—31 e o fiară!... Iată-l... Pîndește călare... Calul îi tremură și joacă... Bagă pîntenii pîn' la rădăcină... Chiuie de-nfioară vaea Racovățului... Unde e mai greu, acolo cade... Un leu în mijlocul dihorilor... Zboară capetele pînă nu mai simte mîna din umăr... Cînd mă văzu, își coprinse fața cu amîndouă mînele, și eu cu amîndouă o învîrtii, și trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospește... Dumnezeu să-l ierte 1912, 1909/ e o fiară... Pîndește călare... Calul tremură și joacă. Ceața s-a subțiat... Învălmășeala e nehotărită... Bagă pîteni[i] pînă la rădăcină. Ca o nălucă unde e mai greu chiuie de-nfioară vaea Racovățului... Un leu în mijlocul dihorilor. Capetele zbură pînă nu mai simții mîna din umăr... Cînd mă văzu își coprinse fața în amîndouă mînele, și eu cu amîndouă o învîrtii și trecu ca printr-un aluat care dospește... Ceilalți doi?... (face semn cu mîna) Dumnezeu să-i ierte *ms. I*.

- p. 82 r.1—2 Se cutremura Moldova și-o prăpastie se deschise... Și cu acest sfînt oțel 1912, 1909/ Se cutremura toată Moldova... o prăpastie se căscase gata să înghiță lucrarea mea și a ei împreună... Și cu acest sfînt oțel *ms. I*;

- r. 30 Frig... frig... (Se uită la doamnă, apoi se uită lung la Oana.) Mai bine... (Sughiță.) Mă... voi... odihni... (Se întinde în șira spinării. Face cruce.). O... o... o... Moldova...! (Îi cade capul pe pieptul Oanei.) (Din mulțime s-aude un gemăt lung.) 1912, 1909/ Frig... frig... Ah! sfînta împărtășanie... (Mitropolitul ia un pahar de argint de la icoane și i-l dă să bea...) Mitropolitul...

Ștefan (se uită la doamnă și la Oana) (sughiță): Mai bine... Mă voi odihni... (Se întinde pe spate.) O... o... ha! (Moare. În acea clipă mulțimea dă în genuchi și începe să plîngă.) *ms. I*.

A doua piesă a trilogiei lui Delavrancea a apărut întâi în foiletoanele ziarului *Universul*, începînd cu ziua premierei de la Teatrul Național: la 26, 27, 28, 30 noiembrie, continuînd la 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 25 decembrie 1909. Ziarul *Opinia* din Iași, la 10 decembrie 1909, comenta că Delavrancea a încasat de la *Universul*, pentru aceste foiletoane, suma de 4.000 de lei.

S-a tipărit în volum la Editura Socec et Co., București, 1910. Ediția noastră reproduce textul din 1910.

Ca și *Apus de soare*, a cărui continuare este, *Viforul* a fost redactat de Delavrancea pe foi de bloc de desen, din care s-au păstrat p. 1—13, p. 13 avînd pe verso p. 20; p. 14, avînd pe verso p. 19; p. 15, avînd pe verso p. 18; p. 16, avînd pe verso p. 17; p. 21—40, p. 40 avînd desenate de Delavrancea arcadele și coloanele unui pridvor de castel; p. 41—56, p. 56 avînd pe verso p. 59; p. 57, avînd pe verso p. 58; p. 60—77, cu care se sfîrșește textul piesei. Manuscrisul este deci întreg.

Elaborarea a început, așa cum notează Delavrancea pe prima pagină a manuscrisului său, în vara anului 1909: „8 iulie, începînd la Goești“.

Pe p. 77 și ultima a aceluiași manuscris, Delavrancea consemnează: „Terminat la 1 august, ora 7 seara. Cînta Ciocănelul“, adică fiica sa, Cella.

Cu alte cuvinte, *Viforul* a fost elaborat în mai puțin de două luni. La începutul lunii august 1909, presa ieșeană își informa cititorii că „în liniștea senină și pacea fericită a unui sat dinspre nordul Moldovei, d. Delavrancea (...) a terminat *Viforul*“ și că a treia piesă va fi *Rareș*; că va scrie apoi și „o triloghie muntenească“, avînd ca subiecte

¹ Vezi și *Studiul introductiv* al ediției de față, vol. I, p. CIII—CIV; cf. și Virgil Brădășteanu, *Drama istorică națională*, București, Editura pentru literatură, 1966, p. 230—244.

domnia lui Mircea cel Bătrîn, a lui Vlad Țepeș și a lui Mihai Viteazul. Prin creația lui Delavrancea, „literatura noastră dramatică, limba și cugetarea românească vor fi îmbogățite cu un adevărat tezaur de nobilă și glorioasă artă”¹.

Dacă la elaborarea dramei *Apus de soare* Delavrancea a folosit în special scrierea lui N. Iorga despre Ștefan cel Mare², pentru *Viforul* scriitorul își găsește informația în *Letopisișul Țării Moldovii...*, al vornicului Grigore Ureche³, în *Arhiva istorică a României*⁴, în care se reproduc documente privitoare la solii trimiși de Ștefăniță în 1519 la Cracovia, și în *Istoria românilor...* a lui A.D. Xenopol⁵, unde dramaturgul găsește numeroase informații, ca întemnițarea lui Laurentius Miedzilescki, episcop de Camenița⁶, ori otrăvirea lui Ștefăniță de către însăși doamna țării, influențată de boierii pribegi.⁷

În cronică la Gr. Ureche găsim simbul celei mai dramatice din piesa lui Delavrancea:

„Cînd au perit Arbure hatmanul cu ficiorii lui (aprilie 1523) în cetatea Hirăului, Ștefan-voievod au tăiat pe Arburie hatmanul, pre carile zic să-l fie aflat în viclenie, iară lucru adevărat nu să știe. Numai atîta putem cunoaște, că norocul fieunde are zavistie, ales un om ca acela, ce au crescut Ștefan-vodă pre pălmile lui, avîndu atîta credință, și în tinerețile lui Ștefan-vodă toată țara oțîrnuia, unde mulți vrăjmași i s-au aflatu, cu multe cuvinte reale l-au îmbucat în urechile domnu-său. Că pururea tinerii să pleacă și cred cuvintele ceale reale (a puhlibuitorilor). Și acea plată au luat de la dînsul, în loc de dulceță, amar, pentru nevoința lui cea mare, că nici judecatu, nici dovedit au perit. De care lucru mulți înspăimați din lăcuiorii țării au început a gîndi cum vor lua și ei plată, ca și Arburie, că nu multă vreme după aceeaia, într-același an, au tăiat și pe ficiorii lui Arburie, pre Toader și pre Nichita.”⁸

¹ *Ecouri politice, Evenimentul*, Iași, XVII, nr. 145, 6 august 1909, p. 1.

² N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare, povestită neamului românesc*, București, Ed. Minerva, 1904.

³ Mihail Kogălniceanu, *Letopisișile Țării Moldovii*, Iași, Institutul „Albinei românești”, 1852, p. 153—156.

⁴ *Arhiva istorică a României*, tom. 1, partea 1, nr. 4, 1 sept. 1864, p. 27; tom. 1, partea 2, București, 1865, p. 3.

⁵ A.D. Xenopol, *Istoria românilor în Dacia traiană*, Iași, Tipo-litografia H. Goldner, vol. II, 1889.

⁶ *Acta Tomiciana*, VI, p. 307, cf. A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 530.

⁷ Cf. A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 532.

⁸ Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei*, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1955, p. 135.

Mai departe, Grigore Ureche notează că „la 7 septembrie 1523 s-au ridicat boierii împotriva lui Ștefăniță...”, „ci nimica nu au folosit...iară pre Costea pircălabul și pre Ivanco logofătul și pre Sima vistiernicul și pre alții pre mulți i-au prins de vii și le-au tăiat capetele în târgu în Roman”¹.

Letopisețul lui Ureche consemnează și împrejurările în care a avut loc sfârșitul lui Ștefăniță:

„14 ghenarie 7035 (1527)... pristăvitu-s-au Ștefan-vodă cel tânăr... în cetatea Hotinului...

Scrie la un leatopiseț moldovenesc de zice că pre acesta Ștefan-vodă l-au otrăvit doamnă-sa.”²

Singurul personaj pe care Delavrancea l-a introdus în piesă fără bază documentar-istorică este Cătălin, cel mai mare dintre fiii lui Luca Arbore în *Viforul*, cea dintii victimă a lui Ștefăniță. În felul acesta, cei trei fii ai portarului Sucevei alcătuiau un grup corespunzător eroilor din basmele noastre populare.

Se pare că inițial Delavrancea a intenționat să intituleze a doua piesă a trilogiei Moldovei *Ștefăniță-vodă*. Pe două foi de bloc scrise cu creionul găsim acest titlu, sub care sînt notate numele personajelor, vîrsta și rangul lor, data și, de cele mai multe ori, cauza morții lor.

Transcriem conținutul primei pagini:

„Ștefăniță-vodă — 20.

Luca Arbore — hatman, portar cu trei copii:

1 Cătălin, 34.

2 Toader, 26.

3 Nichita, 24.

Isac ##, log. omor., tăiat + 68.

Petru Cărăbăț — vorn. ##, tăiat fatalist 62.

Condrea pîrc. Neamț ##, tăiat ☐, + 55.

Hotin

Ieremia vistiernic ##, tăiat ☐, + 63.

Săcuceanu pah. ##, tăiat + 54.

Răzvrățiți-Cățeleanu Toma com., tăiat, + 44.

Sima bivel-vistiernic ## tăiat, + 68.

Trotușanu Gavril, logofăt pribeag 59, logofăt mare.

Pribegi —

Șearpe Cosma ☐ postel., pribeag 50 sub Rareș.

1948 27

525 29

¹ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 133 — 136.

² *Idem*, p. 137.

- cu domnul { Petrică de Roman — (Novograd), dupe 24 în locul lui
Luca Arbore.
Toader Baloș de Roman 50 — dupe 24 logofăt;
durează în locul lui Troțușanu.
Hrană spătar — după 24 vornic, ## 52.
Luca Cîrje postelnic?.....28.
Țugulea Moghilă 34, nu e atât de bețiv! Mogîrdici 27.
Tana — doamna lui Ștefăniță — fiica lui Neagoe și a
Despinei, soră cu Ruxandra a lui R. de Afumați.
Laurențius Miedzileski, episcop de Cameniță,
copii de casă.
Oana, 34.
Niculina, fata lui Cosma Șearpe, 15.
Irma, cu numele de Irmsky.
Armașul, un ungur, un vînător, un hăițaș.”
Pe a doua foaie de bloc, scrisă tot cu creion, Dela-
vrancea notează încă o dată titlul, subliniat cu două linii, ca și nu-
mele personajelor, unele precedate de cîte una, două sau trei cruci,
după cum urmează:
- „Ștefăniță-vodă
Logof. Gavril Troțușanu (523) pribeag — sub Rareș
onorar.
+++ Biv. vel. logofăt *Isaac* — c. onorar... tăiat.
+++ Vornicul Petru *Cărăbăț*, — tăiat, — la 1518 bate pe
tătari la Șerbeanca.
+ Pîrcălabul Negrilă — de Hotin, la 1514 clucer — repede
suire onorar +.
Pîrcălabul Grincovici de Hotin — nu e răzvrătit.
Pîrcălabul Talabă — Hotin — pus în retragere mai de
Catar — nerăzvrătit.
Pîrcăl. Costea *Cîrje*, pîrcălab de Neamț — permanent
— nerăzvrătit.
++ Pîrcăl. *Condrea* — la 24 dispărut — tăiat — /clucer
medelnicer/.
Pîrcăl. *Scripcă*, Neamț — la 24 onorar biv-vel.
Pîrcăl. Petrică de Roman, Novograd, dupe 24 ia locul
lui *Arbore*.
Logofăt Toader *Baloș* ia locul lui Troțușanu — comis
(pîrcălab de Roman)...
Luca *Arbore* portar Suceava — tăiat { Toader ++
Nichita ++
Spătar Hrană — ajunge vornic dupe 24...

- +++ Vistierul *Ieremia* — tăiat.
 Postelnicul Șearpe Cosma pribeag.
- +++ Paharnic *Săcuceanu* — tăiat.
- ++ Comisul Toma *Căfeleanu* — tăiat.
 — *Luca Cîrje* —
- +++ Logofătul *Ivașcu* { tăiat Tîrg. Roman
- +++ Vistiernicul *Sîma* {
- ++ Luca Arbore — Cătălin Arbore +
 Toader ++
 Nichita ++
- Oana* cu Cătălin Arbore.
 Tana doamna, fiica lui Neagoe și a Despinei — sora
 Ruxandrei R. de la Afumați.
 Irma (Irmsky).
 Clucерul Țugulea Moghilă.“

A treia pagină a notelor, scrisă cu creion, cuprinde următoarele date:

„1523

- Gavril Troțușanu logofăt — fugit — *Rareș* onorar fusese
 vistier, logofăt B. vodă.
- Isac fost logofăt — (onorar) — bătrîn tăiat?
- Petru Carabăț vornicul, slujbă, probabil tăiat.
- Petru vornicul (în locul lui Dragoș vornicu—suiț repede)
 (clucer ceva) 1514.
- Negrilă (honorar) (bivșer) (pîrcălab de Hotin) (1498—1508);
 (1492—1493) p. Hotin.
- Grincovici, pîrcălab de Hotin 1523 — n-a pribegit —
 dupe... onorar dupe.
- Talabă de Hotin nu e răzvrătit. Între ianuarie și martie
 pus în retragere înainte de catastrofă.
- Costea Cîrje, pîrcălab de Neamț, n-a intrat în revoltă
 — rămîne permanent.
- Condrea de Neamț = nu mai apare — dispăre la 1524
 (Clucer medelnicer).
- Scripcă de Neamțu, dupe catastrofă — devine onorar.
- Costea Cîrje — de la 1516 rămîne pînă la 1530 — înainte
 stolnic, de pe la 1507 (Mascurei de jos, Tutova).
- Novogradu — *Petrică* (Roman) — de 1517 — pînă în ajun
 — 1513 fost comis pe timpul lui Șt. cel Mare, la 1524 ia locul lui
 Arbore.
- Toader (Baloș), pîrcălab de Roman pînă la 1524, dispăre
 după asta, apoi logofăt și durează în locul lui Troțușanu pînă la
 1516, pîrcălab de Roman, 1515.

Luca Arbore . . . 1524.

Hrană spătar de la 1510—1512 — dupe catastrofă ajunge
vornic.

Ieremia vistierul (vistiernicul) dispare — 1513—1517—
1518; poate pîrcălab de Neamț 1497; Ieremia postelnicul,
1481.

Șarpe (Cosma), postelnic de la 1501.

(Dragotă) Săcuceanu ceașnicul — 23 din pîrc. + confiscă
de Bogdan.

Străcia stolnicul — dispare de pe Șt. cel Mare.

Toma Cățelean, comis — dispare (de pe la 1513).

Luca Cîrje — la 1523.“

Delavrancea își urmărește personajele cu ajutorul informațiilor date de cronici despre evenimentele la care acestea au participat, cu intenția de a respecta adevărul istoric și de a desprinde faptele lor cele mai semnificative, trăsăturile de caracter dominante.

În vederea înlăturării anacronismelor de limbă, Delavrancea recurge la aceleași cronici din care transcrie cuvinte și expresii specifice secolului al XVI-lea. Astfel, pe o altă foaie de bloc, nenumerotată, scrisă cu creion, găsim:

„Zavistnici

îmbunători

tubuiugi

cu sate și vecini;

polimar la curțile domnești = terasă — balustradă;

nu se smintește.

Cu sulița la halca — O — / { norocirea
norocul

boldul de la cortul împăratului l-au fărîmat

copii de casă, f.d.b. garda domnească

sinete — p. vechi

să priimească la una ca asta

șențuise

masul

fără cislă — nemiluit de multă

izvodite;

îl socotea d-o mină

ursinica — h. d. mătase

făcea voroavă

cu voie vegheată — premedit

proclētu

adetiul țării — obiceiul

multă dobîndă — pradă...

îndărăpțeze

cinste și potivală — pompă
să nu aibă friunbală (?) — pagubă, perdere.

*

Petru Albotă, logofăt — 1569.
Gheorghe Izlozeanu, pîrcălab de Hotin.

Și s-a ferecat cu mîna de țărîină a robului lui Dumnezeu, Iachim,
argintarul din Suceava pe anul 7019.

*

Uricul lui Ștefăniță-vodă din 17 ghenarie 7030 — concede M-rea
Putna de 2 ori pe an pește cu 3 voloace în Dunăre, Iezer și Nistru.

Uric — S. vod. — prisaca Hrusca din Crasna Episcop. Rădăuți —
30 iunie 7030.

*

Șt. vodă — infuriat — ce să mai fac... nabedernice... feloane...
epitrahile minăstirei Putna — ca la 13 ani? p. 109 — M-rea Putna.

Arhimandritul Acachie — egumen la M-ea Putna.

Silvan { dupe 1552—1527

Silvan { diptinonul M-ei 1528

face clopotul cu cheltuiala sa la 1530.

La 1523, pribegea în Țara leșească.

Postelnicul Cosma Șerpe...

Tot în anul acesta tăia Ștefan-vodă pe hatmanul Arbure «pe cari
zic să-l fi aflat cu viclenie» (v. Ur.), «pe palmele lui a crescut Ște-
fan» —

În 1524 au tăeat pe feciori lui Arbur — Toader și Nichita.

În 1524, răscoala boierilor chiar milițiile năbușește răscoala. Pe
Pîrcălabul Costea, logofătul *Ivașcu*, vistiernicul *Sima*, pe mulți le
taie capetele în *Tîrgu Romanului*.

Tot în anul acesta o parte din armata turcească — pradă le iese
Ștef. v. înainte pe apa Prutului — la *Taraseuc* — bate și puțini scapă
din 4.000.

Pacea cu leși?...

1526 — pradă Muntenia pînă la Tîrgușor — nimeni.

Se vestește Petru Rareș — 1527 sept.

— 1527, genarie 14.

Seamănă *cauz* cu Ștefan primul ăl mare?

Moare în cetatea *Hotinului* (Corpaciu hatmanul)
(Vornicul Petre Cărăbăț).

1518

moaște?

sfinte?

Arbori întinați.

Lupta lui Ștefăniță cu (1518) tătarii la Perecop — Între Prut și Ciuhru — robi — trimes pe la împărați — crai — voievozi.“

În primele zile ale lunii septembrie 1909, Delavrancea își citește noua piesă la Teatrul Național și în diferite cercuri de prieteni. *Tribuna*, *Viitorul*, *Acțiunea* și alte periodice consideră *Viforul* un mare succes.

Succesul dramei *Apus de soare* și calitățile scenice ale părții a doua a trilogiei fac să înceapă repetițiile imediat. Montarea *Viforului* a uimit prin bogăția și frumusețea costumelor, prin grija cu care pictorii Oreste Costin și C. Petrescu au lucrat decorurile. În dosarul nr. 35/1909—1910, Fondul Teatrului Național de la Arhivele Statului, se pot vedea sumele, neobișnuite pe atunci, cheltuite pentru montarea piesei: cca 8.879 lei recuzită și decoruri, în afară de costume. Printre obiectele cerute de șeful recuzitei și aprobate de Nottara notăm: „un bastonaș subțire de metal, poleit cu aur, un bastonaș subțire de metal, poleit cu argint; un leagăn de lemn aurit, 12 șervețele țesute cu alesații și bibiluri în stil românesc de epocă“.

Cele 56 de costume s-au comandat la Viena, la casa Wintermitz, și au fost, în afară de costumele prințeselor, cum specifică documentul aflat în dosarul nr. 15/1909—1910, p. 84, realizate ireproșabil. Prețul lor variază între 140 coroane — costum:1 de vânător — și 300 — costumul contelui Irmski.

Directorul Teatrului Național, Pompiliu Eliade, se adresează ministrului de finanțe pentru scutirea de taxă vamală, cu care prilej își exprimă și părerea despre valoarea piesei:

„Domnule ministru,

Pentru reprezentația piesei *Viforul* a d-lui Barbu Delavrancea, a cărei apariție înseamnă desigur o dată în istoria dezvoltării noastre dramatice, Direcția generală a teatrelor s-a văzut nevoită, în lipsa unui atelier național propriu de confecționare a costumelor teatrale, să se adreseze unei case străine, și anume, casei Wintermitz din Viena. Prețul total al acestor costume, executate după indicațiile oamenilor specialiști de la noi din țară, se ridică la suma de lei 6.500.

Aceste costume au sosit zilele trecute și se găsesc în vamă la Antrepozite. Ni se spune, deși părerile sînt împărțite în această privință, că scoaterea lor ar necesita plata unor taxe vamale cu totul disproportionat față de prețul lor total. Ne permitem dar a interveni pe lângă excelența-voastră spre a da ordine să fim scutiți de aceste taxe pe următoarele considerațiuni:

1) Instituția Teatrului Național este o instituție culturală, și toate cheltuielile pe care le face în țară și în străinătate sînt exclusiv

în vederea educației masei publicului — aceasta cu deosebire în ce privește piesa *Viforul...*"¹

Scutirea de vamă se refuză, și Teatrul Național plătește suma de 548,10 lei.

Transilvania urmărea cu interes activitatea de dramaturg a lui Delavrancea. *Telegraful român* din 12 septembrie 1909 își înștiința cititorii că duminică, 5 septembrie 1909, *Viforul* a fost citit la Teatrul Național în fața actorilor, cărora li s-au și distribuit rolurile.

Prima reprezentație a avut loc la 26 noiembrie 1909, cu următoarea distribuție:

<i>Ștefăniță-vodă</i>	D-l P. Liciu
<i>Luca Arbore</i>	C. Nottara
<i>Logofătul Troțușanu</i>	I. Livescu
<i>Vornicul Cărăbăș</i>	I. Petrescu
<i>Paharnicul Săcucianu</i>	I. Constantiniu
<i>Postelnicul Cosma Șearpe</i>	M. Virgolici
<i>Vistiernicul Ieremia</i>	V. Malcoci
<i>Pîrcălabul Petrică</i>	G. Achille
<i>Pîrcălabul Condrea</i>	C. Belcot
<i>Pîrcălabul Baloș</i>	A. Barbelian
<i>Spătarul Hrană</i>	A. Atanasescu
<i>Comisul Toma Cățeleanu</i>	G. Constantinescu
<i>Bivel-logofătul Isac</i>	C. Duțulescu
<i>Bivel-postelnicul Luca Cîrje</i>	N. Grigorescu
<i>Bivel-vistiernicul Sima</i>	Al. Mihălescu
<i>Cătălin</i>	Z. Bîrsan
<i>Toader</i>	G. Mihăescu
<i>Nichita</i>	C. Nedelcovici
<i>Mogîrdici</i>	I. Brezeanu
<i>Țugulea Moghilă</i>	„ C. Mărculescu
<i>Doamna Tana</i>	{ D-ra Tina Barbu
	„ Agepsina Macri
<i>Oana</i>	D-na O. Bîrsan
<i>Contele Irmsky</i>	D-ra A. Cocea
<i>Niculina</i>	„ E. Zimniceanu
<i>Un copil de casă</i>	D-na M. Mihălescu
<i>Un ungur</i>	D-l Gr. Mărculescu
<i>Un vînător</i>	G. Niculescu
<i>Un armaș</i>	„ Gr. Mărculescu
Copii de casă, aprozi, vînători, bătaiași.	

¹ Fondul Teatrului Național, Arhivele Statului București, dosar 15/1909 — 1910, p. 53.

Spectacolul a fost cumpărat în întregime de Societatea Policlinica „Regina Elisabeta” cu suma de 3.000 de lei. Împreună cu următoarele 27 de spectacole ale piesei lui Delavrancea în stagiunea 1909, Teatrul Național realizează un venit de peste șaiszeci de mii de lei. Contemporanii comentează că numai *Viforul* lui Delavrancea și *Romeo și Julieta* de Shakespeare au adus în acea stagiune publicul la teatru. Actul III din *Viforul* se reprezintă în ianuarie 1910 în folosul victimelor provocate de inundațiile din acel an la Paris.

Piesa se reia în stagiunea următoare, aducînd Teatrului Național, în cele 29 de spectacole date, suma de aproape 50.000 de lei.

Din documentele aflate în Arhivele Statului reiese că în stagiunea 1910—1911 *Viforul* nu s-a reprezentat în București decît de cinci ori.

În orice caz, *Viforul* lui Delavrancea devine piesă de rezistență pe afișele trupelor de teatru care dau reprezentații în provincie, cum a fost mai ales trupa lui Const. Nottara, care la 16 și 17 aprilie 1911 se afla la Birlad, reprezentînd ultimele două părți ale trilogiei, iar compania lui Petre Liciu o reprezenta în iunie la Cernăuți, unde serile de 15, 16 și 17 iunie 1911 sînt socotite *sărbători*.

La 16 septembrie 1912, stagiunea se deschide cu *Viforul*, matineu și seara. Succesul de casă, deci, și de public, se apropie de cel de la premiera din 1909, dovadă că spectatorii apreciau piesa lui Delavrancea în mod deosebit.

A doua zi după prima reprezentare a piesei, entuziasmat, Al. Vlahuță aduce un cald și prietenesc omagiu dramaturgului Delavrancea¹, alții, însă, printre care Ilarie Chendi², îi sînt defavorabili. Alături de el, Gh. Beldiman, după ce își informează cititorii că Delavrancea a introdus în piesă rolul lui Mogîrdici anume pentru Iancu Brezeanu, cunoscut din rolul Cetățeanului turmentat, critică lipsa de tehnică teatrală a autorului și nepotrivita alegere a subiectului dintr-un moment de decădere a Moldovei. Nebunia Oanei este după Gh. Beldiman „rău adusă”³. Cronicarul ziarului *Opinia* din Iași subliniază totuși frumusețea limbii, dialogurile „atît de ferme-cătoare încît nu te mai întrebi de ce admiri această strălucită operă literară”⁴. De asemenea, interpretarea rolului lui Ștefăniță de către Petre Liciu a fost eclipsată de Const. Nottara în rolul lui Luca Arbore.

¹ Al. Vlahuță, *Delavrancea cu prilejul reprezentării piesei „Viforul”*, *Epoca*, XV, nr. 274, 27 noiembrie 1909, p. 1—2.

² Il. Chendi, *Viforul, Cumpăna*, vol. I, nr. 2, 1909, p. 17—19.

³ Gh. Beldiman, „*Viforul*”, *dramă istorică în 4 acte de Rarbu Șt. Delavrancea*, *Opinia*, Iași, VII, nr. 884, 2 decembrie 1909, p. 2.

⁴ *Ibidem*.

Constantin Bacalbașa apreciază că deși rolul lui Cătălin este minor, el este necesar pentru reliefaarea caracterului lui Ștefăniță și pentru a prilejui marea scenă în care Luca Arbore cerșește o lacrimă, să-și poată plînge fiul ucis. Rolul lui Mogirdici este nejustificat de întins, în schimb, al lui Ștefăniță este cel mai puternic rol ce s-a scris în literatura română. Și cronicarul conchide:

„Cînd un scriitor poate produce actul III din *Viforul* și zugrăvi un caracter ca al lui Ștefăniță, el are dreptul să ceară încetățenirea în patria nemuritorilor”¹...

Mulți critici literari contemporani cu Delavrancea și alții după moartea scriitorului au remarcat natura diferită a conflictului din *Viforul* față de cel din *Apus de soare*.

În a doua piesă a trilogiei lui Delavrancea se înfruntă voința domnului cu a boierilor, a domnului cu a Tanei, orgoliul lui Ștefăniță cu amintirea glorioasă a domniei lui Ștefan cel Mare. Pînda, încordarea, prăbușirea iminentă a personajului principal, după ce îi cad victimă atîția boieri și înseși așezările lăsate moștenire de Ștefan cel Mare, fac din *Viforul* un spectacol cu reale calități scenice.

În „fantezia sa critică”, Mihail Dragomirescu pune în paralelă personajul principal din *Viforul* cu eroii unor creații shakespeariene, cu trăsături puternic reliefate:

„Ștefăniță este în același timp Richard III, dar fără ambiția acestuia; Iago, dar fără gelozia lui; Hamlet, dar fără inteligența lui covârșitoare.”² Din literatura română, Mihail Dragomirescu alege pentru comparație pe Dragomir din *Năpasta* lui Caragiale, dar Ștefăniță nu e stăpînit de frica tragică a lui Dragomir.³

Două săptămîni mai tîrziu, criticul reia aceste idei, comparînd *Viforul* cu o piramidă care s-ar fi înălțat din resturi arhitectonice și sculpturale de mare valoare, „splendide spărturi din niște statui geniale sfărîmate înainte de înfăptuire”. El consideră piesa lui Delavrancea „o mare operă, care va fi trăit multă vreme în sufletul extraordinar al acestui mare poet, care n-a putut ieși la lumină decît sfărîmată”⁴.

¹ Constantin C. Bacalbașa, *Cronica teatrală*, „*Viforul*”, dramă istorică în 4 acte de Barbu Delavrancea, *Conservatorul*, IX, nr. 263, 2 decembrie, p. 1—2.

² M. Dragomirescu, „*Viforul*” (*fantezie critică*), *Opinia*, Iași, 10 decembrie 1909, p. 2.

³ M. Dragomirescu, *loc. cit.*, p. 2.

⁴ M. Dragomirescu, „*Viforul*” de Delavrancea (*fantezie critică*), *Convorbiri critice*, III, nr. 12, 25 decembrie 1909, p. 812—815.

Lui Mihail Dragomirescu i se pare că ar fi fost mai potrivit titlul *Stejarul*, întrucât centrul de greutate al piesei, prin virtuțile personajului, îl constituie Luca Arbore. Din întreaga cronică se desprinde admirația autorului față de creația lui Delavrancea.

Eugen Lovinescu îi găsește numeroase cusururi: „...e acumulativă, pletorică, retorică, încărcată de scene de prisos, deși pitorești, cu figuri mărețe, epice... cu aceeași limbă liturgică, arhaică, ușor munitizată...”¹

Din înșiruirea epitetelor reiese că drama *Viforul* nu corespundea gustului și concepției sale despre structura unei opere dramatice.

Alți cronicari dramatici, ca Herz, își exprimă, fără rezervă, admirația pentru „frumusețea replicilor”, „înțelepciunea cuvintelor” rostite de boierii din divan, pentru puternicul dramatism al unor scene și „avântul poeziei eroice” care străbate întreaga piesă², sau o caracterizează ca „legendă, fantezie brodată dintr-un fapt istoric”³.

Un alt grup de critici, printre care se află și Liviu Rebreanu, sînt de părere că *Viforul* este cea mai teatrală dintre piesele trilogiei lui Delavrancea⁴, reducîndu-i astfel calitățile la dinamismul acțiunii.

Spre deosebire de aceștia, George Călinescu, ținînd seama și de calitățile scenice ale piesei, o compară cu proiectele dramatice ale lui Eminescu, pe care desigur că Delavrancea le-a cunoscut. George Călinescu situează însă a doua parte a trilogiei mai prejos de *Apus de soare*:

„Retorica și-a pierdut echilibrul... Tot mai vădită se face înrăurirea lui Shakespeare în ceea ce este mai superficial”, și totuși, piesa „se susține prin buna arhitectonică, prin finale patetice de acte, pe alocuri prin sublimă oratorie”⁵.

În 1957, reluarea dramei a readus în discuție măsura în care Delavrancea respectă adevărul istoric. Regizoarea Marietta Sadova, mon-tînd *Viforul* pe scena Teatrului Național din Cluj, a intervenit cu

¹ Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Ed. Librăriei Socec, 1937, p. 328—329.

² Herz, *Cronica dramatică. Teatrul Național. „Viforul” (piesă în 4 acte de d-l Barbu Delavrancea). Rectificare, Convoorbiri literare*, XLIII, ianuarie 1910, p. 114—116.

³ Bel Ami, *Cronica teatrală. „Viforul” la Teatrul Național, Renașterea*, 8 octombrie 1918, p. 2.

⁴ L.R., *Deschiderea stagiunii („Viforul”), Zburătorul*, II, nr. 18, 11 sept. 1920, p. 287.

⁵ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, 1941, p. 508—509.

nuanțări în textul lui Delavrancea potrivit unei „viziuni scenice” personale. Această viziune făcea din Ștefăniță — istericul, brutalul, lașul, orgoliosul, ucigașul, soțul infidel, egoistul și tiranul urmaș al lui Ștefan cel Mare — un prinț al Renașterii, plin de demnitate, de conștiință și simțire pentru soarta Moldovei și pentru suferințele poporului, în luptă cu Luca Arbore, boier și — prin definiție — dușman al poporului. „Viziunea scenică” a regizoarei, susținută de articolul intitulat „*Viforul*” și *adevărul istoric*, de R. Ciocan, apărut în programul Teatrului Național din Cluj, stagiunea 1957—1958, nu are nici o justificare. Apariția unor boieri cu dragoste de țară în *Viforul* nu este o apologie a boierimii asupritoare din partea dramaturgului, a cărui origine țărănească nu-i putea inspira asemenea elogii, ci o dovadă a consecvenței realiste a scriitorului, care demonstrase în prima piesă a trilogiei, pe baza cronicilor și a documentelor, proveniența umilă a căpeteniilor de oști și a apărătorilor de cetăți din timpul lui Ștefan cel Mare.

V A R I A N T E

- p. 87, Un pridvor. O scară se coboară de la pridvor în ogradă.
 r. 2—4 Copaci crescuți în sălbăticie. Castelul are înfățișare 1910/ Un pridvor c-o scară care dă în grădina plină cu puiști printre copaci crescuți în sălbăticie. Supt balcon un gîrliciu. Pretutindeni cuiburi. Castelul are înfățișare *ms.*;
- r. 24 Știu eu?
Doamna Tana: Și-a rămas nemăritată 1910/ Știu eu?
Oana: Nu știi? Dar părul tău ca borangicul cine l-a poleit? Dar ochii tăi, din care picură păcură, cine i-a zugrăvit?
Niculina: O! dadă Oană? D-ta zici?
Doamna Tana: Și-a rămas nemăritată *ms.*
- p. 88, soarele de iarnă, care pare ca un taler spălăcit, ci la
 r. 8—9 soarele de cuptor 1910/ soarele de iarnă cînd apare prin ceață ca un taler roșu, ci la soarele de cuptor *ms.*;
- r. 31 p-aici...
Doamna Tana: Cum era 1910/ p-aici. Pasărea de-și schimbă cuibul își schimbă firea. (Să coboară pe scară în grădină.)
Doamna Tana: Cum era *ms.*
- p. 89, cu mine, cu minile lui înăsprite de mînerul paloșului
 r. 13—16 și de frielele lui Voitiș. Odată veni, numa-n zale 1910/ cu

- mine, cu minele lui aspre de mînerul paloşului și de friul greu al lui Voitiș. Odată a venit într-un suflet, numa în zale, *ms.*
- p. 90, cîine credincios... Că de cînd veni 1910/ cîine credincios.
 r. 21—22 Cu vremea mîișorului să face tot cotoi. Că de cînd veni *m.*
 r. 24—25 pune-i fuste... să juri că e femeie...
Oana: Subțire în talie să-l frîngi și gros în șolduri... 1910/ pune-i fuste...
Oana: Eu aș jura că e fătălău... *ms.*
- r. 32 *Oana:* Viteaz în războaie și blînd la casă... Paisprezece ani ca ziua de ieri... 1910/ *Oana:* Pe cît e de viteaz în războaie p-atît e de blînd. Paisprezece ani parcă fuseră de ieri *ms.*
- p. 94, *Ștefăniță:* Căci nu pustii Moldova tătarii de Perecop
 r. 1—3 decît să-i fi bătut tu!... Te-a slujit norocul și de-atunci ajuns_eși 1910/ *Ștefăniță:* Mai bine ar fi pustii Moldova tătarii din Perecop decît să fi bați tu la Șerbeanca. Te-a slujit norocul și d-atunci ajuns_eși *ms.*
- p. 96, cum am fost. Ce-ar mai dori 1910/ cum am fost, deși
 r. 14—15 îmi tremură mîna de bătrînețe. Noroc cu copilul ăsta că-mi mai ține locul. (O clipă strînge de mîna pe Cătălin, care se trage deoparte.) Ce-ar mai dori *ms.*;
- r. 33—34 *Arbore:* Ei, că d-asta nu ne dăm îndărăt nici față de măria-ta... Ne plecăm 1910/ *Luca Arbore:* că d-asta nu ne îndărăptăm nici în fața mării-tale. Ne plecăm *ms.*
- p. 97, *Arbore* (cam supărat): Ș-apoi de, ești domn... Grijiile
 r. 28—29 neamului mai întii și pe urmă micile zădărnicii... 1910/ *Luca Arbore:* Ș-apoi, ești domn și stăpînitor a toată Moldova, grijiile neamului întii ș-apoi micile zădărnicii *ms.*
- p. 98, în brațe... Iacă lucrul tău... Boierii stau 1910/ în brațe...
 r. 24—25 Ai rînduit tot ca să prididești pe domnul tău!... Boierii stau... *ms.*
- p. 99, Mogîrdici. Mai tîrziu, contele Irmsky și doamna Tana.
 r. 17—21 *Ștefăniță* stă p-o laiță cu capul în mîini. Moghilă și Mogîrdici vin binîșor în pridvor și privesc în toate părțile 1910/ Mogîrdici. (*Ștefăniță* stă pe gînduri cu capul într-o mîna.) Moghilă și Mogîrdici intră pe ușa din pălimar binîșor și privesc în toate părțile *ms.*
- p. 100, *Mogîrdici:* Și moldovenii de l-or vede să zică: „E he!
 r. 1—3 Domnul Moldovii seamănă cu moașă-sa!“ Să coborîm

1910/ *Mogîrdici*: Domnul Moldovei să semene cu moașă-sa.

Moghilă: Slut ca un pui de corb.

Mogîrdici: Să coborîm *ms.*;

r. 35 Ștefăniță!... O, Moghilă, boierii sunt niște nesocotiți! Vor să mă ingenuchie 1910/ Ștefăniță! Moghilă, toți veliții boieri ai Moldovei sunt niște nesocotiți, niște răzvrățiți, începînd cu Arbore și sfîrșind cu Cățeleanu. Toți vor să mă-ngenuche *ms.*

p. 101, *Mogîrdici*: Hî-hî!... Asta e stînga ș-asta e dreapta; cum

r. 38—99— mergi înainte o apuci la dreapta, apoi faci la stînga,

p. 102, ridici mîna-n sus și le agăți de creanga unui frasin; și

r. 1—9 mîine dimineață, cînd îți vine așa, nu știu cum, te întrebii care e stînga și care e dreapta; ș-o apuci la stînga, apoi faci la dreapta; ridici mîna și le iei ca dintr-un cui... Vezi că se schimbă și dreapta și stînga... Mîine dimineață nu se mai schimbă... așa rămîn, unde-ai căzut...

Ștefăniță: Masa și scaunele... 1910/*Mogîrdici*: Hî-hî... (*Mogîrdici* revine.)

Ștefăniță: S-aducem masa și scaunele *ms.*;

r. 19 *Ștefăniță*: Patru scaune... 1910/ *Ștefăniță*: Un godan de mistreț fript haiducește. Aduceți patru scaune... *ms.*

p. 103, Sfîntă Născătoare, ajută-mi!

r. 37—40— (*Moghilă* aduce ciomege. Și le-aleg. Le învîrtesc. Ștefă-

p. 104, niță se lasă să-l izbească la început. *Mogîrdici* se încu-

r. 1—4 rajează.)

Ștefăniță: Una! (*Rîde.*)

Mogîrdici: Berheci! 1910/ Sfîntă Fecioară, ajută-mi! (*Se dă ciomegele și încep să se bată.*)

Ștefăniță (*se lasă să fie lovit*): Una! *ms.*;

r. 9—10 *Mogîrdici*: Ai, Ai!

Ștefăniță: Vrei și cotnar?... Na și cotnar... Cot-cot-nar... Cot-cot-cot-nar... 1910/ *Mogîrdici*: De n-ei ostia, spargi urciorul și să varsă bunătat' de Berheciu...

Ștefăniță: Nu vrei și cotnar? Ține și cotnar... (*Moghilă rîde.*)... *ms.*;

r. 12 *Mogîrdici*: Ai! Ai! Apoi dă-o dracului de șagă... M-ai făcut... 1910/ *Mogîrdici*: Apoi dă-o dracului de șagă...

Am dreptul la trei pahare! M-ai făcut *ms.*

- p. 105, A umplut urechile lumii c-ar fi luat c-o săgeată boldul
 r. 24—26 de aur din virful cortului sultanului 1910/ A umplut
 lumea că ar fi luat c-o săgeată boldul de aur de pe cortul
 sultanului *ms.*
- r. 31—33 zburară pe d-alături. Lumea abia se ținea să nu riză.
 Să mă fi tăiat, n-ar fi curs picătură de sînge. Veni și
 rîndul lui. Goni 1910/ zburară pe d-alături. Intră și
 el. Goni *ms.*
- p. 109, Un luminiș pe muntele Ceahlău. Locul de pîndă al lui
 r. 2—11 Ștefăniță. Printre pădurile întunecoase de brazi și de
 molizi se vede, spre stînga, o muchie îngustă de piatră,
 mărginind o prăpastie adîncă. Patru cărării dau în lu-
 miniș, două la stînga și două la dreapta. Două se co-
 boară într-o parte și cealaltă a muntelui și două se ri-
 dică spre creștet. Mai mulți bușteni răsturnați și aco-
 perii cu ferige. Norii se ridică din păduri și se plimbă
 alene. Vremea, posomorită, amenință a ploaie. 1910/ Pe
 un platou din Ceahlău. Să vede o muche și o prăpastie
 adîncă. Păduri întunecoase de brad. Patru cărări în-
 guste, două la dreapta și două la stînga, se suie șerpuint
 în sus. Un șipot curge repede la vale. Nourii se ridică
 din păduri și să duc unul dupe altul *ms.*;
- r. 14—18 Comisul Cățeleanu, îmbrăcat în haine de vînătoare, cu
 tolba de săgeți și arcul, cu cuțitul la brîu și c-o topo-
 rișcă în mîină.
Comisul Cățeleanu: Se-mbună domnul? 1910/ Comisul
 Cățeleanu, îmbrăcat în haine de vînătoare, cu tolba cu
 săgeți, arcul și cuțitele la brîu.
Comis. Cățeleanu: Se mai îmbună domnul *ms.*
- p. 113, creștetele pădurilor ca sineala închisă... Ai zice că ard
 r. 16—18 pădurile de brazi și de molizi... Cătăline, ați întîlnit
 multe sălbătăciuni? 1910/ creștetele pădurilor, ai zice
 că ard pădurile de brazi și de moliviți. Ați întîlnit multe
 sălbătăciuni? *ms.*
- p. 114, *Vistiernicul Ieremia:* Băietanii aștia să țintească bine,
 r. 7—11 ș-are să-i treacă...
 (Se duc înaintea domnului și ajută să dea dupe mă-
 gari coșurile cu mîncare și cu vin. Domnul vine căutînd
 în jos și șuierînd un cîntec bătrînesc.) 1910/ *Vist. Iere-*
mia: Băietanii eștia să țintească bine ș-o să-i treacă
 (cu toții se duc înaintea domnului și ia coșurile cu vin
 și mîncare. Domnul descalecă pe un arbore.) *ms.*;

- r. 30—34 Ieremia a să faceți la dreapta, pe cărarea asta, și înainte, pînă dincolo de cele trei stahii, la paltinul cu izvorul... Acolo rînduiți-vă cum veți socoti... A! și flăcăii 1910/ Ieremia, faceți la dreapta, pe cărarea asta, și țineți înainte dincolo de trei stahii, pînă la paltinul cu izvorul. Acolo vă rînduiți cum veți crede. A! și flăcăii *ms.*
- p. 117, Le-aș fi turnat potcoave de argint, numai să fi sosit la r. 6—7 vreme 1910/ Le-aș fi bătut potcoave de argint cu cuie de diamant, numai să sosești la vreme *ms.*
- p. 126, cu miros de rozmarin... Aici... așa, așa, ... bine... (Irma r. 3—4 se așează lîngă dînsul.) De un an 1910/ cu miros de rozmarin și sînul cu miros de sulfînă, așa, așa, bine... (Șade pe genunchi.) De un an *ms.;*
- r. 11 să-mi moi botul în orice floare 1910/ să-mi moi botul în toate florile, și ca armăsarul mă duc unde mă duce stăpînul *ms.*
- p. 128, *Un vînător:* Ba mie mi-o spus Ion, și lui Ion i-o spus r. 12—17 Dragu, și lui Dragu i-o spus a lu Maftei că s-ar fi auzit di pi muchia șeea o uruitură, ca și cum s-ar fi năruit toți bolhanii. Cică ar fi dat boierul de-a berbeleacul... Apoi dă, a hi, n-a hi... 1910/ *Un vînător:* Mi-a spus Ion și lui i-a spus Dragu, și lui Dragu îi spusese a lui Maftei, că s-ar fi auzit de pe muchia ceia o uruitură ca și cum s-ar fi năruit stîncele... Cică ar fi dat boierul de-a berbeleacul. *ms.*
- p. 129, *Arbore* (simțînd începutul unei temeri): Nu-i așa, r. 36—37 Cărbăț... că... tu... i-ai învățat meșteșugul 1910/ *Arbore* (se luptă c-o îndoială): Nu e așa, Cărbăț, că i-ai învățat meșteșugul? *ms.*
- p. 130 r. 35 *Toader* (plîngînd): Mort! 1910/*Toader, Nichita:* Zobit... Mort! *ms.*
- p. 131, numele Domnului (Ștefăniță tresare) în veci binecuvîntat!... Mie mi s-au dus brațele și ochii, mării-tale cea mai tare platoșe de oțel și-un ostaș drept credincios... r. 3—6 1910/ numele lui în veci binecuvîntat! Mie mi s-a dus ochii și brațele, mării-tale una din platoșile de oțel a Moldovei și-un soldat viteaz și credincios, botezat într-unul Domnul nostru Isus Christos... *ms.;*
- r. 6—14 D-acum soarele va arde capul meu... pe ploaie și pe viscol nu-l voi acoperi... pînă voi închide ochii și se

va deschide pământul... Adevărat c-a murit?... Și nu plîng... Uitați-vă la mine că nu plîng, că nu pot să plîng!... Împrumutați-mi lacrămile voastre să plîng la capul lui Cătălin al meu!... O lacrimă... numai una!... Ah!... (Cade grămadă. Boierii plîng.) 1910/ D-acum soarele va arde capul meu pe ploaie și pe viscol nu-l voi acoperi pînă se va îndura Al-de-sus să închiz ochii și să-mi dau sufletul... (Din nou se grămădește la capul lui Nichita.) E adevărat c-a murit? Și nu plîng... uitați-vă la mine că nu plîng, că nu pot să plîng... (Gră-mădește.)

Un vînător: Ce e aici?

Ștefăniță: Ce să fie, nimic!

Un hăițaș: Un om...

Ștefăniță: Nu e nimeni!

Un alt vînător: E vai...

Ștefăniță: A! (Cortina.) *ms.*

- p. 132, r. 2—8 Laițe pe părțile laterale. În fund, două rînduri de stîlpi subțiri susținînd o friză. Stilul ogival. Dupe stîlpi se văd coridoare pierzîndu-se. Pe pereți, arme, străchini și oale, șerpăre, furci, fuse și ștergare. Intrare prin fund. Alte două intrări, una în dreapta și alta în stînga. În mijloc, mai multe scaune, unul ceva mai nalt 1910/ laițe de jur împrejur. Policioare pe peretele din fund. Mai multe scaune. Pe pereți, portretele străbunilor. Un policandru cu opaițe în mijlocul tavanului. Două intrări în dreapta și două în stînga. Panoplii pe pereții laterali. Străchini și oale. Furci și fuse. Ștergare etc. *ms.*;
- r. 10—15 *Ștefăniță și Doamna Tana* (Ștefăniță, într-o tunică de catifea ca vișina putredă. Pe șoldul stîng, un pumnal. Doamna Tana, îmbrăcată într-un văsmînt închis, cu guler și mînicuțe de dantelă.)
Doamna Tana: Te-aș asculta 1910/*Ștefăniță și Doamna Tana* (Într-o tunică de catifea ca vișina putredă. Cordon. Un pumnal i-atîrnă de brîu. Doamna, într-un costum închis, c-un guler de dantelă la gît și la mîni, coase o altiță.)
Doamna Tana (împăcîndu-se): Te-aș asculta *ms.*

- p. 133, sufletul lui, biruind și întinzînd stăpînirea ei peste sate
r. 30—31 1910/ sufletul lui, aprinzînd-o cu para inimii lui, biruind pe toți și întinzînd stăpînirea țării peste sate *ms.*
- p. 134, Așa e...
r. 5—6 *Doamna Tana*: Ei, cum se prăvăli 1910/ Așa e...
Doamna Tana: Că vremea era a ploaie, că nu sufla vîntul, că nici o feară n-a năvălit asupra lui...
Ștefăniță: Așa e!
Doamna Tana: Ei, cum să prăvăli *ms.*
- p. 135,
r. 8—11 nu!... bărbatul Oanii... unchiul măriei-tale... cel mai bun vînător... cel mai mîndru ostaș... căpitanul copiilor 1910/ nu! pe bărbatul Oanii, pe unchiul măriei-tale, pe cel mai bun vînător, pe cel mai blînd om, pe cel mai mîndru militar, pe capul copiilor *ms.*
- p. 137, *Doamna Tana, Oana și mai tîrziu Ștefăniță*. (*Doamna*
r. 2—8 *Tana* șade pe scaunul cel nalt. *Oana* intră prin fund, îmbrăcată în negru, trasă la față, galbenă, cu părul încărunțit, despletit, tăiat puțin și lăsat pe spate. *Oana* sărută mîna doamnei și-o aduce la frunte. *Doamna* o sărută de mai multe ori) 1910/ *D-na Tana și Oana* (s-așează pe două scaune) cu capul gol, cu părul despletit îmbrăcată în] negru, galbenă și trasă la față, părul puțin încărunțit, sărută mîna și-aduce la frunte — o sărută *ms.*;
- r. 11 de cine? Pe cine mai am pe pămînt? 1910/ de cine? Ce mai am pe lume pe care să nu-l fi înghițit negrul pămînt? *ms.*;
- r. 19 călare — și-mi zise 1910/ călare și în mină cu sabia turnată de genezezi, și-mi zise *ms.*;
- r. 23—25 țării! Mă deșteptai. Încremenisem... M-apucă fiorii 1910/ țării! Încremenisem. El descălecă și să făcea că plînge pe cosciugul lui Cătălin și sculîndu-se făcu cu dreapta semnul pe care-l face Ștefăniță. N-am mai dormit pîn' la ziuă. Ce să fie? Mi se bate inima cît mi-a-dusei aminte de visul acesta aidoma ca și cum s-ar (fi) petrece. Să fie pricina căci mi-ai vorbit mereu de cele întîmplate? Nu crez. Mie mi-a rămas în minte din cîte mi-ai spus — iartă-mă, *Tana* — doar cîteva cuvinte fără nici o apropiere între ele... Ca visul pe care să făcu că-l avui cînd îmi mărturisii că sunt fata lui... Ași! Cine să prefăcea?... M-apucă fiori *ms.*

- p. 138, r. 13 leagănul lui, copilul se trăgea speriat 1910/ leagănul lui de aur, copilul să trăgea la mine speriat *ms.*
- p. 141,
r. 2—3 cîrmuiește... Paloșile ascuțite! Ca briciul!... Dăscur eu ițele... Nici un fir 1910/ cîrmuiește. Să se ascuță paloșile ca briciul. Toate sunt în mîna mea. Verzișorii de țară să fie gata. Descur ițele. Nici un fir *ms.*;
- r. 35 nu curge apă?... O! mi-e sete, măria-ta, mi-e sete! 1910/ nu curge vin. Ei! s-a dus zilele fericite d-altădată (*ștersăhuri indescifrabile, n. n.*) N-aveam nimic și nu eram nimic, dar fiece vadră era o împărăție și eu eram împărat care-mi înghițeam împărățiile! *ms.*
- p. 142,
r. 21—22 piele e mai strălucit ca soarele... Sfredelește lumea pe dinăuntru 1910/ piele de vițel e mai strălucit ca soarele, căci o sfredelește pe dinăuntru *ms.*;
- r. 24—25 se stinge, ca o sinie scoasă din foc 1910/ se stinge, cum se întunecă ca o ghiulea scoasă din foc *ms.*;
- r. 34—36 umbra ta, adevărul! Și cînd nu mai ești, și lumina își pierde arătarea, atunci lumina adevărului!... Moghilă, am aci cheia 1910/ umbra ta început de adevăr, și cînd nu mai ești și lumea-și pierde arătarea, lumina adevărului!... Am aci cheia *ms.*
- p. 145,
r. 17—22 de sus. Doamna Tana și Oana vin prin fund. (Oana e nebună, cu părul în dezordine, și peste rochia neagră, încinsă c-un curmei de tei. Doamna se încearcă s-o oprească și nu poate. Toți boierii privesc muți de durere. Arbore scoate un oftat de spaimă.)
Doamna Tana: Oană, Oană 1910/ de sus. Oana și Domnița Tana intră prin fund. (Oana cu privirea fixă pe d-asupra lumii vine spre Ștefăniță îmbrăcată în alb.)
Doamna Tana: Oană, Oană *ms.*
- p. 147,
r. 17—18 gătește... O! cățelu!... Ni, cățel...! Oh! cu bucele 1910/ gătește... și ăsta-l legumește... Oh! cățelu cum mușcă!... Lasă-l, Bogdane, să tragă în pace de părul meu. O! cu bucele *ms.*
- p. 148,
candelă...
r. 2—4 (Oana se duce dupe doamnă. Plecînd, își întoarce capul și privește spăimîntată pe Ștefăniță.) 1910/ candelă, îngeri de la icoane, și pe blîndul Isus cînd își dă suflarea pe muntele Golgota (Se lasă și se uită la Ștefăniță. Se duc.) *ms.*

- p. 149, țara... Învoiala de negoț cu Polonia ajungînd la sfîrșit,
r. 3—4 ne-am folosit de aceasta 1910/ țara. Jumătate negoțul nostru se petrece la mieznoapte cu Polonia. Ajungînd spre sfîrșit vechea tocmeală, ne-am folosit de aceasta *ms.*
- p. 150, De tot ce-avea... Aș fi vrut să mă fi strecurat dupe ușe
r. 2—5 și să fi văzut de i-ai scuturat mai mult buzunarele ca vestmintele... (Boierii se uită mirați unii la alții.) 1910/ de tot ce avea... Aș fi vrut să fiu mic cit o neghiniță, să mă strecor dupe ușe și să văz de i-ai scuturat mai mult buzunarele ca vestmintele *ms.*
- p. 151, cel Mare... (Ridicînd glasul.)... E scrisul meu și n-am
r. 11—13 scris-o eu! (Boierii, încremeniți, privesc în pămînt.) 1910/ cel Mare... (Se oprește. Tare.) E tocmai scrisul meu și n-am scris-o eu, că n-am scris nici supt măriia-ta, nici supt Bogdan, nici sub Milostivul, lui Petru, feciorul lui Ștefan cel Sfînt și al Răreșoaii... (Mișcare, o parte din boieriîngrijați.) (Arbore liniștit surde.) *ms.*
- p. 152, r. 24 *Arbore:* Cînd se năpustesc 1910/ *Arbore:* Cînd urlă vîntul nu se aude om pe om. Mînia n-are urechi. Cine vrea să cîntărească și să judece... (*indescifrabil, n.n.*) Îmi cunoașteți viața. Părul mi-a albit ș-a căzut, ochii m-au lăsat, picioarele și minele îmi tremură în slujba a trei domni ș-a țării în care m-am născut. Am luat eu pînă la adînci bătrînețe înaintea cuiva? În această vreme lungă și grea am luat eu...
Tofi: Nu, nu!
Ștefăniță: Înaintea domnului!
Arbore: Cînd era în primejdie, totdeauna înainte.
Tofi: Da, da!
Ștefăniță: Lăsați-l să vorbească!... Ah!...
Arbore: Am fost eu lacom și hrăpalnic? Mi-a plăcut mie zavistia? Am aprins eu urzeala?
Tofi: Nu! nu!
Ștefăniță: Lăsați-l să vorbească! Ah!
Arbore: Cînd se năpustesc *ms.*
- p. 155, i-am arătat calea binelui... ura, care s-a făcut puter-
r. 7—12 nică... ura, care-mi pîndește din senin amăritele mele zile... ura aceasta... (Îl înecă plînsul.)
Logofătul Cărbăț (mișcat): Tu plîngi 1910/ i-am arătat calea binelui ș-a adevărului — ura care s-a făcut pu-

ternică... Ai!... care din senin vrea să mă răpuie... ura
aceasta... (emoț. plinge).

Cărăbăț: Plîngi *ms.*;

- r. 14 fără păreche a răpus și pe Cătălin!... Acum le văz!...
N-am vreme să vă spui!... Cine pîndește a mai pîndit!
(Boierii rămîn încremeniți.) 1910/ fără pereche, a răpus
și pe Cătălin. (Mișcare în boieri.) A! (face semnul pe
care-l face domnul.) *ms.*
- p. 157, O sală de arme cu tavanul de lemn și cu grinzi mari.
r. 2—5 O friză cu arabescuri și în mijloc cu portretul lui Dra-
goș. La peretele din fund, tronul lui Ștefan cel Mare,
acoperit cu o perdea 1910/ Sala tronului lui Ștefan cel
Mare. Tronul e acoperit de o perdea. *ms.*;
- r. 6 masă întinsă. Paharul domnesc, în formă de pîlnie înaltă
și subțire, e de aur. În stînga 1910/ o masă cu bucate
și vinuri. Paharele pe jumătate goale de vin. Se vede
paharul domnesc de argint în formă de V înalt. În
stînga *ms.*;
- r. 8—14 fereastră ogivală, care se deschide și dă asupra pieței
din mijlocul castelului. În fund, în stînga, o intrare
largă, care dă într-un coridor. În partea dreaptă, un
leagăn aurit, în care se vede o păpușe blondă. La un
cap al leagănului atîrnă jucării, mătănii, farmece și
păpușele. O intrare în dreapta 1910/ fereastră care să
deschide asupra pieței din mijlocul castel[ului]. În
dreapta un leagăn aurit c-o păpușe blondă. O iconiță
de argint d-asupra leagănului. Amulete-farfece-mătă-
nii-păpușele-jucării. Intrare în dreapta și în stînga *ms.*;
- r. 23 Arbore ținea în ruptul capului la unirea cu Polonia,
și Ștefăniță, la unirea cu turcii.
Spătarul Hrană: Cum 1910/ Arbore vrea în ruptul ca-
pului unirea cu Polonia, și Ștefăniță ținea la unirea cu
turci[i]. La contră: veriga de plumb și veriga de argint.
Cea de argint taie pe cea de plumb.
Spăt. Hrană: Cum *ms.*
- p. 159, știți ce-au pătimit... Asta e vina și păcatu... Moghilă!
r. 4—5 1910/ știți ce-au pătimit! Și demonii au fost arhangheli
și s-au măsurat cu Dumnezeu, și de sus din lumina ce-
rului i-a prăvălit în focul gheenii... Moghilă!... *ms.*

- p. 161, *Ștefăniță*: De s-ar sui și-ar trece peste capul lui Dra-
 r. 18—19 goș, n-aș călca 1910/ *Ștefăniță*: D-oi umplea camera
 asta și-ar trece peste Alexandru cel Bun, n-aș călca *ms.*;
- r. 38—39 muiat! O! osîndit al întunericului!
 (S-aud strigăte de: „iertare! iertare!“) 1910/ muiat!
 Ești osîndit întunericului! (Se scoală.) (S-aude strigăt
 de: „iertare“) *ms.*
- p. 163,
 r. 29—30 *Spătarul Hrană* (luîndu-și curaj): Nu! 1910/ Nu vor să
 vie?
Hrană: Lumea e aprinsă și cere pe Arbore și pe copiii
 lui.
Ștefăniță: Și nu știi s-o potolești?... Dar ei nu vor să
 știe?
Hrană: Nu! *ms.*;
- r. 34—36 Răzvrățiții!... O! ho! ho! Toți Arbori?... La pămînt
 codrul și să-mpădurim din nou!... Moghilă, ostași des-
 tui? 1910/ Răzvrățiții! Toți ca Arbore! Toți Arbori?
 Petrică, Balos, Hrană, Moghilă, să rezezați codrul! Și
 să împădurim din nou! Moghilă, ostași avem destui?
ms.
- p. 164,
 r. 17—19 (Oana vine prin fund, cu cearcăne împrejurul ochilor,
 cu furca-n brîu. Cum apare, se repede la leagăn.)
Oana: O! te-ai dășteptat!... 1910/ Oana intră prin fund,
 dreaptă, privire năucă, cu părul cărunt — cu furca-n
 brîu — merge spre leagăn.
 O! te-ai dășteptat *ms.*;
- r. 33—35 *Doamna Tana* (vrea să se ducă spre masă tîrîtă de o do-
 rință crincenă, dar vede pe Oana și se sperie): O! ea e
 fericită! Toată 1910/ *Doamna Tana* (emoționată): Ea
 e fericită! S-a îndurat Ăl-de-sus și i-a luat mințile.
 Toată *ms.*
- p. 165,
 r. 1—2 nu vede... Dac-ar vedea ce se petrece aici... Oh! 1910/
 nu vede. Ferice de ea! Dacă ar vede ce se petrece aici...
 Oh! *ms.*;
- r. 13—16 ești frumoasă ca înțelepciunea... (S-aude un tumult
 depărtat.)
Doamna Tana: Ce-o fi 1910/ ești mai frumoasă ca înțe-
 lepciunea... Vino soamne de-l adoarme și tu pește de
 fl crește...
Doamna Tana: Ce-o fi *ms.*;

- r. 22—23 n-auzi că episcopul Laurentius mi-a dat sticluța asta și mi-a spus 1910/ n-auzi cînd îți spui că episcopul de Cameniță ieșind din temniță mi-a dat sticluța aceasta (ce noroc) și mi-a spus *ms.*;
- r. 26 să nu fie! Ș-aș avea nevoie 1910/ să nu mai fie!... Ducă-se măririle închipuite și plăcerile amărite ale unei vieți înșelate! Oană, Oană, l-ai ierta și l-ai iubi, or l-ai ierta ș-ai înnebuni?... Stana, Doamna Moldovei, a văzut ca petele nevinovaților căzînd și s-a jurat înaintea iconostasului că va curma zilele fiarei care a furat înfățișarea de om... Ș-aș avea nevoie *ms.*;
- r. 30—33 mîna? Oh! mi se cutremură sufletul! Nu pot... Ș-am jurat înaintea iconostasului... Ah!... Oană, ce faci Oană?... (Se duce repede spre Oana.) 1910/ mîna? Carne, spune-te, îți poruncește sufletul! (Toarnă sticluța.) Să-i mai torn nițel vin ca să nu simțā amărăciunea sfîrșitului... Ah! (se duce la Oana, uitîndu-se) Oană, ce faci, Oană? *ms.*
- p. 166, *Ștefăniță, Baloș și Oana.*
- r. 30—36 (Ștefăniță vine însoțit de o mulțime de copii de casă, care se opresc la ușa din dreapta. E plin de sînge pe mîna stîngă și pe piept. Oana privește peste lume și daină leagănul; uneori își reazimă capul în mîini și se uită drept înainte.)
Ștefăniță: O! cîinii, se bat 1910/ *Ștefăniță și Baloș.* (Ștefăniță, plin de sînge la mîna și pe pept, însoțit de] vreo cîțiva copii de casă. Se apropie. Cine-o face ca ei, ca ei să pață.) (Apare în scenă.) Oh! Cîinii să bat *ms.*
- p. 167, *Logofătul Baloș:* De multe ori se desprind, din vuietul
- r. 34—35 mării, fire de sunete 1910/ *Logofătul Baloș:* Din zgomotele mari se dăspart fire de sunete *ms.*
- p. 176, (Se uită pe fereastră. Scoate o pungă. O aruncă pe
- r. 3—19 fereastră.) Să fie a ta... da... da... a mutului... Păcat că nu vorbește!
- (În timpul acesta, Petrică, Baloș și Hrană privesc în pămînt și le curg lacrimile. Oana și-a luat capul în mîini, se uită înainte și tresare. Doamnei Tana îi trece o lumină pe față și, cu o bucurie groaznică, se repede la

masa domnului, îi ia paharul, toarnă otrava și-l umple cu vin.)

Doamna Tana: Supune-te, carne... Îți poruncește sufletul! (Se întoarce spre domn.) Doamne, să bem!...

Ștefăniță (tresărind): Tu, să bei?

Doamna Tana (tot timpul prefăcându-se): Să uităm!... Ce-a fost nu mai este!

Ștefăniță: Un pahar, doamnei... Ia p-al meu 1910/ Domn!

Doamna Tana: Să bem în sănătatea domnului! (Se repede la masă și ia un pahar.) Tu să bei.

Ștefăniță (dupe ea): Un pahar, doamnei. Ia p-al meu *ms.*

- p. 177, r. 4 *Ștefăniță* (îmbucind și bînd): Două zile mi s-a părut amar 1910/ *Ștefăniță* (mănîncă flămînd și bea): De două zile stă masa întinsă... abia am gustat din pahar... și mi s-a părea amar *ms.*;

r. 11 domniță...

Ștefăniță: Vinul e minunat! (Bea.)

Doamna Tana: Mă uit la Hrană...

Spătarul Hrană (cutremurîndu-se): Văz pe Cărăbăț 1910/ domniță...

D-na Tana: Hrană, parcă ai fi (rîde) un iepure care gîndăcește cu capul în jos.

Spăt. Hrană (cutremurîndu-se): Văz pe Carăbăț *ms.*

- p. 178,
r. 10—14 *Ștefăniță*...

Ștefăniță (bea zdravăn): A! bun!... La rînd, boieri...

Doamna Tana: Cum preface vinul bun îndeopotrivă sufletele 1910/ *D-na Tana* (gustă, rîde): Beau parc-aș fi băut din capul lui Ștefăniță.

Ștefăniță: A! bun!

Baloș: Să ne trăiască doamna!

Petrică: Copii mulți să vă dea Dumnezeu!

D-na Tana: Copii? (Rîde.) Cu cine?

Ștefăniță: Cu mine... (O sărută.)

Hrană: Și strălucire domnului!

Moghilă: Că amîndoi sunt lumina ochilor noștri!

D-na Tana (lui Moghilă): Uită-te la mine... drept în dreptul ochilor...

Moghilă: M-am uitat, doamnă!

- D-na Tana*: Oh! (furioasă)... Cum preface vinul **buu** indeopotrivă sufletele *ms.*
- p. 179,
r. 35—36 lumină!... Ce vă uități... 1910/ lumină! și de pe cutele mantiei mele se scutură atîta slavă. Și dupe carul meu de biruință vin tîrîți cu mînele la spate chanii tătarilor, sultanii turcilor, țarii muscalilor, craii leșilor și ai ungarilor, și împărați, și papi, și căpitani, într-o droaie nețărmută, umiliți de mine și de ostașii mei! Ce vă uități... *ms.*
- r. 39— p.180, (Dă într-o parte perdeaua de mătase care acoperă tronul. D-asupra tronului, portretul lui Ștefan cel Mare, lucrat în mozaic venețian.) Și tu 1910/ (Dă pînza într-o parte. D-asupra tronului apare portretul lui Ștefan cel Mare lucrat în mozaic venețian cu aur împrejur.) Și tu *ms.*
- p. 180,
r. 37—38 răcnet năbușit.)
Oana: A! a! 1910/ (răcnet) Ce mă arde? Flăcări... Să nu-l mai văz...
Oana (pare dezmeticită. Se scoală în picioare apropiindu-se puțin): A! a! *ms.*

A apărut într-o singură ediție antumă, la Editura Socec et Co., 1910. Menționăm că manuscrisul piesei s-a pierdut, cu excepția a trei pagini.

Scena a II-a din actul V s-a reprodus în *Făt-Frumos din povești*, București, 1915, nr. 2, p. 2—4.

Ediția de față reproduce textul tipărit în 1910.

Cea mai veche indicație privitoare la *Luceafărul* o găsim în scrisoarea adresată de Delavrancea fiicei sale Cella, purtînd data de 13/23 iunie 1910. Întreaga scrisoare dezvăluie cu cea mai mare sinceritate părerile și preferințele lui Delavrancea cu privire la capodoperele artelor plastice, la muzica lui Beethoven, la proiectele sale literare, printre care și *Luceafărul*:

„La vară termin partea a treia din trilogia Moldovei“, ceea ce înseamnă că la acea dată Delavrancea avea elaborată în parte drama sa, ori cel puțin documentarea necesară elaborării ei.

Într-un caiet de note, aflat azi la Muzeul Teatrului Național, sub nr. 994, se găsesc citate, rezumate, date și nume de personaje istorice pe care scriitorul și le-a extras din materialele studiate.

Cele mai multe din aceste însemnări au ca sursă *Istoria românilor din Dacia traiană*, volumul al II-lea, de A. D. Xenopol, material care include documentele publicate în *Arhiva istorică a României* și letopisețul lui Grigore Ureche, cum de altfel menționează și P. P. Panaitescu, editorul cronicii lui Gr. Ureche:

„Printre sursele de inspirație ale lui Barbu Delavrancea pentru trilogia istorică *Apus de soare*, *Vișorul* și *Luceafărul*, se numără și cronica lui Ureche, alături de alte lucrări (...). În special ultima piesă,

¹ Vezi și *Studiul introductiv* al ediției de față, vol. I, p. CIV—CVI; cf. și Virgil Brădățeanu, *Drama istorică națională*, București, Editura pentru literatură, 1966, p. 244—251.

Luceafărul, urmează foarte de aproape povestirea rătăcirii în munți și în Transilvania a lui Petru Rareș, după povestirea așa de vie a cronicii lui Ureche, care la rîndul său reproduce o narațiune slavonă contemporană a evenimentelor.¹

Notele lui Delavrancea din caietul menționat încep cu împrejurările în care Petru Rareș a luat tronul Moldovei, în 1527:

„...și adevărind că-i de osul lui Ștefan-vodă, cu toții l-au ridicat domn (...) ce de războaie s-au apucat și la toate mergea cu noroc.“

Citatul se găsește întocmai în letopisețul lui Gr. Ureche, la p. 156—157, după cum notează și A. D. Xenopol.²

Urmează însemnări laconic comentate de Delavrancea:

„În acea vreme urzi de jumătate Mănăstirea *Progota*, mănăstirea dura din sec. XV» și, cu toate acestea, pe soția sa Maria o înmormîntează «la locul de veci» în 1529, 28 iunie — la Putna.“

Cîteva inițiale și cuvinte rămase neidentificate ca izvor: „V. U. c.f. Rareș (Petru Măjearul).

Imediat ce se proclamă domn, prima grije fu d-a fi recunoscut de Polonia — «Hi! trebuie! dar îi va veni rîndul».“

Acestea par să fie transcrierea cuvintelor lui Petru Rareș, care aștepta momentul de a se scutura de Polonia. Și Delavrancea își continuă însemnările:

„Trimese 2 pîrc[ălabi]: pe Vlad p[îrcălab] de Hotin și Toma Barnovski p[îrcălab] de Cernăuți.

15 decem. 1527 încheia (probabil, un tratat de alianță).

— «Nici să socotească, la caz că ar da ajutor turcilor, că Petru a rupt învoiala și s-a făcut dușman».“

Din anul 1528, Delavrancea notează, cu privire la lupta lui Petru Rareș contra secuilor:

„Oaste contra săcuilor = «în două pîlcuri pe două poteci și s-au întors în scaunul de la Suceava».

În același an — (Rex Ion Ungaria) Ianăș trimete sol la Rareș, făgăduindu-i «Bistrița cu tot ținutul dintr-acea țară și altele» — contra a cîțiva «Seigneurs Hongrois».

Regele trimise o armată sub comanda lui *Grozea* — vornicul cel mare — și a hatmanului Barnovski «carii era mai credincioși din boierii săi». — Pe doi cai pe la Brașov — «pe drumul Brașăului» — cealaltă, pe drumul Sucevei = — «au picat la apa Bîrsei».“

¹ P.P. Panaitescu, *Introducere, Grigore Ureche, Letopisețul Țării Moldovei*, București, Editura pentru literatură și artă, 1955, p. 31.

² *Istoria românilor din Dacia traiană*, Iași, Tipo-litografia H. Goldner, 1889, vol. II, p. 534—535.

Și notele continuă:

„A treia invazie — 1529.

Bistrițenii nu vor să-l primească nici «judecățele lui» — și chiar contra regelui lor Ianoș — Ioan — «Ianăș» (Zapolia) 21 oct. — Foc — (cuvînt nedescifrabil, n.n.) — la Brașov și la Feldioara (Marienburg-Földvar) Prosmar la 31 oct. Petru fiind cam împrejurul Brașăului scrie bistrițenilor.

14 decem. era chiar la Brașov — le scrie din nou bistrițenilor — analele Brașov la 1530.

— Vistiernicul Matheiu — scrisoare din Balvayos-Varalya (Unguraș) iulie 22 — 1530.

August 1529 trimete deputațiune ca să-și ceară Pocuția — Repus — trage altă brazdă Kolomea, Sniatinul, Tismenița (Tysmenica) pînă la Halici — se întoarce «făr' de nice o sminteală». Lasă garnizoana — Polonia — trimete pe *hatmanul Tarnovski*. Semn mare pe cer. Stea cu coadă; se bat în 12 părți deosebite. Cer ajutor. Oastea leșească sub Obertin = Rareș sosi cu oastea odihnită (Obertinum).

(1531) — noiembr. bătut Ianăș Craiul vrea și face pace. Leșii umplu țara. Moldovenii să năpustesc asupra lor — ucide și risipește — la *Tarascăuși*.

Ianoș Zapolia vrea să facă pace iarăși. Reușește — *une trêve de 5 mois* — prelungită pînă la 1 an.

Îndelungîndu-se pacea — leșii armați pe marginea țării n-au astimpăr și intră, ard *Cernăuți* și alte sate și pînă la Botoșani — surprinși moldoveni (Pascu).

— Văzînd moldovenii[i] «această călcare de lege și amăgitură» dată în *Podolia* — «și-au dat cuvînt să-și potcovească caii» iarnă, chidă și ghețoasă.

Ard Cervona — Cervonograd Iagelnița și «s-au apucat de *cearno-cojniși*».

Cînd leșii aflare — preparară — sosiră pe *apa Siretului*. Aci atacă moldovenii — îi strînge așa de cumplit — vor să scape — Aruncați în Siret = tăiat și împuns — ca la 2.000 — boierii leșești = (Weglinski) Wenglinski, Pilețki (Pilecki) și Vlides prins viu și pre mulți alți.

Suleiman

Cînd au venit *Suleiman* împăratul turcesc asupra lui Petru-vodă cu toată puterea sa și muntenii cu domnul său și hanul cu tatarii și Tarnovski hatmanul cu oaste leșească în anul 1537, septembrie 20.

1532 — leșii reclama sultanului. E însărcinat Alois Gritti = cu afacerile moldovenesti.“,

Și Delavrancea comentează: „Nu e pe vruta d-sale“.

Apoi continuă să noteze: „13 decem. 1527 tratatul cu Polonia — *clausa* tactica lui Ștef. cel Mare = întâi cu ungurii sub pretext că ține cu Ioan Zapolia — prințul Transilvaniei = Ș-apoi se va întoarce contra Poloniei.

★

Bătălia de la Mohaci 1526 = Soliman. Suleiman = răscoala Cili-
cia — pleacă.

Ferdinand — frate Maria — soția fostului rege — Ludovic II. Loc-
țiitorul de împărat al lui Carol V era sprijinit de o partidă în Un-
garia în cap cu Ștefan Batori = Izbește și bate pe Ioan Zapolia la
Tokai — Zapolia nevoit să se infunde în Transilvania. Ferdinand,
rege al Ungariei la 3 noiembr. 1527.

Zapolia trimete la turci se se închine pe Laski — Constantinopole.

Ferdinand intră în Transilvania dupe Zapolia.

Petru Rareș se hotărăște să intre în Transilvania (Ardeal). Pre-
text: să-și apere Ciceul (Ciceul) și Cetatea-de-Baltă de la Șt. cel
Mare.

Pretext: apăr p-un prinț supus *Turciei*.

Paul Giovio: «ambițiunei lui celei mari de a-și lăți țara; el visa
cucerirea Transilvaniei, folosindu-se de anarhia în care fusese arun-
cată Ungaria».¹

— apa Bîrsei

Marienburg
Földvar
1529“

Cu privire la lupta de la Feldioara, Delavrancea notează:

„Petru-vodă = întilnește *Feldioara* (Țara Bîrsei = năprasnic atac
= sparge și pune pe goană armata lui Ferdinand — pune mîna pe
«50 de tunuri mari de spijă».“

Informația este luată din *Socotelile Brașovului*, reproduse de
Deutsch în *Honterus und seine Zeit*, din *Archiv für sieb. Landeskunde*,
III, 1876, p. 131, așa cum menționează A. D. Xenopol.²

¹ Paul Giovio (Pauli Jovis). *Novocomensis opera*, Basileae, 1578, din care se
reproduc în *Arhiva istorică a Româriei*, Imprimeria statului, București, 1865,
tom. II, p. 26—43, *Relațiunea lui Paul Giovio despre aventurile domnului moldo-
venesc Petru Rareș*; vezi și A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 536.

² A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 536.

În continuare, Delavrancea reproduce un citat din Paul Giovio:
„Înmîndrit de această izbîndă, Petru-vodă nu vroi ca alții să culeagă roadele victoriei sale și se socoti deci a cuceri el singur Transilvania, punînd speranța lui mai ales pe artileria dobîndită de la dușmani.»¹

La 21 oct. 1529 — Pe cînd Soliman înconjura Viena.

Cum părea P. Rareș? = ca amic al Turciei.

Impune Brașovului plata în rate a 4.000 de florini.

Ei, brașovenii, dau boierilor «pinteni, scări de 10 florini, 14 aspri, 14 pălării, 15 părechi de mănuși și 14 legături de cuțite».

Somează pe cei din *Bistrița* = că le-ar fi cunoscut că regele lor Ioan i-ar fi dăruit lui Cetatea cu tot ținutul înconjurător. — Și să cunoască că asediază și Brașovul «de la care a luat unul din tunuri și nădăjduiește cu ajutorul lui Dumnezeu să pună mîna și pe dînsul»... că «de la mic pînă la mare vor fi puși în frigare și tăiați în bucăți».

Cade Brașovul și Bistrița tot să opune.“

Pe caietul său de note, Delavrancea face schița celor două drumuri pe care intenționase Petru Rareș să apuce: de la Suceava la Bistrița și de la Suceava la Brașov, comentînd:

„Jelea de cucerire Ardealului.“

Mai departe, transcrie fragmentar a doua scrisoare de amenințare trimisă către bistrițeni:

„«Credem că nu ignorați că castelul Bolvanyos ne-a fost dat în stăpînire de către regele nostru prea milostiv, și de acolo ostașii noștri au venit la voi la Bistrița spre a o lua în stăpînire. Dacă cumva vă veți împotrivi, atunci viile voastre vor fi smulse din rădăcini și cetatea voastră va fi luată, iar pe voi împreună cu copiii voștri vă vom tăia și spinteca prin castelanii noștri, și nu va trece anul, cînd capetele voastre vor intra pe mînele mele»“², reproducînd în continuare și comentariul lui Teutsch:

„Nu se știe, a fost luată sau predată: Atît știu, că la 22 iulie 1530 scrie prietenos Mateiu vistiernicul către bistrițeni: «Cunoscînd voi că stăpînul nostru prea generos este acuma lipsit la Rodna de cele trebuitoare, mai ales de pîne și de vin, vă cerem în numele lui, nu mai puțin însă vă însărcinăm și vă ordonăm ca îndată ce veți vedea aceste rînduri să trimeteți 30 de care cît mai curînd, spre a duce proviziile ce se vor vedea trebuitoare. Să nu cumva să faceți altfel de cum vă scriu, fiindcă știți bine că domnul nostru cere atît de la noi, cît și de la voi cea mai credincioasă slujbă, și de aceea tre-

¹ Cf. A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 537.

² *Idem*, p. 538, nota 16.

buie să-l slujim cu toții cu credință. Dat în castelul Bolvanyos în 22 iul. 1530 — Noi Mateiu vistiernicul sau tezaurarul prea generosului principe Petru, voievod de Moldova.»¹

„Ion Zapolia îi mulțumește pentru biruința de la Feldioara; roagă să părăsească Ardealul. Petru cere Bistrița — cu atit mai mult că e în apropierea Ciceiiului. Zapolia amenință cu Soliman. Nevoit se retrage în Moldova încărcat de nenumărată pradă, mai ales de vite.

Ura în contra lui Ioan Zapolia.

Socotește, ce?

Pocuția! Ea fusese amanetată de Vladislav Jaghello lui Petru Mușat și apoi lui Alexandru cel Bun — și datoria nu fusese plătită — ea costase sîngele moșilor sub Ștefan cel Mare — nu e vorba, fusese reîntoarse Poloniei de către Ilie, fiul lui A[lexandru] c[el] B[un]; mulțumi Poloniei de ajutorul dat.

Ce obicinuia să zică Petru Rareș?

«*Aut Camenia Chotinum, aut Chotinum cameniciam deglutiat*; — au Camenița pe Hotin, au Hotinul pe Camenița va înghiți.»

Recunoștința lui Rareș pentru aproape 20 de ani petrecuți în Polonia? — Nu — ci trimete oști în Pocuția — Oștile lui sunt respinse — și granița închisă. Suferă Moldova — Ceartă Sigismund pe Andrei Carcandela Grecul — Moldoveni pun mîna pe cetățuia Gorosdecia, dar aruncați și d-aci. Petru intervine.

Tarnovius începuse a se retrage d-aci cînd auzi că vine Petru — cu 21.000 oameni — el n-ar fi fost avînd decît 4.500 călări și pedestri. Unii ziseră să părăsească tunurile. El: «sau învingem, sau să murim!»² Își întărise lagărul cu șanțuri și valuri și care. — Pedestrimea înaintea carelor. Călărima grea și ușoară la mijloc.

Petru pe un colnic — rănit — calul s-afundă în mocirlă, «scapă prin ajutorul oamenilor săi și iuțea fugarului»; «toate tunurile încăpură pe mîna leșilor».³ 22 august la satul *Obertin* = se arătase o cometă strălucitoare care dispăre după bătălie — peirea și groaza moldovenilor, semn: tunuri mici de fer cu mai multe tunuri decît cele de spijă.

«Însuși Petru, carele, combătînd ca un viteaz, a fost zdrobit aproape tot primul rînd al cavaleriei polone, fu rănit și fugi cu puțini călări aleși, pierzînd toate tunurile.» Paulo Giovio.⁴

¹ *Transilvania*, Brasiovu, VII, 1874, p. 121; cf. A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 538.

² A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 542.

³ *Idem*, p. 543.

⁴ *Arhiva istorică a României*, II, București, 1865, Imprimeria statului, p. 35; cf. A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 545.

Moldova leșii — dar sunt (...) și risipiți. «Iarăș craiul unguresc îmbla la mijloc să-i împace.»¹

În continuarea notelor, Delavrancea menționează o sursă pe care a găsit-o în aceeași lucrare a lui A. D. Xenopol — cronica lui B. Wapowski, în *Scriptores rerum Polonicarum*:

„După Wapowski: Zapolia trimete pe episcopul Ioan Statilius la Rareș să-l determine la pace — și Rareș susține pe Zapolia contra lui Ferdinand, fratele lui Carol Quintus — 1532 — scrie lui C. Quintus: «Han acordato stra cu un lugar que se clama Werenhido etc., etc.»¹

Dar pînă să-i împace — invazie moldoveni la *Tarasanti* — *Tără-săuși* pe poloni și-i sfărîmă «de n-au scăpat nime de ei» prizonieri — niște răniți — fugari.

De nou Iarăș Kraiul încheie armistițiu 6 luni — se prelungește un an «fiind pace legată», năvălesc leșii în Moldova = pradă, ard Cernăuții pînă la Botoșani.

Moldoveni nu rabdă această călcare de lege. Dau cuvînt să potcovească caii, că-i «iarnă goală și ghețoasă» și au ars Cervona (Czerwien) și Iaghelnița (Iagielnica) și s-au apucat de *Ciarnokopinți* (Czer-nokozince).

Prinzînd de veste leșii de *ștyg*, s-au gătit de război și s-au bu-lucit și au ieșit pe apa Siretului — îi string vitejește — caută să fugă — pier în Siret = morți 2.000 afară de robiți și de răniți — Au pierit boieri distinși: Venglinski (Weglinski), Pilițki (Pilecki), apoi Vlidesș (Wlidesz) fu prins viu — Victorie!

Plîngerea leșilor. Să-l scoață, că de unde nu îl scot ei cu armele — Nu-l mai pot suferi — atîta vrajbă băgase între ei — trimet la Stambul pe Kreskowski (Kret, Kowski) castelanul (căpitanul) din Bresku (Brzesc).

Poruncă *tătarilor* și ei se pregătesc — și *muntenilor*. Și să zice că au pe taină au dat jalbă (jalobă) la împărăție. (Tarnovski, hat-manul leșilor).“

Delavrancea își notează lipsa de informații din acest izvor privitor la evenimentele din viața lui Petru Rareș între 1532—1537, apoi continuă:

„Trece *Nistrul la Hotin*.

¹ Citat din scrisoarea în limba spaniolă, publicată în *Monumentae Hungaricarum historiae diplomataria*, I, p. 151. Cf. A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 546, nota 24.

Intervenția lui *Alois Gritti*, care pleacă din Stambul în 24 febr. 1532 — drept în Muntenia.

«Pallude.»

Dupeuciderea lui *Alois Gritti* ungurii să sperie de urmări. *Majlath* și *Kun*, agenții lui *Ioan Zapolia* (*Ianăș*). Mulți se tem de urgia lui *Soliman* și trec de partea pretendentului austriac *Ferdinand*. *Rareș* tratează cel dintii cu *Ferdinand*. *Ferdinand* trimete doi agenți, pe *Reichensdorfer* și pe *Emeric Nagy*. La 24 aprilie 1535 încheie cu *Rareș* un tratat de alianță. Recunoaște suveranitatea Ungariei — în caz de război cu turcii sau cu tătarii să treacă cu toți boierii de partea lui *Ferdinand*. De va rupe jugul turcilor, să rămîie vasal Ungariei. *Ferdinand* să-l puie cu forță armată pe tron pe *Rareș* în caz de izgonire de turci. Și îi recunoaște posesiunea *Csicso* (*Ciceiului*), *Küküllóvár* (*Cetatea-de-Baltă*), *Bálványos* — *Várallya* (*Unguraș*) și *Bistrița*.¹

Mai departe, *Delavrancea* consultă, în afară de *Xenopol*, și *Istoria românilor și a mai multor neamuri* a lui *Gheorghe Șincai*, așa cum specifică el însuși într-o indicație bibliografică incompletă, pe caietul său de note:

„*Rareș* se asigura despre partea Ungariei, și știind pe turci în război cu perșii, el atacă Polonia (1535), pradă *Pocuția*. Cum a ajuns! În decembrie trimete un ambasador, *Abraham*, care cere convocarea unei comis. mixte la *Hotin*. Ordonanța regală din ianuarie 1536 fixează această convocare la 26 martie 1536» (*Șincai*, II, 170).

Tot din cronica lui *Șincai* culege și notele din pagina următoare a caietului:

„*Secuții*, nemulțumiți de învoiala între *Ferdinand* și *Rareș* — fideli lui *Zapolia* — atacă și ia *Ungurașul* (*Bálványos*). Toată *Transilvania* e în arme. Și la 27 iunie invadează *Moldova*.»

De aici înainte, *Delavrancea* își completează datele din *Arhiva*, I, cuprinzînd documente publicate de *B. P. Hasdeu*, așa cum însuși notează, cu unele greșeli, în caietul său:

„*François Lázár*, căpitanul *secuilor*, acuzat de înțelegere cu *Rareș*, fu osîndit la moarte.

Acest revirement (?) hotărăște pe *Rareș* să trimeată pe *Matheiu* (*vornicul*) le *vestiaire Mathias*, la *Zapolia*, care se găsea la *Nagy-národ* (*Oradea-Mare*) (*Gross Wardein*).»

¹ *Johann Christian von Engel, Geschichte der Moldau und Walachey nebst der historischen und statistischen Litteratur beyden Länder*, Halle, 1804, p. 136, cf. *A.D. Xenopol, op. cit.*, vol. II, p. 298.

Pe Delavrancea îl interesează portretul lui Matei vistiernicul, și în *Arhiva*, I, 1, p. 48, găsește:

„Ambasadorul lui Carol V — Jean Wese — episcop de Lund, descrie pe Matei”¹, apoi, fără legătură cu notele de mai înainte, rezumă din nou un pasaj din cronica lui Șincai:

„Pacea cu I. Zapolia. S-aruncă din nou și pradă Pocuția și în-deamnă pe hanul tătarilor să invadeze statele lui Sigismund (Șinkai, II, 171).

1537, turcii. Nu uită moartea lui Gritti.

Vijelia izbucnește 9 iulie. *Soliman* — din Constantinopole — pleacă în fruntea a 150.000 la Iași — în puzderie — se întâlnește cu tătarii și hanul lor Sashib-Geraj.

Zapolia îi e frică să nu năpustească și în Transilvania; adună oaste ca la 100.000 sub comanda lui Ștefan Majlat și Emeric Balassa.

Fața avangardei a trebuit să tangențieze: *Petru Rareș în fuga lui* (Hasdeu, *Archiv.*, II, 35—41; Șinkai, II, 172).“

Pentru actul V al dramei sale, Delavrancea consultă tot cronica lui Șincai; notează anul „1539”, apoi: „Matiaș vistiernic. Liov. Leopold. «împre țara de robie și pradă». Turcii și tătarii. *Cerea* sfat ca să poată hălădui de atâtea nevoi. Rareș pe gânduri «Chelarul Hirea», cum și țara (milițiile) «se vorovește ca să-l părească. Multă scîrbă a intrat la inima lui, că încotro vrea întoarce oastea mai întâi nu putea cunoaște... *mulțimea, iușimea tătarilor neoprită*. Cei dinnăuntru slabi și plini de vicleşug.»

Sfat cu boierii. Să-l împace *Ianăș* craiul *August al Poloniei*. Să s-arunce asupra tătarilor, și de-i va bate, ușor se împacă și cu turcul. Sfat bun. Ianoș pacea cu August. Pacea dintr-acolo. Curge puhoaiă tătarii — nu mai vrea să-l urmeze țara (milițiile).“

*

Este interesant că fraze pe care le vom întilni în cuvîntarea lui Petru Rareș către boierii trădători au fost rostite sau scrise de Delavrancea însuși, în zilnicele rechizitorii pe care le făcea în presă ori de la tribună publică guvernanților țării: „...oare nimic din bărbăția de odinioară nu mai trăiește...” scria el abia întors de la Paris în amplul articol *Cum sîntem guvernați*². În vara anului 1910, cum am menționat, fraza intră în rolul lui Petru Rareș.

¹ A.D. Xenopol, *op. cit.*, vol. II, p. 552, unde se citează din *Mon. Hung. hist. diplomataria*, I, p. 367, în traducerea lui Hasdeu din *Arhiva istorică a României*, tom. I, partea I, Buc., 1864, p. 48.

² De la Vrancea, *Cum sîntem guvernați*, *Epoca*, I, nr. 2, 17 noiembrie 1885, p. 1.

La 25 iulie 1910, scriind Maryei și Cellicăi la Paris, Delavrancea le informează din Goești despre stadiul elaborării piesei *Lucașfăruț* și chiar despre planul ei:

„...La 10 ore (sîmbătă, 24 iulie, n.n.), în tren și spre copiii pe care îi lăsasem singuri. Și pe bietul Rareș! Am sosit cu Mișu¹ la țară. Am dormit două ceasuri. Cum m-am deșteptat, am început să scriu. Act. III e pe sfîrșite. Mai am și mine. Și gata! Închipuiți-vă, cinci acte! Nu e posibil să condensez în patru. Primul — Rareș ajunge domn. II — Rareș cu tabăra lângă Suceava, și execută pe cei doi copii ai lui Gritti. III — Rareș la bătălie. IV — Rareș la Suceava, atacat și de poloni, și de munteni, și de turci, și de tătari. V — Rareș gonește pe munți, flămînd, lovit, urgisit și scapă în Ardeal. E un om copilul lui Ștefan cel Mare. Și mă silesc să-l fac om, ținînd cu poporul moldovenesc.“

Din bogăția de material documentar, din care Petru Rareș apare nu numai viteaz, ci și dur, ducînd o politică de duplicitate, chiar dacă ea era în favoarea Moldovei, Delavrancea mărturisește că intenționează să rețină pentru țesătura piesei sale numai ceea ce l-ar arăta ca fiu al marelui Ștefan, patriot în tot ceea ce întreprinde, și om, supus suferinței și tentației, luptînd cu unii și cu alții în vederea unui scop înalt, apărarea Moldovei, urmînd testamentul părintelui său. Ca și în cazul celorlalte două piese ale trilogiei, precizăm că elaborarea *Lucașfăruțului* s-a făcut în același vechi conac de la Goești, Tîrgu-Frumos, în mai puțin de cinci săptămîni. La 6 august 1910, Delavrancea scrie din Goești două scrisori fiicei sale la Paris, unde se afla și Marya Delavrancea, și o scrisoare către Elena Miller-Verghi. În toate trei găsim informații despre *Lucașfăruț*:

„Scumpele mele adorate, Maya-Cioc-Cioc,

Cu ajutorul lui Dumnezeu sfîntul, am isprăvit cele 300 de p. de tipar, astăzi 6 august. Mîine repaos și poimîine transcriere — o primă corectare — apoi vor urma și altele. În sfîrșit: greul s-a isprăvit. Cînd veți veni vom citi-o împreună. Vezi bine că acestorlalte — care au ajutat la piesă — voi citi-o mai întîi dupe transcriere, care va dura 8—9 zile.“²

În aceeași zi scrie o a doua scrisoare, în care revine asupra timpului necesar transcrierii, precizînd:

„...dupe cum v-am scris, am sfîrșit cu *Petru Rareș* — cu *Lucașfăruț*... Poimîine, transcrierea — 8 zile.“³

¹ Mihail Suhășianu, nepotul său.

^{2,3} Scrisori inedite.

Elenei Miller-Verghi, căreia din „fiu adoptiv” îi devenise „nepot” prin căsătoria cu Marya Lupașcu, Delavrancea îi scrie: „...ți-anunț că nepotul d-tale a mai născut încă o a treia dramă istorică — *Luceafărul*, în 5 acte (*Petru Rareș*). Azi am sfârșit-o...”¹

Este probabil că transcrierea cu cizelările a durat cel puțin luna august, căci abia la 20—25 septembrie Delavrancea și-a prezentat piesa Teatrului Național. La 28 septembrie 1910, Vasile Leonescu, artist și autor dramatic, membru în comitetul de lectură al teatrului, referă:

„Domnule director general,

Am ascultat piesa *Luceafărul* de d-nul Barbu Delavrancea.

Comoara de frumuseți cuprinse în această operă literară dramatică sînt mai presus de orice laudă.

Plin de admirație, îmi fac o vrednică datorie rugîndu-vă să binevoîți a dispune ca această valoroasă lucrare să fie reprezentată cu toate onorurile convenite pe scena înaltei instituții ce cu atîta competență cîrmuiți...

Primiți...”²

În ce privește montarea piesei, după fotografiile actorilor care au interpretat rolurile și după chitanțele de plată³, se poate afirma că atenția acordată ultimei drame din trilogia Moldovei n-a fost cu nimic inferioară celei care s-a dat montării *Viforului*.

Costumele lui Petru Rareș și ale unora dintre boieri s-au comandat la aceeași casă din Viena — casa Wintermitz — și costul lor împreună cu al costumelor lucrate în țară și cu al decorurilor s-a ridicat la aproape nouă mii de lei. Pentru ultimul act, decorul este realizat cu pămînt colorat adus din Italia și din Viena; pentru imitarea apei din actul I se cumpără 40 m² „pînză de gaze cu fire metalice”, iar Pompiliu Eliade, director general al teatrelor, cere comandantului pieței București opt toboșari de la Regimentul 6 „Mihai Viteazul”, care să stea la dispoziția Teatrului Național în seara de 9 decembrie 1910, cînd a avut loc premiera *Luceafărului*, tot timpul reprezentației.

Distribuția de la premieră a fost următoarea:

<i>Petru Rareș</i>	— d-l C. Noțtara
<i>Logofătul Baloș</i>	— V. Leonescu
<i>Vornicul Groza</i>	— I. Petrescu

¹ Scrisori inedite.

² Fondul Teatrului Național, Arhivele Statului, București, dosar 11/1910—1911, p. 54.

³ Fondul Teatrului Național, Arhivele Statului, București, dosar 11/1910—1911, p. 24, 56; dosar 30/1910—1911, p. 137, 196, 198, 211, 213, 214, 216—220, 223, 229, 240, 242—244, 271, 273, 293, 295, 357—360.

<i>Pîrcălabul Mihu</i> , în urmă hatman	—	G. Achille
<i>Pîrcălabul Matiaș</i>	—	A. Barbelian
<i>Postelnicul Albotă</i>	—	N. Grigorescu
<i>Pîrcălabul Liciu</i>	—	Z. Bîrsan
<i>Spătarul Șandru</i>	—	A. Atanasescu
<i>Biv-vel logofătul Troțușan</i>	—	I. Livescu
<i>Pan Crasnaș</i>	—	A. Bulandra
<i>Pan Cosma</i>	—	M. T. Cosmin
<i>Chelarul Hirea</i>	—	A. Mihalescu
<i>Mogîrdici</i>	—	I. Brezeanu
<i>Sandomir</i>	—	C. Duțulescu
<i>Corbea</i>	—	N. Soreanu
<i>Cremene</i>	—	C. Nedelcovici
<i>Doftorul Șmil</i>	—	P. Liciu
<i>I-iul ostaș</i>	—	M. Vîrgolici
<i>Al II-lea ostaș</i>	—	C. Nedelcovici
<i>Al III-lea ostaș</i>	—	G. Constantinescu
<i>Al IV-lea ostaș</i>	—	N. Săvulescu
<i>Un copil de casă</i>	—	P. Iancovescu
<i>O iscoadă</i>	—	V. Malcoci
<i>Andrea</i>	—	Almuly
<i>Antonio</i>	—	Niculescu
<i>I-iul pescar</i>	—	G. Constantinescu
<i>Al II-lea pescar</i>	—	M. Vîrgolici
<i>Al III-lea pescar</i>	—	I. Georgian
<i>Al IV-lea pescar</i>	—	V. Malcoci
<i>Al V-lea pescar</i>	—	P. Iancovescu
<i>Elena Doamna</i>	—	D-ra El. Mihăilescu
<i>Oana</i>	—	D-nă O. Bîrsan
<i>Genunea</i>	—	{ D-ra Tina Barbu „ Agepsina Macri
<i>Nastasia</i>	—	A. Liniver
<i>Dolca</i>	—	E. Ciucurescu
Boieri, ostași etc.		

Opinia spectatorilor, ca și a cronicarilor dramatici, este nesigură. *Noua revistă română* (vol. IX, nr. 9, 26 decembrie 1910, p. 197—198) care găsisse destule lipsuri primei drame a trilogiei Moldovei, consemnează de data aceasta: „Mare succes. Drama planează deasupra personajelor, căci este drama soartei și istoriei României însăși. Personajul trilogiei este Moldova.“

Și cronicarul Lazăr Cosma încheie, spunînd că *Luceafărul* este „un monument de limbă frumoasă și de artă literară“.

Alții, printre care Corneliu Moldovanu, au remarcat însă lipsa de coeziune dintre scene:

„...drama pare alcătuită din bucăți... o defilare de momente istorice, frumos, minunat povestite.“ Și Corneliu Moldovanu se oprește cu justă intuiție asupra elementelor de conținut și de formă care dau totuși viabilitate acestei creații literare:

„...frumusețile de limbă în care Delavrancea este neîntrecut, minunății de detaliu și bogăție lirică, fac din Delavrancea un maestru al povestirii. Sînt momente impresionante cînd numele lui Ștefan cel Mare nu e rostit, ci înlocuit cu semnul crucii.“

Cronicarul apreciază de asemenea că prin drama sa Delavrancea „pune umărul voinicește la educația românească a neamului“¹.

Lirismul și abundența scenelor în care povestirea copleșește acțiunea propriu-zisă, specifică genului dramatic, sînt frecvent remarcate de cronicarii dramatici contemporani cu Delavrancea, sau de mai tîrziu.

N. Iorga, de data aceasta, mai mult ca istoric decît în calitate de critic literar, este deziluzionat:

„...ce dau izvoarele pentru complexa figură a lui Petru Rareș n-a putut prinde cel neobișnuit a trăi în această lume.“²

Într-adevăr, din marele număr de date adunate din cronica lui Grigore Ureche, a lui Șincai, din *Arhiva istorică* publicată de B. P. Hasdeu, din Paul Giovio și Wapovski, ale căror nume le întîlnim în notele manuscrise, scriitorul n-a reușit să facă o sinteză, sau, cum spune George Călinescu, Delavrancea a făcut greșeala „pe care era s-o facă Eminescu (în proiectele sale dramatice), tratînd viața lui Petru Rareș aproape biografic, în loc să-și aleagă un singur moment caracteristic. Domnul nu mai este om, ci o virtute întrupată, înconjurată de o ceată de alte virtuți, care sînt boierii. Marele patriotism al lui Rareș, urletele continui de vitejie ale credincioșilor săi purtați pe felurite cîmpuri de bătaie nu conving.“³

George Călinescu reproșează piesei „afectarea, dulcegăria, sentimentalismul“ și constată că ea conține de fapt subiecte pentru mai multe drame.

¹ *Cronica dramatică. Teatrul Național, miercuri, 8 decembrie „Luceafărul“ dramă în 5 acte de d-l Delavrancea, în Convorbiri critice, IV, nr. 12, 25 decembrie 1910, p. 813—817.*

² N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, I, Ed. Adevărul, 1934, p. 199.

³ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Ed. Fundațiilor regale, 1941, p. 509.

Părerăa lui Eugen Lovinescu, mai sintetică, este favorabilă actului I al dramei, pe care îl socotește cel mai bun. În rest, piesa are un caracter strict biografic. Actul II este copleșit de episoade mai mult povestite; actul III — lupta de la Cirimuș; actul IV — conflictul cu boierii, iar actul V — cel mai slab.

Și Eugen Lovinescu încheie analiza, referindu-se la întreaga trilogie a Moldovei, căreia îi remarcă o concepție romantică, realizată pe baza contrastului de situații și de caractere, și un suflu patriotic exprimat printr-o adevărată „erupție retorică și prin frumusețea limbii arhaizante, îmbelșugată, dar și strinsă adesea într-o expresie sentențioasă, pe axa, tot romantică, a contrastului”¹.

De la 8 decembrie și pînă la 31 decembrie 1910, *Luceafărul* se reprezintă de 11 ori, dintre care, în ziua premierei, două spectacole, realizînd și cel mai mare succes de casă. În 1911 se reprezintă în luna ianuarie de cinci ori, iar în luna februarie o singură dată, deși încasările nu indicau dezinteresul publicului pentru piesă, căci rețeta scade abia o dată la 811,50 lei, realizîndu-se în cele 17 spectacole ale stagiunii 1910—1911 suma de 32.683 lei. Scoaterea ei de pe afișul Teatrului Național nu are justificare.

Ultima parte a trilogiei Moldovei nu mai vede luminile rampei decît o singură dată în timpul vieții autorului, în noiembrie 1911, cînd se joacă la Iași.

Abia după 53 de ani de la abandonarea ei în rafturile bibliotecilor piesa este reluată cu îndrăzneală de Teatrul Național din Oradea-Mare, care, prin includerea ei în repertoriul său permanent, caută să risipească prejudecata stabilită, încă de contemporanii lui Delavrancea, cu privire la *Luceafărul*.

Cea mai bună justificare a reluării este aceea că piesa face parte dintr-o uriașă frescă în care, într-o limbă plină de frumuseți, lucru recunoscut de cei mai puțin favorabili critici ai lui Delavrancea, autorul a zugrăvit trei momente din trecutul Moldovei. Cele trei drame, alcătuiind un întreg, nici una din părți nu poate lipsi, fără ca imaginea care a stat la baza concepției lui Delavrancea să nu sufere.

Menționăm că manuscrisele *Luceafărului* s-au pierdut în avaturile celor două războaie mondiale, cu excepția cîtorva pagini din a doua transcriere. În schimb, Biblioteca Teatrului Național posedă

¹ Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Ed. Librăriei Socec, 1937, p. 329—330.

un caiet manuscris, copie făcută ad-hoc de un copist al teatrului, în vederea regizării piesei, care nu cuprinde decât actul I, II și III.

Din confruntarea acestui caiet cu textul tipărit în 1910 reiese că Delavrancea a predat Teatrului Național o variantă anterioară celei date la editură.

În cele mai multe cazuri, deosebirile privesc indicațiile de regie — adevărate pagini de descriere.

Lipsa unor modificări mai profunde ale textului arată graba în care a fost redactată întreaga piesă.

Copistul face multe greșeli, dovadă că a copiat de pe manuscris și n-a înțeles exact literele. De exemplu, la p. 245, r. 18, el copiază: *d-a ciredea muntelui* în loc de *d-a cindea*.

Replicile sărite de copist sînt adăugate de Delavrancea cu creion chimic, așa cum întîlnim la p. 251, 260, 276 etc.

TABLA ILUSTRAȚIILOR

B. Delavrancea în 1908, fotografie carte poștală adresată lui I.L. Caragiale.	32—33
Pagină din prima variantă a manuscrisului piesei <i>Apus de soare</i> , actul II, scena I.	32—33
B. Delavrancea în vara anului 1909, la Goești, lângă Tîrgu-Frumos, în timpul elaborării dramei <i>Apus de soare</i> .	64—65
Actul I, scena III din <i>Apus de soare</i> , premiera din 1909.	64—65
Const. Nottara în rolul lui Ștefan cel Mare din <i>Apus de soare</i> , în 1909.	96—97
Actul III, scena VIII din <i>Apus de soare</i> , în 1958, la Teatrul Național din București.	96—97
Actorul George Calboreanu în rolul lui Ștefan cel Mare din <i>Apus de soare</i> , în 1958.	96—97
Prima pagină din manuscrisul piesei <i>Viforul</i> .	128—129
B. Delavrancea la Goești, lângă Tîrgu-Frumos, în timpul elaborării dramei <i>Viforul</i> .	128—129
Actul I, scena IV din <i>Viforul</i> , premiera din 1909; în rolul lui Ștefăniță, Petre Liciu, în rolul lui Luca Arbore, Const. Nottara	160—161
Actul III, scena VII din <i>Viforul</i> , premiera din 1909.	160—161
Agepsina Macri în rolul doamnei Tana din <i>Viforul</i> .	192—193
O pagină din manuscrisul piesei <i>Luceafărul</i> .	192—193
Scriitorul cu nepoții săi, Eugen și Luciliu Ștefănescu, în grădina de la Goești, lângă Tîrgu-Frumos, în timpul elaborării piesei <i>Luceafărul</i> .	192—193

Const. Nottara în rolul lui Petru Rareș din	
<i>Luceafărul</i>	256—257
Agepsina Macri în rolul Genunei din <i>Luceafărul</i>	256—257
Actul III, scena VI din <i>Luceafărul</i> , în 1963, la	
Teatrul de Stat din Oradea.	256—257
Scriitorul cu fiica sa Cella, în 1910.	288—289
B. Delavrancea citind cronici, în grădina de la	
Goești, în epoca elaborării trilogiei istorice.	288—289

CUPRINS

Apus de soare	9
Viforul	83
Luceafărul	183

NOTE ȘI VARIANTE

Apus de soare	299
Viforul	340
Luceafărul	366
<i>Tabla ilustrațiilor</i>	381

Redactor responsabil : ELISABETA BRĂNCUȘ
Tehnoredactor : MINA CANTEMIR

Dat la cules 04.08.1966. Bun de tipar 24.02.1967. Apărut 1967. Tiraaj 15.180 ex. $\frac{1}{2}$ legate. Hirtie scris I B de 5 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 20,12. Coli tipar 4. Planșe tipo 8. A. nr. 7.448/1966. C.Z. pentru bibliotecile mari & R. C.Z. pentru bibliotecile mici & R—O.

Tiparul executat sub comanda nr. 60 504 la Combinatul poligrafic „Casa Scintei”, Piața Scintei 1, București, Republica Socialistă România